

Передплата
річна 8 кор.
піврічна 4 „
Поодинокі
число 40 сот.

Адрес
редакції і
адміністрації
Львів, ульця
Коперника ч. 36.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця.

ЗМІСТ: Чорносотенна Сотеріяда. — Ad majorem Poloniae laetitiam — Голоси з кругів духовенства в справі популярного видавництва для народу. — Голос чужинця про наші церковні відносини. — Т. Урбан. Т. Іс. Що католицькі богослови могли би і повинні зробити зглядом російської Церкви. — Реформи в найвищій церковній управі. — Святичениги а соціалізм. — Бібліографія. — Всячина.

Чорносотенна „Сотеріяда“.

„Годованый чернецъ“ не дає спокою обожателям апостата „великаго Наумовича“. „Галичанинъ“ (ч. 187 з 2/9 1908) накинув ся мокрим рядном на американського єпископа, Прсв. Сотера Ортинського, за то, що він рішучо побороє культ апостазії і православія між американськими Русинами. На „Галичанина“ ділає та обставина так, як червоне сукно на певне сотворіне.

Тої властивої причини своєї ненависти до Прсв. Сотера, не сьміє „Галичанинъ“, покищо, явно висказати, та маскує ся, старий фарисей, булюю *Ea semper*, яка довела „къ неслыханному понижению русскаго обряда въ Америкѣ“. Прсв. Сотер приняв єпископство мимо тої буллі, тимсамим мало що не здрадив „русскаго“ обряду, в якого обороні виляв „Галичанинъ“ на єпископа цілу купу ординарної лайки. А до того „Галичанинъ“ спеціяліст! Лиш ціла комедія в обороні обряду дуже нужденно закриває лице наумовця-сотерофоба.

Масковане ся булюю не зручне. На булю треба задивляти ся з того становища, що всякий обряд, отже і руский, то лиш форма церковного житя. Єслиби інтерес церкви вимагав цілко-

витої реформи руского обряду, то можнаби її завести, дарма, що то противилоби ся „історическим началам русско-народної церкви“. Чи обряд наш зівстав покривджений булюю *Et semper*, то вже річ рускої ерархії, а не газетярів. В кождім случаю „понижене“ руского обряду в Америці не є чимсь так страшним, як се кричить „Галичанинъ“, бо Америка, то територія латиньского обряду, а допущене там чужого обряду може мати о стільки місце, о скільки се порішить компетентна церковна власть.

Українська преса виступила не менше остро против булі, а однак не закидає Првщ. Сотерови каригідного легковаженя обряду. Закид той підняв „Галичанинъ“ з політично-партийного, властиво з схизмофільского становища.

Обняте Првщ. Сотером епископскої гідности, не доказує ще, що він годить ся на постанови булі. Бож міг він обняти епископство в тій цілі, щоби постанови булі, о скільки вони малиби бути шкідливими, злагодити. Закид „Галичанина“ „какъ монахъ Ортынскій... могъ допустити къ неслыханому понижению русскаго обряда или-же, не будучи въ состоянїи предотвратитъ введеніе ея въ дѣйствѣе, могъ принять предложеное ему Римомъ достоинство“, то пусте балакане.

Щоби здискредитовати противсхизматичну акцію епископа, інсинуує ему „Галичанинъ“ каригідне занедбанє інтересів руского обряду. Але на тім не кінець. В своїй чоносотенній глупоті робить епископа мало що не божевільним.

Які-ж докази на той закид, що епископом іменовано чоловіка, обтяженого канонічною перепоню, випливаючою з патології его ума? о. Ортиньскій „обезчестилъ“ память цісаря Йосифа II, називаючи его злодієм церковного майна, а від кари за обиду маєстату звільнило его оречене знатоків, що він ненормальний чоловік

„Галичанинъ“ страшно льяоляльний і свої руссофільські тенденції радби здає ся прикрити облудним чорножовтим льяолізмом, а то тим паче, що може рівночасно допечи католицкій церкві і ненависному ему епископови. Правду сказавши, цісарем Йосифом II., мимо особисто незлого его характеру, не ма що дуже одушевляти ся. Напоений раціоналістичними і абсолютістичними ідеями XVIII. ст., наложив на католицку церков невиносимі кайдани (т. з. йосифінізм, *Staatskirchentum*), з яких вона ще дотепер не зовсім освободила ся. „Галичанинови“ така система, копіювана на кнупоклоннім висантинісмі т. з. сьв. Синода, може бути дуже до вподоби. Се річ его смаку. Але що цісар забрав церковні добра і ужив їх і на цілі нецерковні, се історичний факт, який можна ріжними називати іменами. Але субстанція факту остане та сама: Забане церковних дібр.

Оречене знатоків — принявши що воно правдиве — доказувалоби хіба то, що о, Ортиньскій сказав обидливі слова в ораторскім запалі, не застановляючи ся над ними. Але хвилевий запал, перенимане ся наскрізь своїми словами чи ділами, нерозважні вискази, нехай буде нетямлене ся в деяких случаях, то всьо є доказом лиш нервозного успособленя — а нервозність

то хоруба XIX і XX. ст. — а не умової хоруби. Єслиби з тої рации треба уважати людий за умово хорих, то требаби хиба $\frac{2}{3}$ людности замкнути в домі божевільних.

Вносити з факту, що о. Ортиньский, деколи, в унесеню, скаже слово, за яке потім сам не памятає, на габітуальне хоробливе розположене его ума і інсинуоване єму з тої рации непочитальности всякої его акції, може хиба такий публіцист з „Галичанина“, який „если не съумасшедший, то во всякомъ случаѣ mente captus“.

А приклонникам того москвофільського органу, повинні вже отворити ся очи!

Впрочім, гарну маємо пресу, нема що казати. Одного епископа зробила зрадником, другого варятом, третого амбітним, і гбуроватим фанатиком. І то преса релігійної „святої“ Руси! А констатованя такого журналістичного лайдацтва, назве де хто „зрадою“ народа, „клерикальною“ інтригою і т. д. і т. д.

Священик з „Ниви“.

„Ad majorem Poloniae laetitiam“,

Замітки і рефлексії до статі „Діла“ ч. 182. з 1908 р.:

„Ad majorem Poloniae gloriam“.

На всьому світі відай нема таких відносин як в нашім народі українськім, аби духовенство народу якогось так ріжнило ся поглядами між собою, щоби одна частина його не вважала себе частию того народа але стреміла до знищеня свого характеру національного до зілляня себе і свого народа зі сусіднім народом, забуваючи на його тисячилітній розвій і культуру, яка обмоскалити ся народови нашому не дозволить. В очах вірних синів українського народу зовсім слушно така часть духовенства вважає ся зрадниками народними, хоч може і не свідомими в своїй аристократичній короткозорости і заскоружлости; бо она навіть сама себе не годна зрусифіковати не то мужика українського. Та часть духовенства се наші москвофільські отці, духовники, що нераз задля партийних переконань і інтересів, у фанатичнім засліпленю топчуть ногами власними всякі засади католицької моралі. Москвофільська часть нашого духовенства люта нераз, що они і їх партия минають ся з кожним днем, старає ся нераз своїм собратам з української партії

шкодити між народом в нехристиянський спосіб вважаючи і представляючи перед народом священників, українців, зрадниками, польськими наймитами, що завзяли ся знищити руський характер церкви; що ширять розкол в однім „русским“ народі проти них воюючи лиш назвою самою „русский“. Деякі отці українці знов відплачують тою самою монетою сусідам, священникам „кацапам“ і настає в парохиях деяких велика ворожнеча і згіршене між народом темним тай між кондеканальними братами, що голосять любв Бога і ближього. Втогді стає авторитет пароха між народом підвраний і навіть, щоби той священник хотів щось доброго не кажу в суспільній, політичній але чисто церковній справі перевести в своїй парохії — не годен сього вчинити, бо нарид некритично глядячий на справи не довіряє йому, вважаючи свого пароха своїм ворогом і навіть в чисто церковних справах не слухає свого пароха; а з того користають вороги церкви католицкої, щоби в каламутній воді собі риби ловити! Один парох москвофіл так побаламутив був свому сусідови, парохови, українцеви, парохіян, що они навіть з похоронами зачали звертати ся до сусідного пароха, свого одномишленника навіть не питаючи ся місцевого пароха і той сусід москвофіл парох так забув ся, що навіть раз приїхав на такий похорон, завіривши брехни мужика, що єго отець, парох яко „кацапови“ не хоче ховати дитини. Яка з того вийшла сварка, між ними а згіршене між народом! Самі отці, русофіли признали відтак, що не мав ніякої рачії отець, сусід, москвофіл мішати ся до парохії сусіда свого українця та еще до похоронів.

І так нераз з великим згіршенем читаю я в „Русским Слові“, і інших газетах як сусіди парохии москвофіли або українці деякі з'їзджають приміром в повіті зборівським, золочівським, брідським (в Лешневі „з колами“ навіть), бурштинським та у многих повітах перемиської епархії на основане читалень, на віча, збори, відчити своєї партії без згоди дотичних парохів з іншої партії, апробують своєю присутністю підбурюючі промови проти місцевого пароха так інтелігентів прибувших як також мужиків, або і самі в тім дусі говорять до темного ще люду. В кожному селі опроче найде ся якась часть невдоволених своїм парохом людий, навіть, колиби він був дуже тактовним чоловіком без всяких хиб; а звістно таких людий мало на сьвітї взагалі а еще їх менше в нашім нераз о добрій воли духовенстві так довгі нераз літа виховуванім в дусі сьвітсько-бурсацьким, без вправ духовних, без показаня йому правдивого ідеалу христового священника. Легко тому і розпалити в селі тоту невдоволену слушно чи неслучно частину парохіян мужиків, що не в силі розрізнити партийних справ від церковних. Підкопати мож у темних на пів грамотних людий авторитет навіть самим підношенем справ тої партії національної, якої парох місцевий є противником нераз фанатичним, що готов нищити всіх парохіян, що до єго партії не належать, незаконними середниками.

Возьмім тото Горуцко! Чи не з'їхали там парохи, руссофіли гурмою, аби без пароха похоронити убитих мужиків лишень для партійної очевидно маніфестації проти місцевого пароха невинного в справі сумній убійства, аби викликати еще більшу ворожнечу проти пароха, українця, а може з села вийти, аби таке велике село не стало українським. Чиж не ліпше було лишити сю маніфестацію людям свѣтським а один отець посол і місцевий сотрудник за згодою пароха бувби вистарчив! Страх, як ті отці спішили на похорон мужиків до чужого дальшого села а в своїм селі певно треба їм нераз добре оплатити, аби були такі ласкаві покропнти небіщика тай перейти ся за ним на цвинтар серед гарної сільської погоди весняної.

Як для своєї партії наш сьвященник готов і душу продати покаже нам ось такий примір. Заступає пароха, українця його сусід парох, руссофіл, обединитель. Відправив він похорон а відтак йдучи з цвинтаря каже до людей так: „Дайте тут до мого капелюха по грейцару а я вам запишу файнуу газету: „Русскую Волю“. Правда мужики нич недали а відтак розповіли обтім свому парохови, котрого люблять і поважають. Отже католицкий сьвященник явно заохочує в сусіднім селі людей до предплати часописи: „Русскої Волі“, що отверто з кожному майже числі пропагує апостазію від католицької віри до розкола; бо „Русское Слово“ не йде до тої ціли так явно і прямо але манівцями зі страху відай, аби наші крилошане не мусли колись голосувати проти даня йому субвенції з фондациі бл. п. М. Качковского.

Отець русофіл лиш тому пропагує ту газету: „Русская Воля“, бо она видає ся його партією по московськи. Се робить той отець, парох, якому крилошане їздили випрошувати презенту на парохію від польских ксьондзів.

Де лучить ся парох слабого здоровля або слабої енергії або „simplex servus Dei“ або старець над гробом; там зараз заїздає сусід особливо підчас виборів з агітацією звичайно москвофіл для якого там амбасадора свого, що діти свої віддав на жир схізмі московській. Наші українці звичайно немішають ся до парохії своїх сусідів, москвофілів бо у себе дома роботи у них є по уха, з виїмком може кількох одиниць тай молодих сотрудників, що сидять в місцевій парохії пароха москвофіля, що не виробив собі ніякого авторитету і поважання серед довгих літ неробства в своїм приході. Не кажу однак, що парохи москвофіли се самі нероби, борони Боже, були і є многі і дуже працюючі люди в партії напр. бл. п. о. Галька з Дубковець, але в таких парохиях сотрудник іншої партії чим парох нічого не порадить для своєї партії. Еще один примір. Підчас виборів до ради державної в році 1907 жив еще, тепер покійний, симпатичний 80 літний українець парох в селі Сваричеві о. Макаревич, що довгі літа ревно натрудив ся в винограді Христовім; аж тут зїздає молодий сусід, сьвященник в його парохію, ганьбить старця рівно з болотом на зборах передвиборчих пе-

ред парохіянами його тому, аби Дудикевичеви з'єднати кілька-детять голосів!

З яким огірченєм на сьвященників взагалі розказували мені люди зі Сваричева про сей нетактовний напад на чужу парохію. „Всьому, ви отці, винні“ — казав мужик — „бо не тримаєте ся разом і нарид баламутите“. — „Чого між вами така не-нависть“. —

Старик бл. п. о, Іван Макаревич, хоч відай звільнений за про старість консисторією від обовязку бувати на соборчиках деканальних, приїхав на найблизший соборчик деканальний аби перед собратями пожалувати ся і виганьбити свого сусіда перед братією за такий поганий вчинок нетакту і розбудження ворогівства у парохії проти пароха. Знюхав той отчик, що вже три роки не має часу піти до школи, письмо носом і не прибув на соборчик! Чиж не було радше післати в той Сваричів і так оплачених агітаторів, академиків, як вже так Дудикевичеви треба було голосів з'єднати а радше треба було у себе поагітувати за Дудикевичем, в своїй парохії, де люди і на злість тому парохови свому голосували за Романчуком або за поляком.

От тому з місяць на основанє читальні Общ. ім. М. Качковського зїхали аж три отці сусіди до парохії пароха, українця в Рожнітові, один з них навіть віцедекан з відзнаками крилошанськими, довіренник консисторії в справах шкільних, любитель краковяків, діяч політичний в повіті, віцемаршалок, що не хоче підписати ученикови бідному зі свого села сьвідоцтва убожества до увільнення від оплати шкільної, аби хлопці до гімназії не пхали ся. Аж староста мусів підписати сьвідоцтво убожества тому ученикови гіманазіяльному.

Або як вам, читачі, подобає ся така сільветка одного з парохів — як мені оповідав один поважний декан, — глибоко очитаний українофіль. Люди не любять того пароха мало що не всі. Радіби они позбути ся його кожної хвилі, бо яких небудь противників своїх, опозиції не зносить проти себе і найслушнійшої, найменшої. Скарг до консисторії від парохіян много і слушних. Де дасть ся, обстриже овечки і добре, але отець парох хорує на голосного і великого патриота гейби ніхто не був таким українським патриотом, як він є. За ціль головну діяльності взяв собі мабуть борбу з правительством часом слушну, часом неслушну або о дрібниці. Прецінь ми всі знаємо, що краєве правительство нам Русинам вороже. Се така гадюка, що єї треба, о скілько мож, минати, аби не вкусила. Правда сей парох боре ся за слушну справу нераз хотий не перворядну пр. за українську переписку, але і зводить борбу до абсурду за справу, що не може мати поки що ніякої основи до вибореня, бо закона на се нема. І так жадає він, аби суд, староство, деканат посилав до него осібного певного післанця по урядові кусники до уряду парохіяльного, або платив павшалі на се. Виходить абсурд та немилі, непотрібні конфлікты з властями. Декан, розказував мені, що нераз мусів їхати кілька миль до

сього пароха, аби відобрати від него кусник урядовий. Отець, парох не хоче слати на пошту громадським післанцем, бо мовляв: „він непевний, чи вийт його противник, хрунь, де незатратить урядового письма“. Була раз чутка, що наш крикливий патриот виїде до вольного краю Америки; всі власти від декана до консисторії утішили ся, що позбудуть ся клопоту; тимчасом не хотів їхати. Чиж не можби звернути своєї енергії деінде радше в хосен якої доброї справи, в школу, в парохію, в читальню, брацтво а парохія видно занедбана, коли хруні раду громадську мають в своїх руках, видно їх є много.

За тісно йому однак в своїм селі ану треба розширити патриотичну діяльність. Щож отже робить? Іздить на основанє, збори українських читалень по селах, де парохами „кацапи“, де нераз своїм пристрастним словом підриває повагу, авторитет місцевих парохів серед темних мужиків навіть в справах церкви, навіть мимоволі своєї. Розуміє ся, як ми сьвященники зачнемо себе так взаїмно нищити, виїде се на радість ворогів — Польщі воюючої — *ad majorem Poloniae laetitiam*. Своє село, — села українських парохів — часом добре кацапські — з вдячно стію приняли би з викладами таких діячів, але нераз на празник з проповідію трудно допросити ся когось зі сусідів, бо над проповідництвом треба працювати тихо у своїй комнатці!... Ага! Один молодий сотруди́ник аж до знудженя говорив на вічах патриотичні промови, але у себе до школи приходив раз, два на релігію, щоби записати в катальог, чи дневник своє імя сорок разів на знак, що він сорок разів чи кілька там був в школі, аби комісар від релігії його не чіпав, що не вчить релігії. І таких діячів досить є у нашого духовенства особливо в середнім віці, кричить, наvertsає цілий повіт, всю Галичину а не годен, не бере ся до того, аби зробити лад в своїй парохії в церкві, основати читальню живу, заложити школу. Якби наші отці на то останне наставляли, то певно не було би 800 сел без шкіл а то часом еще сам парох, противник є школи, тай підхлїблює темноті мужика щоби не було школи. Знаю такий випадок, що парох аж до міністерства писав, аби не було в селі двокласової школи о трех саях, лиш як бувало, один учитель; хоч село велике на 2.500 душ. Як може учитель один успішно вчити таке велике число дітей, яке є в так великім селі: —

Раз дістав був один отець духовний, старший, парохію і серед розмови я завважав, що там нема школи, — не мож буде нічого навчити основнійше ні з катехізму, ні моралі християнської; — а він на се каже: „то еще ліпше“; — я замовк; — відай тому ліпше, бо не треба буде ходити до школи на релігію, а в розмові сей парох еще більшим був опозиційником, горячим патриотом українським, ніж само „Діло“, яке пильно вичитував.

Щож казати про се аби такі діячі старали ся о приватну школу людову, як „край“ не хоче своєї дати, поставити.

Потім такі отці патриоти — нащасте вже небагато, не кажу за всіх, бо і тепер є дуже багато тихих щоденних працівників і що раз більше їх прибуває, — горячі повітові, краєві, соймові, що все говорять одну і ту саму промову одного і того самого змісту, чують ся покривджені, що ніби їх консисторія небачить, єпископ не дає відзнак а дає якимсь там „кацапамъ“, „остентаційно“; дарма, що ті „кацапи“ деякі сидять в селі, точно вчать в церкві, в школі, в читальни. Прецінь ординарият не поставить наших голосних парохів над всім повітом але над одним селом, де бачить мало іноді праці позитивної, душпастирської.

Часом є так, політик великий отець парох а село занедбане. Правда, до чого кому Бог дар дав! І на таке село занедбане жде з'одної сторони латинник з другої соціяліст а сіфіліс і горівка собі своє робить. А тут еще духовенство в двох ворожих таборах нераз нищить свою працю тяжку серед ворожих і так нам обставин політичних, церковних і економічно-культурних, і на два фронти треба еще бороти ся і з темнотою і „татарвою“, що не знає ніякого права над собою, що думає все про забрані краї „od morza do morza“. —

Не дивно отже, що серед такої ворожнечі духовенства упадає їх авторитет у народу, они голосу не мають, бо лиш солідарна, карно з'єдинена організація має силу. Тому нас св'ящеників св'ітські інтелігенти за нич не мають, вислугують ся нами до своїх цілій а як нас не потребують відкидають, або колись як не будуть потребувати, відкинуть без пардону, ба навіть вже тепер бють. Навіть один з найповажніших політиків, замість поїхати в свій округ на агітацію, немав що ліпшого робити, як публично пригадувати, щоби за богато „попів“ до ради державної не вибирати; ну і не вибрав нарід за богато от там на показ, бо випадало, зо два зо три без язиких або підскакевичів від „Народнаго Комітету“, щоби не робили своїм талантом, вимовою, працею конкуренції св'ітським послам. Вони „попи“, будуть собі від паради, як треба буде їх післати потішати „маму“, чи там ганьбити свою одіж св'ященичу похвалами соціялістичного терору. Правда, ми сільські патриоти в своїй скромности, не дремо ся високо, бо може справді, ви панове, ліпше знаєте від нас потрудити ся на добро України у Відни чи у Львові. Поживем, побачим. —

Тоту нашу ворожнечу використовують панове св'ітські, газетярі, — анархісти, деякі послы, політики для своїх нераз єг'істичних цілій поклукуючи ся на патриотизм, щоби ми всю роботу за них над сили і здібности робили а покинули скілько дасть ся в церкві в школі. Занявши нас лиш справами св'ітськими, — з другого боку пресою і у люду і у інтелігенції підривають віру християнсько-католицьку так, аби они могли колись без нас, клиру, обійти ся, як буде вже досить в народі робітників, нехристиян — вольнодумців хитро за наші гроші нашою працею вихованих. Наші панове, „патриоти“ в часі ви-

борів особливо, не мають на стільки такту і розуму, політичного змислу в інтересі національним-українським, щоби бодай у людській пресі своїй не підривати нашого авторитету яко духовенства і церкви, щоби не виступати проти церкви, її науки, єпископів, використовуючи яко людей нераз слабї їх сторони дрібненькі, щоби не змушувати нас сьвящеників з тою пресою бороти ся на встид на ганьбу перед москвофілями і Поляками. Москвофіли більші дипломати.

Ми знаємо, що і серед москвофілів є великі безбожники приміром господин М. агітатор з Підбережа, що зі злости до свого пароха навіть москвофіля три роки дїтий не хрестив, — але они в інтересі своєї партії старають ся оминати в своїх органах борбу проти церкви.

Знають панове „патриоти“ чейже, що они без нас, „попів“ не годні обійти ся в якій небудь акції по селах чи то політичній, чи народній що найменше в трех частях краю. Такий пан Петрицький і товариші вибрані і підпірані духовенством силою пари нераз підписують таку шкандальну інтерпеляцію, котра так грубо і ординарно обиджає католицьку церков, що навіть самі два сионїсти цофнули свої підписи як: Малер і Стравхер.

А тут ми духовенство не з'організовані як слід, ворожї проти себе стоїмо, розкинені по селах без своєї преси католицької, навіть людовой, бо на ганьбу нашого духовенства „Основа“ перестала виходити. Правда то, що доки будуть дві партії себе поборюючі, національні в нашім духовенстві, не будемо ми мати такої сили і значіння як пр. духовенство в Німеччині, в західних краях австрійських, словїнське, чеське або і польське, що не боре ся о се, якої оно народности, бо се у них *ein überwundener Standpunkt*. Впрочім і без третини москвофільської самі українські сьвященики моглиби утворити сильну організацію католицьку, колиби они се понимали, бо колись буде за пізно.

Се наше сумне справі церковній і народній шкідливе положене особливо ворожнечу, несолідарність, антицерковний напрям, а за тим для „патриотизму“ вислугуване всяким партиям нехристиянським більше або менше пізнали наші особливо два молодші єпископи їх Пр. Митрополит Андрій Шептицький і Гр. Хомишин. Они постановили, оскільки на разі дасть ся, бодай в части зарадити злому. Цїла їх діяльність до того стремить від цочатку обнятя своїх єпископських престолів. Розуміє ся, шершенї особливо з газет — заворушили ся проти них, слїдять і поганяють кождий їх крок; бож готові наші метадори великі стратити в духовенстві покїрних рабів, і духовенство готово поступати всюди не так, як они бажали би; але піти за своїми єпископами в справах конечних в християнським дусї до ревної праці передовсїм у церкві і школі, в своїм селї особливо а від-

так доперва, о скілько часу стане, і наука Христа дозволить, на інших полях сповнивши нераз многі свої обовязки.

Така робота тим панам не подобає ся і всяке стремліне до того.

І так панам газетярям а за ними і сьвітським вольнодумцям немислячим автоматам не подобає ся поступово зреформоване виховане нашого будучого клиру в душі католицьким, в душі любови і праці для ближнього на добрих, на ревних душпастирів, працьовитих, учених богословів а не лише (в семинарії і в житю) читачів газетярських пустих, воднистих а навіть антихрихрианських елюкубрацій та романів, — побожних людей ба навіть страх сказати — якихсь аскетів — мовляв „біготів“. („Діло“ ч. 182.) Сьмішно то булови сказати, колиби пр. лікар незнав своїх фахових наук і не старав ся в них поступати а читав лиш романи навіть гарні-артистичні особливо підчас студій медичних. Правда до „попів“ є інша льогіка. Прецінь кождей християнин є більше або менше „аскетом“ то є здержує себе від переступлюваня етичних законів — від зла і уживає на се ріжних способів сполучаючи жите активне з контемплятивним.

Тому від часу до часу в своїх газетах „Ділі“ „Галичанинъ“, „Свободі“ „Русским Слові“ (особливо на еп. Сотера Ортинського) і інших виливають панове дневникарі при помочи вислужених навіть катихитів цілі цебри лайок на єпископів і сьвящеників відсуджуючи їх від чести, патриотизму звучи їх зрадниками „валенродами“? (Статя „Діла“ ч. 182. *Ad maj. Poloniae gloriam*); хотяй від сотки літ не було у нас так широко діяльних, жертволюбивих на ціли народні, працьовитих, вимовних, учених, приступних єпископів а таких щирих, горячих українців а таких незалежно стоячих від клямки ц. к. ряду нам ворожого, але розуміє ся, католиків горячих в ділі не лиш в слові і серці. Розуміє ся український патриотизм свободолюбний не полягає на непотрібнім і несправедливім поступованю взглядом сьвящеників неукраїнців, котрих з кожним роком убуває в застрашаючий для них спосіб. Нині на двох перших роках богословія у Львові і в Станиславові не ма ані одного питомця, неукраїнця, москвофіля. Впроче по що з москвофілів робити великих людей, мучених ніби людей, они яко мірноти зщезнуть незадовго з лица землі. Нащо їх піддержувати борбою! І так працю єпископів і духовенства старають ся деякі людці наші нищити на велику радість і славу воюючої Польонії. Так ви панове, працюєте *ad majorem Poloniae laudem, laetitiam et gloriam* а не наші єпископи, як ви хочете вмовити в товпу ваших безкритичних читач.в. Знайте панове з „Діла“, що чи скорше чи пізнійше мусіла прийти реформа духовних семинарів і так доконає ся і організація української католицької партії.

Велике то провидіне Боже, що Бог зіслав нам таких людей як їх Пр. митрополит, Ан. Шептицький або єпископ Гр. Хомишин, Сотер Ортинський, Отці Василяне, що они всі у ку-

пі поступенно зреформували наші семінарії духовні, в противному разі булоби се вийшло *ad majorem Poloniae gloriam*; бо звісна то справа була, що наше духевенство, хоч спосібнійше далеко від латинського, але не працювите зовсім, не вміло нераз особливо по містах притягнути до церкви руської своїх вірних, робило і робить і тепер такі комедії як де в горах між бойками за треби, з відправою аби скорше, з науками як будь, що собі нагадає вже на проповідниці. І душ ставало чим раз менше! Кілько то навіть патриоти о. Трещаківському в Городку відпало душ через нетакт! Наш люд і інтелігенцію особливо півінтелігенцію як взагалі всіх християн не притягнемо до нашої найбільшої інституції руської, церкви, як она не буде в силі скоро, легко сповняти свого завдання, — веденя до спасенія осьвяченем душ християнських і сповнення свого принципіяльного першого завдання а відтак через те і другого національного обряду і житя. Спосібними до того завдання подвійного може вчинити духовна семінарія виховуюча в душі християнського ідеалу сьвященника до житя контеплативного і активного, аби він учив не лиш словом але і житем своїм примірним по засадам, яких сам учить. Дивіть панове, де є ревний душпастир, де добре проповідує, катихизує, побожно сам жис, обходить ся по людськи з людьми, не стриже понад міру своїх овецок, за порядок у церкві дбає, там в селі і патриотична робота йде легко, там чи українство, чи кацапство великі, могучі, там латинник до своїх сухих обрядів не притягне людей, але латинників еще притягнути мож до нашої церкви. Розказував мені один працювитий парох у винниці Христовій, що понад 300 латинників притягнув до нашого обряду в своїм селі — еще перед конкордиєю. „Відтак“ — каже — „я міг латинників забрати до послідної лаби, — але по конкордії вжем дав спокій“. В парохії того пароха, були школи від 1848 року, люди письменні в $\frac{3}{4}$ частях а коли прийшов відтак українець завідатель по его смерті довів до того, що нині з тої парохії є до 15 учеників в середних школах, бо сам парох „старорусин“ — „кацап“ був противний, аби діти хлопські вчили ся в середних школах, щоби Україна не прийшла в село. То однак не помогло, бо молодіж і богато старших вже нині українська з переконаня. Так отже праця і „кацапа“ — вийде на користь Україні, чи тепер, чи вчетвер.

Нині вже минув ся у нас той тип латинського сьвященника, що звав ся „*servus aneillae*“, нині їх єпископи постарали ся о се, щоби їх парохі виховували ся на ревних служителів церкви; то біда буде стрінуті ся нашим лінивим духовникам з вихованем шістьдесятих, сімдесятих років, що патриотичним криком, а часом і віденьскими студиями заслонюють своє неробство.

Зважмо до того поміч ряду, велике число інтелігенції польської, що християнства не цураєся — не так як наша, — велику скількість орденів латинських, богатство і свобідну голову від журб о родину польских сьвященників, — а додаймо

до того шовінізм польський взагалі, — то будемо бачити, з ким приходиться нам конкурувати! З'єдинені лиш ревною працею Русини зможуть сей напір відперти! Не час би нам ділити ся бодай в національній справі! Тому не можна так важних робітників, як сьвященники, лишати без виховання і впоєня ідеалу ревної праці там, де успіх найпевніший і найпотрібніший і найкористнійший для широкого діла народного, то є, в церкві. Лише ворог народу нашого може бути ворогом реформ семинарій наших *ad majorem Poloniae laetitiam*. Ану підіть до тих нераз довгі літа на не одним містци перебуваючих парохів, ососливо в горах, чи хоч „народна праця“, як кажуть наші часописи, у них є. Були у нас села в горах, що Поляк діставав всі голоси навіть при загальнім голосованю до ради державної і не диво; про школу за пядесять літ ніхто не старав ся навіть приватну ні парох, ні люди; научав парох лиш деколи про п'янство, часом покричав за злодійство у него в поли чи в саді бо богословія не читав по зложеню іспитів, а як заложили школу, до школи не ходить релігію вчити, бо то для таких парохів страх кара ходити до школи а бруд, нехлюйство в церкві, якась давна обрядовщина товче ся по церкві, — лавок борони Боже — хіба одна для імосці в захристії; а все те інтелігенцію прямо відпихає від церкви а як підрізана вівця, — дяк заричить, — то хоч уха затикай; нарід не сьпіває, бо як годен такий дяк навчити сьпіву. Щастє ще, як в такій парохії є самі Русини гр. католики — втогди хоч страти національної не буває. Одинока заслуга таких патріотів єще хіба втогди, як виведуть свої діти в люди, то прибуде нам трохи інтелігенції. Правда є і такі виїмки, що при приватній школі є значна освіта в селі пр. в Ілемю пов. долиньского за старанем місцевого пароха.

Пізнавши, що ворожнеча взаїмна псевдо патріотична, як то я старав ся висше показати на конкретних примірах з нашого житя, шкодить авторитетови настостелів церковних, самому духовенству, видав Митрополит Ан. Шептицкий видно по довшій розвазі, бо доперва 27 липня 1908 пригадку і загальний, короткий розпорядок в справі стислого захованя прав парохів загрозивши карами канонічними в разі нарушеня тих прав — вмішуванем в справи їх вірних, підкопуючи повагу парохів яким нибудь способом як прим: закладаючи читальні, братства і товариства навіть чисто економічні, уряджуючи віча, збори, наради, без згоди дотичного пароха. (Львів. Ар. Відомости Ч. VIII. з 1908 р.). Навіть без того розпорядку міг Ординарият прецінь потягати до одвічальности сьвященників за проступки означені в нім, яко за переступлене канонічного права. В практиці треба би розуміти сей розпорядок так, що сей розпорядок забороняє нарушувати авторитет, повагу якого нибудь пароха другим сьвященником без взгляду на партії наші, понеже однак у нас звичайно парохі одной партії пр. москвофільської нарушають повагу парохів української пар-

тиї або на відворот, то сей розпорядок наказує пр. українцям діяльність в парохіях москвофілів парохів і на відворот без згоди дотичних парохів; але в парохіях еднакової партії сьвященникам не наказує, бо такій парох навіть дуже радо згодить ся щоби парох тої самої партії виручив його, поміг в діяльності особливо патріотичній, хиба би той нарушував його повагу, що не мало би яко безцільне місця. Як низше покажу, сей розпорядок не то не є шкідливий, але і пожиточний і конечний. Людей сьвітських прецінь мож післати там де не випадає сьвященникови проти сьвященника товариша ворожо вступати, хочби і в як патріотичній сьвітській справі, бо Христос сказав до своїх апостолів що „по тім вас пізнають, що ви мої ученики, як ви будете любов мати між собою!“ А ми сьвященники, числимо ся прецінь до учеників Христа.

Розпорядок сей з 27/7 1908 Митрополита нашого викликав лють велику у панів з „Діла“. Появила ся в числі 182 з дня 14 серпня 1908 злобна статя, під заголовком: „ad majorem Poloniae gloriam“ проти Іх. Пр. Митрополита Ан. Шептицького. Ся статя викликала у мене висше описані рефлексії і опис випадків і образків з життя наших парохів, аби показати як марні обави і аргументації „Діла“ в повизшій статі з 181 числа з дня 14 серпня 1908. Тепер еще коротко хочу відповісти на закиди повитшої статі, так некультурної, о скілько доси самим представленем повисших фактів і образків з життя партійного наших сьвященників до сего місця не дав я відповіді на закиди сеї статі.

Бачимо ми і видимо ясно, що дух таких статей се служба для Польщі у нас, хоч може несьвідома — на радість єї велику і славу. „Діло“ так лементить проти Митрополита Ан. Шептицького, неначеби він завзяв ся одним махом запродати Україну всю Ляшві і став „валенродом“, показав, що він ним є через те. що пр. (як пише „Діло“) о. Петрицький тай еще кількох українських отців не будуть могли поїхати до села пароха „кацапа“ підривати його повагу, або як ціла гурма завязутих, фанатичних руссофілів, сьвященників перестане непокоїти парохів українців, як пр. то було недавно в Лешневі, Трудовачи, Ярославичах, Рожнітові, Сваричеві і всюди де їздив о. Марков і інші по агітаціях проти парохів, українців. Щоби однак така діяльність приносила більший хосен українській справі, чим компромітацію дорогої нам справи — дуже сумніваюся! Прецінь обовязком Єпископа ворожнечу, собланзь через само духовенство поведовану — усувати; по щож там мішати ся непотрібно газетярам у внутрішні справи церковні.

Ми знаємо, що Митрополит ніколи нічого рішучого не робить без попередної, довшої розваги і застановлення і рішає справу одвітно справедливій потребі і користі церкви нашої. Здивувала мене та статя, бо вже всякі дурниці і брехні проти церкви (повтаряні за соціалістичними дневниками, нераз доказані яко ложні) читав я в „Ділі“, але ніякої, більше нельогічної злости

не лучало ся мені в нім еще читати. Таж прецінь сей розпорядок звертає ся і проти обох партій і проти всяких нетактовних священників взагалі; в практиці він може пошкодити лише агітації москвофільській, бо з газет і з практики переконуємо ся що наші сьвященники, українці мають стільки праці у себе в дома, в селах і містах українських парохій, коли би хотіли лиш там загостити, що не мають часу і потреби, бо то даремна робота булаби навіть їздити по читальнах і зборах і т. д., де пробуває парох русофіл пр. симпатичний людям; розумієся крім кількох там загонистих може хвальків, що не вміють або і не хочут в дома тяжко працювати тай деяких еще молодих со-трудників, що не будуть могли підвирати авторитету своїх парохів. Прецінь до шкандалу належить се, коли сотрудник або парох під собою риють в одній парохії. Звичайно мужики темні а півграмотні йдуть за парохом в „політиці. Де мужики самі, особливо української партії, ведуть читальню, чи предплачують самі часописи українські, проти волі пароха, там не треба і агітації, там і непоможе контраагітація. Взагалі ми повинні доводити до того, щоби мужики, міщане не спускали ся на читальню але поодинокю предплачували добрі часописи, щоби підносити пресу людovou і аби не оглядати ся взагалі лиш на інтелігенцію все, тай на читальню.

Занадто сьвятий нам ідеал України, занадто рішучо ми віримо в його побіду чи тепер чи в четвер, щоби ми такими підлими, негідними сьвященничого стану способами — як ворогівство, ненависть, підриване поваги парохів, мали його ширити. Се зневага, се був би брак віри в наш ідеал рідної України, щоби на таких основах він мусів опирати ся, як підкопуване авторитет сьвященника і поваги в парохії. Се брак віри в українську чисту як сльоза справу, вірити що москвофільство наше погане, негативне потрафить з'їмунізувати ся всвоїх селах, як духовенство українське не буде вживати нікчемних, нехристиянських серепників в борбі проти него пр. підриваючи авторитету пароха, його значіня в данім селі. З'усилля москвофілів нинішні се робота потопаючого чоловіка що удержав ся завдяки угодній, колишній нашій політиці з ворогом, що ніякої угоди ніколи не додержував. Ми, українці, священники віримо, що як двісті пятьдесят літ від батька Богдана царського кнута, інтриг і указів і хлополапства та польських еще довших ошуканьств і понижуваня не переробили Українців на Москалів або Поляків, так і тепер наше мізерне, галицьке москвофільство не годне нам поважнійше або тревалійше шкодити. Оно: „das böse will und schafft das gute“.

Лишень до праці, панове цивілі, вас є три рази тільки, що нас сьвященників, не спускайте ся лишень на нас. Чим борше возьмете ся до неї по селах, містах, тим скорше заволодіє ідеал України над тими селамм. Панове адвокати, нотарі, лікарі, судії професори, учителі, академіки, ученики на вакаціях руште ся зі своїл хат, бесід, з поза зелених столиків від карт,

білярдів, від шахів у Шнайдра, від винця в неділю, в сьвято і йдїть на кацапські і українські села, міста, на збори, віча, до читалень, вияснить мужикови півграмотному неодну книжочку, статью, або зложить ся по грейцарю на викладачів добрих, на людюві приватні школи; бо наш мужик кацап, або темняк тому що не знає добре читати, не чув про Україну лиш лайку анти угодову, не розуміє, що чигає, шкодує грошей на газетку. Заложить безплатні бібліотеки лишень для молодїжи шкільної, парубків, дівчат по селах кацапських; особливо молодїж любить читати книжочки а не має де їх дістати, бо оплати до читальні дати не має звідки, а як она призвичаїть ся до читаня, не кине до віку книжки з рук. А знов тих горячих, здорових, талановитих, симпатичних масам діячів сьвященників, когрі у себе певно упорядковали українські справи, а котрим розпорядок митрополита забороняє йти до парохії кацапського пароха, просимо до наших сел, міст, де є ми українці перохи до наших читалень, з викладом на віча, збори, справозданя посольські; приймемо вас, як всіх панів, українців — християн з отвершими раменами, щоби зворушити неодну ту міщанську, або підгірську колоду, бо нам в неділю в грудях дух запирає від говореня і відправи в церкві. Три четвертини міст в Галичині і сел ми парохи украинці займаємо, отже є куди рушити ся. Вже семий рік душпастирюю, а який би я був щасливий в тих селах, де я був душпастирем, повитатї такого діяча бодай раз в місяць в себе в селі, що заступивби мене в просьвітній роботї. Ага, був раз п. Крумголиц на агітації предвїборчїй, тай оден пан лиш хотїв дати представлене, тай оден пан професор української гімназїї ходив часом по під читальню. Москвофіли не можуть рости і остояти ся, бо се люди, що вегетують лиш на те, аби нас, українців поборювати, а партия та не удержить ся, що лишень має негативи, а про позитивну роботу нич. або мало бдає, бо нема і кому. Москвофіли нічого культурного не витворили, лиш негативні українські типи і не витворяють. Прецінь Наумович писав по українськи! Прецінь російської культури за сорок літ в Галичині не то не видали они але і собі не присвоїли витвореної в Росїї. Котрий вивчится російської мови і літератури у них, вертає до нас в наш табор. Всї спосібнїйші таланти давнїйше і тепер покидають своїх воспитателїв кацапів і колишний свій табор москвофільський, бо нїякий чоловік маючий якїсь ідеали, спосібнїйший не вдовольить ся негативами пр. Стоцкій, Федак, Василько, Будзиновскїй, Жук, Сьвятицький, Дзерович, Сїделник і інші многі. Они тепер у нас більші або менчі провідники, генерали. Москвофіли навіть своїх людей не уміють пошанувати, їх таланту, независимої думки в своїм лоні. Дівчат москвофілок майже нема, серед інтелїгентів! Негативну сторону русофілів наших між людом показує їх орган „Русское Слово“, $\frac{8}{9}$ числа присьвячує полемїці з українцями. Такого великана, діяча, як Олєсницький, низше ставить она від письменного мужика, Скоблика.

Ах, як сьмішно, як радісно подумати, що то вода на наш український млин!

Люд скоро працює і підданєм лектури української зискаємо. В однім селі знаю мужика, що пренумерував і страх вичитував „Просвѣщеніє“, любовався Наумовичем, повісив його портрет між сьвяті образи, а він нині перший в селі осьвідомлений лектурою українець, сторонник „Основи“ кат. української партії. Знаю, що читачам „Русского Слова“ подобала ся „Основа“, бо кажуть, сварки там нема. А „Народне Слово“ знамените для пів інтелігенції і жінок. Жінки кацапів навіть предплачують і читають його.

На „кацапів“ найліпше не звертати уваги, робити свою позитивну роботу, не занадто полемізувати з ними, так якби они не існували. Хвилеві успіхи москвофілів при підмозі польско-австрійського ряду се тим скорша їх загибель.

Не пускають москвофіли в свої села нашої української організації в дусі католицьким („Місіонар“, „Основа“), то там прийде т. Вітик або Триловський, як кажуть у нас, „з козаками“ зі „Січами“ основаними на історії і традиції народній антипольській. „Січ“ то радикальне антідотум на заразки кацапства, воно від того гине зараз, нагло. Коби нам зорганізувати християнські „Січи“ так як пр. в Перегиньску під покровом січової Покрови і Ангела хоронителя України св. Михаїла під малиновим прапором гетьманів Богдана і Івана Мазепи. Або то Трильовський купив монополь на „Січ“. Власне то дуже добре що „Січ“ полякам не подобає ся!

Партия москвофілська у нас, особливо між сьвященниками се не тоті російські демократи, се витвір шляхотсько-польського духа аристократичного, се є консервативні аристократи давньої породи хоч самі з хлопського роду зі всіма хибами і прикметамн української товпи мужицької, що не хочуть поза читане апостола і ремісло більшої освіти люду. щоби мужицькіи сини не йшли до висших шкіл. Явні або тайні противники висшого образования мужицьких дітей є тому, аби „Україна“ не прийшла до парохії, їм не треба прецінь продуковати інтелігенцію, бо є готова в Росії, хиба назлість українцям повстали великі бурси кацапські у Львові в Бродах, в Санчи, але і в тих бурсах тепер є переконанє що десятий ученик українофіл. Подам на се докази з досьвіду. Навіть такий русофіл діяльний в своїй парохії, той розум Наумовича — бл. п. І. Галька, безперечно один з найкрасших умів галицької інтелігенції, хоч дбав за людові школи у себе в парохії був противний посиланю дітий селських до шкіл середних так, що навіть діти своїх свояків, мужиків не казав і боронив післати до шкіл середних, хоч міг сам ім вистарати ся навіть безплатне місце в бурсі „Народного Дому“ яко добродій „Народного Дому“. Такий о. Сойка з Ціневи заявив виразно, що він противник посиляня дітий до шкіл середних. Є на то сьвідки. Такий о. Авдикевич з Княжолуки не хоче даже видати навіть метрики кре-

щенья, аби хлопець не пішов до гімназії. І таких много діл сих отців з очевидною шкодою національною, бо без інтелігенції годі видержати конкуренції з Поляками. Інтелігенція сеж мозок народу. Сеж непростимий гріх наших діячів від 1848 року, що замість висилати мужицьких синів масами в середні школи сварилися про букви і дзвінки. Не так булиби ми днесь стояли. А були тогди еще богатші далеко мужики чим днесь, мали би були за що свої діти учити. Трудно вчити прецінь многих за гроші небогатої інтелігенції нашої.

Яке то се москвофільство фанатичне, тепер не перебираюче в середниках. Якто не мило вразило моїх парохиян, що парох, мій сусід, москвофіл не хотів привитати ся зі мною під час виборів, як мої парохияне як славні запорожці станули до виборів, в великім числі, хоч я свому сусідови не старав ся ані одного виборця забрати, мій аґент парох не запроектував мене навіть до комісії виборчої, хоч міг. Така ворожнеча деморалізує нарід і без того могло обійти ся; деж та згода і любов християнська! Представмо ми собі, що такому парохови русофілови заложить українець свьященник в парохії читальню, устроїть збори, виклади, часто буде бувати в тім селі, в тій читальни Яка то борба буде в селі між двома свьященниками і між людьми. Навіть церков готов парох москвофіл замінити на місце борби проти української агітації і пароха сусіда, українця, а сусід буде всі, слабі сторони його визискувати відповідаючи йому в читальни о тім, підриваючи всякий вплив свого товариша по званю! Яке згіршене!

Або той, видко правдивий, бо невідкликаний доси висказ о. пралата Б. в домі українця нечемний, некультурний, нехристиянський, що він зачвав би псами українця, пароха прибувшого на українську агітацію — чи не свідчить се, як далеко зайшла ворожнеча партійна зі сторони москвофільського духовенства проти українців. Ніколи не був я сподівав ся того від чоловіка, що пише наукові книжки на українській мові і за підмогою переважно українського духовенства може їх видавати, чоловіка умного, з широким науковим образованием богословським і світоглядом.

Якби так о. пралат Б. де були парохом а заїхав собрат, українець їм до парохії з'своєю агітацією — яка би там доперва була сіпанина як би они оба счіпили ся, які були би там діла любови християнської при песій помочи! Звернім ся тепер дальше до статі Діла з ч. 182. „Ad majerem Pololiae gloriae“. Шож дальше закидає она Преосвьящ. о. митрополитови Ан. Шептицькому? Закид, що митрополит хоче і може з'їмунізувати територію кацапську перед українською експанзією — аж надто дитинний і сьмішний, як показали ми доси в тій наший статі. Так само ми показали виссані з пальця закиди повторені за дурноватим „Dziennikom Polsk-им“, і придурковатим „Галичанином“, що розпорядок митрополита з дня 27 (7) 1908

забороняє всяку публичну діяльність поза межами парохії в товариствах на зборах, вічах і т. д. Де є той наказ так широкий, в котрих словах? таж виразно забороняє розпорядок лишень: „вмішувати ся без згоди дотичного пароха в справи відносячі ся до його парохії або вірних яким небудь способом підкопуючим його повагу. Тисячі сел, місточок і міст, як ми показали, стоять отвором до діяльності українських парохів, що певно не то противні але раді будуть такій діяльності. Навіть в містах і селах за згодою пароха можна розвивати діяльність українцям сьвященникам, або де припускає ся, що не підкопує ся тим повагу пароха москвофіла пр. в тих містах, де не входять в гру, рахубу темні парохияне, мужики пр. у Львові, і інших містах. Прецінь ніхто не припустить, що збори „Просьвіти“ „Общества Качковского“, „Товариства Педагогічного“ „Дністра“, „Народної Лічниці“ підкопали би повагу парохів яких взагалі вчім небудь, а вже зовсім ні в справах церковних, бож і не відносять ся там ті збори по більших містах спеціально до темних якихсь парохиян. Інша справа збори які на малім на пів грамотнім селі, де парох одинок часом сьвітило стоїть на чолі людей, там і чисто економічна діяльність пароха, сусіда проти волі пароха місцевого може підорвати авторитет, його повагу.

Пани з „Діла“ вже від довшого часу про всяку організацію католицьку зі сторони митрополита думають зараз, що митрополит „силкуєть ся відорвати духовенство від національного руського табору і від народної діяльності, забути всякі національні почуваня“ і такі інші брехливі інсинуації. Де, коли, прошу нам показати — до того всего стремів митрополит; чи може тою великанською своєю працею для добра народа українського щоденною а витревалою? Митрополит і прочі єпископи і ми всі католицькі сьвященники жадаємо і до того йдемо, премо, аби всяка народна робота була в дусі християнської віри. Миж і від того християнські учителі народа! „Inde irae“ панів навіть анархістів, соціялістів, а в найліпшій разі вольнодумців з редакції „Діла“, котрим всякі середники добрі до ціли. Місії, реколекції, гарний спів іспитованих дяків, вся наша духовна праця для спасенія душ українців, для їх добра, в очах панів з „Діла“ — се не є народна робота. По що підносити моральність народа, пощо сповняти так працю у церкві, аби она не пустила, але притягнула нарід, щоби нарід не йшов у польські костели шукати потіхи релігійної серед злиднів дня! По що підносити реколекціями, медитаціями релігійну ревність у духовенства, аби они свої церкви, свій обряд поставили на рівні з обрядом Поляків їх церквами, ба навіть висше! Найбуде церков наша стайнею моральних і материяльних брудів. одвітною хиба для найтемнішого бойка або лемка; а втогди будуть панове Вітики, Остапчуки, Макухи панове з „Діла“ йти на жниво з одного боку а латинсько-польські душехвати з другого боку від Львова почавши, а духовенство най сварить ся і витя-

гає псевдопатриотичні каштани для панів анархо-соціалістів з „Діленька“ на шкоду церкви і свого народу. Най дяки риплять як барани, пощо їм „Дяківської Бурси“, аби еше стали „клерикальними“ агітаторами по парохиях. Они не потрібні, з огляду національного, се індеферентна справа під зглядом національним, що там сьпів, відправа будуть гарні. Най, народ йде слухати органів польських!

Возьмім, панове, хочби одно з тих на гарній українській мові написаних, як ніколи передтим, „посланій“ — „посланіє“ митрополита Ан. Шептицького „О церковнім братстві“. Який там є великий проект організації суспільности церковної, патриотичної. Основане читалень, шпихлрїв, діяльність харитативна, дбайливість про церкви і проче, чи се робота на користь Польщі? Села, де переводив митрополит будучи монахом еше в жите се брацтво, нині то українські твердині проти агітації кацапства пр. Скварява повіту золочівського.

По що „Народної Лічницї“ правда, панове, з „Діла“ нехай біднота українська гине без помочи лікарської або ней йде до промівників, ворожбитів і дальше, або нехай польонїзує ся під впливом „siostrzyczek“ в польських подібних заведенях гуманітарних.

А ті щоденні роботи митрополита ревні, ті науки, сповіди на місиях, проповіді, промови в соймових комісиях в справі укр. гімназій, підпиране народних інституцій грошем, основане музею наших старинностей, висилане малярів на студії митрополитом его коштом, удержуване бурсаків, поступ на поли церковнім пр., контроля науки релїгії на українській мові в школах—чи се не робота митрополита надзвичайна в користь українського народа? А чейже від людей домагаємо ся лиш звичайної доброї роботи. Навіть негатолик Василько в радї державній підносив заслуги не аби які митрополита Шептицького для Русинів. Треба бути сліпим, партийним фанатиком, аби не бачити всіх тих діл многих добрих, а щоденних в хосен нашого народа зі сторони Митрополита. То само вже, що наш нарід має такого великого таланом і відваго чоловіка на чолі своєї церкви — є для нас великий хосен і честь перед чужинцями, перед чужим ворожим нам рядом, котрий радби був компромітації на тих церковних ерархів.

Треба бути і крайно злобним чоловіком, щоби за якийсь один розпорядок в сей спосіб поганий, несправедливий ганьбити голову руської церкви в своїй часописи. Се підла, егоїстична, партизанська робота львівських матадорів, тої кліки нерозумної, що шукає собі нераз зарібку, наживи на патриотизмі навіть пр. ц. к. обідів мимо польських відповідей на українські привіти. Пани з „Діла“ не оказують одробини вдячности для того чоловіка, що вернувши до народности своїх предків, посвятив себе на службу свому любому народови на поли церковнім передовсім, викпиваний злобно Поляками. Правда у нас з давна не шанували людей своїх великих, заслужених; згада-

ти би лишень гетьманів, що свої буйні голови положили за долю України завдяки сліпій товпі. Гарний то гороскоп вдячності для тих всіх панів, потомків козацької старшини на українській території живучих, що як чутка йде, готовлять ся до нас вернути до народу своїх батьків. За кожний їх відмінний крок, від погляду матадорів, жде їх назва: „валенродів“. „А добре, тобі так, Шептицький, і ви, панове, прочі, було тримати ся нас, видите, які то Русини. „За ваше жито, еше вас бють“ — скажуть панове Поляки. Однак, ми скажемо: „від напасти не пропасти“. Пес бреше а вітер несе; а ми, Архиєрею разом, дальше на лан український до роботи! Не даймо себе нищити *ad majorem Poloniae laetitiam et gloriam* таким панам з „Діла“, бо як наш нарід стануть водити такі провідники і їм подібні, що будуть паплюжити наших діячів собі немилих, маючих інші, як они, погляди, — відсуджувати їх від народної чести і характеру, добра у нас довго не буде на Україні. Прийде однак може незадовго той час, що ми вас панове, зробимо зовсім нешкідливими в імя патріотизму і правдивого добра любої нам великої, непомежованої християнської України від Тиси аж поза Дон.

„Діло“ страшить єпископів наших пропагандою схізми російської, — „православія“ російського. Страху на ляхи! Москвофіли відколи існують не годні у нас без царських багнетів намовити, крім кількох, на схізму нікого мудрого або більше осіб мимо того, що они що тижня бодай раз хвалять і поручають „руску вѣру“ себто „православіє царофільське“ в своїх органах своїм читачам приймати. Тепер мертво московське, „православіє“, де нема ні „місий“, ні „реколекцій“, ні української проповіді, ні катехизації взагалі нікому не імponує, не тревожить нікого у нас ані навіть в Росії. Панове з „Діла“ хотіли би звернути єпископів, як колись москвофіли проти „куцохвостой фонетики“, до борби з вітраками до борби з „православієм“ пана, господина (!) Носевича місто того, щоби зорганізувати жите церковне у нас проти ворогів Христа отже і схізми царофільської, там мізерненької гдєсь за про спорів з парохом, що в погрозі існує дперва еше у газеті Праця парохів, то передовсім має бути праця в дому, передовсім по селах і місточках, бо у масах наша сила, до котрої стремить Митрополит починаючи від науки катихізму, навчити добре читати на біблійній історії по українськи; она зробить нас панами і у східній Галичині.

Міліони значать, як они сьвідомі, просьвічені а не така темна колода, яка у нас у багато місцях еше, а ту колоду по парохіях має порушити духовенство а велику політику ми передовсім вам, панове сьвітські, лишимо; і як єї село підопре у нас сьвідомо своїма плечами; буде она щось значити, як не будете понижати наших сьвятих почувань дорогих християнсько-му серцю.

Ми догадуємося, знати знаємо звідки, за про що та стаття висше згадана взялася; се перша нагода до мести за се, що Митрополит не змовчав, бо не міг мовчати при свідомости свого обовязку, не похвалив мовчанем похвалів в честь терористичного, убійства політичного, яко приміру на будуче, хочби як патриотичного але все забійства нехристиянського, не міг мовчати на похвалу поганих середників і до доброї навіть ціли; — сеж чисто вшехпольский „огоїзм народови“, що вважає всі середники погані, отже гноблене і знищене Русинів, добрими до цілий патриотичних, польських, противний вірі Христа. В своїх творах авторитет ваш великий, М. Драгоманів, ганив все убійства терористів в Росії яко безцільні і неетичні, котрі, як ми бачимо днесь, не довели зовсім до ціли мимо тільки жертв найкрасших, молодих людей передовсім України, бодай до якоїсь людяної конституції, бо не було щоденної витревалой праці з долу місто терору, що дармо стільки жертв забрав, достойних красшої справи, а царі його чиновники дальше стріляють людей і без суду шлють мілліони найспосібніших людей на Сибір на неробство. В самім р. 1906 вислано на Сибір 1,300.000 людей. Читайте твори Драгоманова ліпше а остигне ваш запал до атентатів на будуче яко ідеалу прихваленого для нашої молодіжи. Постійна, щоденна праця з долу між масами нас всіх Українців розібе як пилину штучне пановане над нами наїздників по обох боках кордону, а атентати з нашою шкодою з'організують ворогів України особливо проти зависимих, боязливих Українців, збудять чуйність наїзників, знищать наші молоді сили як пр. на російській Україні, а до ціли не заведуть мимо може хвилевого і користного гуку і пуку на широкім світі.

Таж так хвалений приятель „Діла“ социял - демократ Пернерсторфер пише: „Тероризм се розпука, а Русини не мають причини до „безумної“ розпуки. (Діло ч 183 з року 1908). Чиж не так само зганив і наш єпископат тероризм? Пише „Діло“ в зацитованій з початку статі, про духовенство в Чехії, на Шлеску, в альпейських краях як сліпий о барвах наводячи хиба сплетні часописей вшехпольських (про кар. Ко-на), жидівських та социялістичних без ніяких доказів, бодай містця, часу, назви осіб, жерела, звідки бере докази. *Gratis assertum, gratis negatur!* Дай нам Боже тепер такого духовенства яке є у Німеччині на Шлеску, в альпейських краях, у Словінців а хочби і в Чехії такого ревного діяльного, солідарного, взагалі „клерикалів“ як там звете панове з „Діла“ нераз ревних католиків. Впрочім, чиж, як десь там зле є так, як „Діло“ пише в числі 182, то у нас вже маєбути так само, щоби духовннки з „колами“ йшли на своїх політичних противників. Чиж се що доказує? Чиж то гарно, щоби нападали так, як в Лешневі під Бродами сьвященники з деканом Туркевичем під проводом Дудикевича з „колами“ в хлопських рухах ва віче в селі українського пароха, де більшість парохиян українофіли? чи годить ся се з гідністю сьвящеників в сей спосіб підкопу-

вати повагу пароха хочби і у меншої частини прихожан? В виду того, що ми досі сказали, чиж можуть радувати ся комплетний анальфабет нераз злобний в руських справах „Dziennik Polski“ і його тепер великий приятель „Галичанин“ з того розпорядку митрополита з дня 27 (7) 1908. Радість, вк видно, оперта на основі фалшивих преміс, що той розпорядок на шкоду України, а то як раз вийде противно; а наше „Діло зараз на слово їм повірило не роздумавши як слід, виписало дурниці в інтересі відай кількох крикунів, що радіби бодай голосом відзначити ся, „ось то які ми патриоти“.

„Від написати не пропасти“, скажемо ми вкінци до наших єпископів і ревних сьвященників Христових учеників, бо Христос обіцяв своїм ученикам, що не будуть їх любити многі сьвїтові люди, „бо ви є мої ученики“, а се їх певно не зразить до дальшої праці на розлогім нашім лані України.

Дня 22 серпня 1008.

св'ящ. Іван Мазепинець.

Голоси з кругів духовенства в справі популярного видавництва для народу.

Справа видавництва Тов. сьв. Ап. Павла порушувана двократно в нашій часописі заінтересовала наше духовенство о стілько, що до редакції зголошено в тій-же справі кілька статей, в яких Вєспр. Автори висказують про то свої погляди та пляни набудуче. Не відказуючи вартости другим статям думаємо, що найбільше роз'яснить рушену нами справу статя о. Осипа Вигнанського, бо дає реальні вказівки, як таке видавництво утревалити і зробити хосенним, тому містимо її в цілости. Статя тим актуальнійша, що рівночасно кидає дуже влучну думку що до того, яким способом наше духовенство моглоби спільними силами піддержати часопись для народу того рода, як „Основа“, що в послїдній хвилі мусїла бодай на якийсь час звинути редакцію якраз задля браку материяльних средств. (Ред.)

В ч. 12 „Ниви“ в статї під наголовком: „В справі видавництва Товариства сьв. Ап. Павла“ порушено дуже важні, особливо в теперішних часах, питання. Між иньшим говорить автор статї, — що у нас католицька преса дуже слабенька, що часопись

„Основа“, ледви веґеує, 2) підносить конечність мудрої кольпортажі книжочок реліґійного змісту, особливо виданя Товариства сьв. Ап. Павла.

В обох тих справах осьміляюсь забрати голос.

1. Що до ширеня католицьких часописий особливо „Основа“. Нашому селянинови тяжко приходить відразу дати цілорічну, або хочби піврічну предплату на часопись. В тім треба йому помочи. Як? Чи може предплачувати за свої гроші для людей „Основа?“ Ні! Не грошій а праці треба тій справі посвятити. Праця не велика а успішна: Треба пояснити людям, що то за часопись „Основа“, сказати, що хто схоче замовити собі „Основа“ не мусить відразу цілу предплату платити, а може кварталними або місячними ратами сплачувати; квартална рата 1 корону а місячна 36 сот. виносе; дуже бідним можна дозволити, щоби при відбираню кожного числа „Основи“ платили (по 9 сот). Сказати дальше що неконечно замовляють на цілий рік, можна замовити на півроку, на квартал а навіть на місяць. Вкінци заохотити, щоби як найбільше число парохіян „Основа“ собі замовило, подати точно час, коли мають ся зголосити до пренумерованя — найлучше, щоби зголосились сейчас, того самого дня, як їм про „Основа“ скаже ся — в неділю чи сьвято по Службі Божій або по Вечерни. До кого мають сголошувати ся? Таки до сьвященника! Будуть такі, що замовлять „Основа“ на місяць, інші на квартал а знайдуть ся і такі, що замовлять і на цілий рік. На місце тих, що зголосять ся лиш на місяць або квартал — треба заздальгідь заохотити нових предплатників — а то для того, щоб удержати все певне, стале число предплатників. Особливо треба приватними розговорами з'єднати для „Основи“ тих письменних людей, що читають иньші газети — а то тому, щоби пізнали правду та залишили читати газети ворожі Церкві. Предплату за „Основа“ буде можна посилати до Адміністрації що місяця. Єслиб напр. було 10 предплатників в громаді, а кождий зложить 36 сот. місячно — то що місяця можна відослати, бо се робить 3 К. 60 с. т. в. майже річна предплата за 1. примірник а до сего ще і та користь, що Адміністрація малаби все під рукою гроші.

Адміністрація „Основи“ радо на таке услівє згодить ся і пришле кождому сьвященникови тільки примірників, — кілько зажадає.

А як гарно „Основа“ тогди буде стояти? Єсли взяти, що Єпархія Станиславівська має 21. деканатів, а в кождім деканаті пересічно 20 парохій, а в кождій парохії лиш 10 предплатників „Основи“, то „Основа“ числилаби в самій Єпархії Станиславівській поверх 4.000 предплатників. Єсли вчислити до того ще Єпархію Львівську і Перемиську, то при енергічній праці цілого українського духовенства, можнаби відразу „Основи“ заповнити тривке, дуже добре істнованє, бо числилаби поважне число предплатників а Адміністрація не булаби в грошевих клопотах, бо — як я згадав — предплата впливалаби правильно що місяця.

Такої енергічної праці для „Основи“ требаби посвятити хоч до кінця сего року — а коли люди засмакують, то в сліду ючим році і без принуки заперенуерують, а принайменше вже не треба буде великої агітації, бо „Основа“ буде ширшим кругам знача. Праця і агітація в розширенню „Основи“ з нашої сторони конечно, бо коли иньші часописи взаімно себе поширають, одна другій робить добру рекляму, то з „Основою“ поведуться наші псевдопоступові часописи по мачошиному, проти неї виступають, на ню галюкають. Їслиж ми свьященники не возьмемо на себе обовязку ширеня одинокої у нас католицької газети, так она мусить засьнітитись, упасти на втіху ворогам, а нам на сором.

Тож Всвч. Отці сейчас берім ся до сего діла, але енергічно, бо „время люте!“

Як то — скаже може хто, то маємо бути агентами часописи. Ні — ширити католицьку часопись — се нас не понижує, се противно наш обовязок!

Радикали наші не то праці не щадять, але і гроші свої лажать, та розкидають свої виданя між народ.

Впрочім до помочи можна взяти собі спосібнійших і свідомійших людей в селі. Кари за кольпортажу не потребуємо бояти ся, бо в тім случаю се не кольпортажа у властивім значіню — бо тут є передплатники, а ми їм улегшуємо лишень предплату. —

2. Що до кольпортажі книжочок релігійного змісту, передовсім виданя Товариства свв. Ап. Павла, хочу вказати спосіб, вправді не новий, але практикований в иньших народів, от хоч би у наших сусідів, з великим успіхом. Іменно добре булови держати в захристії, чи у себе, молитвослови розличного виданя і в ріжних цінах і розличні книжочки релігійного змісту а людем заповісти, що такі а такі книжочки можна все дістати. На то не потреба великого вкладу; вистарчить около 20 корон, Тоді в кождй парохії розійде ся що року релігійних книжочок поважне число, а виданя товариства свв. Ап. Павла не будуть потребувати лежати на складі цілими літами — а хосен моральний великий!

Свьященники що правда, спроваджують для своїх парохіян молитвослови і релігійні книжочки, але звичайно лиш на виразне прошенє потребуючих — але не розходить ся тих книжочок в такім числі, як би належало сподітати ся — а причини в тім, що наш чоловік хоче перше бачити то, що купує.

Мігби і тут дехто закинути, що кольпортажа не дозволена. Думаю, що кольпортажа „мудра“ ненаразить свьященника на кару.

Вкінци дотично обох справ кидаю ще одну гадку:

В кождім повіті є кілька місточок. Добре булови в таких місточках позакладати склепи, де продавано би молитвослови, образці, образи, релігійного змісту книжочки, хрести, хрестики, медалики і католицькі часописи.

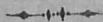
Возьмім про образи. Наші люди записують нераз через різних чужих агентів, навіть жидів образи напр. образи, що вигравають неконче релігійні арії; наші люди дорого за такі образи платять, ще їх агенти ошукують, а так з таких склепів моглиби діставати образи гарні, не богомази, до того образи українські і з українськими написами. Склеп такий мігби стати на уділах священників. Вистарчилиби, якби кожний священник вложив на ту ціль 10 корон. Треба би вистаратись о позволене властей на отворене такого склепу. Склеп міг би вести хто небудь, але писменний чоловік, за певною нагородою

На нагороду бувби певний опуст від тих Видавництв і фірм, від яких побирало би ся товари, добровільні жертви, малі запомоги від громадских рад дооколичних сел за вставленем ся священників, а знайдуть ся ще иньші жерела. Нагляд що до рахунків, записуваня чи спровадження товарів мігби вести місцевий сотрудник чи катехит. — Тих кілька гадок кидаю, а Високо пр. і Веч. Отці будуть ласкаві передискутовати на своїх зібранях і о скілько нададуть ся зреалізувати. А може ще хто з Висок. прест. і Веч. Отців подасть лучший і практичнійший спосіб, бож діскусія лиш підире справу.

о. Йосиф Вигнанський
в Копичинцях.

Голос чужинця про наші церковні відносини.

О А. Пальмієрі, се один з найлучших знатоків православного сходу; з особлившим замилованем займає ся він студиями над історією і теперішнім станом церкви російської. Знане своє старає ся він черпати безпосередно з російских жерел і при помочи докладної обсервації теперішних церковних відносин в Росії. Дуже проте пожаданим являє ся для цілого катокицького западу недокладно обізнаного з відносинами в рос. церкві его обемистий твір „О російській церкві“ (Р. А. Palmieri. La chiesa russa, le sue odierne condizioni e il suo riformismo dottrinale. Flor. 1908. 759 ст. 8⁰). Для нас інтересний сей твір і з сего згляду, що містить в собі замітки про наші церковні відносини в уступі п. н. „Безсильність апостольска увіятских Русинів в ділі навернення Росіян на католицизм“. Ми подаємо дословний перевід сего уступу без ніяких уваг з нашої сторони. Ред.)

Не лишень Поляки, але також і уніяцкі Русини є безсильні до розширення католицизму межі Росіянами. Руско-уніяцка церква в Галичині, особливо по Львівським синоді з р. 1895 (має бути 1891 п. п.) на якому був председателем Августин Чяска Ч. С. А., вступила в період розцвіту і обновлення, що дає найкращі надії на її будучність. Митрополит Андрей Шептицький, який кермує її долею, завдяки своєму високому походженню, подиву гідним дарованям ума і серця, славодним з найдіяльніших піонерів умового і релігійного розбудження Русинів.

Однак наслідком цілого ряду причин, які не тут місце вчисляти, богословське образоване руско-уніцького клиру стоїть ще й доси на дуже низкім рівні¹⁾.

Ті самі Василяни, які колись мали значний вплив в Малій Русі і віддали цінні прислуги католицизму²⁾, прибиті політичними невгодами, попали в сумний стан упадку, та залишили студії богословські. Недавно тому їхні монастирі зістали зреформовані через Єзуїтів, однак треба ще часу, заким та реформа принесе багаті овочі.

Впрочім апостольство вимагає енергії моральної не буденної, а уніяцкй клир, чи тому, що він є абсорбований журбами родинними (католицька церква толерує супруже руских сьвящеників), чи тому що є захоплений жаром борб політичних, не встані посьвятити для ідеалів релігійних свій добробит матеріальний. Прикро нам се говорити, але се факт. що клир руский уніяцкй не має апостольського духа, який бувби потрібний до словнення тяжкої і небезпечної місії.

Вкінці й задля політичних причин не багато зроблять галицкі увіяти для справи розширення католицизму в Росії. Тяжко-гірко жило ся уніяцкй церкві під польським панованем; ненависть, одна ненависть з того вийшла. Руске паньство, виховане в польських заведеньях — по більшій часті в школах Єзуїтів, перейшло з часом під впливом учителів на обряд латинський; славянський остав ся лише при черні, яко єї познака та й ріжниця між нею а шляхтою. До того ще й латинські єпископи та й взагалі цілий латинський клир у своїй гордості зарозумілій не мав для увіятів — хиба лише погорду. Ім здавало ся, що славянський обряд носить у собі скриті сімена схизми,

¹⁾ Volanskyj, De statu praesenti ecclesiae et litterarum theologiarum apud Ruthenos in Galicia, Slavorum litterae theologicae, 1906, II, ст. 191—193.

²⁾ Петровъ, Очеркъ истории базилианскаго ордена въ бывшей Польщѣ, Труды кievской духовной Академіи, 1870—1872; Wolyniak, Bazylianski klasztorzy unickie w obrebie prowincyi bialoruskiej, Przewodnik naukowy i literacki, Lwów, 1906, ст. 72—91; 171—192; 269—288.

що уніяти не гідні й називати ся щирими католиками. Один з єпископів так далеко загнав ся, що поважив ся висказатись, що волить православних як уніятів. Сьвіцка власть трактувала Русинів гейби яку менше вартну рас: навіть єпископіув уніятких не допускала до сенату.³⁾

Польські письменники, знані зі злові науки і безсторонности (пр. Всьв. Ліковський, єпископ-суфраган познанський), просто оплакують тую сумну в своїх наслідках політику: вона і рускі серця ненавистию до гнобителів наповняла і католицке діло у Росії спиняла.⁴⁾

Польські магнати і польський клир, не розріжняючи між латинським обрядом а католицизмом, старали ся Русинів златиньщити. На синоді Замоїскім в р. 1720. перепачковуване латиньства в славянський обряд сьвяткує свій триумф. Та без згляду на сю втискаючу ся латинізацію польський клир все ще таки руске уніятке духовенство зневажає та з нехітю до него відносить ся.⁵⁾

А так закорінила ся тая нехіть, що ще нині вона процвітає, що ще нині ятрить-збільшає незгоду між двома клирами Галичини. Для польського клиру уніяти — то жадні католики: у них скритий, чи явний нахил до схизми; тому й не мож їм довіряти, тому й треба їх латиньщити, щоб утвердити їх у вірі. У відповідь на її оскарження заявляють Русини, що в поляків ані на гадці навернене Малоросії на католицизм та з'єдинене церков, але спольчене Руси — ось чого вони собі бажають. А що до сумнівности католицких почувань — Русини фактами з історії церковної доказують, що так звані терція церкви католицкої в Польці як раз до уніятів відносять ся, бо власне вони заповняють своїми іменами сторінки каталогу католицких мучеників в Росії, лише Поляки захопили собі славу, тую

³⁾ Zdziechowski, Polsko-rusiński spór, Москва, 1907. стр. 10.

⁴⁾ Після ученого польського єпископа упадок унії між Русинами спричинили в значній часті польський уряд і Поляки: Einen nicht geringen Antheil an der Schuld des Verfalls des Union in Ruthenien hat auch die polnische Regierung und die polnische Nation, — Geschichte des allmählichen Verfalls der unierten ruthenischen Kirche im XVIII und XIX Jahrhundert unter polnischem und russischem Scepter, Познань 1885, т. I, стр. 294. Польські єпископи пробували кілька разів підчинити собі руских владик, а й зі самим митрополитом поводили ся зазозуміло й згідно, стр. 297—298. Низший знов клир мусів оплачувати ся латинському сьвященству десятинами, латинським єпископам річною данною — так, що понав у крайну нужну. Польща „через свою недбалість і каридостойну байдужність“ зглядом Русинів викопала гріб для унії та уможливила Росії її цілковито знищити, стр. 304.

⁵⁾ Conciliorum recentiorum collectio Lacensis, т. II, Фрайбург 1876, стр. 20—67. Замоїський синод, пише пресєв. Ліковський, став ся для Уніятів „камнем преткновенія“; Росіяни знов над'уживаючи его твердять, що латиньчене Славян — то бажає сьв. Столиці. т. II, стр. 41—42.

славу, що засіяла над кров'ю уніятів Холмско-варшавської єпархії.⁶⁾

Одна руска клерикальна часопись каже, що Поляки все вели фарисейську політику з Русинами, хочай для Татарів, Лютеранів та Жидів були ліберальні.⁷⁾

Руска преса нарікає ще й на се, що польський клир в Галичині накликає уніятів до переходу на латиньство та тисячними заходами відтягає їх від батьківського їх обряду національного.⁸⁾

І так ще й політичними обставинами тая ворожнеча між Русинами а Полякками так заосмотрена, а незгода, що нищить їх сили, в Галичині так велика і так глибоко коріне в серце запустила, що Здзеховський, вчений писатель польський, заявляє отверто, що не бачить дороги, яка-б вела до поєднання.⁹⁾

Яко вислід тої національної зайлості ширить ся між москальфільськими Русинами ложне переконанє, що католицизм противний їх патріотичним аспіраціям; бо протягом трох століть — кажуть — угнувало їх морально ярмо польщі, а злука з римскою церквою зробила їх ненависними і для православних Росиян і для латиньского польского клиру. А ще й таке є, що не мало Русинів таки з походження, шукаючи у тій боротьбі опертя в Росії, проголошує себе Москалями. Розуміє ся, що з тими російськими симпатіями у парі йде ненависть до Поляків і недовіре до церкви латиньскої, яку несправедливо ідентифікує ся з польонізмом. У таких то політичних пристрастях шукати треба — по нашій думці — причини, чому Русини не конче надають ся до ширеня католицизму в Росії. Навряд, ми бачимо одну тільки сумпу й невідрадну будучність — если уми не успокоють ся і если вже раз не прийде до порозуміння між обома суперниками, що так завзято о панованє в Галичині зі собою борють ся. „Рускі священники з партії москальфільскої — як каже проф. Здзеховський — хияють ся до російского православя, тії знов, що мріють о независимій Україні, запаморочені суть безбожним радикалізмом.¹⁰⁾

⁶⁾ В справі Холмскої Русц, Нива, Львів, 1905, II, стр. 297—299.

⁷⁾ Наше галицко-руське священство в XIX століті, там-же стр. 16—17.

⁸⁾ О переходах з обряду гр. кат. на обряд лат., Нива, 1906, т. III, ч. 6, стр. 151—154. Русини обвиняють Поляків, що сї через латиньщєне зменьшають їх паству; Поляки знов закидають Русинам, що в перетиғаню латинників на свій обряд насильством послугують ся. — *Gazeta kościelna*, Львів, 1907, ч. 23, стр. 235—236. Сьв. столиця кілька разів мусіла брати Русинів в оборону та поновляти строгий заказ переходу на латиньство. — *Collectio Lacensis*, т. II, стр. 599—609.

⁹⁾ В наведеном творі, стр. 5.

¹⁰⁾ В наведеном творі, стр. 18.

Дійшло до того, що рускі псьменники відгрожують ся галицким Полякам різнею та навязують зносини з гіршими елементами австрійського соціялізму¹¹. І так руский націоналізм власне тому, що пересяк ненавистію до Поляків, ставить собі програму сьвідку і протиклерикальну, підчас коли польська політика знаходить в католицизмі сильну опору проти германізації і русифікації.¹¹)

Ми не стаєм ані по стороні Поляків, ані Русинів. Одні і другі мають у дечім слушність, у дечім еї й не мають. Поляки хвалять ся, що Русинів скульптуризували та на католицизм навернули; Русини — хотяй і вдячні їм за одержані добродійства, противлять ся — як кажуть — їх кругарській політиці, що при помочи висшої культури і віри хоче їм видерти їх народну індивідуальність та в польский казан загнати. Безсторонній історик не може не оплакувати кривд, уніятам заподіяних. Руско-уніяцка църков в часі свого звиш тристатітного істнованя зазнала від православної Росії мучеництва крови, кнута і Сибіру, а мучеництва погорди, обезславленя і пониженя від католицкої Польщі.¹²)

Поляки вже покутують за свої промахи; а й Русини—кладучу в основи своєї національної боротьби ненависть до Поляків, може готують собі дуже, дуже сумні дні. Скажім отверто: се чисте нещасте, що причина політичної натури роблять неспосібними до апостольської праці в Росії як раз ті два народи, котрі так добре надавали-би ся до підготовленя у ній ґрунту під католицкі впливи.

Перевів о. А. М.

¹¹) Lénard, die Wiener Tripel - allianz“ und die Lemberger Staats - und Hauptaktion, Відень, 1907. стр. 7.

¹²) Зазначити треба, що повен апостольского духа та аскетизму, Іх Єксц. Впреосьв. Андрей Шептицький, забрав ся власне до вихованя сьвітского і монашого клиру, який-би своїми честнотами, наукою і ревностію міг справді щось зробити для справи з'єдниня църков. Деякі з молодших сьвітских священників і василіян руских відбувають свої студії на інсбруцкім університеті; инші приготовляють ся до священства в рускій колегії в Римі. Руско-уніяцка църков находить ся днесь в стадії цілковитого відродженя — і ми певні, що руский клир невдовзі буде в силі усунути ті перепони, що стоять на перешкоді его післанництва та буде міг словнити тое завдане, яке Боже провидіне на него вложили.

I. Урбан. Т. Іс.

Що католицькі богослови могли би і повинні зробити зглядом російської Церкви.*)

De iis, quae theologi catholici praestare possint ac debeant erga ecclesiam russicam. Перевів Йос. Добрянський.

„Між нашою а западною церквою розтягнула історія пусту прогалину; однак хоч нас ділить пуста пропасть, то сего не зділала Божа правиця, тільки руки людські. Розкол церквей, хотяй доконав ся з Божого допусту, все таки з Божою волею во-всім не годить ся. Се е незмінною Божою волею, щоби було одно стадо і один пастир. Тому годить ся і треба доложити всього старання, щоби засипати сю пропасть, яка ділить Христо-ве стадо.¹⁾“

Не сумніваюся, що всі ми хотіли би отсі повні змісту слова найславнішого між російськими філософами зробити своїми словами. Бо в тій цілі ми тут зібрали ся, щоби рарадити над заповненням тої прогалини, що з кожним днем ширшає.

Історія від самого початку схізма аж до наших часів свідчить про всілякі заходи з'єдинення церквей, однак вони не мали поважних наслідків, бо роздор між обома сторонами заєдно зростає. Часто положене політичне домагало ся зєдинення; унія мала принести будь користь державі, будь сама довершити ся в наслідок політичних заходів. Однак в наслідках показало ся, що зєдинене церквей не може перетревати хитких причин, які спонуковали грецку часть по більшій части до злуки. Також не треба дивувати ся, що совість вірних чула відразу до методу, що релігійні справи підпорядковував політичним. Хотяй через цілі слолітя вела ся борба письмами і книжками, не заяснів пожаданий супокій. Противно — взаїмна борба, ведена вправді не желізом а силою слова, лиш приспорювала ран: бо полемічне траковане справи видає звичайно овочі противні тим, яких надівмося. Подібно і надія, що дипломатичні відносини між Рос-

* На сю тему виголосив Пов. Автор відчит на велиградськім з'їзді минушого року, який опісля вийшов друком. Задля его великої ваги подаємо его в руськім переводі зділанім за позволенем Пов. Автора. Ред.

¹⁾ Вол. Соловьевъ Сбраніє сбчненій, т. V. стр. 35.

сією а Апостольским престолом промостять дорогу до зєдиненя, людий нераз заводила.¹⁾

Правдиву причину, чому тільки старань пішло на марне, означить той, хто зважить, що розколу в церкві не спричинили головно деякі наукові суперечности, а також не самі справи політичні (хотай в більшій части так стало ся). Їсли би схізма мала жерело в самій течії політичній, то сеюж течією можна би її усунути, а се в дійсности не має місця. Церковний розкол приготувив і зродив цілий ланцух причин, полученных тісно з обичаями, житєвими установами і з духовою культурою, до того цілий ряд народних антагонізмів, а також квестія обрядів, вкінци за велика дбалість о домашні справи або иншими словами вузкий партикуляризм умів, якому може треба приписати більшу часть вини. Загальний характер тих причин вияснює як слід розширене схізма по цілім восточі та її силу і могутність, що зростає протягом літ, а заразом перекоує нас, що справа зайшла так далеко, що сама добра воля провідників не є в силі усунути в кількох літах сеї повени пересудів та взаїмних антагонізмів, нагромаджених цілими століттями.

В такім стані справи полишає ся для поодиноких осіб віддай як одинока дорога прозелітизм. Ясна річ, що такі частні навернення ніколи не вичерпають незмірного числа діссидентів і не отворять дороги до розвизаня восточної квестії. Мусимо признати, що далеко до того, аби метод прозелітизму позискав численні фаланги схізматикив, а головно їх владик та провідників; він радше розярив би їх, подразнив і в загалі настроїв некорисно для католиків.

Тому, если бажаємо, щоби ідея церковної єдности віднесла триюмф, треба нам вплинути на цілий організм причин і національних обставин, моральних та культурних, які живять схізму почавши від її колиски. Головною підставою всіх заходів для укріпленя унії має бути поважне старанє, щоби православні зближили ся що до степеня і способу цивілізації до католицького западу. Се наступить тоді, коли або табори пізнавши точнійше противну сторону, осудять її без клевети і неприхильности і оцінять прикмети питомі кожній части. Нині накидати унію кому небудь з восточних — не годить ся: противно, треба старанно приготовляти добровільну і приятну злуку, що походить із щирого серця.

Католицьким богословам припаде не малий уділ в тім ділі. Але я не хочу надто розволікати ся і свою розправу в тій квестії обмежу лиш до головної між відорваними церквами, імено до російської церкви.

Розважу проте, що і в який спосіб треба нам робити, щоби наша праця вінчала ся добрими успіхами що до російської церкви.

1) Поп. Pierling, La Russie et le Saint-Siège.

Очевидно, що першою задачею богословів, робити богословські студії, але не залишати також царини церковної історії і прочих наук, які в більшій або меншій мірі лучать ся з богослов'єм. А свій вплив, як се видно зі сказаного, повинні богослови розтягати на всі стани і класи церковної суспільности і то не лише в області восточної, але також в самім нутрі западної церкви.

*

*

*

Щоби в підпринятій справі зачати з початку, приходиться на перший плян спосіб вступного приготування, до якого богослови мусять доложити старання. Треба іменно, щоби вони точно розгляділи ціле жите восточної церкви, розслідили як найліпше духа, який ширить ся в богословських шлолах, що більше они мусять присвоїти собі цілу літературу російського богослов'я. Добре пізнане противника — се перший крок чи то до побіди чи мира.

Мусимо визнати отверто, що в нашім таборі по більшій частині нема знаня восточної церкви та її богослов'я і то такого знаня, що вистало би до посуненя наперед справи зєдинення. Головна трудність лежить, здасть ся, в тім, що ми не обізнані з російським способом вислову, яким восточні пишуть переважну часть своїх богословських елюкубрацій. Але се не одинок а причина, чому ми востока достаточо не знаємо. Часть Польщі підчинена російському скиптрови має висшу школу католицького богослов'я, іменно петербурську академію, крім сего є дванацять єпископських семинарів, в яких всі професори знають російську мову, однак рідко знайде ся між ними богослов добре обізнаний з російською богословською літературою. О скільки мені відомо, в досить довгім протягу часу появили ся там лише дві розправи, що в дечім торкають ся російського богослов'я.¹⁾ Перешкоди, цензури, заходи правительства коло зрусифікованя польської церкви, строгий утиск якої небудь „пропаганди“ (а під сю назву підтягає ся яку небудь оборону католицьких догм против схизматиків) — се причини, чому про точки спірві між обома церквами не можна було не лиш нічого майже написати, але навіть в богословських школах про них викладати. Що більше, відай наслідком сего було, що наші письменники відвернули ся по часті від богословської літератури Россян, не хочучи сказати зненавиділи її. Бо о восточній церкві і її науці не можна було знати більше понад се, що містило ся в латинських підручниках. А кождий знає, що ті

¹⁾ Іменно: Dr. I. Sierlak, О хвилі, коли доконує ся трансубстанціяція в найсв. Жертві літургійній, Петербург 1901. і Dr. G. Matulewicz, Наука Россиян про стан прародичів перед гріхом (*iustitia originalis*), Краків, 1903.

підручники, если згадують про науку схізматикив, майже те саме повторяють, що вже було звісне в часі флорентийського собора, а що найбільше подають се, що придбали для западу учені дослідники XVII. і XVIII. столітя, як Allatius, Lequien і Asemani. А цілий розвій наук, що доконує ся в нинішних часах особливо в російській церкві, для наших підручників се майже „terra incognita“. Хто читав такі підручники, був склонний до заключеня, що грецька чи російська церков в богословських науках зовсім не поступає і не має ніякої літератури, яка заслугувала би на задку. Дальше з цілковитої нестачі такої літератури брало ся нераз доказ на неплодність і, що за тим іде, ложність восточної церкви. Мені не раз лучило ся, що коли я згадав про російську богословську літературу, то остовпілі слухачі питали мене, чи російська церков має яку літературу, гідну того імени.

Проте треба поборювати всілякі перепони і набувати основних і безпосередно з жерел пливучих відомостей про літературу, особливо новійшу, восточної церкви. Точнійше і глибоше її знанє змінить дещо наш осуд про восточну церков і научить нас більше цінити розлучених від нас братів. Мушу признати, що в новійшій східній літературі зовсім не знайдемо докладних і викінчених системів богословя, виявши кілька підручників призначених до шкільного ужитку. За те відкриємо багато монографій, в яких питає ся з біблійних наук, з церковної історії, історії догми, патристики, літургіки та церковного права оброблені основно і не без позитивної вартости. Не прийшов іще час на здвигнене теологічної будівлі в Росії, а тим більше в иньших частях восточної церкви, однак приготовляє ся пильно бодай матеріал на будову, звозить ся каміне і вапно. Імена професорів Соловьова, Голубинського, Глибоковского, Суворова і других заслугують, щоби їх з честію поставити побіч західних докторів.

Далі, глибоше пізнанє новійшої літератури російської научить нас, які квестії в нинішних часах маємо обговорювати з восточними. Бо тяжко би ми ошибнули ся думаючи, що всякий роздор між нами а схізматиками крім образів дасть ся звести до кількох точок стисло догматичних, які можна кількома місяцями сьв. письма та кількома силлогізмами скоро на латинську сторону рішити. Справа мала а так може два столітя назад на Україні, коли то кївська академія присвоїла собі цілу латинську схоластику, виявши кількох квестий і постановила, що професори мають викладати католицьких авторів.

В нинішних часах ділить нас далеко більше віддалене. Разом з латинською мовою і схоластичним методом зачали вже від часу Теофана Прокоповича усувати цілу богословську систему, яку латинська школа витворила довголітною працею, доки она в послідних часах зовсім не щезла з російської школи. До того богословське знанє деяких Росіян пересякло в ниніш-

них часах сильно протестанцькими засадами. Вкінці Хомяков, славний богослов школи т. зв. „славянофілів“, стараючи ся виволити рідне богослове з під всякого західного впливу, оповив його новою містичною мракою. Відси в російськїм богословю слідний сей дивний брак прецізности і ясности, відси хиткість між католицькими а протестанцькими переконаннями, відси трудність основаня якоїсь опредїленої і сталої богословської системи.

На чім нам особливо залежить, то після новїйших російських авторів головна ріжниця між одним а другим богословем не полягає вже на „filioque“ або на „приматі“. Они обвиняють нас радо о „юридичний формалїзм“, що на заходї мав проникнути цілу християнську ідею. В наслідок сего, кажуть, католики понимають церков на спосіб сьвіцької, а іменно монархічної держави, відси діло спасеня набирає понятя надолуженя, відси находять кари в чистилищи, скарб заслуг, відпусти і тим подібні понятя. Если маємо вірити одному російському авторови, що, як здаєть ся, іде за засадами Хомякова,¹⁾ то сей „юридичний дух, зацпенений в западну церков з римських установ і законів, є початком всего лиха, жерелом всіх латинських догм і найбільшою перепоною до зєдиненя.

Проте діспутованє з восточними мусимо передовсім перенести на се поле. Вже основнїйші і загальнїйші питання насувають ся до розвзаня і поясненя. Дїйсно, не далеко зайшов би богослов, що хотїв би заєдно ті самі тези про „filioque“, примат і пр. попірати тими самими, що дотепер, доказами, які ледви чи можуть перекопати противників, бо не опирають ся на тих самих прїнципах і не пахнуть тим духом, яким овїяні противники. Може я посунув би ся за далеко, коли сказав, що східні письменники уживають иньшої льогїки, відмінної від наших правил думаня; однак не бою ся впасти в пересаду, коли тверджу, що східні думають неначе иньшими категорїями, що в їхніх ушах усталили ся иньші понятя, що дивлять ся на ті самі річи під иньшим кутом, як ми.

Певно є у них в ужитю бодай богословська термінологія зовсім відмінна від нашої. І не дивно. Досьвід прецінь учить нас, що наші понятя опредїляють не самі лише правила людського думаня. Рїжнородність вдачі, походження, способу вислову, вихованя — все те спричинює, що рїжні люди одну і ту саму річ понимають і виражають в рїжний спосіб²⁾. Як у нас, так само у схїзматиків організація ума, если так само їхній спосіб пониманя обявлених правд, є овочем довгого і питомого розвою, висїдом рїжнородних обставин, тому і не легко дасть

¹⁾ Іменно архієпископови фінляндскому Сергієви, авторови твору „Православное ученіє о спасеніи“ 2. вид. Казань 1898. (стор. 6. і далї).

²⁾ P. Régnon, Etudes sur la Sainte Trinité, I. 41.

ся змінити. Єсли жадаємо від иньших, щоби пізнали наш спосіб думаня, коли хотять з нами спорити, мусимо і самі тому обовязкови піддати ся, скілько разів зближаємо ся до схізмати-ків в ціли диспутованя. У Росіян звісна пословиця: В чужий монастир не входи з своїм власним правилом.

Що можемо в дечім приноровити ся до восточного духа, легко докажемо. Кождий богослов знає, що обявлені правди з бігом літ приодівають ся в якусь поволоку, звичайно почи-чену від якоїсь філософічної системи і потім з тою поволокою зростають ся тісно в людских умах. Иньшими словами, ріжні части обявленої правди відповідно до обставин часу будять більше заінтересованя і під одним зглядом стають ясними, на-коли инші згляди бувають звичайно занедбані, не хочу казати затемнені. Тому богослов повинен шильно розслідити, що в якійсь науковій системі становить ядро обявленої правди, а що лиш філософічну її лупину і поволоку. Так само, треба звернути увагу на се, чи яке речене виражає обявлену правду в цілій її основі, чи лиш під певним частинним зглядом. Як з одної сто-рони католицькому богословови, що хоче позискати для себе противників, не вільно поминати се, що дійсно є догмою, так з другої сторони не мусить він боронити завзято сего зовнішнього вираженя догми, яке звичайно має лиш зглядну вартість.

Тепер, єсли порівнаємо католицьке з схізматицьким бого-словем знайдемо немало таких точок, в яких та сама обявлена правда тут і там є понимана і викладана відмінним способом відповідно до відмінних філософічних понять, питомих кождій школі. Наведім кілька примірів. Так в розділі про св. Тройцю, кромі „*filioque*“, яке певно становить догматичну ріжницю, ви-кладає ся також ціле таїнство походження не зовсім в той сам спосіб. Бо коли західна школа приняла психологічну систему свв. Августина, в якій походжене Осіб Божих понимає ся як роджене через розум що до Сина, а що до свв. Духа як спі-рація волі, то східні догматисти сю kwestію або зовсім номіна-ють, або ідуть слідами грецких Отців, котрі уживали не так психологічних як радше онтологічних понять єства, якості і со-вершенства, щоби таїнство Свв. Тройці людському розумови¹⁾ бодай як так представити. В розділі о надприроднім стані і о благодати наука Росіян є позірно дуже зближена до теорії Бая²⁾, а однак я пересвідчений, що ся наука дасть ся легко погодити з католицькою догмою, а подібність її з наукою Бая є лише позірна. Від католицької науки ріжнить ся она лиш тим, що терміни „природний, надприродний“ і т. п. ужиті не в значіню філософічним, як у нас, але радше в історичнім.

¹⁾ Пор. Régnon, op. cit. Т. III., Для нашої справи важна конклюдія сего автора, Т. III. ст. 564. і Т. IV. ст. 533.

²⁾ Пор. Matulewicz, Op. cit. стр. 212 далі.

Взагалі можна сказати, що обі теології, західна і східна річево деколи різнять ся, хотяй уживають тих самих висловів, а противно нераз голосять ту саму правду, але виражають її відмінними термінами. Се повинен католицький богослов мати конче перед очима, коли займає ся спірними квестіями. До термінів уживаних схізматиками не треба сейчас привязувати того самого значіння, в яким їх у нас уживає ся, але треба старати ся проникнути їх питомий восточний змісл. Сеї ціли не можна інакше осягнути, каже Реньон¹⁾, хиба через практиковане певного рода умової гімнастики, що зриваючи з давними поняттями нагинає ум до нашої норми. А треба бути дуже осторожним, упоминає сей автор²⁾, щоби не накладати на наших братів (говорить о схізматиках) ярма, що без сумніву є солодке, але не відповідне для їхніх карків, бо їх батьки ніколи його не носили.

Не мало частий богослова, в яких між обома сторонами заходить на перший погляд велика ріжниця, дасть ся приноровити до одної і тої самої арії, яка однак тут і там виражена відмінними нотами і в иншій ключи. Богослови, котрі не вишукують причин до роздору, але трудять ся для справи мира, най стережуть ся, щоби не накидали другим своїх знаків писарських, але пізнавши також чужі знаки виказали гармонійну згідність і рівність обох сторін.

О много легше може прийти до згоди, коли обі сторони точнійше розбирають один якийсь розділ з обявленої науки, однак кожда з них розважає його під иншим зглядом. За примір най послужить догма о відкупленю. Коли на западі кладе ся натиск передовсім на юридичний елемент діла Христового, на його заступниче надолжене (*satisfactio vicaria*), восточні противно підносять більше моральну сторону сего таїнства, о скілько Христос поставив нам себе за найвисший взір чесноти, або онтологічну, о скілько з гіпостасної злуки спливає слава на рід людський. До богослова, котрий глядить доріг до погодженя обох церковей, належить виказати, що сі частні згляди діла Христового зовсім собі не противлять ся, противно — совершенна правда полягає лиш на сполученю тих всіх цих спасеня, о яких ми сказали. Тою самою дорогою синтези дасть се, здасть ся, погодити також наука о чистилици, о надолженю через тайну покаяня і о відпустах з поняттями схізматиків про діло спасеня.

*

*

*

Таким самим приміром є також трактат про церков, але о тій справі задля незвичайної її хосенности, мушу більше ска-

¹⁾ Op. cit. T. I. p. 127.

²⁾ Ibid III. 131.

зати. А іменно думаю, що свого рода злагоджене нашого способу говореня про церков і її членів буде багато обіцюючим средством до позисканя собі сердець схізматикив.

В більшій частині систематичних викладів еклезіології прийнята гадка, що ні оден схізматики, так само як всі єретики, не належать до тіла правдивої Христової церкви. В тих самих підручниках каже ся, що єретики і схізматики матеріальні, то є ті, що в добрій вірі держать ся якоїсь секти, если крім сего мають благодать освячаючу, належать до душі церкви. Затим трактує ся їх так само як поган, котрі в надпорядочний спосіб, пр. через акт любови в хвилі смерти, доступають надприродного оправданя і через то належать до душі церкви. Кождому впадає в очи, що сего рода порівнане, хоч не виражене досадно сими термінами, є надто строге і кривдить християн, відлучених від осередка єдности. З тої теорії слідує також і се, що не можна властиво ставити kwestію про єдиненє церковей, бо супонує ся, що суспільности єретиків в ніякий спосіб не можуть бути названі „церквами“. Можна говорити лише о наверненю поодиноких блудних синів. А яке успособлене викликає сей спосіб говореня в душах схізматикив, можна вносити з тих чувств, яких дізнаємо ми самі, коли деякі гетеродокси виключають нас із Христової церкви. Далеко до того, щоби сим способом зроста взаїмна прихильність противно — сердца з кождим днем що раз більше відчужують ся.

Треба проте на означене обсягу церкви глядати иньшої формули, що більше надавала би ся до позисканя сердець схізматикив і других дісидентів. Після моєї гадки така формула дасть ся не лише винайти без нарушеня правди, але її навіть домагає ся стараннійший аналіз теологічний.

Деякі некатолики закидають нашим богословам будьто-би неслухно вони викривили понятє церкви, бо розуміють її лише яко видиму суспільність злучену звонами єрархічного підданства а залишають Павлову ідею „містичного тіла Христового“. Кажу неслухно, бо вже від часів св. Августина ледви чи знайде ся католицький богослов, що неузнавав би тих містичних відносин між членами церкви а її небесним головою, Христом. Однак треба признати, що передовсім від XVI столітя, т. є. від коли протестанти відпали від єдности, наші богослови при вяснюваню науки про церков, кляли більший натиск на понятє церкви, о скілько вона є видимим єрархічним товариством, як на її містичний характер, о скілько є „тілом Христовим“, або не робили між сими обома понятями виразної ріжницї.

Наслідком сего повстали між схоластичними авторами досить численні спори про членів церкви, відповідно до різних гадок, про есенціяльну форму, що становить суть церковного

тіла. Бо одні як Сварез¹⁾, уважаючи за таку форму внутрішню віру, думають, що всі формальні єретика, хочби скриті, ніяким способом не можуть належати до церковного тіла, натомість схізматики, а також віруючих катехуменів зачисляють до членів церкви. Другі з Белярміном²⁾ видять форму становлячу тіло церкви в єрархічній лучності і не лиш єретиків, але також схізматики та інших виключають з поміж членів церкви. Хотий в тій справі не прийшло між богословами ніколи до повної згоди, то в новіших часах майже загально годять ся на се, що схізматики і єретиків не треба зачисляти до членів церковного тіла.

Легко згодимо ся на те, що гадка Белярміна є зовсім правдивою, если маємо на згляді лише суспільний характер церкви, та що їй належить ся під сим зглядом першенство перед гадкою Свареза. Однак католицька наука о єв. Тайнах доказує, що таке поняття ще не зовсім совершенно і потребує доповнення, бо тайни належать до одної правдивої церкви а однак строят ся важно в церквах, хотий они не в суспільній злуці з Римским Престолом.

Та обставина спонукала кардинала Францеліна глядіти середної дороги. Памятаючи на науку деяких богословів давнішої школи, як Кануса і Туррекрематі, котрі зачисляли також знамя крещеня до елементів, що лучать церков, признає, що всі важно окрещені — навіть поза католицькою суспільністю — стають частями тіла єв. матери церкви і її членами; однак з другої сторони не хоче зовсім відкинути інших гадок, і тому зачисляє також віру та підданство єрархічне до форм сполучаючих церков. А щоби розвязати затим слідуєчі трудности, робить виразну ріжницю між „*forum internum*“ і „*externum*“, між матеріальними і формальними єретиками та схізматиками. В наслідок сего, після гадки ученого кардинала, всі ті, що загально називають ся єретиками чи схізматиками, т. є. що не живуть у видимій злуці з римською суспільністю, після осуду церкви уважають ся вправді за єретиків чи схізматики формальних і не належать до церкви „*in foro externo*“; однак „*in foro interno*“ і перед Богом так довго зістають правдивими членами церковного тіла, як довго особистим актом (що є тяжким гріхом) не пристануть на єресь або схізму.³⁾

Хотий би на тім треба було здержати ся, то чиж і ся гадка не була би вже великою потіхою. Припустім, що церковний судія „*in foro externo*“ уважає всіх диссидентів на підставі прислугуючого собі права за формальних єретиків. Однак що спіняє богослова, щоби в праці для зеднення не міг піти иншою

1) De fide theol. disp. IX., s. 1, n. 3.

2) De Ecclesia militante cap. 2.

3) De Ecclesia Romae, 1887. pag. 405.

дорогою і прийнявши, що всі розкольників в добрій вірі є такими, так з ними поводити ся і говорити, як вони суть „in foro interno“ і перед Богом т. є. як з членами тіла правдивої церкви і проте нашими братами в Господі?

Однак гадка ученого кардинала іще не вповні нас вдовольє. Слаба її сторона в тім, що мішає з собою анатомію, що так виражусь, і фізіологію містичного тіла церковного, бо після неї чоловік уроджений поза єдністю з Римом, через добровільний акт ереси чи схізми відпадає також „in foro interno“ від тіла церкви. Єли би через свобідний акт ереси розривала ся звязь з церковним тілом, то ми мусіли би відсудити від тіла церкви також укритих єретиків, а так звичайно не поступає ся.

Вільше розяснили сю справу ті автори, що в наших часах зачали умисно досліджувати, яке значіне мають знамена сьв. Тайн. Дуже гарна, хоч може мало знана брошура Лінґенса Т. Іс. „Die innere Schönheit des Christentums“¹⁾ а також польська „Mistyczne ciało Chrystusa, a charaktery sakramentalne“²⁾, попирають сильними доказами сю гадку: характеристні знамена сьв. Тайн мають ті питомі наслідки, що людей ними назначених лучать невидимими узами в органічну цілість містичного тіла Христового, або иньшими словами ділають їх членами а зглядно також живучими снарядами церковного тіла. Тому після сеї гадки знамя крещенія є першою і основною формою, яка творить суть церковного тіла. Єли се правда, то з того виходить ясне заключене, що нікого з важно окрещених, як довго живе на землі, не можна зовсім позбавити гідности члена церковного тіла, бо нестерте знамя заєдно піддержує органічну звязь чоловіка з прочим тілом церкви.

А чесноти актуальні і габітуальні, не виймаючи навіть віри, не становлять анатомічного укладу містичного тіла, лиш є його наслідками. Тому треба їх відносити до життя чи до фізіологічних чинностей організму, а противно недостача чеснот, а навіть їм противні діла і стани не вимагають, щоби член сейчас від тіла відтяти, але радше наносять смертельну хоробу, гей би параліж.

Своїм боком признаємо, що кромі перворядних звязів якими є знамена сьв. Тайн, є іще иньші, що лучать тісніше містичне тіло Христове так, що і на вні воно творить органічну цілість. Я маю на гадці суспільні звязи юридичного підданьства зглядом своїх душпастирів, а особливо зглядом найвисшого видимого голови, Вселенского Архієрея. Я є щиро переконаний, що се є ясна воля Христа, щоби ті, що чорез знамя крещенія є членами містичного тіла Христового, получили ся також суспільними і юридичними нервами так межі собою як з осеред-

1) Freiburg in Br. 1895.

2) Piątkiewicz S. J., Kraków, 1903.

ком видимої єдності, а єдність церкви щоб стала ся Божою печатю для нашої релігії¹⁾. Христос припоручив, кажу, щоби суспільна злука вірних, або церков яко неподільна суспільність, сягала так далеко, як далеко розтягаєть ся їх злука містична, що опирає ся на знамени християнської віри.

Хто усуває ся від сего обовязку і не живе в злуці з осередком єдності, сей справді не під кожним зглядом належить до тіла церкви, бо не всіми можливими звенами є з нею получений. Що більше, коли маємо на увазі лиш суспільну природу церкви, можна сказати, що він знаходить ся зовсім поза церквою. Мимо того, як довго такий чоловік сполучений бодай одним звеном крещеня містично зголовою Христом, не можна ніяк відмовити йому цілковито назви члена церкви, хотияй би навіть в злій вірі зірвав суспільну звязь з Римським Престолом.

Коли ми проте зробили ріжницю між понятєм церкви, о скільки вона є суспільним, а о скільки містичним тілом Христовим, можемо без перешкоди назвати восточних членами містичного тіла Христа, хотияй їх від нас ділять згляди суспільні, можемо обійняти їх як братів в Христі і лише сего бажати, щоби також суспільні, на разі розірвані звена, як найскорше повязати. Восточні ріжнять ся іще тим від протестантів, що через знамя єпископства і священства, яке в їх суспільностях триває безпереривно, входять в склад містичного тіла Христового не яко віддільні клітини, але яко члени висшої класи, вже почасті зорганізовані, хоч не всіми іще нервани получені з видимим осередком організму. В наслідок того можемо говорити в правдивім зміслі про єдиненє церковей, коли є бесіда про схізматикив.

Славний Вол. Солов'єв, що дуже бистроумно поняв всю суть Христової церкви, уважає за перший обовязок тих, що бажать єдиненя, як раз се признанє звязи обох церковей, яка через містичні звена опирає ся на Христі. „Зусилля унії, каже сей славний філософ, будуть так довго пустою ілюзією, ба, навіть жерелом нових нещасть, як довго не буде признана есенціальна (ми сказали би містично-сакраментальна) єдність церковей, восточної і западної, яко нероздільних в своїй основі частий Христового тіла¹⁾. Треба полишити бесіду про на верненє Греків та Россіян і з обох сторін стремити до того, щоби есенціально єдність вселенської церкви, укрита перед нашими зміслами, стала видимою через внішне єдиненє двох церковних суспільностей, які вправді розлучила історія, однак з огляду на Христа, вони позістали на далі злученими. А сего без нашої доброї волі не можна осягнути. Передовсім проте треба старати ся, щоби була признана есенціальна єдність обох церковей в Христі, опісля щоби дала ся відчутти моральна конечність

¹⁾ Собрание Сочинений, Т. IV. ст. 100. і 101.

і обов'язок розтягнення сеї єдності також на чисто людські відносини обох церковних суспільностей, а затим вже окаже ся церков також на вні одною". Се слова Соловоєва.

*

*

*

Зі справою, про яку ми досі говорили лучить ся питання о позначках при яких помочі загально доказує ся, що лише римська церков є законною церквою Христовою. Сучасна апологетика в наших школах поступає при тім дуже легкою дорогою. Церков Христова є лиш одна, а заразом конечно до спасеня. Проте мусить бути видима і так визначати ся, щоби кождий чоловік, котрий дбає про своє спасенє, міг без труду її знайти. А що многі релігійні суспільности мають себе за Христову церков, то повинні бути позначки чи знамена, що відрізняли би законну церков Христову від чисто людських стоваришень. Різні автори подавали всілякі позначки сего рода, які досягали деколи числом сотки, аж вкінци стануло на тих чотирох прикметах, які церкві приписує символ Нікейский.

Ся теорія чотирох знамен, випрацьована богословами, особливо новітшими на супротив протестантів, викликує вже задля своєї простоти против себе якийсь сумнів. Далі самі факти не дуже за нею промовляють і не зовсім відповідають надіям її авторів. Во если дійсно через ті чотири прикмети, як загал думає, можна так легко розрізнити, яка з поміж сучасних християнських суспільностей є правдивою церквою Христовою, то як же се стало ся, що тільки мільонів людей не узнає римської церкви, противно — мало є таких, котрі би розважаючи ті прикмети, прилучили ся до неї. Чиж всіх дісидентів будемо обвиняти о злу волю і упертість?

Длячого також восточна церков важить ся за приміром наших авторів тими самими признаками доказувати свою законність? Може скажем: Се походить звідси, що кожда церков витворює собі таке понятє кождого познача, яке лиш її відповідає. Однак тим способом осудив би ти теорію, бо треба би було знову нової критерії, щоби з тих позначків видобути правдивий змісл.

В самій річи, кождий з нас, кому не чуже т. зв. основне богословіє, добре знає, кільки то треба напрати ся, щоби витворити для кождого познача таке понятє, що відповідало би лише римській церкві, з виключенем кождої иньшої, навіть грецької церкви. Ся трудність, після моєї гадки, має своє жерело в такім погляді, що звязь людий з правдивою церквою Христовою опираєть ся нероздільно на одній якійсь точці. Відси ділемма: „Сей чоловік або вповні належить до церкви, або зовсім ні; таксамо якась суспільність або є правдивою церквою, або зовсім не належить до церкви і не може становити її части“.

Однак пригадаймо собі, прошу, на се, що ми ось щойно сказали про членів церкви; трудність сейчас зникає, але зарозом зменьшає ся значно практична вартість теорії чотирох знамен. Во межі християнськими суспільностями ледви чи знайде ся така, якої вірні не належали би бодай в якімсь степені до правдивої церкви яко її члени, а вслід за тим не брали до повної міри участі в ріжних добродійствах правдивої церкви. А чим більше звен лучить гетеродоксів з правдивою церквою Христа, тим в більшім степені і з численніших дарів церкви будуть вони користати. В слід за тим апологетична вартість знамен правдивої церкви при збиваню таких релігійних зборів тим більше зникає, чим менше недостає їм церковних звен чи то внутрішних, чи вніших.

Затим розділ про знамена правдивої церкви, особливо в приміненю до восточної церкви, треба в дечім змінити. Ніч не силує нас відказувати а постольства ерархії восточної церкви, коли узаємо епископат важним. Ніч також не вимагає, щоби ми зовсім відказували познак сьвятости тим, котрих тайни є не лише важними але також успішними і спасенними, коли тільки нема особистої перепони. Без сумніву старанне порівнанє обильности добрих діл в римській церкві і в других церквах може довести нас до розсудженя, де більше богацтво Божої ласки — ся критерія вимагає богато труду — однак заперечувати восточній церкві зовсім сьвятість, як се буває звичайно, задля недостачі сьвятих не можна ані „а ргіогі“ ані „а posteriori“. Не можна „а ргіогі“ себ то на підставі певних богословських принципів, бо если сьв. тайни уділяють благодати самі собою тим, котрі не ставлять умисно перепони, то чомуж не могли би також піднести чоловіка до сьвятости перевиспяючої звичайну міру? Чиж рука Вожа не для всіх щедра? Не можна також „а posteriori“ т. є. досвїду, бо грецька церков а тимбільше російська по відступленю від звязи з римською церквою видала і канонїзувала цілий ряд сьвятих. Хотяй не моя се річ твердити, що всі в той спосіб канонїзовані були дійсно сьвятими, то з другої сторони нарушували би ми вартість всякого людського сьвідочтва, если би хотіли між казки вложити все те, що оповідаєть ся про сьвятих у схізматиків, руководячи ся при тім лише тим пересвдчинем, що між гетеродоксами неможлива визначна сьвятість житя. Впрочім через такий спосіб заключуваня ми допускали би ся софізмату, що в логіці називає ся „petitio principii“ або блудне колесо, если би ми наперед заперечили восточним сьвятість тому, що они схізматики, а опісля з недостачі сеї сьвятости хотіли заключати, що ті самі восточні не є членами церкви, але схізматиками. З тої причини в одній літописи сьвятих якийсь учений автор наводить багато примірів сьвятости між відлученими від римської церкви а опісля не вагаєть так заключити: „Длятого не треба після моєї гадки, сейчас вимазувати з каталюгу сьвятих кого небудь лиш тому, що він жив підчас церковної схізма. І дійсно, кілько ра-

зів на соборах ходило с згоду між церквою латинською а восточними церквами, предклядано і рішано спірні питання, але ніколи не нараджувано ся над зреформованем календара або літургічної служби сьвятим⁴. Той сам автор допускає також дар чудес між гетеродоксами. Подібно кардинал Маннінг⁵ оповідає, що навіть між англійськими протестантами є багато таких, що вєлавили ся правдивою і явною сьвятостию¹)

Тут не можемо розводити ся над тим, на які трудности наражує ся кождий, хто доказує, що римська церков, не грецька є вселенською і через то правдивою обручницею Христовою. Також *єдність* так віри як правління дасть ся до певної границі оборонити безпереривним єпископством в грецькій церкві, однак признаю, що недостача висшого степеня сеї єдности розброює найлучше восточних. Ся конечність суспільної унії достарчає католицьким аполоґетам сильного оружя против роскольников. А се не є нічо иньшого, лиш доказуванє *прямими аргументами* (не збочуючи до чотирох познаків) Вожого установлення примату.

Коротко сказавши хто боронить римської церкви против схизматиків, не потребує доказувати, що грецькій чи російській церкві не прислугує ні одна з есенціяльних прикмет обручниці Христової і задля того згадані церкви зовсім не мають средств конечних до спасеня, бо в дійсности сї партикулярні церкви є получені бодай містичними звенами сьв. Тайн і сьвященства з Христом яко головою, а тим самим також з прочим тілом церкви; они мають участь в дарах правдивої церкви в міру їхньої звязи з нею і уживають правдиво католицьких средств, ведучих до спасеня. Радше на се треба класти натиск, що восточна церков в теперішнім стані не має всіх елементів, які Христос надав правдивій церкві, а сю недостачу можна і треба доповнити лише через унію з Папою Римським. А щоби се доказати, теорія чотирох знамен, так як її звичайно предклядає ся, здає ся мені злишною, бо є иньші докази і то прямі, однак що правда, може не так ясні, щоби своїм сьвітлом проникнути очи всіх, навіть необразованих.

Однак, єсли славним чотиром знаменам правдивої церкви відберемо вартість для всіх відповідної критерії, то що поставимо на їх місце, щоби люди серед так многих реліґійних суспільностей могли легко пізнати одиноко-спасительну церков? Чи вразом не зносить ся сама видимість церкви?

Щоби відповісти на сю трудність, зробім аналіз тих річий, що в теперішнім надприроднім порядку є безпосередно конечні, яко средства до осягненя вічного щастя. Затим, з виїмком надпорядочних случаїв оправданя, спасенє можна осягнути лише через церков, т. є. певними об'єктивними средствами, які своїй

¹] Поп: Thureau-Dangin, La Renaissance catholique en Angleterre, II., 108.

церкві повірив сам Христос. Якій то єї средства, що називають ся строго-конечними до спасенія? Відповімо, що се є деякі об'явлені правди, (про їх число досі диспутує ся між богословами), що є безпосередно основою християнського життя — і сьв. Тайни, що достарчають Божої благодати, потрібної в дочаснім життю, особливо тайна крещення, яка є об'єктивним средством першого оправданя. Если проте говоримо о строгій конечности, то також конечність церкви яко средства до спасеня не є иньшою ані більшою, як конечність виразно вірити в об'явлені правди і уживати згаданих средств. Далі, ся строга конечність церкви до спасеня вимагає лиш такої степені видимости церкви, щоби люди могли бодай знайти що йно вичислені средства. Всі прочі елементи видимої церкви, між які треба зачислити також юридичне підданство найвисшому видимому пастиреві, можна назвати після схолястиків конечними „*de praescepto*“, а від сеї конечности звиняє невминиме невіжество; або если хто волисть, може назвати узнаване римського прімату конечним в ширшій змислі, а іменно, о скільки ся інституція, силою одержаної непошибочности і юридичної власти, є найдодігднійшим посереднім средством, що захоує в чистоті иньші средства, які ведуть безпосередно до спасенія, т. є. віру і сьв. Тайни.

Тепер приноровім єї засади до гетеродоксів, а особливо тих, о котрих нам найбільше ходить, іменно до восточних, відділених від осередка церковної єдности. Они приняті через тайну Крещеня до містичного тіла Христового, задержали дотепер віру у все те, що вимагає ся до спасеня строгою конечностию средства і також в своїй власній суспільности уживають сьв. Тайн, установлених Христом. Чи ж то не все, що становить сю строгую і пряму конечність церкви до спасеня? А если так, чи ж се не злишне задля конечности спасеня установляти конечність позначків, при яких помочи мають вони осягнути се „*minimum*“, а се вже в своїй суспільности посідають? Радше треба признати, як мені здасть ся, що такі гетеродокси в добрій вірі належать вже до правдивої церкви Христової якою є римська церков, в таким степені, якого строго і безпосередно вимагаєть ся до спасеня, хотяй задля невіжества не узнають прімату Вселенського Архієрея.

Свою дорогою, если би хто з тих людей, пізнавши докладнійше уставову церкви, не хотів іти за одержаним сьвітлом, ставив би певно непобориму перешкоду своему спасеню, бо відкидав би Господній приказ заховати єдність. В сей спосіб треба, після мові гадки, розуміти так часто проголошуваний принцип, що поза римською церквою нема спасеня. Але ми можемо ще більше сказати. Іменно ті, що в добрій вірі належать до суспільности гетеродоксів, є без сумніву позбавлені многих підмог постановлених на се, щоби стадо Христове не лише жило, але щоб уживало всеї повноти життя; єї підмоги переховують ся в цілій своїй повноті в римській церкві, тому зга-

дані гетеродокси є виставлені на більшу небезпеку утрати спасення. Однак тих користий, яких без власної вини не мають поза католицькою ієррковою, не можна зачислити між средства строго-конечні до спасення, до яких винайдена треба би було критерій легко доступних для кожного чоловіка.

Мені здаєть ся, що сю мою гадку потверджує також досвід. В самій річі між гетеродоксами не лише майже всі люди проті, але багато навіть образованих, не винимаючи і богословів, (если можна вірити многим славнійшим наверненим) держачи ся зовсім в добрій вірі родимої церкви, мають повний душевний спокій і не думають над справджуванем законности своєї церкви. Проте для тих, що в міру свого пізнання і після різних об'єктивних обставин вистарчаючо належать до правдивої видимої церкви, хотяй не всіми можливими способами звязи суть з нею получені, не є конечно в тім найвисшійм степені конечности постановляти якісь вишні знамена правдивої церкви, в якім степені церков є конечною до спасення. А котрих милосерний Бог постановив з матеріальної схізма привести також до виразного признання, тим достарчає також достаточних мотивів, котрі однак задля ріжнородности осіб, вдачі, вихованя і пр., годі звести до якогось схемату.

Остає нам іще признати, що є певні об'єктивні средства, за котрих помочию можна пізнати, яка з різних церковних суспільностей обіймає всі суцні складники Христової церкви. Однак легкости сих средств не треба мірити після строгої і безпосередньої конечности церкви до спасення. А що такі средства остаточно дадуть ся звести до історичного досліджуваня установи церкви, се ми вже натякнули више.

*

*

*

Все те, що ми дотепер сказали, відносить ся більше до наукового і схолястичного метода трактованя справи. Однак схолястична праця ніяк не може вичерпати цілого діла приготування унії. Бо коли взаємна відраза опанувала не лиш уми богословів та ерархів, але також серця народів, то крім учених розправ треба писати також книжки, приноровлені до загальної опінії та до понятя народніх мас. Проте скажемо тепер, про що треба писати і в який спосіб.

Всі знають, що простий нарід, який рідко бере ся до глибокого розсліджуваня річий і не має достаточного знаня догм, високо цінить літургічні церемонії своєї церкви і всякі батьківські звичаї. Таке ревне привязанє до батьківських традицій, впрочім похвальне, родить не малу небезпеку якогось ексклюзівізму, який для з'єдненя церквей може стати ся великою перепоню. Необразований нарід, мішаючи справу релігії з формами вишнього культу, не легко зрозуміє, що обряди звийчайно ужи-

вані в другій релігійній суспільності є так само добрі та святи, як обряди, котрі удержує власна їх церков. Певно, не можна заперечити, що розличність обряду, яка заходить між обома церквами, стала ся для многих католиків, котрі живуть між гетеродоксами, дуже успішним средством заховання віри. Знаю таких людей, особливо в околицях західної Росії, що запалені похвальною ревностю до католицької релігії, відчують якусь відразу до всього, що заносить восточним обрядом і в других таке чувство впокують. Деякі приміром гадають, що чудотворний образ Пресвятої Діви „Неустаючої Помочи“ треба усунути з костелів в Польщі, а то задля його східного походження і грецьких букв, які на ній видніють¹⁾. Сим способом старають ся як найпевніше забезпечити ся перед схізмою. А зі сторони некатолицької — всі знають як далеко посувають ся російські полемісти в підношеню власних обрядів понад католицькі, особливо ті, що пишуть для народу. Вистарчить побачити періодичне письмо п. з. „Почаевській Листок“ і другі сего рода листки та полемічні брошурки, в яких спосіб роблення креста, оплатки, голене заросту у священників, крещене через поливане водою, дальше барву вина уживаного до Служби Божої, піст в суботу і багато иньших річий, яких не будемо вичислювати, все то разом з „filioque“ і „непогрішимостю“ (sic!) папи зачисляють до „латинських ересий“. Легко можна зрозуміти, що така низька полеміка, котра внішнім обрядам приписує більшу вагу, як треба, хотяй може забезпечити членів власної церкви против „відступлення“, противить ся однак любови ближнього а найчастійше також справедливості і правді та відчуває що раз більше вірних обох церковей з кождим днем від себе.

Длятого всім, котрі дбають про церковне з'єдиненє, повинно се найбільше лежати на серці, щоби таких суперечок о річі другорядні і для релігії обонятні, якими суть різні обряди і звичаї уживані в партикулярних церквах, не лише самі старанно уникали і других по можности від них повздержували, але крім того як найусильнійше старали ся положити кінець таким книжочкам і письмам, які сіють незгоду; в тій справі не треба зовсім зважати на се, чи такі письма походять від католиків, чи від гетеродоксів. Мусимо дбати, щоби в книжках і письмах призначених для народа, все одно чи католицького чи схизматичького, було виказане: Що причини незгоди між обома церквами в дійсности дадуть ся звести до кількох точок догматичних, а обряди, науку і всякі батьківські звичаї кождий, чи латинник чи грек, може а навіть повинен задержати, бо як у одних так у других є ті річі зарівно святими, однаково затвердженими католицькою церквою. Треба остро вступати против всякого висьмівання і обиджування другого обряду, не менше

¹⁾ Пор. статю: Walka dwóch obrazów, в часописи „Wiadomości Pastorskie, за червень 1906.

у католиків, як у схізматиків. Нарід треба переконати, що ріжнородність обрядів зовсім не буде перешкаджати релігійній єдності, коли лише в суцнних річах віри, се є в догмах наступила згода.

*

*

*

Лишилось нам іще згадати про се, що в практиці мають зробити католицькі богослови, особливо славянські зглядом восточної а перодовсім російської церкви.

Першим обовязком великої ваги, який можна і треба виповнити для зєдинення церковей, є вірне поінформованє Западу про церковні справи востока. Бо щоби бажанє діло зєдиненя з кождим днем посувало ся наперед, мусимо пильно дбати, щоби оінія западних про восток не містила в собі нічого ложного і несправедливого, а если закрали ся до нашої літератури які пересуди або не зовсім вірні погляди що до восточної церкви, треба всі до чиста усунути. Се діло, задля язикових обставин належить в повні до богословів славянських народів. А коли сю задачу сповняє вже з честію часопись „Slavorum litterae theologiae“, то ми повинні лише дбати про се, щоби крім офіційальної російської літератури т. зв. церковної, могла згадана часопись здавати вірні звіти також з иньших проявів релігійного життя і то не лише з тих, які діють ся в державній церкві, але зарівно з таких, які можна запримітити поза нею.

Нехай католицькі богослови познакомлять ся не лише з тими розправами, які видають ся під опікою Синода і академій, але нехай присвоять собі також твори тих, котрі зійшовши дещо на бік з утертої офіційальної дороги з великим несупокоєм шукають Бога і Його правди. Маю на гадці такі імена, як Соловьев, Трубецкой, Мережковский, Булгаков і других. Широке поле для наших студій становить також релігійне жите і його поступи та упадки межі безчисленними сектами, відлученими від державної церкви. Коротко сказавши, богослови, що хотять працювати для зєдненя, мусять всесторонно пізнати цілого російського духа.

Друга річ, котрої можна ожидать від славянських богословів, полягає на тім, щоби взаємно восточні пізнали їх твори про вселенську церков, про її науку і релігійне жите. Хто лише трохи познакомив ся з літературою російських письменників сей знає дуже добре, кілька тяжких пересудів і злобних пере-кручень правди розсіває ся там про вселенську церков. Орігінальні твори латинських докторів ледви чи де мають приступ до богословських шкіл Росії, а молодші російські богослови, виїзджаючи за границю своєї вітчизни на продовженє наук, по найбільшій часті записують ся на протестанцькі виділи і набувають відомости про католицьку церков з жерел найбільше во-

рожих нашій релігії. Виробити в російських богословах правдиве поняття про западну церкву, напровадити їх на знатніші твори католиків і показати їм ціле релігійне життя, яке цвіте на католицькій Западі — отсе, після мене, задача славянських богословів.

Щоби се досягнути, треба нового періодичного письмення, котре би могло лекше і ширше розходити ся межі Росіянами, як латинська часопись „*Slavorum litterae theologicae*“. Бо латина Росіянам не дуже мила і замало її управляють; тому лише люди більше учені достаточо її уміють, а для загалу, навіть з поміж духовенства, зостає она зовсім чужою. Тому я сьмію предложити, если се буде можливе, щоби засновати якусь часопись, котра виходила би в російській мові та в російській державі. Такий періодичний огляд познакомляв би російську суспільність а передовсім богословів з поступом знаня у католиків, обговорював би точки стичности в науці обох церквей і вказував би, в який спосіб погодити позірні суперечности. З другої сторони також католикам жиючим в Росії, а особливо латинському клирови достарчала би ся часопись конечних відомостей про російську церкву і її науку та письменство. Також є пожаданам, щоби перекладати на російську мову як найбільше знаменитих католицьких творів, та розкидати їх поміж Росіян.

На кінци треба згадати ще про брошурки і летні письмення, приновлені до інтелігенції загалу, які також були би писані по російськи. До них належалоби розв'язувати або збивати закиди роблені католицькій церкві, розширяти більшу пошану для обох обрядів, розяснювати історію расколу і заходів около з'єдиненя, розбудити і плекати ідею будучого з'єдиненя церквей. Могли би там бути поміщувані також житєписи святих, котрі новійшими часами жили в католицькій церкві, щоби тим способом католицька релігія та її плідність і святисть заясніли повним блеском перед очима ортодоксів.

Треба ще спігнути на багато иньших способів, якими обі части християнського світа могли би взаємно до себе зближити ся; такими є спільні зізди богословів обох церквей, взаємна фаміліярна виміна писань, приватні зносини між учениками і тим подібні річи, над якими не стає часу розводити ся.

*

**

*

Стараймо ся проте всіми силами в собі і в серцях віддалених від нас братів розбудити горяче бажаде єдности, щоби всі відчували з кожним днем більшу конечність, що треба вкінци покинути роздори. Певно, така праця вимагає довгого ряду літ і многих поколінь. Надмірний оптимізм нічого не поможе а міг би для справи принести велику шкоду. Однак, хотяй лише мала надія на успіхи нам присьвічує, если застановимо ся над

сею справою усунувши всі оптимістичні ілюзії, то ми ніколи не уступаймо від високої задачі а оминаючи Скиллю надмірної певности добрих успіхів не даймо ся загнати в Харибду зневіри і розпуки. Славянським богословам, що жертвують свої сили для ідеї з'єдинення, нехай заедно присьвічує ся девіза: Сам Бог хоче, щоби всі були єдино. Не лякаймо ся жертви, котра полягає на тім, що маємо поносити тяжкі труди, хотяй самі не будемо збирати плодів своєї праці. Не манить нас надія світлого успіху, а кличе нас голос обовязку; вислід в Божих руках, а нашим обовязком є безупинна праця, якої не ослабить ніяка перепона, противно, она в немочи кріпить ся.

Хотаяй би завели нас всі надії, то не заведе нас Бог, на котрого більшу славу стаємо до діла.

Реформи в найвисшій церковній управі. Дня 6 липня 1908 р. вийшов декрет Папи Пія X. в справі реформи дикастерій Сьвятійшої Столиці. Сей новий декрет — се акт дуже великого значіння. Впроваджує він новий порядок в найвисшій церковній управі і церковнім праві; установляє подекуди нові органи, одну нову конгрегацію; в иньших конгрегаціях змінє компетенцію і упрощує хід справ. Одним словом сим найновішим декретом впроваджено в римській курії величезні зміни.

Реформа відповідає ясно теперішньому соціальному станови, і тому вона зміряє до усвершеня церковного праводавства і до ще сильнішого оживленя праці місіонарської.

Сей новий документ обнимає три часті: 1. апостольску конституцію „*Sapienti consilio*“, якою Сьвятійший Отець реорганізує відділи папської управи і суди, впроваджує ліпший поділ праці і ограничає накопичуване компетенцій в одних руках. 2. право (*lex propria*), яке нормує урядоване судових влястий „*Rota romana*, і *Signatura iustitiae*“; 3. загальне органічне нормоване дикастерий, які розпадають ся на конгрегації (найвисшу раду для праводавства і виміру справедливости), власти судові і офіції (пр. державний секрет. ріят).

Дотеперішній стан був слідующий: Центральними трибуналами церковної управи і судівництва є колегії, зложені з кардиналів і папських консулторів — так зв. конгрегації. Они стоять під проводом Папи а вдекотрих навіть Сьвятійший Отець є председателем. Одні з тих конгрегацій приготавлиють акти, другі — як конгрегація Індeksu або Собору виготовляють рішеня. До конгре-

гацій, яких організація опирала ся ще на буллі папи Сикста V.: *Immensa aeterni Dei* з 22. січня 1588 р. ввійшли протягом посліднього століття і власти судівничі як: „*Rota romana*“ і *Signatura iustitiae*“. *Rota* була духовною колерією судіїв для духовних спорів, однак свою компетенцію стратила з часом на річ конгрегації Собору. *Signatura* знов мала предкладати всі внесеня і просьби, які напливали до папської канцелярії і виготовляти відповідні правні декрети. Вона складала ся з кардинала-префекта і з початку з 12. а посім з 7 референтів. З часом однак ограничила ся її діяльність на формальні скарги і конфлікти що до компетенцій, а в кінци замкнено зовсім її чинности. Ту наступили тепер важні реформи.

Найважнійші зміни, які впровадив сей послідний папський декрет є: Справи спірні так цивільні як і карні віднято конгрегаціям а приділено властям судовим „*Rota romana*“ і „*Signatura iustitiae*“. Всі справи спірні приділено Роті в першій і другій інстанції а Сигнатурі яко трибуналови касаційному в послідній інстанції. Конгрегаціям задержано лише децизії в справах дісциплінарних. Отворено ще одну конгрегацію для справ дісциплінарних, відносячих ся до Свв. Тайн. Справи супружа отже не будуть вже належати до трибуналів Датарії і Менітенціарії ані до конгрегації Собору.

Конгрегація *S. Officii* задержує децизію в справах догматичних і в справах мішаного супружа. Її задержано також оборону науки і морали; префектом її остає і дальше сам Папа.

Конгрегація консисторіяльна мала іменувати епископів, чувати над проводом дієцезій і семінарів та рішати конфлікти о компетенцію між ріжними декастеріями. Теперішня реформа поробила і в тій конгрегації деякі зміни. Головно ходило о упрощене ходу справ. Тому відділено справи дісциплінарні і праводавчі, які лишають ся тепер при конгрегаціях, від справ спірних які приділено властям судовим (*Rota* і *Signatura*), унормовано поладжуване справ в першій інстанції і ввідклику, поручено слабшим і бідним давати безплатну оборону і не жадати від них таке ані правних заступників (*Spedizionieri*); унормовано також іменованє, правá і дотації урядників.

Другою цілію реформи було — більше оживити працю місіонарську. Справи місійні має конгрегація пропаганди. Щоби вона могла успішнійше ділати, відділено від неї ті території, на котрих гієрархія церков на вже добре з'організована. Британію, Голяндію, Канаду, Сполучені Держави півн. Америки і кілька иньших вікаріятів виділено з під її обсягу і прилучено до нормальної організації церкви.

Державний секретаріят обнимає відділ для звичайних справ (теперішний держ. секретаріят), відділ для справ надпорядочних і відділ для видаваня „*Breve*“ (теперішний секретаріят для *Breve*). Кождий з тих відділів має свого начальника, який безпосередно підлягає кардиналови — державному секретарови. Рефор-

ма в с'ім згляді є дуже добрим підгототанем для нового кодексу канонічного права.

Конгрегації Собору поручено ті дисциплінарні питання, які відносять ся до св'ятського духовенства і взагалі християнського народу. Її віддано також ревізію ухвал провінціональних синодів і єпископських конференцій. —

Конгрегація монахів задержує всі справи, які відносять ся до монастирів і монахів.

Конгрегацію єпископів віддано під римський вікаріят; Конгрегацію для заряду майна церкви св. Петра ограничено лише на се одинокє діловодство. Poenitentiaria, по виділеню справ правномаєткової натури, позістає і на дальше судом „pro foro interno“ се є в справах совісти.

Священники а соціялізм. Під тим заголовком подає „Діло“ (ч. 188 з 22/VIII), що церков в Англії є далека від поборюваня робітничого руху як се доказує існованє товариства англїканських, соціялістичних священників і збірний лист єпископської конференції в Лондонї.

Погляди англїканської церкви на єї становище до соціялізму можуть бути такі, які їй подобають ся. Ми ту замітимо лиш то, що робітничий рух а соціялізм, не є одно і то само, бо суть робітники, які придержують ся не лиш соціялістичного св'ітогляду, але і лібералістичного і християнського. Згадаю лиш за Німеччину яка стала взором для прочих держав що до соціяльних реформ. Професіональні спілки (Gewerkvereine), які мають на цілі попиранє інтересів фабричних робітників ділять ся на три категорії: Соціяльно-демократичні з мільоном членів, спілки Гірш-Дункера з 110.000 членів, признаючих ся до економічного лібералізму, противного соціялізмови і християнські спілки з 200 000 членів, які стоять посередині між економічним соціялізмом і лібералізмом, іменно на засадах християнської економії. Крім тих трех категорій, має Німеччина професіональні спілки фабричних робітників з чисто-католицким характером. Проте, утотожнюване робітничого руху з соціялізмом, се груба односторонність.

Дальше, не хоче ся вірити, щоби англїканська церков годила ся на соціяльно демократичні погляди і на марксизм. Поминаю що система т. з. наукового соціялізму збудована Марксом, зістала захитана нинї в своїх основах, іменно в матеріалістичній історіозофії та і економічній єї тези про теорію надвартости, теорію загальної економічно-соціяльної кризи, не устояли ся насупротив фактів. „Vor dem forum der Wissenschaft muss der Sozialismus als gefallen gelten“ замічає слушно економість Ретц-

бах. (Гл. А. Retzbach, Die soziale Frage, Freiburg Br., 1905. ст. 33—44; Jos. Biederlack, Die soziale Frage, Innsbruck 1904, 6 Aufl. ст. 96—100).

Що до релігії взагалі, а християнської спеціально, то соціальна демократія займає засадничо вороже становище. Релігія для соціаліста, то лиш спредство для давлення робітника, то лиш пуста химера. Бога соціальний-демократ не признає, ані не смертельної душі. То не суть випадкові налетілости, то основні засади марксізму як се заявив голова марксистів Бебель і їх реформатор Вернштайн. (Гл. Ретцбах I. с. 44—6 Відерляк I. с. 68—70, М. Heimbucher Die praktischsoziale Tätigkeit, Paderborn 1904 ст. 29—30. Релігійні і філософські погляди противні самим засадам теїзму і християнізму, а і економічні погляди соціальної демократії противні системі християнської економії, опертої на вірі в Бога і надприродну ціль чоловіка. „Ідеалів братерства“ зовсім не можна вважати „основою соціально-демократичного руху сего століття“ як се робить після „Діла“ конференція єпископів в Льондоні, з тої простої причини, що такі ідеали суть і в християнсько-соціальному русі, з тою різницею, що в християнстві сесі ідеали впливають з самої релігійної системи, під час коли в соціальної-демократичній системі вони суть неконсеквенцією до матеріалістичного принципу. Любов ближнього без любови Бога, евенчуально без признання Єго існування, як се є в соціальної демократії, не може бути „в душі нашого Господа Ісуса Христа“.

Насупротив осуду соціально-демократичної доктрини Маркса наукою і релігією, не можуть в нім полягати „всі надії людської суспільности“, як се виходилоби з енуціяції англійських єпископів.

Соціалізм яко система не може прийняти ся ніяким теїстом, християнином, а тим менше сьвящеником. Що в нім є доброго, то не є специфічною прикметою соціалізму.

О. В.

Бібліографія.

Рік культурного життя.

(Проблем річного огляду.)

Кругом нас на всіх областях люцької діяльності кипить життя невпинно і скоро. Як далеко сягає круг нашої об-

сервації, ми се бачим на власні очі. Та се, що ми видим, то лиш мінімальна часть із всего того, що сьвіт переживає. А еще із сего ми богато не розумієм і доперва газети мусять нам розтолкувати. Вони нам кажуть еще демо більше про ширший сьвіт, який лежить поза кругом нашої обсервації. Чоловік хоче довідати ся, чим люди живі, тай бере газету до рук.

Та щож, дневник чи часопись жив лишень теперішною хвилею і для хвилі. Газета хоче виговорити ся лишень о тім, що вчера або нині стало ся, що саме тепер люди думають (а радше сам редактор за них), плянують, роблять, що кому в руках горить. Таким чином дневник є зеркалом одного моменту життя: із вчера на нині, та з нині на завтра. Звідси, так як жите і події одної хвилі, так і актуальність газети є дуже роздроблена і случайна.

А яким таким мясом газети годують своїх читачів, видно із тих ненастанних відкликів і простовань, із тих ложних інформацій, які по упливі якогось часу самі через себе набирають цілком иньшого осьвітлення. А крім сего, який тїсний круг обсервацій і ідей репрезентує одна часопись (еще до того із своїми іга et studio) побачить кожний, хто має нагоду познакомити ся з кількома хотьби і ріжнородними часописями. Із ближшого зіткнення ся з газетами чоловік мусить прийти до переконання, що той, хто читає лишень один дневник, буде мати ограничені і односторонні погляди, — а хто читає їх більше, той тільки час тратить на дармо. Навіть найбільший оптимізм мусить признати, що в нинішніх часах дневники служать лишень для ріжнородних агітацій: культурної своєї місії вони або зовсім не сповняють, або сповняють лишень случайно, коли не прямо шкідливо.

Та все таки хоче ся поступати з людьми на перед, хоче ся пізнати культурну працю послідної доби. Пускати ся на щораз більше заливаючу повінь щоденної літератури, се прямо неможливе, коли єсть ся вже духово переладованим богатою культурною спадщиною з минувшини. Тут чує ся потреба якогось періодичного огляду культурного життя всесвітнього, який би, далекий від злоби і пристрасти борби дня, із цілої безлічи новостий склав одноцільний образ часу і єго культури. Він сказавби нам коротко і річево, що нового і замінного стало ся на широкім сьвітї, що люди здобули, збудували або поховали.

Правду сказати, се повинен нам дати щорічний календар. Але доки наші календарі будуть лишень ярмарочною тандитною роботою, наладованою цілим базаром інтратних оголошень, злишних оповідань, нікому непотрібних інформацій, — доки навіть наш календар „Просьвіти“ еще не розуміє своєї просьвітної місії, доки він не є в силі дати нам одноцільного образу нашого народного і всесвітнього життя за послідний рік — доти будем мусіти звертати ся за такою просьвітою куди инде, там де єї найдем.

Якраз тепер в західній Європі повстає новий важний проблем для культури і літератури, т. зв. річники. Доси бували лишень фахові річники, які давали огляд і суму духової праці чоловіка у певнім окремім для себе, спеціальнім обсягу знаня. Послідніми же часами починають появляти ся річники універсальні, які старають ся одноцільно обняти ціле культурне жите одного посліднього року.

Побіч річників, що держать ся практичної сторони шоденного жита: „Almanach Hachette“ (Paris) і „Kürschners Jahrbuch“ (Berlin, Hillger 1 м.), повстає „Türmer-Jahrbuch“, який за послідний рік прибирає нове імя: „Am Webstuhl der Zeit“ (Herausgeber: Jeannot Emil Fr. v. Grotthus, Stuttgart, Greiner und Pfeiffer. M. 8) та скромнійший „Welt-Jahrbuch“ (Verlag der Germania, Berlin, 1. M.). Сего же року, недавно тому появил ся новий, вірний католицькому світоглядови річник знаної світової книгарні Гердера в Фрайбурзі п. з. „Jahrbuch der Zeit und Kulturgeschichte. 1907. (1 Jahrgang. Herausgegeben v. Dr. Franz Schnürer. Freiburg, Herder 1908. VIII. 497 S. geb. k. 9.).

Видавець, директор ириватної і родинної бібліотеки нашого Цісара, від ряду літ редактор віденських часописий: „Allgemeines Literaturblatt“ і „Kultur“ з'єднав для сего нового і важного видавництва визначних мужів науки і політиків, так, що кожду галузь обняла відповідна фахова сила. Завдяки сему річник представляє одну самостійно обняту і оброблену цілість. Цілий річник є поділений на 10 частий. За введенем (Das Jahr 1907. Eine geschichtsphilosophische Studie v. Kralik) слідують глави: Церковне, політичне жите, суспільні і економчні питання, наука, література, штука, хроніка, персоналія, ліста посмертна і реєстр.

Перші 6 глав є розложені на більше уступів. З церковного жита є: загальний огляд (Dr. Kirsch), Німеччина (тойсам), Австрія (проф. Шіндлер) Заграниця (Dr. Kirsch. Тут на ст. 37 серед відомостей про Злучені Держави читаєм: „Єпископською юрисдикцією над несповна міллоном католиків грецького обряду наділений Преосв. Ортинський“), місії (P. Huonder). Політичне жите обнимає: Німеччину, Австрію і заграницю. Суспільні і економчні питання дають інформації про господарність і суспільний рух (Dr. F. Walter — разом і короткий огляд суспільних проблемів), науку і образоване (E. Roloff), пресу в Німеччині (T. Kellen) і німецьку пресу в Австрії (A. Weinar). Серед наук на першім місці стоїть богослове (Dr. J. Seipel), відтак: філософія (Dr. A. Michelitsch), історія (Dr. E. Hildebrand), класична філологія (Dr. J. Bick), старонімецька філологія (A. Schönbach), історія літератури (B. Stein), етнографія (E. K. Blüml) і науки правничі (Dr. H. Sacher). Відтак із літератури є огляд лірики і епіки (Dr. W. Oehl), драматичної літератури і театру (J. Sprengler), та прози (H. Brentano), — а зі штуки: про творчу штуку (Prof. Leitschuh) і історію музики (T. Kroyer).

В своїм роді інтересний є відділ хроніка. Що і донебудь замітного в р. 1907 діяло ся, літописець записав все в хронологічним порядком.

Вправді один рік є за коротка мірка часу, щоби ретроспективний огляд его дав відразу вже прагматичну історію. „А однак, — скажем словами Краліка із введеня — цілий рік без сумніву дасть ся поняти яко органічна єдність, яка межн двома зимами цілком докладно відмежує ся від попередного і слідуєчого року, так, як перстені дерева або філі водні дадуть ся докладно відмежити і почислити, мимо незамітних переходів. І так як тоті перстені характеризують індивідуальне жите дерева в кождім році після погоди, посухи і т. и., так само і кождому рокови припадає окремих характер. Певні події, певні ідеї витиснули на нїм своє знамя“.

Такі одноцільні характеристики, не прості реєстрованя фактів дає згаданий річник. Він не лиш ориентує читача про так названу газетярским жаргоном „нову ситуацію“ на полях ему більше знаних, але і відкриває перед ним ширший світ культурної житєвої праці.

В інтересі здорового, католицкого поступу і загального образованя се видавництво заслугує на широке розповсюдненє.

О. Боцян.

II. Богословіє біблійне.

Theologia biblica sive scientia historiae et religionis utriusque testamenti catholica. Scripsit in usum scholarum. P. Michael Hetzenauer O. C., prof. exegesis in universitate Pontificii seminarii Romani ad s. Apollinarem.

T. I. *Vetus testamentum*. Imaginibus 100 et tabulis 3 geographicis illustrata. Friburgi, Herder. 1908. XXXI, 654. вел. 8° К. 14.40.

Біблійне богословіє є систематичний виклад цілої науки, віри і обичаїв, який містить ся в святих книгах обох Завітів. На основі ексегези, яка добуває єї материял із св. письма, відтак і біблійної історії, що поступенно розвиває перед нею події обявленя, вона органічно вяже зі собою добути правди і викладає їх систематично яко основу для догматики і моральної. Сю науку протестанти, які біблію уважають за одинокє жерело віри, вже віддавна залюбки плекають. У католиків же до послідного часу давав ся відчувати єї брак, тим більше, що великий поступ історичних наук і ріжні напрями в ексегезі та в „біблійнім питаню“ взагалі, казали богословови оглядати ся за якимось певним і солідним провідником. Як раз в пору приходить автор, знаний вже в науці біблійній із своїх публікацій, зі своїм „Богословем біблійним“.

Воно науково розсліджує і викладає наперед історію, а відтак в другій часті релігію Старого Завіта. Крок за кроком находим тут майже при кождій точці згадані і критично розсвітлені погляди і толкованя католицких і некатолицких, консервативних і модерністичних ексегетів, так що крім позитив-

ного матеріалу ся праця дає заразом і огляд теперішного стану біблійного питання. Особливо важна є друга часть, яка стане в великій пригоді католицким догматикам. Неодно місце, на яке вони доси покликували ся, найде тут властиве зрозуміне, на неодно питане найде ся тут ліпший цитат. Тим більше, що майже всі догматичні цитати із Старого Завіта є критично, філологічно і ексегетично розсліджені, невластиві поясненя відкинені, найновіші закиди противників узвгляднені — а ві всім захована наука і передане католицкої церкви.

О. Б.

Úvod do Pisma sv. Nového Zákona. Sepsal Dr. J. L. Sýkora. Dílu II. část 1: O dějepisných knihách Nového Zákona. V Praze 1907 st. 585 vel. 8°. 10 K.

Рівлочасно при згадці про Старий Завіт звертаємо увагу на чеське введене до Нового завіта, яке є премією за рік 1907/8 для членів тов: „Dědictvi sv. Prokora v Praze“. Се товариство, основане еще 1861 р., поклало собі за ціль „видавати богословські наукові книжки в чеськім язичі, щоби (чеський) нарід мав свою власну богословську науку“. Яка велика і наслідувана гідна ціль! Звичайний член, який зложить (ратами) 80 К. дістає до смерті премії річної вартости від 6—10 К. Доси товариство видало вже 47 премій, наукових праць, які відносять ся до всіх майже галузей богословського знаня.

І послідна премія, труд професора чеського богословського факультету в Празі і каноніка Сікори, є солідним вкладом в чеську яогословську науку. Він є продовженем виданого через него в тім самім товаристві за галльного введеня до свв. книг Н. З. і обнимає книги історичні, а рівлочасно доповненем перекладу і коментаря до новозавітних писем, зладженого через Сушіля. Так працюють братя Чехи над своєю наукою. Коли і у нас буде таке товариство і своя питома богословська наука?

О. Б.

Euchiridion Symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum auctore Henrico Denzinger. Editio decima, emendata et aucta, quam paravit Clemens Bannwart S. J. Friburgi, Herder. 1908, XXVII, 628 ст. 8°. К. 6. опр. К. 7.20.

Кожний, а передовсім початкуючий, богослов при науці догматики відчуває, що крок потребу знати, яка правда є, як каже ся, *de fide*, — наукою обявленою, або церквою або церквою до вірованя определеною, а яка лишень наукою богословів. У підручниках се є всюди точно і послідовно зазначено. Крім сего при збираню доказів і свідоцтв для поодиноких тез чоловікови не гаразд обізнаному у церковній історії імена соборів і пап „мішають ся“, тим більше, коли не знає ся віку ані причини скликаня собора, або часу і діяльности папи. Нераз і сам цитат буває або лиш вказаний або в такому скороченю наведений, що его змісту тяжко поняти.

У всіх тих случаях, наколи наука має бути певна себе і розумна, треба мати під рукою само жерело і після него орієнтувати ся. На се треба би було великої бібліотеки і багато часу. Щоби сему зарадити, більше як 50 літ тому (1854) професор вірцебурґського університету, знаний і у нас автор 2-томового твору: *Ritus orientalium in administrandis sacramentis*, Генрих Децінґер, зладив збірник: „*Enchiridion symbolorum et definitionum quae de rebus fidei et morum a conciliis oecumenicis et summis Pontificibus emanarunt*“.

Ужиточність сеї книжки слідна з ві частих видань, яких еще за життя автора († 1883) було шість. По его смерті з меншими то більшими поправками та доповненнями проф. Ігната Штала (Stahl) книжка появилася еще три рази, а отсе тепер вийшла вже у десятім виданю в цілком новім обробленю.

Передовсім мимо стислішого друку значно зросла. Прийшло ся не одно з давніших видань, що було непевного походження і малого значіння счеркнути, а вмістити в текст багато нового, на що вказали були різні рецензії, або чого достарчили найновіші часи. Самих рішень папи Пія X є 130 чисел. Головна заслуга нового видавця є стисле переведене хронологічного порядку і як найточніша ревізія автентичного і певного тексту. В тій цілі всі свідощтва були зіставлені з самими жерелами, вказаними в нотах і в разі потреби справлені. Крім сего для кожного тексту є наведених більше жерел, з яких коли не одно то друге дасть ся найти у більшій бібліотеці і в контексті прочитати, а попри жерела еще і вартість і вік. Таким чином підручник Децінґера стає тепер поважною методичною історичною христоматією. І ужиточність его тепер значно більша завдяки різним хронологічним вказкам, розстріленому друкови і відсилачам на другі схожі місця.

Все то робить сю книжку, доси загально і справедливо хвалену, ужиточною не лишень для кожного богослова, але і для катихита (особливо середних шкіл) і проповідника. *О. Боцян.*

Критичні замітки до руского шематизму Львівської Архієпархії за рік 1908.

Від шематизму вимагає ся точности в датах, а похибки в тім вигляді кидають лихе світло на публікацію, тим паче, що вона церковного характеру. Найновіший львівський шематизм має такі похибки, з яких найбільше впадаючі в очи хочу виказати в тій цілі, щоби видавництво уникало їх на будуче.

Похибки ділю на три класи.

1) Число душ в деяких парохіях і деканатах ані не маліє ані не більшає. На 754. парохій Львівської Архієпархії близько 280 (отже яких 35%) не виказує ніякої зміни в числі душ між 1907 а 1908. Приміром Бережани в обох тих роках числять 4980 душ, Збора 4965, Калусь 3076, Золочів 6030, Городок 5170, Пцирець 4520. Болахів 5445, Стрий 7376, Могильниця 372, Тернопіль 9520, Відень 2531. В цілім деканаті (а деканат числить 20—30 тисяч) тернопільським, залозецьким, тухлянським, болахів-

скім, львівським-замійським, радехівським і в майже цілیم золочівським не прибула ані не убула в двох послідних роках ані одна душа.

Значить, що цифри передруковують ся з року на рік, а тої обставини зовсім не зазначає ся!

Деякі парохії здають ся виказувати за високий приріст населеня. Приміром Туря велика підскочила за оден рік з 2766 на 3153 душ, Хоросно з 507 на 808, Глібовичі свірські з 1745 на 2066, Нове Село з 2308 на 2772, Шнирів з 1287 на 1616. Інші парохії виказують занадто заокруглені дати. Приміром Бродки числили в 1907 р. в матерній церкві 800 душ, в першій дочерній 500, в другій 400. В році 1908 було в матерній 900, в дочерній 600 і 500.

Значить, що хиба цифри фабрикує ся після формулки „менше-більше“!

II) Шематизм подає неправдиві і неточні*) вісти. В 1908 р. „студіують“ на інсбруцкім університеті о. Гр. Плакида і о. Ант. Содомора, хотій перший з них від двох літ не є в Інсбруці, а другий не є священником і не перебуває сего року в Інсбруці.

Натомість не помістив шематизм між інсбруцкими студентами Кон. Богачевского, Вол. Лиска, Гн. Цегельского, Мир. Горнікевича, хотій вони студіують в Інсбруці вже від жовтня 1907 р. а перший з них ще від 1905. Спис осіб відсилає по блисші дати про Кон. Богачевского до сторони 217-ої, на якій однак нема про него ніякої згадки, тай не може бути, бо ту поміщені священники теребовельского деканату. Про богословів М. Горнікевича і Гн. Цегельского нема в цілім шематизмі ніякої згадки. Про о. Мик. Хмільовского таксамо, хотій в 1907 р. був він ще в рубриці „ожидаючих рукополаганя“. Про о. Леонт. Куніцкого нема ніякої згадки в 1908 р., хотій в 1907 подано єго як сотрудника в Оріхівці з фальшивим додатком „вдовець“. о. Амвр. Редкевич поданий в „списі осіб“, а поблишші дані про него відсилає спис на сторону 233, де однак нема про него ані слова, а доперва на ст. 248 сказано, що він перейшов до Відня в часі печатаня шематизму.

Хто знає, чи таких невірних і неточних дат нема більше?

III) В шематизмі суть суперечности. Ант. Содомора є рівночасно священником-докторандом в Інсбруці і богословом IV. р. у Львові.**). В „сумаричнім перегляді“ (на ст. 242) подане число священників-докторандів на віденьським і інсбруцкім університеті на 6, на ст. 233 подані імена 5-ох з них, а на ст. 248 подане імя 6-ого (але фальшиво, бо замість Андрей повинно бути „Амврозий“). Той сам „перегляд“ (ст. 242) подає число відень-

*) В р. 1907 ожидає рукополаганя у Львові священник перемиский о. Кар. Король, що є вже три роки по свяченнях.

***) о. Леонт. Куніцкий був в р. 1907 сотрудником в Оріхівці, а рівночасно докторандом в Відні і то в Августинеум.

ско-інсбрудських докторандів-святих на 6., хочай імен їх в цілім шематисмі нігде не стрічаємо. Зайшла ту та похибка, що тих самих 6. віденсько-інсбрудських докторандів взято в „сумаричнім перегляді“ аж два рази; раз яко святих, другий раз яко питомців.

Вкінці додати не завадить, що если „сумаричний перегляд“ подає число святих-монахів в Римі (2) і монахів взагалі в Америці (11), то повинен би згадати і за монахів в Інсбруді, яких є лише шістьох.

Ої замітки зволить видавництво шематизму прийняти до відомости. А і читачі повинні свої спостереження подавати до відома, щоби наш шематисм ставав щораз повнійший і вірнійший.

О. В.

Всячина.

Протест.

Святих деканату Белзкого зібрані дня 3. вересня т. р. на соборчику деканальнім в Шміткові заявляють своє обурення по причині тяжкої обиди нанесеної Їх Ексцеленції Митрополиті в 182 ч. „Діла“ в артикулі затитулованім: „Ad majorem Poloniae gloriae“, де в брутальний спосіб нападає автор статі на честь найвищого Достойника руско-католицької церкви. Одноголосно ухвалено остерегти згадану газету, наколиби в будучности така то стаття антірелігійна або ображаюча Князів церковних, появилася на її стовпцях то духовенство деканату Белзкого буде старати ся повліяти на рускій загал, щоби так Брати в Христі як і підчинений їх пастві наряд пренумерувати її залишили.

Соборчик деканальний звертає ся до Преп. Духовенства всіх трех Епархій, щоби в імені святих солідарности вступило в его сліди, стануло в обороні свого єпископату і тим то дало повну сзисфакцію Его Ексцеленції за нанесену зневагу. Заразом заявило, що не дозволить безкарно з'огиджувати достойну Его личність.

Дальше завзиває соборчик деканальний редакційний комітет „Діла“, щоби в склад редакції покликано людей моральних і віруючих, котрі оживлені духом любови Христової устороняли би всякі роздори межі дітьми одної матери церкви і не виступали ворожд супротив її католицьким засадам, противно помічні були духовенству в ширеню християнської культури,

на котрій єдино почиває щастє, розвій і світла будучність народів.

Шмитків, дня 3 вересня 1908.

О. К. Селецкий, декан Белзкий и пр.

Протест.

Духовенство деканата Городецького, зібране на соборчику в Керниці, дня 16. вересня одноголосно висказує своє обуренє з причини безпідставних налестий в політичних часописах на Іх Експ. Впреосв. Митрополита Андрея.

Конкурс. Гр.-к. Уряд парохіяльний в Сокалі потребує зараз осьвідомленого дяка, котрий би був заразом здібним дірігенсом і учителем місцевого хору. Відписи сьвідоцтв відбутих наук і услівя вносити листовно до Уряду парохіяльного в Сокалі.

3 Товариства сьв. Ап. Павла. Заходом Виділу Товариства сьв. Ап Павла відбудуть ся в днях 5, 6, 7, 8, 9. жовтня с. р. в дух. Семинарії у Львові реколекції для всего архієпархіального Духовенства. Перша наука реколекційна буде виголошена вже 5/Х. о 8. годині вечером, тому просить ся Всч. Отців зголосити ся уже дня 4. жовтня вечером; порядок визначить отець провідник реколекцій. Хто з Всч. і Вспр. Отців схоче взяти участь в сих реколекціях, зволить прислати за ціле удержанє в протягу згаданого часу на руки о. Володимира Семкова, касієра Товариства 10 корон (Адреса: Плоца сьв. Юра ч. 5).

Такі самі протести ухвалили деканати Ходорівський і Стрілиський.

Повідомляю отсим Всч. і Високопр. ОО., що від дня 1. серпня 1908 р. переняв я від о. Совітника Томи Бородайкевича катихити гімназіально в Тернополи агєнди: „Братского Союза“. До тепер на девятнадцятий случай вплинуло 37 кор. на одноразову запомогу. В всіх справах Братского Союза прошу відносити ся під адресою підписаного. О. Теодор Цегельський, гр. кат. парох в Струсові.

Виділ Тов. сьв. Ап. Павла у Львові розписує конкурс на написанє популярних книжочок для народу. Яко нагороду за труд рішив дати 24 корони за оди аркуш друку малої вісімки оригінальної праці, а 16 корон за такий-же аркуш друку, если праця буде перерібною або перекладом з чужої мови. До автора ставляє Виділ ось ті вимоги:

- 1) Праця мусить обіймати найбільше один аркуш друку.
- 2) Мусить порушувати тему релігійного змісту.
- 3) Мусить узгляднити в першій мірі ті правди сьв. віри, які в нашім народі є найбільше заатаковані ворогами Церкви.

Релігійність Ролянів. В 11. зошиті теологічного католицького місячника „Apologetische Rundschau“ (III. 1908. ст. 439), що виходить в Тревєрі, читаємо таку інтересну замітку.

Якийсь соціяліст закинув, що релігійні народи як Поляки стоять низко що до культури. На то відповідає вдатно редакція, що культура, розуміє ся материяльна, залежить передовсім від богацтва вугля і желіза, дальше від політичних відносин дотичного народа. Релігія не впливає безпосередно на витворенє

материяльної культури (хотай ту культуру ублагороднює, єї підносити, дає єї етичний підклад). Томуто і високу культуру приміром надреньскої, строго католицької провінції не можна приписувати о першій мірі релігії.

Що до Поляків, то причиною їх низшої культури, є брак вугля, желіза, політичної свободи і їх питомий національний характер. А до того „die Religiosität der Polen ist übrigens durchaus nicht immer eine wahre Religiosität, sondern zum Teil Aberglaube und nationale Voreingenommenheit“. То послідне досвідчив руський нарід на власній шкві!

Тепер хіба годі буде звалювати польський шовінізм на рахунок католицькому, яким деякі Поляки маскують ся!

3 нашої преси. Виступи галицької політичної преси не позбавлені мимовільної гумористики.

Єпископ станіславівський, і взагалі наш цілий єпископат, є, на думку польської преси, завзятим агітатором „безбожного українізму“, підчас коли, після погляду української преси, є він агітатором польнофільства і москвофільства, але на супротив того заявляє знова москвофільська преса, що руська єрхія, головно станіславівський владика, є пастирем одної, а то української партії.

„Мягкі“ закидають єпископам нехтованє національної справи, „тверді“ знова додають нехтованє справ самої церкви, взгядно єї обряду.

Вільше можливостей вже неможливо!

При тім ще одно замітне. Як оден новоюрський комісар поліції добачував жерело всяких злочинів в жінці: „cherchez la femme“, так наша преса винайшла універсальну хоробу нашого народа і церкви, іменно Єзуїтів: „cherchez les jésuits“! Мимоволі пригадує ся закид якогось єзуїтофоба, що Єзуїти причинили ся до упадку Царгорода. Вони знищили то місто на яких двіста літ перед своїм існованєм. „Галичанинъ“ приписує „єзуїтским“ впливам лятинізацію нашої церкви (Галич. ч. 179), а „Діло“ (ч. 187) закидає їм ширенє православія! „Дякувати за те зн. православє будемо і польським єзуїтам“. Коментарі про льогіку галицько-руської журналістики тим самим злишні!

„Галичанинъ“ (ч. 179) розвиває дальше свої цогляди на католицьку церков, закидаючи, що Рим поборює „русскую національную идею“ а владика і Василяни пропагуювь українізм, а то в церковнім ітересі латиньства, а в політичнім польнонієму.

При обговорюваню закау читаня „Діла“, „Свободи“ і пр. нарікає „Галичанинъ“ на обмежуванє личної свободи сьвящеників. Знає добре москвофільський орган, що і єму і Русс. Словоу таке саме належить ся, як і українським органам, знає він добре, що деякі москвофільські сьвященики суть таксамо партийними фанатиками, як деякі українські. Обмежати той фанатизм в сьвя-

тим обов'язком єпископа, хочайби політична конституція дозволяла священикам підпорядкувати священичу діяльність під партійну агітацію, які се „Галичанин“ заявляє. В згаданім числі віз з „Галичанина“ тим духом, про який згадує моя стаття п. з. „москвофільські погляди на катол. церкву“.

В делікатній формі закидає „Галичанин“ нашій єрархії ні більше ні менше, як ослаблюване релігійного духа в народі (ширенем україньства) *ad maiorem Poloniae i latinystva gloria!* „Національні основи“ нашої церкви бере москвофільський орган в оборону, але *„ad maiorem schismae gloria“* *via* Почаїв-Київ!

O. B.

В справі протесту соборчиків. В „Ниві“ (ст. 536—7) піддано гадку, щоби соборчики своїми ухвалами і адресами протестували против напасти, поміщеної в „Ділі“ на Екц. Митрополита. Священики белзкого деканата дали початок, як доносить „Руслан“ (ч. 194).

„Діло“ (ч. 202) вважає такий протест за безпредметовий, „бо (sc. протест) звертаєть ся проти статі, якій ті політичні чинники, що відповідають за напрям дневника, відобрали всяке значіне“. Силу протестів має ослаблювати — на думку „Діла“ — факт, що протестуючі не всі передплачують „Діло“.

Обі замітки неузасаднені.

Протест духовенства лиш тоді бувби безпредметовий, по звісній заяві видавництва „Діла“, еслиби протестовано виключно против національно-демократичної партії і „Діла“, яко єї офіційного органу. Тимчасом протест відносить ся до самого факту оклеветаня Митрополита, менша з тим, хто і де того допустив ся. Дальше, факт оклеветаня дає ще і нагоду, заявити духовенству свій шетисм до невинно оклеветаного Архієрея, що конечно викликає потребу заняти ся згаданою статією і „Ділом“.

Але і в відношеню до партії і єї органу протест ще зовсім не став безпредметовим. Партія і видавництво відпекали ся статі буюшого редактора, яко вислову єго особистих поглядів. Але на них ще тяжить обов'язок дати оклеветаному Митрополитови якусь сатисфакцію, що до тепер на жаль не стало ся. Протест може проте відносити ся і до занедбаня того очевидного обов'язку, занедбаня тим тяжшого, що партія завинила негативно і морально, зн. недоглядаючи відвічального редактора, звісного вже перед тим зі своїх ліберальних вибриків.

Обставина, що деякі з протестуючих не передплачують „Діла“, ослаблювалаби силу протесту хйба тоді, еслиби протестовано против політичного напрямку дневника, до чого мають право лиш ті, що підтримують дневник за єго політичний напрям. Але протести соборчиків звертають ся против ложі і клевети, отже против морального зла, цоловненого в дневнику, а

до такого протесту мають право всі ті, що їм залежить на тім, щоби руска преса була чесна.

Відтак, хочай не кождей священик передплачує „Діло“, але і его не поборює, а бере ся до поборюваня аж тоді, коли дневник промахує ся морально. Так отже і священики непередплатники „Діла“ можуть посередно впливати на материяльне положене „Діла“, можуть підтинати его бит. І так будуть робити, если „Діло“ не заперестане своїх промахів, а протести суть заповідженем того-ж. З тої рації протест має своє значіне.

Не можна собі легковажити опінії, яку „Діло“ може мати серед суспільної верстви, так зрослої з народом, як духовенство дарма, що не всі члени тої верстви підтримують материяльно „Діло“. А та моральна сторона також щось значить! Если „Діло“ не думає числити ся з опінією духовенства, о скілько потребує его пренумерати, то тимсамим викличе против себе і ту частину духовенства, яке его материяльно попирає.

В кождім случаю, протест непередплатників зовсім не є так маловажний, якби се кому могло видавати ся.

о. Ом. Волянський

предплатник „Діла“.

З нашої преси. „Галичанинъ“ видить причину переходу на латинство між львівськими Русинами в недбальстві „української гори св. Юра“, підчас коли „Діло“ добачило причину того самого факту в москвофільстві львівських священиків, а в св. Юрі видить „твердиню“ москвофільства.

„Галичанинъ“ (ч. 187) оцінює справи католицької Церкви і української партії, з „умасшедшої“ точки зріня. Неборачиско так занепав на умі по напасти на єпископа Ортинського, що священиків, виступаючих в обороні тогож єпископа против священиків з школи Наумовича, утотожнив з „священиками“ т. з. незалежної української церкви. Не журіть ся, господа, священики незалежної церкви з шевченківською релігією суть такими апостатами, як священики царєслава з наумовичівською релігією. Ріжниця між ними є хіба та, що перші почитають чоловіка, який умер в тій вірі, що в ній уродив ся, а другі поклоняють ся божкови апостазії.

Підчас коли „Галичанинъ“ стає щораз острійше виступати против нашої церковної єрархії і взагалі що раз явнійше виявляє свої схизмофільські інстинкти, то в „Ділі“ можна завважати від уступленя попередного редактора корисну зміну в трактованю церковних справ. Звертанє уваги на паломництво до Києва і Почаєва (ч. 193), подаванє вісток з катол. руху в Чехах, обширнійший огляд з ватиканських кругів про іменованє кардинала Рамполі секретарем консисторської конгрегації, а передовсім

тепло і симпатично написана новинка про становище американсько-руського єпископа (ч. 196) — все то доказує, що нова редакція позбула ся тенденційного, тісного доктринерства в трактуванні церковних справ і узглядняє потреби своїх предплатників-священиків. Ходить тепер о то, щоби сеся зміна не була хвилевою, як то, на жаль нераз лучало ся.

Тому наше духовенство повинно подбати о усталене і перифікацію нового напрямку в „Ділі“. Як то стане ся тоді певно „Нива“ понехає неприемного поборювання будь що будь найповажнішого того нашого органу. Політично-партийний напрям „Діла“ до „Ниви“ не належить. Йй ходить о то, щоби „Діло“ і взагалі ціла наша преса були коректними в справах церкви. Позатим повна свобода і толеранція.

О. В.

НА РУСЬКІ ШКОЛИ!

Марки і телеграми

Руського Товариства педагогічного

можна дістати у всіх Філіях і в Головнім

Виділі у Львові ул. Сикстуска ч. 47.

~ **В школі наша будучність!** *~*

Просимо о вирівнанє залеглої передплати. Адм. „Н и в и“

Видає „Комітет редакційний.“ — За редакцію відповідає
свщ. Д-р Д. Яремко.

З друкарні Ставропігійської під упр. М. Рефця.

Число подвійне.

Ч. 20. і 21.

Львів, 1. падолиста 1908.

Рік V.

Передплата
річна 8 коп.
піврічна 4 „
Поодинове
число 40 сот.

Адреса
редакції і
адміністрації
Львів, ульця
Каперіана ч. 36.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця.

ЗМІСТ: о. О. Волянський, Нива яка повинна бути, а яка вона є. — о. М. Дороцький, Голос природи. — о. М. Щепанюк, Не убий. — Руска колегія в Римі. — Ювілейні торжества в Інсбруці. — Істор. статист. замітки про інсбруцький теол. факультет і конвікт. — Бібліографія. — Всячина: ухвали соборчиків. Священство а противцерковні напрями в нашій „Народне Слово“ і Галичанинц“. Польско-пальська релігійність. Ісус і Марія. Corrigenda. Від Редакції. — Додаток: о. О. Волянський, Апольгогетично-соціална діяльність руского душпастира в наших часах.

Від Редакції: Обнимаючи з отсим числом редаговане „Ниви“, поміщую яко програмову статью допись свою про те, якою повинна бути „Нива“, зладжену вже давніше, а не поміщену до тепер з технічних причин.

о. Онуфрій Волянський.

„Нива“ яка повинна бути, а яка вона є.

Розводити ся в наших часах над потребою преси є щонайменше анахронізмом. Великий соціалний єпископ Кетлер і папа робітників Лев XIII., а і Пій X. заохочують горячо ділом і словом до праці над католицкою журналістикою. І справедливо, бо Церков і Єї борці мусять послугувати ся таким ору-

жем в борбі о душі, якого домагає ся дух часу. Нині замість меча треба воювати пером!

Кожний стан, кожда громада людей, навіть і одиниці старають ся мати орган, в яким концентрувало би ся їх духове життя. Навіть жебраки, а навіть злодії! І в нас не інакше. В нашій народі кожда політична партія, економічна чи станова організація має орган, де висловлює свої гадки, бажання і стремління. Люди тогосамого занятя, віку, пола мають спільні інтереси.

Більше чим хто другий потребує свого органу духовенство. Насамперед тому, що воно вже з самої установи Христа тісно злучене в суцільну клясу, яка різнить ся засадничо від всіх прочих людей. Поділ на духовенство (клір) і сьвітських (ляки), то основа церковного устрою, з яким стоїть і падає правдиво Христова Церков. Подруге, члени кліра з природи річи розкинені по всіх місцевостях і престором більше відділені від себе, чим інші люди. Для поконання ставленої простором перешкоди в єдности кліра треба конечно виміни гадок в своїм органі.

Католицкий клір западної Європи має гарні органи церковної науки і життя. З того жерела може обильно черпати і руско-українське духовенство, навіть повинно се робити. Але що воно живе в рамках свого народа, то має християнізувати передовсім свій нарід, свою суспільність. В тій цілі треба конечно пізнати свій нарід, треба знати его потреби, его чесноти, его блуди, его замилюваня, его уподобаня. Треба конечно вислідити струї і чинники, нуртуючі в лоні нашого народа, треба пізнати, о скілько вони корисні, а о скілько вони шкідливі церковній справі. Крім релігійно-моральних мусимо студіювати і політичні і економічні потреби руско-українського народа, бо весь і всіх повинен перейти Христовий, католицкий дух. Лиш ті змаганя в народі треба поборювати, які засадничо або тактично противні духови християнської нації, всі інші треба заховати, плекати, ублагороднювати. Лиш тою дорогою здобудемо народну душу!

Для помішуваня своїх спостережень в цілі познакомлюваня і прочих братів в Христовій винниці про потреби свого народа треба конечно органу, який би концентрував духове життя католицкого, руско-українського диховенства. Такий орган повиненби лучити в собі церковну культуру католицкого сьвіта і приновлювати єї до спеціальних потреб руско-української нації.

Наше духовенство, бодай в лучшух і розумнійших своїх представителях, розуміє то і від ряду літ старає ся все мати свій питомий церковний орган. Таким органом, і то одиноким, є нині „Нива“. „Нива“ се часопись, що старає ся заступати наукові (теольогічні) і пратичні інтереси Церкви та Єї слуг. Поділ праці між два органи, іменно строго наукової теольогії і

практичних потреб Церкви і духовенства на разі в нас не мислимих. „Нива“ мусить заступати одно і друге!

Теоретичні, теологічні розвідки „Ниви“ повинні обговорювати актуальні, пекучі питання з біблійної, догматичної, моральної, правничої і пр. областей. Дальше кожда квестія, що виринає в Церкві на порядок денний з нагоди якогось конкретного факту, появившого ся в ділі, слові чи письмі, інтересує ширші круги, а тимсамим ставить сьвященника в таке положенє, що він мусить видати свій суд і поучити своє стадо. А то поученє повинна подати ему „Нива“. Такий факт, як вбійство намістника дає знамениту нагоду до оброблення питання моральної теології про т. з. tyrannicidium, поява папської булі дає нагоду заговорити про становище права канонічного в міжобрядових відносинах, вибори насувають тему з пасторальної про відношенє душпастира до політики. Статї в „Ділі“ і „Літ. Наук. Вістнику“ часто аж просять ся, щоби їх обговорити.

Розвідки, писані не спеціалістами, не все можуть заспокоїти потреб читачів, які нераз хочуть основнійшого ознайомлення ся з предметом. Тому „Нива“ повинна подавати періодично перегляд з найновішої бібліографії на різні інтересні теми, але перегляди оброблювані вичерпуючо, ядерно а коротко. Взором можуть послужити вступні статї бібліографічного журналу „Litera. ar. Handweiser“ а передовсім „Lit. Rundschau“. Не завадилоби подати при кінці і повний виказ нових книжок з нашої, а по части російської і польської літератури.

Т. з. „всячина“ повинна бути обильно і систематично подавана. Статистичні замітки потрібні в проповіді, школі, читальни, веселі і сумні факти з церковного житя, передовсім католицького, а почасти і замітки з всякого релігійного руху на сьвіті, подробиці демаскуючі тактику ворогів Церкви, противцерковні виступи передовеїм своєї преси: всьо то потребаби запобігливо збирати і подавати до відомости читачів.

Коротка а ядерна вступна статя повинна представити найважнійшу квестію від появи послідного числа і обговорити єї з засадничого становища зн. з точки погляду „Ниви“.

Взагалі, зміст „Ниви“ повинен бути інтересний, на часї так, щоби в ній кождий сьвященик міг знайти продовжуване і поглублюване знаня винесеного з університетских студий, заплікованого до потреб дня. „Нива“ повинна бути своїм змістом повним відбитєм духового руху католицького, руско-українського духовенства.

Форма оброблюваня повинна відзначати систематикою і повностію. Треба закинути всяку припадковість і нелад, не менше як і всякі прогалини. Ніяка важнійша подія не сміє бути пропущена. Т. з. дразливих квестий ніякий поважний орган не збуває мовчанкою. Кожде число повинно зладити ся після добре обдуманого пляну. Отже не чекати, аж хтось зми-

лує ся і пришло статю, яку єму захоче ся. То може бути ще винятком, але ніколи правилом! Треба мати людей, які зобов'язали ся в протягу певного часу дати допись з тої області життя чи науки, якою спеціально займають ся. Статі повинні зміняти ся, щоби уникнути нудної монотонности.

Дописувателі повинні бути — о скільки се на нашій відносини можливе — фаховими. Хто займає ся довший час обмеженою громадою науки, той легко доходить до більшого засобу знання, яке повинен подати і другим. Дописи не сьміють бути чимсь додатковим до властивої області діланя дописувателя. Вони повинні бути висловом єго самостійної, думки, отже висновком єго довшої діяльности в обмеженій сфері. А як вже хто не фаховий, то повинен бодай якийсь час зайняти ся перестудіованєм теми, про яку пише. Але писанє так сказати „на фундуш“, для заповнення місця в часописи, з області собі мало знаної, перекидуванє ся до найріжнороднійших тем, то фатальна похибка кожного журналу. А що в „Ниви“ так робить ся, взглядно мусить ся так робити, се знаю з досьвіду.

Припадковість можнаби полишити „всячині“. Кождий, хто що інтересного побачить, почує, прочитає повинен тим ділитися з другими. Се річ великого значіння. Кому прийде щаслива гадка, нехай подасть єї під загальну дискусію. Таланів, набуваних довголітнім досьвідом, не годить ся закопувати. Виміна гадок, стиранє ся ріжних поглядів усуває упередженя, тісну вузкоглядність, ширить толеранцію, вирозумілість, причиняє ся до кристалізованя поглядів та до їх всесторонности. Лиш не дивити ся на то, хто пише, але що, а дальше і як.

Кождий орган мусить стояти на певних засадах, мати ясно виложену програму і від часу до часу пригадувати єї своїм читачам. Рамами „Ниви“, поза які не сьміють виходити єї дописи, мусить бути сьвітогляд католицької Церкви, пошана для Єї установ, пієтизм взглядом єрхії. „Нива“ не сьміє вдавати ся вчистополітичві і партийні спори, не повинна обмежати ся на одну громаду нашого кліру. „Старі“ і „молоді“, „теоретики“ і „практики“, сьвітські і монахи, професори і душпастирі, а навіть і кандидати духовного стану, народовці, угодовці, старо-русини, всі вони повинні мати в „Ниви“ свій орган, а як ні, то зробити єї таким. Девіза „Ниви“, то слова сьв. Августина: *In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas*“.

В браку іншого органу можнаби „Нива“ поміщувати і праці інтересні лиш для вузкого гуртка спеціалістів, але лиш праці, що фактично подають щось нового. Компіляція неінтересних загалови тем, се вже не повинно бути змістом „Ниви“.

Ту треба звернути увагу ще на одну хибну гадку. Нераздумают, що друкувати повинно ся лиш щось дуже вчене і самостійне, бо компіляції не мають вартости. Однак се домаганє

оправдане, если ходять о журнал стого научний. Часопись, що обчислена на потреби практичного духовенства, сповнить знаменито свою задачу, если точно буде подавати стан теперішньої науки і життя в Церкві. „Нива“ не має бути фабрикою научних витворів, але їх магазином. Нераз зміст добре обдуманий і уложений з чужої книжки віддає в життя далеко більші користи, чим оригінальна розвязка якогось дрібного, а в практиці безвартісною питання, приміром з фільольогії або археольогії.

Так представляю собі ідеал „Ниви“. Ідеал в дечім осягнений, так приміром що до коректного церковного становища. Але багато є слабих сторін. Програмових статей в „Ниві“ мало, всячина дуже скупа, деколи майже ніяка, дописий з життя церковного на провінції мало, розвідок з східного права нема, з догматики і історії нашої Церкви таксамо, рух соціальний в Церкві католицкій слабо увзгляднений, з некатолицких релігій майже нічо. Дописувателі самі молодші і то переважно не доктори. Доктор або який старший сьвященик рідко коли в „Ниві“ виступає. Імена дописувателів майже все ті самі. Одно і тосамо імя видніє часто під найріжнороднішими розвідками, а то пожирає багато часу і дає не сьвітлі результати. Се прикро, що мимо великого числа нашого духовенства цілий тягар видаваня і дописуваня почиває на малім гуртку молодих, невироблених сил.

Поділ праці конечний і остаточно булоби кому і взяти ся до того. Маємо професорів університету і докторів, можеби вони зволили уділити окрушин знаня меншій своїй братії? Маємо катихитів шкіл середних і виділових, а розвідок з педагогії в „Ниві“ не ма за багато. А всеж таки деякий з них мігби знайти одробину часу, щоби від часу до часу що написати зі свого фаху. Маємо і парохів, що не суть перетяжені роботою, а заміток з душпастирської практики в „Ниві“ не знайде ся. Суть в нас і монахи, але в „Ниві“ ще не було від них розвідки з аскези.

А деж причини того сумного положеня? На брак таланів і лїнивство не можна нарікати, бо видатна праця нашого духовенства на всіх інших полях є доказом як раз чогось противного. Байдужність взглядом церковних справ можнаби закинути хіба малому гурткові в роді „сьвящеників з Діла“. Отже лишає ся лиш подати за причину не сьвітлого розвою „Ниви“ нерухливість великої частини нашого кліру та брак зроумія донеслости преси.

А крайна пора вже раз збудити ся і встати, щоби не було запізно. Редакция нехайби ще спробувала позискати фахових співробітників, укваліфіковані сили нехай не дають ся довго просити, загал духовенства нехай не

забуває на дописи, дальше нехай читає, но і платить. Кожний повинен причиняти о скілько і чим може до ширеня і розвою одинокого нашого церковного органу. Сеж і інтенція одного з послїдних посланій цілого Епископату нашої церковної провінції!

о. Мих. Дороцкий.

Голос природи.

В с т у п .

„Небеса являють славу Божу, а проріла рук Його звїщають небесні простори.

„День дневи сповїщує про них, і одна ніч дає вістку другій.

„Нї се мова, нї то слово, але чути їх голос.

„По всій землі розійшлає звїстка про них; аж до краю вселенної слова їх“.

(Псал. 18, 1, 2, 3, 4. стихи).

Розглядаєсь нераз чоловік по сьвітї, по небї, по землі, по всїм, що його окружає, тай якась дивна задума захоплює тогдї його душу. Відриває ся тогдї чоловік від землі, забуває про свої буденні занятя, горювання, та, мов учений в книгах, затоплює ся цілий в незміримих просторах вселенної. Бо й справді весь сьвіт — то великаньска книга! Лише треба вмїти в нїй читати. Лише треба навчитись азбуки, щоби відтак умїти вичитати з тої книги ту велику премудрість, яка в нїй містить ся.

Но деж тая школа, де той учитель, котрийби навчив ті букви розпізнавати, ту премудрість відчитувати? Кожде щире, чисте серце людське уміє ті букви віднайти, їх зложити, і премудрість для себе з тої книги роздобути. Кожде, кажу, щире, непорочне людське серце є для себе тим учителем, тою школою!

Але чим більшї науки такий чоловік посїдає, чим глибшї відомости о будовї, о ладї, о устрою всього сьвіта має такий

чоловік, чим більше та красших букв він з'уміє в природі віднайти, та тим красшу, знеслійшу та певнійшу премудрість вичитає він з тої величезної книги, з книги всесвіта. Бо мільйони мільйонів тих букв є в природі, а кожда з них так і кличе до людського серця, до людського ума: читай, а вичитаєш премудрість понад усяку філософію людску. Передовсім краса природи захоплює серце чоловіка. Проте не диво, що поети не можуть досить навеличатись тої краси, що перевищає всю красу людску. Одна похила цвітка є красша, чим вся краса слави Соломона — каже Спаситель. А загляньмо до творів і нашого генія-поета Т. Шевченка, як він описує-осьпівує нашу руску землю, от хочби й наше бідолашне українське село:

Село! І серце одпочине,
Село на нашій Україні —
Неначе писанка — село
Зеленим гаєм поросло:
Цвітуть сади, біліють хати,
А на горі стоять палати,
Неначе диво; а кругом
Широколисті тополі,
А там і ліс, і ліс і поле,
І сині гори за Дніпром....
Сам Бог витає над селом!

Ся краса природи так сильно впливає на чоловіка, ще своїм повабом, своїм уроком підтримує його при житю, рве-пориває його до житя, хочби оно і не знати як йому опротивіло, хочби нераз злидні його у могилу заганяли. От послухаймо знова Шевченка:

О Боже мій милий!
Тяжко жить на сьвітї, а хочеть ся жить:
Хочеть ся дивитись, як сонечко с'яє,
Хочеть ся послухать, як море заграє,
Як пташка щибече, байрак гомонить,
Або чорнобрива в гаю заспівает...
О Боже мій милий, як весело жить!

А коли так, коли навіть загальний вид краси природи додає такої сили людському житю, робить і тяжке жите веселим, то яку животворну силу вліє у вяле серце чоловіка глибше, основнійше пізнане краси природи не лише в загальних нарисах, але і в подрібних случаях.

Проте, думаю, не лиш інтересно, але і користо для нас буде придивитись з близька нашій ненці-природі.

Доцільна будова природи.*)

Ціла природа ділиться на три царства: звірине, рослинне і мінеральне. Ті три царства природи стоять до себе в такім відношеню, що царство мінеральне, яко найнижше, найпростше що до своєї будови, служить царствам висшим, доскооальшим, то є, царству рвслинному і звіринному. З тих знов двох царств, царство рослинне є слугою царства звіринного. Так нас учать учені і так нам показує наш розум, коли лише розгляне ся по цілім сьвітї.

Зачнемо від царства найнижшого, неживотного, чито по вченому, неорганїчного, або мінерального. Але і тут не будемо подрїбно застановляти ся прим. над рухом зьвїзд, котрі кружать з громадкою своїх планет в тїй чудесній згїдливости, що так одушевляла і до Творця вселенної підносила ума таких учених астрономів, як Кеплера і Ньютона та иньших. Ми перейдемо зараз до землі, котра нам є найближша, та найбільше для нас интересна, а при тїм найбільше приступна для наших дослїдів.

З е м л я .

Астрономїчне положенє землі.

Земля, се мати-родителька, а родителька житя. Щоби-ж належито могла земля сю задачу сповняти, значить ся, творити і удержувати житє, мусить мати таку будову хемїчну і фізичну, яка би доставляла житю відповідної поживи, тай подавала єї своїм животинам в як найлекший спосїб; дальше мусить мати невичерпане жерело животворних сил, сьвітла і тепла, і то в відповідній мірі, та відповідно розміщених, що до часу і до місця; мусить вкїнци земля мати такі урядженя, які би на її поверхноци удержували неустанный рух, потрібний для круженя тепла, воздуха та води.

І земля справді посїдає ті всі услїва, потрібні їй до сповнення своєї задачі.

Жерело сьвітла і тепла, то жерело всякого житя, має земля в сонцю; відповідно справлені обороти єї наоколо власної віси та наоколо сонця, разом з відповідною формою єї дороги, творять день і ніч та пори року. Місяць є знов другим чинником земного житя. Порúшує він віздух і море, справляє приплив і відплив моря, від чого залежать гїгієнічні відносини моря і приморских країв. Нема взагалї в астрономїчнім положеню

*) Сеся праця — се довільна, популярна перерїбка природн.-фїльос. студїум ks. Morawsk-oro під наг.: Celowość w naturze. Wyd. IV. Kraków 1906.

землі найменшої дрібниці, що не булаби потрібна для утримання життя на землі. Возьмім для приміру слідуєчий случай.

Новіша наука розрізняє в соняшнім сьвітлі потрійне проміння, яке можна приміром через призмат (відповідне шкло) розділити, іменно: огріваючі, сьвітляні та хемічні.

До рослинного життя є вони всі потрібні, але не в однім часі. До кільчення треба їм головно проміння сьвітляного і хемічного; а до дозрівання служить переважно проміння огріваюче, а перешкаджає сьвітляне і хемічне. Отже астрономічне положенє землі є вже так мудро уряджене, що на весну, коли ходить головно о буйний розвій рослин, мають перевагу проміння хемічні; в літі дорівнують їм огріваючі і сьвітляні; під оснь знов ті послідні меншають, а збільшають ся огріваючі.

Так мудро уладжені услівя астрономічні, щоби сприяти розвиткови життя на землі.

Положенє географічне.

Від астрономічних условій перейдемо до географічних. І тут на перший погляд бачимо на земській кулі лише случайний (припадковий) безлад вод, суші та воздуха. Але коли близше приглянемо ся, то спостережемо, що в тій позірній, безладній мішанині всьо є дуже мудро уряджене, всьо працює на користь життя. Вже сам уклад живел і землі, води і воздуха, є такий, що їм ніколи не дозволяє спочати, удержує їх в неустаннім руху, а через те хоронить нашу планету від замерзненя і струпішіня, як струпіщів місяць, що не має води. Колись було на землі чинне четверте живло, іменно огонь; але він приготувив лише саму підвалину до життя, для самого-ж життя бувби шкідливий, для того сповнившу свою задачу, уквив ся у внутрі землі, звідки від часу до часу визирає челюстями вульканів, показуючи свою грізну силу.

Розгляньмо ся тепер по тих трех складових частях нашої землі.

Воздух складає ся з газів, понайбільшій части для життя шкідливих, але зложив ся як-раз в такий мірі, що став для життя коңечним. Мішанина газів, кисня і азота, є така лагідна і уміркована, що всяка животина бере для себе без ніякої хемічної праці, отже дуже легким способом, те, що їй до життя потрібне. Дальше, воздух не всякає в себе сьвітла так, щоби його дальше не уділяти, але його лагодить та розносить по всім-усюдам, та справляє повільний перехід від дня до ночи. Воздух не бере для себе соняшного тепла, лише ним насичує ся та огріває вселенну милійше, однастайнійше та здоровійше. Вкінці воздух є знаменитим проводом для обігу води. Неначе мудрий огорожник черпає при соняшнім теплі водну пару з моря, з океанів, розносить її по суші, та скроплює її дощем і росою, щоби додати їй богатшу животворну, плодючу, жизнен-

ну силу. Тай міру в тім парованю води знає, бо коли лише воздух наситить ся парою, процес парованя устає, чим стримує ся цілковите випарованє води.

Другим живлом нашої планети є вода. Переходить вона три стани, і в кождім стані віддає великанські прислуги житю. Яко плин кормить рослини і зв'єрята і то у всілякий спосіб. Яко пара всякає в рослини через жистє, напуваючи їх навіть тогді, коли корінці в землі не мають ніякої вохкості; рівноважить та злагіднює клімати, бо забирає тепло на полудни, та несе його з вітрами в зимнійші околиці. Вкінци яко сніг ослонює землю, наче теплим кожухом перед морозами тай так хоронить від замерзнення всяке насіння, спочиваюче в землі. Яко лід замикає поверхню вод, рік, озер, спасаючи в їх глибинах рослинне і зв'єринне жите, котре би не видержало великих морозів зими.

І тут пригляньмо ся одній доцільній події. Єслиби так вода в зимі замерзла вся, цілковито, тогді би вигинуло в водах всяке жите, яке там так обильно розвиваєсь. Але щоби та неминуча загибель не наступила, вода посідає таку прикмету чи силу, ще понизше чотирох степенів зимні її верстви вже не йдуть на спід, на дно, але до гори, так що лише на верху замерзає, лише на поверхни творить ся лід, а на дні, мимо найострійшої зими, є стілько тепла, скілько потрібно схороненим там животинам та зародкам житя.

Третим головним складником нашої планети є земля, ся матір житя. Тай має вона материнські груди для всіх своїх животин. Поминаю глибини землі, де криє ся безліч всякого богацтва; зверну тут увагу лише на пречудний склад єї верхньої верстви бодай на однім примірі. „Без крем'янки, мовить Salm Horstmam, овес є харлаковатий, блідий; без вапна завмирає вже при другім листку; без потажу або соди виростає лише на 3 цалі; без магnezії є слабій, без фосфору формує ся регулярно, але не має зернят і без желіза є нерегулярний; без магnezу є слабій і видає мало цвєту“.

А земля як-раз ті всі складники посідає, і ними чудово кормить, виховує животини.

Або знов на перший погляд видалоби ся, що поверхня землі є так безладно розшматована то долинами-низинами, то пасмами гір та всілякого узгір'я. А однак кілько ж і тут мудрих уряджень! Филясте уложенє гір і долин є потрібне до ломаня сили вітру, та до зміни єго нап'ямку. З тим уложенєм вяже ся уклад глибших непромакальних покладів, де повстають підземні збірники, дошевої води, не з'ужитої рослинами, щоби ще в той спосіб, крім дощу, всілякими потічками та ріками насичувати жизненностию прибережні долини. Розклад суходолу і моря є тоже для земного житя найкориснійший.

Але то суть начеб жили нашої землиці; треба ще серця, тої пружини всякого руху і обігу.

Тим серцем є як-раз сонце, а другорядним є місяць. Сонце ogrіває моря нерівномірно, а то для того, бо земля має вид кулі. А наслідком того нерівномірного ogrівання моря повстає на мори рух, подібний до обігу води в начиню, котра з одної сторони є більше на огонь виставлене. Рух той є причиною, що найдалше до бігунів висунені краї не суть ще ледами покриті. Знають о тім найліпше мешканці щасливого Альбіону, котрих зелений остров без тих теплих струй морських бувби ледом покритий.

Таким самим способом сонце побуджує до руху воздух. Вітри розносять і воду і тепло по цілій земській кулі. Вітри очищують воздух, бо приносять нам з місцевостей, богатих в рослинність, воздух повний кисня, а забирають там воздух переповнений нездоровими видихами. В зимі пр., коли в нас нема рослинности, воздух бувби для нас убійчим, еслиби вітри „мусони“ не доставляли нам воздуха на полудни очищеного. Вітри розносять дальше пилوک цвітний і тим способом заплідняють рослини, сіють їх насія. Коли нас часом заскочить в поли буря, тне дощем в очи, переражає громами і лискавицями, приходить нам може на думку, спорікати на безлад природи, за перерване або й знищенє нашої праці. Але почекаймо хвилинку. Скоренько небо розяснить ся, сонічко заяснїє, природа відітхнє сьвіжостию та закраснїє таким чудним усьміхом, ще ти тогді мусиш змінити свою чорну думку, випогодиш і своє чоло та зрозумієш, хо ся грізна боротьба в природі, хоч може багато й шкоди наробила, була однак потрібна, ба конечна для загальної господарки природи.

Царство рослин.

Коротко приглянулисьмо ся будові і устроєви неживої природи, а то будові нашої землиці, єї положеню астрономічному, географічному, єї фізичній і технічній будові, та переконали ми ся, що всі ті єї услівя як найкрасше відповідають тому, щоби на землі розвинулось жите.

Бачили ми, як би хтось нарочно, з розмислом так уладжував землю, щоби на ній зацвило жите. Призначене, яке Творець дав землі, є утримуване житя. Так би виходило з короткого перегляду нашої планети.

Той на позір безлад на землі, та в окружуючім нас сьвітї, є справді лише позірним; бо в ґрунті річи все тут є як найкрасше та наймудрійше устроєне, до певного призначеня уложеня, спрямоване.

Але мудрий уклад землі, то доперва підніжок житя, тїнь доцільности сьвіта живого. Коли приглянемо ся сьвітови рослинному, придивимо ся будові рослин, тогді ще красше та яснійше представить ся нам доцільність, то є мудре уложене та спрямоване до певної ціли, до певного призначеня.

Дві чинності сповняє всяка рослина: чинність відроджування ся і чинність розроджування ся. Щоби рослина могла відроджуватись, мусить мати знаряди, котрими би черпала корм з землі і з воздуха. На те то рослина запускає в землі корінці, які своїми губчастими кінчиками висисають з землі сирі соки; у воздуху знов розгалузує широко листе, яким видає кисень, а всяке квас вугляний. Відтак, щоби ті соки могли перейти через цілу рослину, треба в ній відповідних рурок тай помпи, яка би гнала соки рурками по цілій рослині. І коли близше приглянемо ся рослині, побачимо там у ній безліч тонесеньких ниточок, які то й є тими рурками-жилочками. За помпу служить коріне і листе, яке відповідними чинностями перепроваджує соки по цілій рослині, коріне з долу до гори, листе-ж з гори у долину.

Та на тім ше не кінець. Рослина мусить ті соки присвоїти собі, значить ся, той сирий материял в собі відповідно перетворити, приміром, у крохмаль, гуму, білко і др., та відтак відповідно їх розділити. Так приміром до цвѣту вислати закрасники (барвники), котрі би цвѣт відповідною краскою-барвою украсили, до насіння клий і т. д. і т. д. До тих всіх чинностей має рослина якусь чудову робітню, котру доси вчені навіть мало ще вислідили, в якій однак ті всі чудові чинності як наймудрійше відбувають ся.

Так мудро, так доцільно є збудована рослина на те, щоби могла відроджувати ся.

Подібно чудно доцільний є устрій рослини до розроджування ся. Дозріває насіне, та жива рослинка в повітю, посідає не лише зачаток свого організму, але має воно також знаменитий запас доброго корму на перші дни свого житя, заки буде могло його власними корінцями з землі зачерпнути. Дальше, щоби його тїнь рослини-матери не придусила, посідає насіне найріжнороднійші способи, чи знаряди, котрими від неї відлучаєсь; або гаку пружинку, яка його викидує, на котрім мов комашка уносить ся — літає у воздуху, поки не впаде на землю... Не всилі вичисляти всіх подробиць. А кільки то чудес можна доглянути шклами-мікроскопом? „Справді, чудні суть діла Господні, діла і пляни всемогучого Творця!“ — мусить закликати кождий, хто Божим творам придивляєсь. Але понад сю доцільність внутрішню, має ще рослина доцільність зверхню, доцільне пристосоване до сьвіта зьвіринного.

Підсьміхають ся деякі вчені та кажуть, що яблуко є лише для самої яблони, а не на те, щоби його їсти. Є в тім якась правда, та не вся. Правда, що внутрішня ціль яблука є тая, щоби зерняткови дати поживу; но ся ціль внутрішня не виключає ціли зверхньої, то є відношене його до зверхнього сьвіта; є отже також правдою, що яблуко є таки і до їдження. Впрочім, милий запах яблука, бавляча око краска, знаменитий смак

не суть потрібні лиш до ужизнення землі, вони радше вказують на призначення бути поживою людей і звірят.

Хто-ж не завважав часом, як то пес бігає, гонить по травниках та заїдає, пасе якусь траву. Що псу до трави, до зела? Ото пес є хорий, а інстинкт, натура його вчить, що між рослинами є для нього лікарство. Подібні істинкти лічення спостережено і в інших нам знайомих звірятах. Таж і чоловік розумом і досвідом дійшов до того, що світ рослинний має в собі багато ліку на майже всяку недугу чи чоловіка чи звіряти.

Дальше, рослини є конечно потрібні до віддыхання звірят. В наслідок видихування нездорового вугляного квасу через звірята, незабаром уся атмосфера, весь воздух ставби неможливий до віддыхання; звірята і люди вигинулиби. А рослини як-раз всякають в себе той квас вугляний, а видють зі себе кисень, який воздух перечищує. Коли би, кажу, не було такої заміни, воздух на землі ставби ся неможливий.

А вкінци загляньмо ще до місцевостей, де розвинула ся буйна рослинність. Зайдім в очерети, загляньмо в прибережні луги, ідім у зелені гаї та ліси — який там гомон житя, як там всякого сотворія Божого, кілька всякої твари! А не будь тих рослин, нема і щебетливых пташок, нема милого голосу соловейка, нема інших животин, які оживляють землю, і тоді земля стає там пушою, мертвою країною.

Словом, рослинний світ є так устроений, що є великанською палатою о міліонових комнатах для охорони звірят, а рівночасно і кухнею для прилаштування їм покарму, і вентилятором для очищування воздуха, навіть аптикою для лічення їх недуги.

„О, як возвеличились діла твої, Господи; всю премудростию сотворив еси: наповнила ся земля твари Твоєї“ — мусить за псалмопівцем Давидом закликати всяке людске серце, коли оно заглибляєть ся у книгу премудрости природи.

Царство звіринне.

Приходимо до царства звіринного, де премудрі пляни Творця ще більше, з виразнійшою силою виступають, де доцільність ще красше перед нашими очима розкриваєть ся. Найвисшим, найкрасшим обявом житя звіринного є свідомість. Під центральною властію і на услугах свідомости є ціла ерархія, цілий ряд преріжних укладів, якими в чудний, доцільний спосіб природа те царство обдарила. Перейдім бодай по-верховно 7 важнійших укладів (системів), а переконаємо ся наочно о їх премудрій доцільности.

Зачнім від системи, чи-то укладу змислів, як змисл зору, слуху, смаку та проч. Змисли є то знаряди, при яких по-

мочи різні вражіння, як світла, тепла, голосу і т. п. доходять до тої таємничої глибини, де міститься свідомість. Словом, змисли є то знаряди, при котрих помочи увесь зверхний світ доходить до свідомості звір'ят. Будова тих змислових знарядів є так явно, так красно та багато до тої ціли достроєна, що все служила за очевидний доказ доцільности.

Пригляньмо ся пр. будові ока. Вже перший погляд на зверхню часть очий переконає нас о майстерній їх будові. Ось на пр. в воздуху є багато пороху, котрив між иньшим осідає також і на шибі очній, відбираючи очам їх повну прозорість. Та очи мають спосіб, щоби наперед як найменше того пороху на очну шибу дісталось, а відтак, коли якийсь порошок там дістане ся, сейчас його звідтам спрятати. До першого служать вії, ся очна стріха, а до другого служать слези і повіки: слеза порошок розпускає, а повіка наче губка що хвилька отирає очну шибу.

Дальше бачимо, що очи є уміщені в глибоких долах кістних, та неначе оборонні міста, обведені грубими кістьми. На що се? Чи не обійшло би ся без тих грубих костий на твари? Отже ті кости є справді обороною перед можливими ударами з переду. І так сидить око безпечно від ударів з переду, бо хоронене є кістьми; безпечно від пилу, спадаючого з голови, бо від того хоронять його брови, додаючи йому при тім спеціальної краси; безпечно від сонця і куряви, бо закривають його від них вії, від всього прочого забезпечене є повіками, котрі що хвилька інстинктивно, сами з себе замикають ся, коли його оку загражує якась небезпека. І для того то сей знаряд видженя, очи, хоч мають таку ніжну будову, зглядно рідко бувають ушкоджені.

Напровадив я тут лише більше в око впадаючі, зверхні части ока, а взглядно ті части, що хоронять шибу очну, щоби не поспувалась. Коли-ж би ми вглянули поза ту зверхню очну шибку, там ще більше зачудувалаби нас справді чудесна будова того знаряду, через котрий, можна сказати, весь зовнішній світ, входить до самої свідомости, а всвідомости, мов в зеркалі, відбиваєть ся.

Досить буде, коли тут згадаю, що і найбільші учені, котрі займають ся дослідами коло будови ока, не можуть начудувати ся тій пречудній будові очий, почавши від найпростших звір'яток аж до самого чоловіка. Всьо, що в оці, чи коло ока находить ся, є як найкрасше достроєне до того, щоби можливо найліпше зовнішній світ діставав ся до свідомости, чи чоловіка чи звір'ятка.

Як око, так само чудно збудовані є знаряди других змислів, як слуху, смаку, запаху, дотику і пр. — о котрих уже з особна туг говорити не будемо.

Ті знаряди змислові, при помочи котрих пізнаєть ся зовнішній світ, вимагають ще иньшої системи, иньшого укладу

в тілі звіряти, а то, потрібного йому до порушування ся, чи-то по вченому, до льокомоці (порушуване ся з місця на місце). І так найпростші звірятка мають і найпростші способи порушування ся, а то корчене м'яснів; висше розвинені звірята обдарила природа цілою системою м'яснів і костий, повязаних з собою після найкрасших прав механіки. Справді не можна не подивляти пр. рурковатости костий, що костем надає і більшої сили і більшої легкости; або сполученя костий в ставах, в порожних заглибленнях, що лишає членам найбільшу свободу в рухах; або знов способу і місця причіплення мускулів на костях, що є як найкориснійше раз для скорости рлхів, а по друге для самої сили, бо скорість підтримує силу.

А коли до організму звіряти потреба було частий твердих, то природа ужила їх вже не лише до льокомаці, але ще і до охорони частий мягких. І так никлі тіла оवादів суть прибрані в рогові панцирі. В висших творах, де особливо потрібно більше чутя, котрому перешкаджав би панцир зверхний, ті тверді части, т. є. кости, є уміщені в середині, а чутливі м'ясні є до них причіплені на-зверх. Однак і тут кости служать для охорони частий найніжнійших, пр. мозок є замкнений зовсім в сильній костній шкатулотці, зняряди змислів о скількв можности є укриті в кістних ямах, а серце і легки є осітковані кратною з ребер. Так отже система льокомоці не лише є сама для себе, але є ще використана до иньших цілій, як пр. до охорони. Нічо тут нема без пляну, без користи, але всьо є придатне, всьо як найкрасше запряжене є до праці, потрібної для житя даного звіряти.

Та льокомоція вимагає дальше осібних знярядів до кормленя ся, яких рослини не потрібують. Рослина черпає все соки корінцями; від того залежить довгота її житя; для того коли хочемо рослину перенести з місця на місце, щож робимо? — кладемо її разом з землею в осібнім начиню, вазонку. Отже таким вазонком у звіряти є спеціальні приряди, де містить ся поживна маса, що всякає у дальші части організму. Але що покорм для звірят береть ся з материялів по більшій части твердих, потреба звірятам богато знярядів, які би наперед той покорм собі дістали, відтак його так перетворили, перетравили, щоби міг всякнути у організм та з ним разом зіллятись, щоби міг бути організмом присвоєний. До тої системи знярядів належать наперед уста, котрі при помочи зубів, язика і слини перетворюють твердий материял до того степеня, що той може дістатись до жолудка. Жолудок перетворює той покорм. Вкінці ріжні плинн, як сок жолуковий, жовч і т. п. перетворюють уже той материял у правдивий покорм, який може вже всякнути у організм, знов при помочи ріжних знярядів.

Але і ся абсорация (всякане) вимагає у звірят спеціальних уряджень. Рослинам вистарчає повільне всякане соків, котрі при помочи волосків розходять ся по цілій рослині тоненькими ни-

точками — рурочками. Но у звірят рухливих, котрі все з'уживають, нищать свої сили рухливим житєм, потреба таких прирядів, котрі би ті соки чим скорше і до найдальших кінчин організму доставляли.

І на те мають звірята цілу систему жил по цілім тілі розгалужену, а в грудях серце, тую правдиву помпу, о подвійнім діланню, і о чотирох кляпах, яка скорим а сильним рухом жене кров по всіх закрутах тої жильної каналізації, та всюда розносить сьвіжий засіб житя і сили. І тут знов, крім доцільної будови цілої системи, бачимо багато а багато чудних помислів в подробицях: пр. застави уміщені в жилах, як вентиля в помпі, щоби в случаю цофнення крові замкнути відразу жили; або волоски автоматично філюючі, як збіже під подувом вітру, щоби помагати круженю крові; або знов в самій крові галочки червоні, які мов губки ловлять кисень в легках, та розносять його по цілім тілі; або сама кров, посідаюча ту прикмету, що пр. при зраненю, стужаєсь, через що рана сейчас сама замикаєсь, засклеплюєть ся, так що сила лічнича природи може сейчас відбудувати перервану сітку.

Дальше, присвоюване собі покармів потягає за собою виміну газів з атмосфери, чи-то віддиханє. В рослин ся виміна відбуваєть ся на поверхни — і на те є листє, котре поширює тую поверхню значно. Звіряя противно, яко рухливе, мусить бути покрите волосєм, пірем або лускою; а однак по причині рухливішого житя мусить більше від рослини віддихати. Треба йому атже якогось внутрішнього прияду, який би в малім місци мав як найбільшу поверхню стикаючу ся з воздухом і з кровю; треба йому ще і другої помпи, або радше міха, котрий би все в тягав сьвіжий воздух в той приряд, а виганяв з'ужите. Такою машиною є легки, розгалужуючі ся в тисячі міхуриків, оплетені сіткою жилок і притверджені до грудної клітки, що ними порушає наче міх.

Вкінци, для сполученя тих п'ятьох систем під центральну власть сьвідомости, трґба шестої системи: стації і дротів телеграфічних, котрі би із всіх сторін приносили відомости і розносили розкази.

Таким є система нервова, в якої центрах мешкає тайною закрита сьвідомість. З центрів розходять ся міліонові ниточки: одні приносять вражіня, другі несуть рух, одні підлягають волі, иньші є відволі незалежні — всьож так є уладжене, щоби виходило на загальне добро організму, живучого тіла.

Є ще сема система, котра відносить ся вже не так до добра одиниці, як радше до добра всього роду; обіймає вона средства родження, кормлення та вихованя подібного собі потомства; належать тут ще иньші менше важні системи як знаряди голосу, борби зачіпної і відпорної і т. д. Переконавши св вже

достаточно о доцільній будові перших шістьох систем, ми тих дальших вже не будемо тут описувати.

Но всі ті уклади разом взяті, то тільки зверхня сторона, зверхня машинерія життя зв'їрати. Далеко богатшою під зглядом доцільности є сторона внутрішня зн. психічне, душевне життя зв'їрати. У доскональших зв'їрат, де свідомість є визначнійша, не легко розрізнити, що зв'їря робить власним розмислом, а чого його природа з гори навчила. Але на низших щаблях життя, у комах, де самостійність одиниці цілком не виступає, там найбільше обявляєть ся в інстинктах мудрість природи.

Хто-ж не чув о премудрости пчіл, о їх взірцевій карности, о пвекрасній їх організації, о мудрім поділі праці, о здуміваючій техніці їх будівництва? Або хто не бачив працьовитих, пильних мурашок? Кождий з нас подивляв їх життя. Але придивім ся комасі, що полне на сьвірка. Ото та комаха кидаючись на свою жертву, перевертає сьвірка на хребет, і притримуючи його лапками, осторожно його коле три рази затроеним жалом, наперід у шию, відтак між два перші перстені корпусу, вкінци в живіт, і так допеява його убивас. Иньші комахи проколюють свою жертву, приміром гусеницю, аж девять разів. а то в кождий перстень з осібна, бо лише в той спосіб можна задати смерть тій гусениці. Звідки те знає той маленький овад? Вже сама натура обдарила його таким інстинктом, таким способом гляданя собі корму. Чоловік, дивлячись на ті справді премудрі діла малесеньких сотворинь, мусить і в тих найменших творах подивляти премудрість природи. Звідки-ж природа таку премудрість узяла, зобачимо відтак.

Насуваєть ся тут ще одно питане: на що іменно таке богатство і така преріжність сотворинь на землі, в водах, в воздусі? На що особливо тих зв'їраток шкідливих, тих галапасів, котрі жиють чужим коштом?..

Є взагалі три причини такого богатства сотворинь!

Перша: щоби могли появити ся висші типи зв'їрат, мусіли їх випередити низші. Чулисьмо вже, що для царства зв'їрат мусіла приготовити місце рослинність; але навіть поміж рослинами велика частина не може рости без відповідного приготованого ґрунту, котрий вже містить в собі з'ужиті рослинки, служачі як-раз за підставу, основу життя рослин иньших, доскональших. Неперід отже мусіли появились рослини менше вимагаючі, як мох і т. п., щоби зі своїх останків підстелити ґрунт для рослин висшої породи. Рослини, котрі можуть знести більше тепло, жар сонця та сильні вітри, мусіли попередити рослини, котрі потребують тіни і затишної місцевости. Ще нині плодозміни при господарці рільній поучають нас, як попереджаюче збіже може користно впинути на слідує.

(Конець слідує).

о. Микола Щепанюк.

Не убий!

1. Причини мовчанки на тему убійства.

Може і дивно буде декому видавати ся, що коли кровавий чин з 12. цвітня вже давно зійшов з порядку денної дискусії і починає по трохи забувати ся, ми знову відсвіжуємо його пам'ять і отвирасмо, що так скажу, присихаючи ось щойно рану. Воно не буде так дивним, коли скажемо ось що: Уся наша и не наша преса видала про той трагічний факт свій осуд, тільки ми сьвященики досі мовчали, хоч з природи річи перші повинні були забрати голос тому, що той факт стоїть в безпосередній звязи з зосадами християнсько-католицької моралі, якої учити і боронити ми з'обовязані силою самого нашого становища. І не один, що глядів з боку на ту нашу нерішучість міг собі подумати, що не уміємо собі по просту з того, що стало ся, здати справи та тому й мовчимо. В виду можливости таких заключень на адресу нашого духовенства не від речі буде пояснити, що стало ся се виключне задля чисто тактичних зглядів. Виходячи з засад християнсько-католицької моралі ми мусілиби були заняти становиско на кождий случай непожадане для тих, що з актом з 12. цвітня, не скажу, солідаризували ся, але радше не хотіли виривати ся з передвчасним його осудом. Ми се розуміли, що мимомашної найліпшої волі та інтенції, наша гадка булаби стринула ся з зокидом, що ми на рівні з польськими шовіністичними часописами стараємо ся і ще перед засудом виновника виробляти і зі свого боку опінію, ворожу його справі. Хоч знаємо добре, що наш голос не бувби вплинув ані позитивно ні негативно на хід процесу Січинського, все таки воліли ми мовчати, бо польська шовіністична преса була би безперечно на ціле горло кричала, що ось то польському народови в Галичині стала ся велика, нечувана кривда, що навіть саме признає українське духовенство. Вона була би наш голос так само накручувала до своїх цілий, як старала ся то зробити з Посланем нашого преосьв. Єпископату. Тому воліли ми до вогню не доливати оливи в тім передсвідченю, що наш голос з огляду на тодішне роздраженне умів и так бувби не поміченим і небогато причинивби ся до усуненя непорозуміння, яке зайшло між частиною суспільности а преосьв. Єпископатом як раз задля протинвлекних поглядів на ту справу. Тому то ми аж до послідної хвилі не висказували нашого засадничого становища в обширній розвідці. Нині-ж, коли запав уже засуд, коли вже ніхто не буде міг посудити нас о злу волю зглядом особи Січин-

ського, коли місце хвиливого і оправданого роздражнення заняла зимна розвага і більша скількість критицизму, хочемо забрати в тій справі і ми голос.

2. Голос проф. Грушевського про послане нашого Єпископату.

Если зважимо, що спільне посланіє нашого преосв. Єпископату в тій справі не тільки польська, але навіть наша суспільність не так зрозуміла, як повинна була зрозуміти, що навіть чільні представителі поважно думаючої частини тої суспільности, як проф. М. Грушевський, добачили в посланю лише чисто політичний маневр нашого Єпископату, щоби осьто показати зглядом політичних властей свою льояльність, а поза те не приписували йому ніякої вартости, то ширше солідне розглянене факту являєть ся необхідним. „Тіж, що особливо страшать ся убійством політичним — репрезентанти галицької єрархії церковної — єрархії суспільної власти політичної — повинні памятати, що воно буває елементарним наслідком утиску і гноблення“ (Л.-Н. Вістник р. 1908 т. XLII стор. 381. в статі „Кров“.). Значить ся після осуду проф. Грушевського „репрезентанти галицької церковної єрархії“, осуджують убійство з тогосамого мотиву, що репрезентанти власти політичної себто тому, що воно може загрожувати і їх позиції, проте з егоїзму, з боязни втрати свого становиска, але не з почутя обовязку, який наложив на них Христос. Такий осуд посланя в устах проф. Грушевського, що з обовязку історика повинен розглядати кожду справу більше об'єктивно і совісно, а вже на всякий случай своїм осудом виходити поза границі зачеркнені „Ділом“, яке головно интересуєть ся сучасною хвилею і тому кождий факт, що видаєть ся бути хосенним на сю хвилю, вважає добрим без згляду на те, чи він так само буде корисний для грядучих поколінь і чи з становиска вселюдського добра і щастя дасть ся підтягнути під тіж самі критерії його пожиточности, чи ні, звучить дивно великою несправедливістю зглядом наших Єпископів.

3. Погляди деяких з духовенства на посланє.

Ще, колиб на тім скінчило ся, то пів біди. Але на жаль приходить ся стрінуту з такими дивними проявами, що навіть з поміж духовенства падають голоси того рода критики. Коли неоден загорілець в своїм псевдо-патріотичнім запалі настільки забуваєть ся, що приписує собі більше розуміння християнської моралі чим своїм Єпископам і їх християнському становищу підсуває політичні мотиви, то нашим Єпископам стала ся кривда, яка хйба можлива тільки серед людей, що не мають нічого спільного з Христовою наукою і церковною дисципліною, а не серед духовенства, що має обовязок ширити ту наук.

4. Убийство б. п. намістника витвором галицьких обставин.

В виду таких диссонансів серед нашої суспільности певні уваги що до убійства будуть все іще, як то кажуть, на часі. Не будемо обгортювати убійства, як воно виросло спеціально на галицькім ґрунті, бо його вже достаточо обговорила щоденна преса. Від себе можемо тільки додати, що тут не стало ся нічого незвичайного і несподіваного; стало ся то, що дві тисячі літ тому назад пресказав Ісус Христос, коли сказав до Петра: „Возврати ножъ твой въ мѣсто его; вси бо приємшіи ноже ножемъ-погибнуть“ (Мат. XXVI, 52). Атенат з 12. цвѣтня є тільки кровавим налімненєм для пануючої в Гиличині суспільности, що такі події як 1902 р. в Яхторові, 1906 в Лядскім, 1907 в Горупаку, 1908 р. в Коронци, а вкінци послїдніми часами в Черникові не можуть більше повторяти ся, — бо слова Спасителя остануть по всі часи незбитою правдою, що „хто мечем воює, той від меча гине.“ Не будемо говорити, чи убійство для нашої національної ідеї і розвитку народу приносить користи чи ні. Можна тільки зауважити, що цілим серцем народній справі віддані одиниці, як нещасливий убійник, приносять серед щасливіших як наш народів великі користи не тільки свому народови, але нераз цілій людскости як раз через те, що мають нагоду природно розвинути свої Богом дані талани і свою ідейність. Серед менше щасливих народів вони нидіють, звертають свої молодече посьвячене на злі дїла. І колись перед Вожим Судом всі ті що через свое знуцанне ся над ним, ставляють другий нарід в невиносиме положенє, будуть мусїли здати звіт не тільки за усї терпїня того народу, але також за те, що талани Богом дані через них не резвинули ся в тім напрямі, як того Бог хоче.

5. Ціль розвідки.

Наша задача є приглянути ся, як на убійство задивляєть ся Евангеліє, що о нїм учила і учить сьв. Церков. При нагоді додам, що ся статя головно відносить ся до тої частини духовенства, що в наслідек свого учительського звання повинна мати ясний погляд на ту річ, однак послїдніми часами показало ся, що на жаль не має.

6. Дозволене а недозволене убійство після клясової етики „висших“ сфер суспільства.

Передовсім звертаємо увагу на знаменний прояв в сучасній культурній суспільности, прояв, на який впрочім вже вказав проф. Т. Грушевський (Л.-Н. Вістник. 1908 р. XLII стор. 381) а то, що люди побіч понятя і пересьвіддченя проте, що убійство є річ недозволена і неетична, вважають його серед деяких обставин за дозволене з культурних зглядів. Дуже часто в люд-

ським понятю дозволене убійство стаєть ся більше несправедливим, більше до неба о пімсту вошіючим, чим недозволене. Таке розріжнюванне між дозволеним а недозволеним убійством, мотивоване потребами культури, часто дуже односторонно і плитко пониманої в іще дуже низьким степенем до правдивої культурности, дуже низьким уровнем релігійно-морального житя. Убити приміром кровожадного тирана, що знущаєть ся над мільонами і зазначає свій похід у світі людською кровю і слюзами, вважаєть ся за злочин. За теж, убити придоптаного до землі невільника за те лишень, що він забажав і для себе трохи соняшного світа, що посьмів ушмнути ся за своє природне Богом дане право, то нич, то лиш усмирюване бунтівничого духа. Нині, коли обдертий з Божого і людського права невільник, якому усе забрали, усі средства, не кажу до духовного житя, але бодай до такої-сякої егізістенції, хопить з розпуки за меч яко останню дошку спасеня, то се страшне прогрішене против Бога, се бунт против суспільного порядку і Бог зна' ще що. Але коли якась богата кляса суспільности для своїх виключно егізістичних інтересів лишень на то, щоби ще більше всевладно панувати і побільшити число поневоленых людей, привязаних до ридвана їх амбіцій, їх егізізму, їх жажди панованя — іде війною в землі супокійного нічим неповинного сусіда, а при тім посвячує жите цілих мільонів, то се в понятю світа знак культурности і животности народу, то месіянство народів, то Боже післанництво, то культурна місія і т. п.

Однак щоби то, що кажу, поперти голосом, що щось вартний в тій справі, послухаймо, що говорить про ту несправедливість поцулярний французський письменник вісімнадцятого столітя Фенельон. Він свої суди опирав не на здогадах, не на голосі серця, тільки на глибокім досьвіді та на голосі здорового розуму. Промавляючи до совісти короля осьмілив ся так сказати: „Ми вішаємо нещасливого нуждаря за те, що придавлений голодом украв на великій дорозі кілька франків, а чоловіка, що завоював провінцію себто неправно забрав край сусідної держави звемо героєм. Присвоєне чужої сіножати або винниці, если не наступив їх зворот, вважає ся за гріх непростимий на Божім суді, в присвоєннюж міст і провінцій ми не бачимо нічого злого. Великим є гріхом заграбити приватній особі поле, однак заграбити цілий край народови є ділом невинним і почесним. Деж затим поділо ся почуте справедливости? Чиж Бог в тім случаю не буде судити? Маємо-ж бути менше справедливими в річах великих як в малих? Чиж справедливість не є справедливостю, де йде о більші справи? Чиж мільони людей, що творять якийсь нарід, не є так само нашими братьми, як один чоловік? Всео проте, що було здобуте дорогою підбою, є здо-

буте неправно і повинно бути звернене, а то саме відносит ся до здобутків кожної війни розпочатої на злій підставі*).

7. Євангеліє ставить ідеал, щоби між людьми не було ніякого убійства.

Се один з голосів на те, яке нерозумінне справедливости, яке темнота в поглядах на убійство царить іще в людських умах помимо поступу, помимо того, що вже дві тисячі літ голосить ся людям Євангеліє Ісуса Христа. А люди все людьми; вони все руководять ся найкрайнішим егоїзмом і хоч безнастанно упевнюють про свої добрі наміри, свою поступовість, готові на ті добрі змагання забути в хвилі, коли дане убійство виходить на їх користь. Однак Церков, хоч як добра Мати числить ся з тою слабосильністю людської природи і часто убійство толерує, але в своїм научуваню пригадує безнастанно людекости, що такий стан річи не є порядком, якого Бог хоче, що правдивий поступ людства прийде тоді, коли воно оставить на боці усі егоїстичні інтереси, а до людекил відносин почне примінювати правди прості і ясні, диктовані їй через голос Божого закона. Вона не перестає накликувати людство до тої вселюдської, всеобіймаючої любови, на яку вказує нам наш найбільший Учитель, коли в Своїй прекрасній нагірній проповіді так говорить: „Ви чули що сказано старинним: не убий, бо хто убє, заслугує на суд. А я говорю вам: всякий, що гніває ся на свого брата, є рівнож повинний суда... Ви чули, що сказано старинним: Око за око, а зуб за зуб. А я вам говорю: не противте ся злу; іно хто тебе ударить в праве лице, настав йому і друге... Вичули, що сказано: любі близьнього свого, а ненавидь ворога свого. А я говорю вам: любіть ворогів ваших, благословіть кленучих втм, робіть добре ненавидячим вас, моліть ся за тих, що творять вам напасть і переслідують вас, щоби ви були синами Отця вашого, що є на небі, що каже сонцю своєму сьвітити на злих і добрих, що зсилає дощ на праведних і неправедних“ (Мат. V. 21, 22, 38, 39, 43, 44, 45).

Справді, коли читаємо ті і подібні місця сьв. Письма, так і відчуваємо їх неокінчену силу і граціозність а також ту непонятну маєстатичність і певність себе Того, хто ті слова голосить. В тій хвилі стає перед нашою увагою не чоловік, який щойно міркує, як би то було ліпше, тільки вічний законодавець, що дає своє право категорично і зазначає неначе, що існує одна тільки моральність, одна відвічна справедливість, що повинна знайти своє примінене в кождім часі, в кождім поколіню, в кождім народі, яка в вірній мірі з'обовязує одиниці так само, як цілі народи і держави. В тім як раз лежить певність нашого поступу, а то в сьвідомости і пересвідченю, що то право Богом дане є незмінне, так само як Бог незмінний.

*) Ту повиненби сьлідувати якийсь уступ про дозволене а недозволене убійство після клясової етики „низших“ верств суспільности. (Ред.)

8. Ідеал увангельський „не убий“ то ідеал, який доперва має бути реалізований.

Певно, ідеал такого стану, який нам поставив Христос Спаситель з огляду на зіпсовану людську природу не дасть ся так легко осягнути, але-ж як раз в тім криється ся суть і значінне ідеалу. Ідеал переставби бути для людей ідеалом з тою хвилиною, колидавби ся осягнути, здійснити. Все-ж таки в культурнім розвитку людства він має нескінчену вартість через те, що люди стремлячи до нього отрясають ся, нераз навіть незаметно, із своїх несорвеншенств і доходять при помочі власного змаганя і праці до певного степеня досконалости в даній чесноті, а то є головною ціллю науки Ісуса Христа. Се дуже добре розуміла і розуміє католицька Церков. Виходячи з того розуміня ідеалу поставленого Спасителем, вона заняла відповідне становище зглядом убійства, якеби воно взагалі не було. Як з одного боку вона піддержує своєю наукою ідеал Ісуса Христа себ то думку, що убійство, хочби навіть в добрій справі, є неетичне, так з другої сторони годить ся на певні форми убійства, але і тут своїми строгими моральними приписами редукує людську самоволлю до мінімуму і дає до пізнаня, що навіть такий стан не є її по нутру.

9. Св. Отці і папи ставлять абсолютний евангельський ідеал „не убий“, але змушені фактом існуваня убійств, подають моральні приписи о свілько убійство можна толерувати.

Щоби не бути голословним, вкажу на кількох Отців Церкви — кажу „на кількох“ не тому, що лиш деякі осуджували убійства, тільки тому, що деякі міні знані — які безусловно осуджували всякого рода убійство, хоч з другої сторони не одно убійство мусіли толерувати. Найбільшим авторитетом для мене є під кождим зглядом св. Іван Золотоустий, бо що він скаже, то так і видно, що сказав се в повнім пересвідченю, що за свою засаду готов в кождій хвилі навіть жите віддати. Його погляд почути є для нас ще тому інтересне, що він є найчільнішим представителем християнської культури перших віків, проте його погляд є безперечно поглядом лучшої частини християнської суспільности тих часів, св. Іван Золотоустий пояснюєчи то місце евангелія, де Спаситель дає св. Петрови приказ простити ближньому його провини не сім разів на день, тільки сімдесять рази по сім, значить все і за кождим разом, висказує свою гадку про віскову службу. „Пічну — каже — від жовнірів. Якогож гріха ті що день не поповняють? Вони зневажають і ганблять других, шаліють, виискують чужі нещастя, подібні вовкам ніколи не є вільні від гріхів, хиба що хто доказавби, що на морю нема филь. Яка-ж бо пристрасть їх не порушує? Яка хвороба не утискає їх душі? Рівним собі завидують, не навидять їх, глядять порожної слави; підвластних своїх ошукують, зглядом тих що до них гейби до якої

пристані утікають, вони є ворогами і використовують їх. Які у них здирства! Що за захланність! Що за фальшиві доноси і ошуканства! Які невільничі підхлібства! Застосуємо до кожного з них право Христа. (Тут цитує згадувані в горі місця: Мат. V. 22, 23. XVIII 4). Тіж обходять ся гордо з відданими їм підвладними, які тремтять перед ними і лякають ся їх, бо вони є для них гіршими від дикого звіря; для Христа нічого не роблять, тільки всео для черева, для грошей, для порождної слави. Чи ж згуду їх діл можна описати словами? Хто опише їх наругу, їх сьміх, їх безстидні оповіданя? Захланности їх навіть описати не можна.

Таку характеристику дає Золотоустий військовій службі, та лучить її із знаним висказом Спасителя, що противникови треба сїмдесять разів по сїм на день простити (Мат. XVIII. 21, 22) а також з причтою про слугу, якому пан дарував довг, а він потім не хотів дарувати свому довжникови, за що зівстав укараний. То характеристика того стану, що власне є на те, щоби мстити ся на противниках чи то якогось народу чи держави. З того маємо наглядний доказ, що сьв. Іван засадничо противний війні навіть тоді, коли вона вела би ся з оправданих причин і мала би знамена справедливої війни, як щось неетичного, незгідного з Божим правом і голосом совісти. Нехай ніхто мені не каже, що то місце радше звичайним проповідничим екскурзом против хиб і блудів, які були у війську а ніколи цілковитим осудом мілітаризму. Ні, сьв. Іван осуджує військовість безусловно і навіть не припускає, щоби у війську могло бути ліпше, бо воно вже тим самим, що існує, є злом. Се видно з порівняння війська з юрбою хижих вовків, а заразом з тих слів: „хиба мені хто доказавби, що на морю нема филь“, треба додати: тоді можна би припустити, що у війську є можлива сьвятість і христіянське жите. Іще ліпше зазначає се сьвятій далі. Переходячи до вичислюваня похибок иньших станів він так говорить: „Приглядньо ся станови ремісників і мистців. Здавало би ся, що ті передовсім живуть з чесної праці і власної запобігливости. Але і ті, если не мають ся на бачности, стягають на себе багато злого (там-же). Значить сь, що перед тим згадані себто військо не живе з чесної праці; се розуміє ся само собою, проте не потреба о тім навіть згадувати. За те-ж що до других станів мусить ся зробити якесь застереженє, бо тут є люди, що живуть чесно, затим такий сам безглядний осуд був би для тих кривдою. Такий є льогічний перебіг гадок Золотоустого.

Як на його часи такий осуд військовости був ознакою великої цивільної відваги, се був голос, що справді міг стягнути на нього ненависть тих верств грецької суспільности, які інакше брали жите і його потреби та жили більше засадами старинної поганьської філософічної школи. В тім є і причина, що сьв. Золотоустий не написав против мілітаризму та взагалі против убійство осібногo трактату. Він знав, що для людий того

часу, які ось щойно вийшли з тої школи, в якій убійство було освячене різними оповіданнями про героїв та тим, що усі били чолом перед всевладним Марсом та тому не отрясли ся іще цілковито з норм, вповних в них поганською етикою, такий протест видавався би ся що найменше смішним, нерозумним і певно не викликав би пожаданих успіхів. Тай не о те нам ходить. Наша ціль є вказати, що Отці Церкви вже давно дійшли до тих високих пересвідчень про убійство, до яких серед сучасної суспільности признають ся заледви деякі одиниці. Для лучшего узасаднення сказаного годить ся іще звернути увагу на одно місце в гоміліях св. Івана, де він без застережень і ясно перестергає перед релігійними війнами. Пояснюючи причту Ісусову про ревних слуг, що хотіли виполоти кукіль насіяний ворогом між пшеницею їх пана, який наказав виривати кукіль, аби „не когда восторающе плевелы, восторгнете купно съ ними (и) пшеницу“ св. Іван додає від себе до тих слів таку увагу: „Так сказав запобігаючи тому, аби не поставили війни, розливу крови і різні.“ По сїм пояснює, що під кукілем треба розуміти еретиків, яких Ісус наказує убивати: „Не належить бо убивати еретика, бож прийшла би була на світ війна... Если хотите хопити за збрую і вирізати еретиків, тоді доконче згине багато святих.“ Далі іде бесіда про те, що з еретиками треба обходити ся лагідно, а тоді „богато кукілю (злик) стане ся пшеницею (добрим). Христос „не зборонює еретиків повдержувати, приводити їх до мовчання, відіймати їм свободу проповідування, зносити їх собори і умови, але їх убивати і мордувати“ (гом. XLVII. 1, 2).

Не теба думати, що св. Іван Золотоустий є унікатом серед старо-христіянських письменників, та що його поглядів не можна вважати за погляди католицької Церкви. Читаємо твори других Отців Церкви, а пересвідчимо ся, що майже кождий з ним з більшою або меншою силою протестував против убійству. Нам нині віє якимсь лагідним теплом, лагідним приміром з філософічних творів св. Августина, в яких він відкидає усяке убійство, а головню війну, яку люди вважають за дозволєну і етичну, аби вона лиш приспорювала їм богатств і воєнної слави, аби, як то кажуть, вела ся задля *droit de convenance*, та уважає нічим більше, тільки розбоек на велику скалю (*grande latrocinium*, *De Civ. Dei*, lib. IV. cap. 6.). Мов великан стає перед нашими очима св. Амвросій, єпископ Медиоляну, що за кроваву пімєту, якої допустив ся на бунтівничих Солуваннях цїсар Теодозій, відповів рішучо: Годі! Невійдеш до церкви, аж доки не змиєш з твоїх рук пролятої крови. І той Теодозій, володар цїлого тодішнього культурного світа, що досі перед ніким не укорив ся, мусів уступити перед сївоголовим, слабосильним старцем.

А історія папів! Сеж історія цїлого ряду великих мучеників, що стають в обороні не тільки догматичних правд св. віри, але з рівним саможертвоуванєм кладуть сиві голови в борбі

з світськими властями за Боже право, за то, що виступали проти насильств, против розливу крові через тих послідних. Так коли приміром в середніх віках уся ненависть суспільности звернула ся була против Жидів, а тим самим почало ся було їх загальне переслідуване, то тільки одні пани, вірні Христовій засаді, взяли їх в свою оборону, вони як з одної сторони видавали різні розпорядження якими хотіли остеречи і охоронити християн поред їх визиском, так з другого боку відпирали усі клевети, кидані на жидів і установляли строгі кари на тих, що піднесли би на них свою руку. (Богато про те говорить: L. Erler, die Juden des Mittelalters, Archiv für kath. Kirchenrecht, München. Bd. XLVIII ff.).

Вірному синові кат. Церкви, що приглядав ся героїчним речникам Христової ідеї, що читає світлі епізоди її бувальщини, вступає в душу, пригноблену егоїзмом і маскованою жестокістю сучасного світа, якась надія, що прецінь правда побідить, що іскра поступу так довго не дасть ся цілковито здусити, як довго її хоронить католицька Церков. В наслідок того зроджує ся в душі християнина привязанє і любов для тої Церкви і та якась невисказана сила радше дати ся ворогам католицької Церкви і пропагованого нею поступу зневажити, подплати, жите собі відобрати, як для хвиливої може користи її покинути і посвятити її ідею.

10. Євангельський ідеал наказуючий абсолютно всяке убійство, реалізований в історії і при співучасті Церкви.

Та годі, скаже з іронічним усміхом не один з її противників, помимо двотисячлітних змагань Церкви, помимо розширення євангельської науки по цілім світі убійство перетревало до нинішнього дня; нині війна ведеть ся так само, як перед приходом Спасителя, з тою лишень різницею, що могучий технічний поступ іще усовершив убійство, що продумав різні незнані перед тим средства, які його улегчують і зробив то, що перед християнський спосіб веденя війни в порівнаню до нинішних воєн станув в тій самій пропорції, що бійка двох сусідів за межу у відношецю до нинішньої війни. Годі, гукає нам у відповідь типовий у нас представитель сучасного поступу др. І. Франко: „Аж християнство перше дало світові зразки війни і різати за таке або иньше розумінє Бога, Трійці, первородного гріха, натури сина Божого і т. п.“ (Середні віки і їх поет; Л.-Н. Вістник, р. 1907 том XXXVII, стор. 451).

Не зважаючи на невірність посліднього закиду і поверховність у його автора в осуджуваню історичних фактів (се такий сам закид, як приміром той, що галицькі Українці дали перші зразки галицьких кровавих виборів) мусимо признати, що в подібних закидах криєть ся таки певна слушність. Так, Церков помимо двотисячлітної праці не здужала викорінити зла, а нераз мусіла його толерувати, хоч воно часами виходило навіть з її рамени, як приміром хрестоносні походи. І тут видний

найліпше той житєвий конфлікт між теорією а практикою, та велика правда, яку впрочім кожда людина переживає: що золоті сні, високі ідеї не все остануть ся в житю такими, що жите має свої потреби і права, які з вимріяними ідеалами чоловіка не числять ся. Ну, хиба Христос не знав того права або говорив самі фрази без змісту і числив тільки на хвилеві ефекти, коли помимо того сказав: „Ви чули, що сказано: Око за око, зуб за зуб. А я повідаю, щоби ви не противили ся злу, але хто вдаривби тебе в праве лице, настав йому і друге“ і т. д. Знав, відповідаємо, знав се дуже добре, але по при тим знав і то, що людскість як раз через стремління до недосяжного ідеалу дійде самостійно до певною уровени досконалости, а се є головна ціль Його науки, Його ідей, що вимагаючи від чоловіка чогось найвишого в даній чесноті, не зійдуть ніколи на другий плян і все остануть підоймою правдивого постуду. Тим самим і невірющий сьвіт мусить віддати Ісусу Христу належну йому честь.

Також сьв. Церков знає дуже добре ту противлежність між євангельским ідеалом а правами жита, однак все ще не зносить соїх приписів, якими дозволяє понекуди на убійство. Її обіцяв Спаситель, що буде з Нею до кінця віків. І тому Церков узглядняючи жита і його обставини, побіч загального закау убійства, якеби воно не було, ставяє моральні приписи і норми, але не яко послідну консеквенцію своєї моральної науки, тільки яко такі, що знаходять своє примінєне так довго, як довго людскість не посупить ся о ступінь близше до ідеалу Ісуса Христа. Вправді і тут можна стрінати ся з закидом, що католицькі богослови що до толєрованя убійства не годять ся в своїх поглядах, однак о скілько той закид правдивий, бачимо з слідуючих моральних засад, що тепер є загально приєяті.

11. Успія при яких Црков толєрує убійство і війну, яких вона не в силі уєунути.

1) Чоловік не має права посіданя свого жита, тільки сам Господь Бог; тому не має права відобрати жите ні собі ні своему ближньому, бо через убійство він нарушує найвише і виключне право Бога. (S. Thom. Summa th., II. II qu. 64. a. 5.).

2) Коли хтось активно настає на має або мого ближнього жите, тоді рівноважить ся між двома однакими вартостями, себ то моїм житем і мого противника. Обєктивно воно рівнодушне, чє жите Бог хотівби оставити в носіданю його дочасного властителя, субєктивно однак супонує, що Бог яко найсправедливіший судія нехоче мові або мого ближнього кривди, затим в охороні жита чи мого власного чи мого ближнього, уділяє міні зглядом мого ворага того самого права, яке Сам посідає. Але то лишєнь в послідній крайности, коли для мене вже нема иньшого виходу. (Noldin, Summa theol. moral. Oemiponte. 1906. II. ч. 326).

3) У всіх иньших случаях суд над тим, чи дана одиница заслуєує на смерть, зглядно чи Бог яко властитель жита розі-

гнуге в тім случаю з права власности, належить виключно до офіційної власти, яку за таку узнає суспільність (там-же ч. 324).

Тут треба пам'ятати, що дехто перечить то право офіційній власти. Однак за тим промовляє сьв. Письмо, на те годять ся усі народи, того вкінці догадаєть ся сама природа річи (пор. V. Cathrein, Moralphilosophie, Freiburg (Herder) 1899. II. стор. 644 слід. і Theod. Mayer, Institutiones iuris naturae, Friburgi (Herder) 1900). Рішучо не згідне з справедливістю є тверджене проф. М. Грушевського, що яко критерієм про те, чи хтось другий заслугує на смерть чи ні може для даної одуниці бути голос совісти, розумінне потреб чи користи суспільности, одним словом „голос неофіційної власти“ (Л.-Н. Вістник, 1909 т. LXII стор. 382). На такий случай кождий розбійник-бавдит, що також убиває на приказ неофіційної власти, заслугує на цілковите оправданє. Що пересвідчене одидиці про те, чи якась людина заолугує на смерть, не може бути міродайною, вказують природописні науки, головно одна їх наймолодша галузь, так звана криміналістична біологія. Усі сучасні її представителі доходять до пересвідчення, що того рода люди, які самовільно приписують собі юрисдикцію над вчинками других людей, ділають се під впливом певних збочень в устрою їх організму, а тим самим в функціонуваню їх душі (гляд. I. Delemagne, Zbrodnia w świetle teoryi współczesnych, przełożył Z. Poznański, Lwów-Warszawa 1902). Годимо ся на то, що діланє під напором голосу совісти, розуміння потреб суспільности і т. п. може багато вплинути на почитальність або непочитальність злочину якіїсь одициці, але щоби з того випливало, що тим самим діло зроблене з таких мотивів є об'єктивно справедливе і що суспільність повинна його мовчки прийняти, на те годі згодити ся.

Моральна теологія і то узглядиює, а коли признає офіційній власти право убійства, то вважає се за *malum necessarium* для спокою людей. Нехай суспільність продумає певні средства, при помочі яких потрафить людей здержати від убійств, а дійсних убійників зробити нешкідливими, будьмо певні, що Церков прийме їх з радістю яко средства, що приспішать здійсненє ідеалу Ісуса Хрисса.

Тіж самі правила обовязують людей в війні. І так:

1) Війна відпорна є все дозволена, бо ніхто не є обовязаний віддати своє майно другому на поталу.

2) Війна зачепна є лиш дозволена, коли якіїсь нарід, против якому веде ся війну, наносить ділій людскости велику кривду, або загрожує знищенєм вселюдської культури. До того рода воєн треби зачислити середновічні хрестоносні походи.

3) Війна несправедлива є наказана, а кождий, хто сьвідомо бере участь в такій війні, є в тяжкім грісі і заслугує на вічне осудженє.

4) Всео то, що хтось заграбив в несправедливій війні, є обовязаний звернути. Той обовязок тяжить так само на простім жовнірі як на найвисшій полководци (H. Noldin, II. n. 342 слід.).

Ми бачимо, що Церков з своєї сторони зробила все, що могла зробити, аби дозвіл убійства зредуковати *ad minimum*. А если признає право убити другу людину, то лиш тому, що серед тяжких житєвих обставин нема иньшого виходу, принайменше так довго, як людскість не поступила в змислі евангельської науки. За цїть людського поступу вона все таки вважає такий стан, коли людскість навіть найбільшого злочинця не буде потребувала тратити.

12. Успіхи Церкви в обмениванню убійств.

На запитанє, чи змагання Церкви в тїм взгляєї увінчали ся яким небудь поступом, відповідаємо: Так! Се можемо сказати на підставі обсервації історичного розвитку людства.

Старинні віки.

Киньмо зором по історії людства. Масамперед іде старинний сьвіт. Мимо того, що старо-римська етика дійшла до красноручної засади „*homo homini res sacra*“, всеж таки в практичнім її преміненю не було того ні слїду. Для просьвіченого Римлянина вид людий мордюючих своїх ближних або борюючих ся з дикими звїрятами давав правдиву »естетичну« розкіш. Кроваві видовиска були для поганського цївілізованого сьвіта публичною забавою і празником. Десять тисяч людий умирає публично в день уродин Нерона, а цїла держава вихвалює той чин яко найбільшу заслугу Цезара. Се царство істинно дяволське.

Середні віки.

По сїм слїдують середньовічні народи. Евангельська наука їх трохи поконує, але тїльки в половині. Середньовічна цївілізція є іще на пів поганська; вона знає іще »божі суди«, гортурі і жостоку смерть для виновника. Однак Церков старає ся усіми силами злагодити жостокість князїв і їх ось щойно до Христа навернених підвладних. В тій цїлі запроваджує так званий »Божий мир« (*treuga Dei*), яким під загрозою інтердикту наказує ся усяки бійки і межі особиці від середі до понедїлка рана кожного тижня. В той спосіб запобігала Церков проливи крові, а також обмежила варварське право сильнійшого. Щоби далі повному фізичної сили, а ще не схристиянізованому на скрізь царству дати якийсь терен до ділання і здержати від різні невинних людий, звертає його увагу на вікового ворога християнства і його цївілізації, на Магомедан, що зфанатизовап наукою свого пророка безнастанно грозили загладою усьому немагомеданському сьвітови. Се вправді період теоретично зн. в вірі християнський, але не все в ділах.

Представителем ідеї евангельської справедливости і поступу в середновічу, є у нас на Україні князь Володимир Мономах, що своїм дітям дає таку науку: »Ни права ни крива не убивайте, ни повелївайте убити его, аще будеть повиненъ смерти, а души не погубляйте никакоеже християны«. Проф. Грушевський мабуть хо-

тївби не признати того благородного впливу, яке на князя мало христїянське вихованне, коли говорить, що в тїм видно »не тїльки вплив книжного очитання, як погляд сучасної української суспїльности, глибоко противної убійству як карі«. (Op. cit.).

Коли зважимо на рїзні жосткості, які діяли ся в старій Русі, які впрочїм в тих часах і всюди діяли ся, а головно на те, що »кровава месть« за убійство свояка довго іще після прийнятя христїянства була правним способом вимїру справедливості, та на ті безнастанні свари та межиусобиці між князями і їх дружинами, то приходимо до пересвїдчення, що погляд Мономаха нїяк не є поглядом сучасної української суспїльности. Проф. Грушевський, що таке говорить, виходить з ролї історика. Як раз писаня перших Отців Церкви: св. Івана Золотоустого, Василя Великого, Григорія Назіанського і Григорія Нисського, які від найдавнїших часів були популярні в старій Русі (Др. В. Щурат, Українські жерела до історії філософії, Дїло 1908 р. ч. 59-64, св. Іван Золотоустий на Русі, Львів 1908), а головно писаня Золотоустого, якого, если вже не безпосередний, то в кождім случаю посередний вплив слїдний і в »Поученїяхъ дѣтямъ« В. Мономаха (Др. В. Щурат Op. cit.), дають право до заключеня, що князь являєть ся одним з найлїпших учеників христїянської школи.

НОВІТНІ ВІКИ.

Вкінці надїшли нові віки, в яких на христїянствї свїдомо і несвїдомо виховане людство стає ще лагіднїшим і м'якшим. Помимо страшних новочасних випаходів, які служать средствами до убійства, людство дійшло до гуманїйшого пониманя війни, як то признає проф. Фр. Паульзен (Партїйна етика, політика і мораль в укр. перекладї Дра Ів. Копача, Львів 1901 стор. 44 слїд). Сучасні віки убагороднили спосіб веденя війни, вони передовсїм навчили жовнїра в противнику цїнити чоловіка. Противник так довго вважаєть ся ворогом, як довго один против одного стоїть, поза тим він є чоловіком, ближнім, якого треба шанувати і берегти його жите. В порівнаню до воен, які між собою вели колись передхристїянські, а навіть середньовічні народи, що старали ся усіми силами один другого усунути з лиця землі, се є певний поступ. »Війни в цїлі винищення — каже проф. Паульзен — як їх перше всюди провадили грецькі племена між собою, не можливі нинї бїльше між народами христїянської цивїлізації; вже протерло ся тут щось гейби чувство про одну родину народів, яка внутрішно збогачує ся кождим з її члєдів (Op. cit. стор. 45).

Так можна нові часи вважати переходом до царства Божого на землі, бодай під взглядом поглядів на убійства взагалї, війну в особенности. Знаки того Божого царства, тих ідеальних часів уже показують ся серед людства. Виступленє Назаренів в Австрії і Сербії в пятьдесятих роках минушого столїтя, а так само антї-мїлітарний рух в Россії, що починаєть ся вже в другій половинї того-ж столїтя (Е. И. Поповъ, Жизнь и смерть Евдокима Никитича. 1866—1804, съ послѣсловїемъ Л. Н. Толстого, Purle igt Essex,

England 1898), такий-же самий рух в останніх часах у Франції, а рівночасно могутча пропорція Лява Толстого дають нам очевидний доказ, що сучасне людство що раз більше приходить до пересвідчення неетичности і гидкості всякого убійства.

На сім місци можемо стрінати ся з закидом, що усім згаданим рухам є так само противна католицька Церков, як офіційальні державні власти, против яких вони є звернені. Так вона є противна, але тільки способами, якими їх представителі хотять ввести свою ідею в жите. Самій-же ідеї Церков є прихильна, тішить ся нею і радаби, щоби се сповнило ся як найскорше. Вона знає, що до поступу доходить ся не скоками, тільки спокійно муравлиною працею, що такі скоки часто той поступ спинюють, а нераз навіть завртають його на сотки літ в зад. Ось вона не годить ся на ті рухи, хоч вони в певній мірі голосять ту саму ідею, якої учив Спаситель, яку заступає Його Церков. Її засадою є пильно стерегти, аби людськість знову не узнала за добре то, що вже раз узнала за зле і неетичне, приміром убійство людини людиною, а тим самим навести в давне варварство, а здругої сторони вщепляти щораз більше в людські душі ідею евангелія так, щоби то людство само узнало то, що вважає тепер за дозволене, за неетичне, недозволене і зло. В ім криєть ся таємниця виховання, яке Церков дає людям; вона є подібна розумній матери, що веде недосвідчену дитину, хоч незамітно, але певно через мудрі вказівки і ради, а нераз через поблажливість для її прим. до правдивого совершенства. І ми не тратимо віри в ту силу і міць Христової Церкви, не тратимо тому, бо знаємо, що Вона все була є і буде речницею правдивого поступу.

13. Посланє нашого Єпископату висловом христ. думки і гуманного поступу.

Після того загального огляду на становиско і діяльність Церкви зглядом убійства, можемо виробити собі правдивий осуд про останнє посланє нашого преосв. Єпископату.

Єпископи, що Богом поставлені на сторожі Божого права, не могли мовчати в хвилі, коли один з повірених душпастирській їх опіці людей допускає ся діла, яке стоїть в розладі з тим Божим правом. Вони не могли мовчати тим більше, що той чин зівстав публично похвалений і знайшов своїх поклонників. Вони буби би дуже противили ся против свого душпастирського і учительського обовязку, коли би були мовчали. Сам-же проф. Грушевській признає, що «вже впало необачне слово — *vivat sequens*», а тим самим зазначає небезпеченство, перед яким остерігають Єпископи суспільність. До того кроку змущував їх не тільки обовязок їх становища, але не в меншій мірі св. Письмо і традиція Церкви. Се перша консеквенція з того, що сказалисьмо в нашім огляді.

Коли-ж Єпископи виступили з своїм посланєм виключно jako душпасирі повіреної собі пастви, то природна річ, що не могли з рівною силою осудити кровавих подій в Яхторові, Лядськім і т. д., бо тут повнили мерзкий злочин убійства люди, що не підпадають їх архієрейській власти, їх юрисдикції. В тих случаях був обяза-

заний систупити хто инший, а если не обізвав ся ні словечком то тому ні троки не винні наші Епископи. Проте напасть д. М. Лозинського і зза тої причини на наш Епископат (Л.-Н. Вістник 1908 р. т. XLII.) є борбою з вітряками. Д. М. Лозинський, що є правником, повинен сю засаду канонічного права знати і нечипати ся Епископів там, де вони не дали до того ніякої причини. За теж правду сказав д. Лозинський, що Митрополит своєю проповідію в велику п'ятницю мав на меті вилічити нашу суспільність з ілюзій на гему, що Церков коли небудь похвалить чин убійства, хочби воно навіть приносило народови хвилеву користь. Такі ілюзії що до Церкви, колиб вони на ділі істнували, були би крайною образою і пониженєм їх гідности.

Посланє яко таке являєть ся доказом найширше понятого патріотизму і поступовости у нашого Епископату. Доказом патріотизму є воно тому, що Епископи глядять далі, в будучність народа, поза границі спеціально галицького патріотизму, у якого представителів тільки світла, що у вікні. Своім посланєм вони вказують народови на трівкі підвалини його будучого щастя, які всьо перетревають і запевнять народови правдивий розвій та певне місце у вселюдській культурі. Епископи зовсім не наказують борби з ворогами народу, але перестерігають перед такими средствами борби, що моглиби добрі її успіхи знищити. Се вони зазначають кілька разів в своїм посланю.

Посланє є заповітом правдивого поступу. Ми нині з обридженем правдиво культурних людей згадуємо на ті всі кроваві події, що виповняють історію минувших віків і дякуємо Богу, що воно минуло безповоротно, що теперішній правдиво культурний чоловік на щось подібного не спроміг би ся. Та людскість не може стати в половині дороги; вона все стремить далі і далі і далі, все висше і висше до ідеалу правдивої людскости, словом до ідеалу Христа. І як ми нині дивуємо ся, що колись люди могли бути так без серця і без чувств, що продумували найстрашніші муки для других людей, так колись по нас якесь покоління, може вже навіть наші правнуки, будув жажати ся кровавих учинків наших часів і будуть дивувати ся, що воно могло так бути. Однак, як ми нині все таки не осуджуємо цілковито минувших поколінь тому, що серед них від часу до часу відзивали ся голоси критики і протесту против кровопроливання, які підготовлювали виспу гуманність, до якої ми дійшли нині — так і будучі покоління знайдуть для нас кілька слів оправданя як раз задля того рода документів, яких посланє наших Епископів. Того рода голоси будуть колись вважати ся за сьті проблiski правдивого поступу серед темряви сучасних партійних і міжнародних борб і сварів дарма, що їх тепер не розуміють, а часто осуджують як щось вороже народови і його культурі. Епископи випередили своїм посланєм людську думку, так що донерва по якімсь часі можна буде оцінити як слід високо-культурна вартість їх виступу. Тому несъмніемо осуджувати їх посланя, до якого застосовати треба висказ слова суда:

»Ув'істе истину, а истина освободить вы!«

Руска колегія в Римі.

(З нагоди уступлення Впр. о. Ректора Адрияна Давида).

В нинішніх часах, коли наше жите старає ся позискати як найбільше позицій на кождім поли і коли ми в наслідок сего цікавимо ся розвоєм кождої інституції, — не буде без інтересу подати дещо про заведене, що є висунене найбільше на захід і котре є репрезентацією Русинів в „вічних місті“. Правда, за руску колегію в Римі були вже писані деякі річи в „Альманаху богословів“ в „Католицькім Сході“ і „Основи“ — однак від тоді, коли се писало ся, проминуло вже споро часу і певно позаходили деякі зміни; або були се лиш статі принагідні з описом торжества і т. ін.

Цікавішим видає ся мені повинно бути саме жите і напрям колегії. А не без інтересу буде се для тих, котрі будуть убігали ся о місце в колегії.

Колегія, як звісно остає під проводом оо. Василян. Ректором є тепер Впр. о. Давида. За три літа его ректорства можна сьміло сказати стала колегія на висоті свого завданя. Почавши від бібліотеки а скінчивши на гардеробі, а навіть ели хочете на вікті (бо й то не маловажна річ, знаємо се з семінара львівського), старанем Впр. о. Давида є все так уложене, щоби усунути питомцям всяку можливість невдоволення. Гадка Впр. о. Ректора є така, що богослов в Римі має журити ся наукою, а все інше має полишити журбі ректора. Ректор має за все старати ся і всіх задоволити. Впр. о. Давида нераз любив повторяти фразу, що менше видасть на добрий вікт, як потім на аптеку по злім вікті. Взагалі під тим зглядом було вдоволене. Кождий діставав в свій час все що було потрібне чи то до науки чи до одежі чи до поживи.

В поступованю з питомцями старав ся о. Ректор все поступати після рацій. „Если есьмо щирими, мусимо оден другого перекопати“, говорив нераз до питомців. Таке щире поступоване родить отвертість, довіре і любов. Справді, не знаю, як ліпше було-би назвати о. Ректора чи батьком чи старшим братом. „Урядовости“ у него не було зовсім. Він правдоподібно не умів-би навіть бути „урядовим“. Ціла колегія творить немов одну родину, де нема ні одного чужого члена.

Так звану квестію „українсько-московску“, котра вічно робила в колегії заколот, неспокій і рострій розвязав Впр. о. Давида коротко і рішучо. „Collegio“ прецінь є „ruteno“, а не „russo“. Москалі поки-що не мають в Римі колегії. В консеквенції сего не хотів навіть слухати за „Галичанина“ і Русское Слово“,

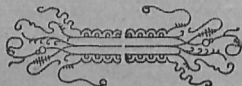
чи там за які інші видавництва наших галицьких Москалів. Колегія не тримає нікого на ланцюху. Не подобає ся, можна попрощати ся кожної хвилі. Богу дякувати, що по італійски чути добре ріжницю, між „tuteno“ а „tusso“, а сеся обставина дає кождому ректорови правну основу беречи українського характеру колегії в Римі.

Колегія, як звісно, утримує ся з фондів австрійського правительства, з процентів з зложеного капіталу для Русинів папою Львом XIII. і з додатків, які додає все „Конгрегація пропаганди“. Через се послідне приходить нераз до непорозуміння між Конгрегацією а ректором і треба великої зручності, щоби було вдоволене в колегії і щоби Конгрегація не могла зробити закидів. І на сій точці також щастило ся Впр. о. Давиді. Що більше, — він позискав собі повне довіре і з відтам доходили нераз голоси, котрі говорили за Впр. о. Давиду, як доброго ректора і знаменитого адміністратора. Розуміє ся, що о. Ректор вмів те довіре використати на річ своєї Церкви і свого народа.

Его заходами зреставровано колегію, що натурально не є легкою річю. Спроваджено також нові гарні ризи до церкви, а в найближшій часі мала зачати ся реставрація церкви. В Римі дуже звертають увагу на обряд; після обряду судять навіть нарід. Не диво проте, що кождий обряд старає ся все виступати в цілій красоті і повнім блеску. Щоби і наш обряд не стояв позаду, але о скільки се можливо, щоби здобув собі в Римі першєство, було всегда мрієву Впр. о. Давиди. Передовсім старає ся о то, щоби в колегії був добрий хор. В тій цілі просив наших Владик о присиланє кандидатів спосібних, даючих надію, що зможуть і схочуть використати вповні побут в Римі в цілі приспособлєня ся до сьвященства, — але також, щоби узглядняли, чи кандидат може належати до хору чи ні. Владки прихилили ся до просьби Впр. о. Давиди і нині можна в Римі почути, що найкрасший сьпів то в церкві рускої колегії. Особливо Росиян притягає наш обряд і наш сьпів так, що часто можна їх видіти на нашій Службі Божій. А на богослужєнях приміром страстних або на богослужєнях в більші сьвята наша церква прямо набита чужинцями. Так само, коли маємо які богослужєня по інших церквах.

Взагалі за три літа свого побуту зробив Впр. о. Давида для нашої справи дуже багато. Тепер він уступає з ректорства, щоби відічити ся в Галичині з хвороби серця, яка не позваляла єму забавити в Римі довше. Желаетмо з щирого серця прийти як найскорше до здоровля і вернути назад на своє місце і працювати дальше так як до тепер.

Петро Задворняк.

Ювілейні торжества в Інсбруці.

Про устрій теологічного виділу і конвікту в Інсбруці подав я дещо в двох числах „Ниви“ за 1907 р. Замітки про сі заведення подав до ювілейного Альманаха віденської „Січи“ тов. Ів. Перепелиця. Ті обставини, як і то, що в Інсбруці образують ся наші богослови, спонукає мене до опису торжества п'ятдесятилітнього ювілею згаданої інституції (1858—1908).

Про історію і статистику виділу та конвікту написав особну книжку о. Др. Михайло Гофман, в ювілейнім році реґене конвікту, а рівночасно декан виділу п. з. „Das theolog. Konvikt einst u- jetzt. Den Alt u. Jungkonviktoeren zum 50. jährigen Jubiläum in herzlicher Verehrung u. Liebe gewidmet, Innsbruck, 1908, 5. корон. Перебіг торжества подає 4. випуск газетки „Korrespondenz des Priestergebetvereines im theol. Konvikt zu Innsbruck, XLII, 1908, Juli.

Торжество тревало 7, 8 і 9. липня, а стояло під знаменем Серця Христового, якому посвячений цілий Тироль ще з часів наполеонської війни (1809), а який плекає ся з особливим піетизмом в конвікті. Органом того культу в конвікті є товариство, зване Priestergebetverein, що обнимає майже всіх членів теологічного інсбруцкого факультету. Ювілейне торжество зладив виділ згаданого товариства.

В торжестві взяло участь 600 учасників, між ними 1 кардинал і 4 єпископів (америк., німец., швайц., угорск.). Привітні телеґрами і письма отримано від папи, 18 єпископів, від цісаря, архикнязя Євгена, намістника Тиролю, президента Форальберґу і маршалка краю. Від Русинів прийшло 3 телеґрами з Галичини.

Вечером 7. липня відправив єпископ Rüegg з С. Гален в церкві Прсв. Тройці богослужєне в честь Божественного Серця. Потім наступило привитанє зі сторони ректора колеґії і спільна вечера. Точки до розважання задав учасникам звісний вчений теолоґ о. Др. Нольдін.

Слідуючого дня рано відсвяткував сальцбургський кардинал Катшталер архієрейську Службу Божу, а єпископ з Тревіру, Корум, виголосив огнисту промову на тему „народу же вѣровавшему бѣ сердце и душа едина“ (Діян. 4, 32). Девізою конвікту суть як раз слова: „Cor unum et anima una“! Перед самим полуднем відбув ся духовний концерт (т. з. академія), заінавгурований композицією одного з конвікторів і доведений до кульмінаційної точки бесідою одного конвіктора про долю ордена Товариства Ісусового та про першого реґенса конвікту о. Д-ра Ніллеса, великого знатока східних обрядів.

До обіду засіли всі разом: єпископи, професори, священники, питомці всіх націй. Услужували конвіктори, між ними члени визначних аристократичних родин. Тоасти виголосили між іншими архієпископ з Milwaukee (Америка) Мессмер і єпископ з Грану Кольт. По обіді всі вийшли на т. з. вілю, положену за містом, де відбув ся спільний підвечірок. Продуковали ся ту хори, а між ними звертав на себе увагу хор Словян. Крім того відчитувано т. з. Floh с. з. гумористично-сагіричні твори на тему конвікторського життя. Сей „Floh“, се характеристична прикмета з товариского життя в конвікті, а відбуває ся майже що місяця. Вечером пускаю на вілі фаєрверки. Між ними звертав на себе фаєрвекеровий образ Христового Серця 4 м. висоти, а 2 м. широти.

З нагоди ювілею, що згромадив в Інсбруці представителів цілого світа, вибито памяткові медалі з срібла і бронзу та видано памяткову книгу.

З ювілеєм факультету і конвікту святковано ювілей професора догматики о. д-ра Гугона Гуртера, який в 26. році життя обняв катедру в хвили основаня факультету в 1858 р. і скінчив в липни 1908 р. 100-ий семестер своїх професорських викладів. По фериях зачинає вже 101-ий.

Після виказу членів товариства Priestergebetverein, зладженого з нагоди ювілею конвікту, число членів товариства виносить 1971 між тим 459 монахів (Василиян 6.), а 1512 світських. З світських випадає 1 на Азию, 2 на Австралію, 173 на Америку, 6 на європейску Турцію, 20 на Росію, 58 на Галичину, 9 на львівську руську дпезецію, 2 на перемиску, 5 на станіславівську. Товариство видало 2 кардиналів, 16 єпископів, 48 професорів теології, 237 докторів. Товариство основано в році 1866.

Образ ту змальований характеризує наглядно донеслість інсбруцкої інституції з єї всесвітнім, правдиво католицьким устроєм. Ювілейні торжества скріпили ту звязь пієтизму вихованців інституції до професорів і настоятелів, скріпили і звязи між самими вихованцями в душі засади „cor unum et anima una“!

О. В.

Історично-статистичні замітки про інсбруц- кий теологічний факультет і конвікт.

(На підставі книги пам'яткової, виданої з нагоди 50. літнього ювілею).

Цісар Фердинанд отворив указом з 1562 р. школу в Інсбруці і віддав її Єзуїтам, які по кількох літах оснували бурсу для бідних студентів. В р. 1588 мала бурса власний дім, посвячений св. Николаєви, правдоподібно яко покровителеви опущеної молодіжи. В р. 1603 школа стала гімназією, 1672 академією, 1673 університетом, хотяй грамоту винесеня до підности університету видав папа і цісар аж в р. 1677.

Теологію догматичну і моральну та церковне право поручено викладати Єзуїтам, біблійні с судії світским священникам, а цивільне право і медицину світским професорам. Призначенем університету було, противділати протестантским впливам.

Коли знесено орден Єзуїтів 1773 р., числив університет 911 слухачів, між ними 325 теологів, 116. правників, 43. медиків, 427 філософів. Зі знесенем ордена прийшов кінець на університет і бурсу. На місце бурси, що містила всіх студентів, оснував Йосиф II. генеральну семінарію для теологів, а на місце університету теологічний ліцей I семінарія і ліцей були пересякнені ідеями раціоналізму і просвіченого абсолютизму та ширили противцерковного духа. Завдяки студентам і питомцям, які виступали против ліберальних своїх професорів і настоятелів, прийшло до замкнеоя обох інституцій.

В першій половині XIX. ст. старав ся магістрат о відновленє університету, але єпископ з Бріксен, Гасснер, заявив, що буде о то старати ся лиш під услівем, як теологічний виділ обіймуть Єзуїти. На підставі цісарської постанови отворено в падолисті 1857 р. теологічний факультет (філософ. і правнич. отворено ще передтим) і надано єму спеціальний устрій. Факультет мав подавати основнійше знанє, чим се потрібне для звичайного священника, а в тій цілі утворено, чотиролітний курс т. з. великої догми. Вибір професорів віддано в руки провінціяла Єзуїтів, а вибір декана в руки їх ректора.

В першім році 1857/8 було в зимовім семестрі 2 звичайних, 16 надзвичайних, в літнім 3 і 15 такихже слухачів. В слідуємім році підскочило число учеників на 68. Професорів було 6, а в другім році прийшов Гуртер, що викладає вже 100. семестрів.

В 1858 р. основано під зарядом Єзуїтів семінарію або конвікт для теологів. В першім році було 2 настоятелів а 37 питомців, між ними 4 священників.

В р. 1859/60 вийшов з теологічного відділу перший ректор університету, 1850/1 оголошено першу конкурсну працю з нагородою 600 кор. Таких праць дав теологічний факультет 54 в протязу 50 літ, отже більше чим сьв теки факультети.

На підставі цісарської постанови отримав факультет право уділяти докторат в р. 1866. Перед тим зроблено 10 докторатів, але держава їх не признала. Докторанди зістали звізьнені також від приреченя, що будуть поборювати схоластику і культ Христового Серця.

В 1870. повстала під вражінем ватиканського собора велика буря в австрійськім парламенті. Ліберальні послы виступили против теології згакаї, а інсбрудкої і Єзуїтів спеціально. Остаточю закинено в парламенті думку про знесенє теології в Інсбруці, а вдоволено ся тим, що провінциял і ректор Єзуїтів зрезигнували 1873 р. з своїх прав при іменованю професорів і декана на теол. факультеті. Цісар Франц Йосиф і сойм тирольський сприяли інсбрудкому виділову, тому і справа закінчила ся лучше, чим на се заносило ся.

Але в 1874 р. зачала ся нова напасть лібералів против Інсбрука, а пристрасна дебата на ту тему тревала в парламенті 24. марта 7 годин. Скінчило ся на тім, що більшість зложена з німецького центра, Русинів, Поляків і правительственных живлів, заявила ся за задержанем факультету і визначила ему річну платню 8.400 зл., з чого випадає на одного професора 1050 зл. (Професор теології в іншій австрійській університеті бере 3.200 зл.!) В р. 1896 підняла ся нова буря в парламенті задля товариства, званого Priestergebetsverein за его піетизм до папи, але і та буря скінчила ся щасливо. Три рази перейшов факультет кризу, що грозила ему загладою!

В конвікті основано в 1861 р. товариство сьв. Михаїла в ціли спмаганя сьв. Вітця молитвами і датками, а від того часу навязали ся щирі відносини і часта кореспонденция між папою а конвіктом. В р. 1866 основано т. з. Priestergebetsverein, якого ціль є: „ut convictores in sanctissimo corde Jesu dulcite sociati, cor unum et anima una effecti, viribus unitis spiritum vere sacerdotalem in convictu sibi acquirant, acquisitumque e convictu egressi couseverent, foveant et laboribus apostolicis exhibeant ac probent“. Про то товариство була — згадка в „Ниви“ в статі п. з. Ювелейні торжества в Інсбруці. Пізнійше повстали в конвікті товариства для поцираня католицької преси, кат. академиків, для поборюваня алькоголю і ширеня християньско суспільної діяльности.

За пятьдесять літ свого існованя мав теологічний факультет 37 професорів; видав 178 (а если числити тих, що зложили всі ригороза, але ще передтим, як факультет мав право видавати докторські дипломи — то 188) докторів; ригорозів складано 948, зложено з відзначенем 70, незложено 47, написано конкурсних праць 54. Слухачів (конвікторів і екстерністів) було 5989,

з того австро-угрських 2489, заграничних 3409, єввітських 4209, монахів 1689. Ті слухачі походили з 202 дієцезій цілого єввіта та з 73 монаших провінцій. Єпископів вийшло 20 (перший з Тревіру 1881, останній з Індій 1907), а між тим 1 кардинал (з Праги), з поміж професорів вийшло 2 кардиналів (оден Бзуїт, другий владика з Сальцбурга*). Sub auspiciis промовало ся двох (в р. 1900 і 1907). Русинів було 40, між ними 11 Василян.

Конвікт числив в пятьдесятилітх свого існованя членів 2983, австро-угорських 1008, чужих 1975, єввітських 2455, монахів 528, дієцезій 180, монаших провінцій 49.

Число конвікторів росло так:

1860—49 душ, 1875—99, 1885—153, 1897—190, 1908—266.

Число теологів взагалі росло так:

1857—22, 1860—86, 1875—170, 1885—244, 1897—331, 1907/8—352.

Число членів Priestergebetverein-у виносило від 1866—1908 1971 голов.

З того перегляду видко, як з незначних початків, наче з зерна гірчиці, виросло то дерево, що своїми галузями обіймає цілий єввіт. А той розвій іде поступенно що раз більше, факультет і конвікт ростуть в силу і значіне, тішають ся симпатіями папи, єпископів і щирих католицьких кругів між єввітськими людьми, як те показало ся з нагоди ювілею 50 літнього его існованя. Ніякі бурі не зломали его сили, а було їх не мало. Свій характер і розвій завдячує виключо ордену Бзуїтів. Вже міністер Штремайер заявив в перляменті 24. III. 1874, що теологічний факультет відданий в руки інших професорів стратить своїх слухачів.

По судьбі інсбрудского факультету можна пізнавати напрям, які віють в публичнім, головню політичним житю Австрії. Не було дотепер важнійшого культуркампу, якийби не звертав ся против Інсбрука і его вихованків.

О. В.

*) Про членів Priestergebetverein-у була згадка в попередній статі „Ниви“.

Бібліографія.

(Каталоги старинностей).

1. Каталогъ книгъ церковно-славянскои печати. Зладивъ Дръ Иларіонъ Свѣнцицкій.

Выдавництво Церковного музея во Львовѣ. І. Жовква, печатня ОО. Василянъ. 1908, X, 213 ст. 8°. 3 кор.

В році, у якому наш Впреосвящ. Митрополит Андрей вѣдозвав ся до духовенства Своєї провінції про потребу стисло наукової праці у нашій церкві, виступає перед широким сьвітом нова інституція, яку Він для піддвигнення нашої науки покликав до життя — церковний музей. Він повстає в хвилі важній для нашої церкви і нашого народа. Будим ся до нового життя і треба нам піддержки із нашої минувшини. Се, що зібрали наші публичні народні бібліотеки і музеї: Народного Дому, Тов. ім. Шевченка, Ставропігії, — се ще не обняло всіх пам'ятників нашої народної, а тим менше церковної культури. З другої же сторони, наша церква і духовенство, в нашій давнині така велика духовна, культурна і національна сила, у тому культурному змаганю около береження і студіюваня своїх старинностей до послѣдних часів не заявили програмової участи. Бо то, що зробили крилошани: Іван Лаврівскій для перемискої капітульної бібліотеки і о. А. Петрушевич для Нар. Дому — як і не великі їх діла, — все то лиш спорадичні змаганя одиниць, ще далеко недосягаючі ваги і богацтва нашої церковної старини. А тимчасом наші лучші і важнійші пам'ятники почивали або безслідно затрачувати ся, або опиняти ся за границею... Наслѣдки із такого стану річий для нашої церкви і культурної праці стали очевидні.

Все то зрозумів, а радше відчув Високодостойний Основатель церковного музея і оснував его на то, щоби „зібрати, систематично упорядковати і зберегти для науки пам'ятки культурно-церковного життя полуднево-західної Руси... Зібрати по можности все, що можна буде тільки дістати з пам'яток нашого культурно-церковного життя, а прочі відділя доповнити настілько, щоби дати можність ученим без злишньої страти часу і срецтв працювати на місци для рідньої науки“.

Велике і важне завдане для піддвигнення і добра нашої церкви і нашого народа! Животність сего діла і велика любов, з якою взяв ся до него щедрий оснуватель вже нині слідна із его успіхів. Протягом кількох ледви літ чотири кімнати музея наповнили ся многими і цінними скарбами із нашої церковної старинности і важними науковими средствами. А щоби користанє з них зробити як найдоступнійшим, „Заряд Музея буде після плану Основателя видавати обширні каталоги, описи, а

по можности і оброблені матеріяли. І так: катальогі старопечатних і рукописних відділів, описи пам'ятників малярства, різьби, штуки взагалі і етнографії, реґести і указателі актів.

І ось вважал ся вже перший его катальог церковно-славянських книг, зладжений через управителя музею Дра І. Свїнцицького. Після слів передмови він має „на цілі як доповнене звісних вже бібліографічних трудів (особливо з історії полуднево-західного руского друкарства), так і подання можности місцевим бібліографам орієнтовати ся в пам'ятниках церк.-славянської печати і ритівництва“ — очевидно — до тепер нагромаджених в музею. Як нібудь до сего часу вже появило ся і більше бібліографій церк.-слав. друків (їх короткий огляд в у: Э. Калужняцкоґо, Къ библиографии церк.-слав. печатныхъ изданій въ Россіи. СПбетерб. 1886 ст. 1 і 2), а навіть і кілька спеціальних студій про наші друки Я. Головацкоґо, Е. Голубова, А. Петрушевича, Е. Калужняцкоґо, П. Гільдебрандта, К. Студинського і инь., — все таки доповнення і поправки до них суть пожадані, тим більше, що згаданий катальог, як проби показують, титули і літа книг подає точно і вірно.

Титули, друквані проглядною кирилицею суть переважно (шкода, що не всюди) держані в повнім контексті з зазначенем (товстїйшим друком) кіноварії. За титулом, пагінацією і форматом книжки слідуєть короткі примітки зглядом деяких замітнійших прикмет самої книжки, єї укладу, стану, способу набуття і т. п. Що до таких приміток можна бути ріжних поглядів, та бажань і субективному виборови укладача катальоґа мусить ся у сїм случаю полишити широке поле.

Шануючи сю автономію автора, всетаки в наших часах бажалоби ся у такому катальозі бачити узгляднену більше історію літератури, принайменьше при важнійших книжках.

Т. зн. щоби кромі відклику на опис Каратаєва були подані еще монографії або иньші студії відносячі ся до даної книжки, прим. про біблію Скорини, О. трожецьку, друки Швайпольта Фіюля, Виленські і т. и.; або додані другі, докладнійші від Каратаєва описи, прим. Болобанівського, Стрятинського служебника (№ 184) і требника (№ 243) в III. томі „Пам'ятників полемічної літератури“ вид. Петерб. археограф. комісії (Русская истор. библиот.); або таки при самих кннгах зазначити автора, прим. при (№ 431 (612) Науки парохіялїня (Почаїв 1794), нема згаданого руского перекладача Юліяна Добриловського ЧСВВ., підписаного під посв'ятою книжочки. III. авторови, знатокови старшої і новійшої літератури, се не прийшлоби з великою трудністю, а тоді такий катальог близше відповідавби цілі, зазначеній ним у передмові.

Що же тикає ся самого укладу катальоґа, він держаний в реальнім порядку: наперед св'яте письмо (№ 1—76), потім церковно-богослужебні книги (№ 77—313), авафисти і молитвослови (№ 314—375), жите св'ятих (№ 376—402), проповіді (№ 403—447), церковне право (№ 448—461), аскетика (462—486), бсґо-

слове (№ 487—560), граматики, словарі і учебники (№ 561—579), „ріжні видаця“ (№ 580—595), листкові видаця (№ 596—632), антимінси рукописні і печатані (100 нрив) і додатковий спис книжок, які прибули в часі складаня книжок катальога (№ 633 — 706, 707—709).

Кожда група знова обнимає спеціальні відділи уложені в хронологічнім порядку. Уклад добрий, лишень переведене его в подробицях полишає у многих місцях до бажаня. Так під зглядом генетичної послідовности як і хронології. Возьмім прим. першу групу: п и с ь м о с ь в. Автор держить ся такого порядку: біблія (№ 1—6), евангелиє (№ 7—17), апостол (№ 18—30), новий завіт (№ 46 і 47), псалтир (№ 48—74), толкованя (№ 75 і 76).

На нашу думку лучше булоби порядок сеї групи полишити загально прийнятій у біблістів, що є: біблія, псалтир, новий завіт, евангелиє, апостол, сімфонії і толкованя і при толкованях або відразу уміщені, або від илачами зазначені: евангелия учительні (№ 403—409) і бесіди Золотоустого на апостольські дії і посланія (№ 469 і 470) і сьв. Андрея толкованє апокаліпси (№ 475).

Труднійша вже річ порадити собі з другою найбільшою групою: перковно-богослужебними книгами. Здає ся найвідповіднійше булоби зіставити їх після черги богослужебних кругів: нічно-дневного (часослови), тижневного (октоїхи, ірмолої), великодного (тріоди) цілорічного (мінеї, анфолої). Опісля служебники булоби перехідним звеном межі публичними церковно-богослужебними книгами а підручниками до справованя тайн і благословень (требниками). Накінець типики надавалиби цілому сему апаратови один скомбінований порядок і яко книжка до приватного ужитку зачиналаби ряд прочих подібних книжок як: богогласники, акафисники, молитвослови і пр.

Однак сей чи той порядок в нутрі якоїсь групи буде все зглядним і залежати від вибору; коби лиш улєкшував ориєнтацію, а тоді він може бути навіть більше або меньше в датний. Але вже для сеї ціли мусить бути точно і консеквентно переведена одна систематика, щоби річи, які до себе належать були разом, не пороскидувані. Щоби катальог музея був під сим зглядом без закиду, не мож сказати.

І так хронологічний порядок не всюда точно придержаний: прим. № 7 (1575) і 8 (1563); № 58 (1697) і 59 (1689); № 67; але меньша о хронологію: книжки є побіч себе, то і з'орієнтувати ся лєхко. Иньша справа є порозкидуванєм книжок того самого рода по ріжних місцях — і се є найслабша сторона катальога. Прим. № 40 відділений від 43 і сл.; від часословів (№№ 162—181) відокремлені полуустави і молитвослови (№№ 344—371); № 299 чин ювілея належить до листкових видань і є ідентичний з № 613; а вже служби поодиноких празників і сьвятих, далеко відкинені від тріод й мней і трефолоїв, дуже пороздріблювані. Пор. №№ 297—318, 332—335;

подібно як і другі дрібніші річи: № 396—402; 410 і 411; 449; 535, 547—8, 557; 502 а 551; 473 а 568 і инь.

У всім тім не так лехко булоби згубити ся, колиби книжка не була зложена без перестанків від початку до кінця. Наколиби вона мала якісь, відступи і написи межи поодинокими частями та над колумнами, булаби прогляднійша і вигіднійша до ужитку. У теперішньому виді приходить ся заедно заглядати до указателя. Азбучні списи додані до катальога, є точно і старанно зроблені. Є їх аж шість: I. Книжки і виданя, II. Печатні, III. Автори, видавці, IV. Друкарі, V. Дереворити, ритівники, VI. Присьвяти, герби, VII. Імена власні, місцевости, VIII. Ціна книг, вкладні, рукописи. Відсилки на числа порядкові катальога є вірні. На першій стороні (191) указателя належить при Азбучі Зизанія справити 561 на 567 і в примітці счеркнути баламутне число 2.

Мимо всего згаданого в цілости катальоґ представляє ся дуже поважним оглядом наших церковно-славянських книг і, що найважнійше, все тепер репрезентує собою багатий і цінний матеріял із нашої старини, доси в музею нагромаджений. Як на початок се вже дуже много, але еще далеко не все. Тепер наше духовенство є поклоняне до сего, щоби сшільними силами по змозі музейні збіркам доповнити. Кілько то у нас є різних старих друків, от хотьби молитвословів, служебників, яких еще нема в музею? Для приватної одиниці вони переважно не представляють вартости і лежать без ужитку. У тій скарбниці для них ліпше місце. Тут вже вони не згинуть і неодному та не раз стануть в пригоді. Иде лиш о крихіточку труду і жертволюбности для загального церковного і народного добра. Иде лиш о то, щоби у катальоґ заглянути, або переписною карткою Заряд музею запитати ся, чи сяка або така кнажка яка є у нас, у наших знакомих, у нашій церкві, є вже в музею. Наколиби відступлене єї музейви даром мало які трудности, заряд музею готов обміняти ся за яку иньшу книжку, або відкупити за гроші. При добрій воли все дасть ся зробити і коли в так короткім часі так богато дало ся Великодушному Оснувателеви зібрати, при збірній підмозі ширшого загалу діло піде еще дальше. Бо лиш таким способом можем мати надію, що з часом будем у себе мати цілий образ нашої народної і культурної спадщини.

Але се еще не весь наш обовязок зглядом музею. Полиште ся еще другий, о много важнійший: користати з него, працювати у нім. Він на то є оснований, щоби став огнищем своєї цитомої культурної праці. І доперва в міру наукового використання нагромаджених тут скарбів будуть сповняти ся наміреня і бажаня его Оснувателя. О коби вони як найскорше і як найпліднійше здійснили ся!

2. Опись музею Ставропигійського Інституту во Львові. По порученню Совіта составивъ И. С. Свѣнцицкій.

Львовъ 1908. Типогр, Ставроп. Инст. XII, 248, 8°. 2 кор.

Рівночасно з каталоґом церковного музею появляе ся описане, а радше також обширний каталоґ Ставропигійського музею, зладжений тимсамим автором що попередний. Памятники, які нині входять в склад музею, вже давнійше і нераз бували описувані і то більше або меньше основно через дослідників нашої старини: Зубрицького, Головацького, Петрушевича, Шараневича, Голубева, Мильковича, Криловського. Навіть пок. проф. Шараневич, властивий організатор і устроїтель музею, зладив був 1890 р. маленький его каталоґ (40 ст. 16°). Нинішній каталоґ, зладжений на порученє Совіта брацького (віроьтно для Великорусів, бо по великоруски), дає одноцільнуорієнтацію про генезу всіх відділів і всіх предметів, зібраних доси в музею. Послїдний оснований з нагоди ювілейної археолоґічно-бібліографічної вистави 1888—9 р., в тій ціли, щоби „причинити ся до глибокого і всестороннійшого розслідуваня рідної старини як також і піддержаня давних брацьких традицій: зосередкувати відому часть культурно-національного життя Галицької Русі“, складає ся головно з брацького архіву і брацької церковної бібліотеки. З нагоди отвореня музею прилучили ся еще до них памятники штуки і техніки та археолоґічні викопалиска; так що цілість обнимає і репрезентує велике багатство нашої історичної і культурної минувшини,

Богата брацька бібліотека, цілими віками та ріжними нагодами громажена, береже много грецьких, славянських, руских, латинських та польських так рукописів (№ 1—148 ст. 1—45), як і друків (№ 1—291, ст. 47—87), головно церковно-реліґійного характеру. Еще богатшим від бібліотеки є брацький архів, на який склали ся в першій мірі брацькі грамоти і записки, опісля письма з других областей культурно-національного життя Галицької Русі. В описі є зібрані ориґінальні письма (№ 1—871 ст. 89—158) і копії (№ 1—248 ст. 158—174) з XIV—XVIII. в., на жаль не всі, бо брацький архів від XVIII. до пол. XIX. в. еще не упорядкований. Памятники малярства, так церковного як і свѣцького, разом з печатними ґравюрами, фотографіями і плянами, цінні завдяки багатству матеріяла (354 нрив) і тому, що представляють іконописну традицію нашої країни почавши від XV. в. Сей естетичний і технічний образ доповняють збірки а) матерій (№ 450—523), б) різьб (№ 600—696), в) медальонів і монет (№ 1—103), та г) викопалиск (поверх 530).

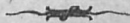
Як з сего вичисленя, а еще більше з розгорненя каталоґу. видно, брацький музей став поважною культурною інституцією Ставропигійське брацтво, видаючи сей опис, інавгурує отворене єї до публичного ужитку і обновлене своєї, колись так оживленої а послїдними часами приспаної, культурної роботи. Найже

вона розвиває ся дальше для добра нашої католицької церкви і нашого руського народа!

3. И. С. Свѣнцикій, Церковно — и русско-славянскія рукописи публичной библіотеки Народнаго Дома во Львовѣ.

Санктпетербургъ. Типогр. импер. Академіи Наукъ. 1904 с. 65, 8^о. (Відбитка з „Извѣстія Отдѣл. русс. языка и слов“ академії, т. IX. (1904) кн. 3 стор. 350—414).

4. Описание иноязычныхъ и новѣйшихъ карпато-русскихъ рукописей библіотеки „Народнаго Дома“ во Львовѣ. Составиль И. С. Свѣнцикій.

Львовъ. Ставроп. типогр. 1905. ст. 62, 8^о. (Відбитка з „Литерат.-наук. Сборника гал.-русской Матицы“ 1904—5).

5. Опис рукописів Народного Дому з колекції Ант. Петрушевича. Ч. I. зладив Др. Іл'ріон Свенцікій. (Укр.-руський архив. Т. I. Рукописи львівських збірок, випуск 1).

У Львові 1906. Накл. Наук. Тов ім. Шевченка XIV, 242, 8^о.

Задля одноцільности предмету і образу авторських трудів звертаєм еще коротенько увагу на описи рукописів Народного Дому. Видимо тут не лишень похвали і вдячності гідну трудолюбивість ш. автора, але і взагалі якийсь підєм до порядку і праці в інституції Нар. Дому. Видно, що вже в якийсь спис, якийсь катальог, що вже можна користати з его бібліотеки. Проява в звязи з церковним і ставропигійским музеєм замітна під кожним зглядом.

Оба перші катальоги однаково зладжені і взаїмно себе доповняють. У першому церковно-слав. рукописи (всіх 173) переважно богослужебно релігійного змісту, у другому (№ 165—350) латинські, німецькі, рускі і польські письма і виписки головно філософічно-богословські. Уложені в азбучному порядку з додатком докланних орієнтаційних індексів служать для практичного підручного ужитку богословів і фільольогів, які вправді не багато, але дещо інтересного можуть найти в сих рукописних збірках.

А так чисельно, як якістю багатша збірка рукописів о. пралата Петрушевича. Збирана через пів століття, разом з величезною бібліотекою (ок. 15.700 авторів!) яко „Музей А. С. Петрушевича“ подарована Нар. Домови, вона становить в нас в Галичині найгарнійшу колекцію славянських рукописів, хоть всіх їх є лиш 258. У сій першій частині „Опису“ є детально і з

науковими примітками описаних 45 рукописів церковного і свідчого письменства старославянського характеру. А се є: I. Измарагд XVI. в. (ст. 1—18) і Паренезис XV. в. (ст. 21—30). II. Кормчі і номоканони (ст. 31—62). III. Варлаам і Йоасаф, Кирил і Мефодій (ст. 63—75). IV. Прологи (ст. 76—107). V. Торжественники (ст. 108—149). VI. Книги аскетичні (ст. 172—226). При кінці долучені азбучні покащики осіб і річій.

Рукописи тут описані є цікавим свідомством культурного стану та ідейного світогляду наших прадідів в XVI—XVIII. віках, а передовсім гідні уваги і дослідів є сі течії богословського образования у нашій старинній церкві, які пробивають ся крісь оті збірники. Тутки слідно дух, яким тоді жила наша церква, інтересний яко продукт минувшини і співчасности і зародок будучности. Доки не маєм еше повної історії нашої церкви і культури, мусим за нею глядіти по сих жерелах і памятникках. О. Петрушевич поклав великі заслуги зібранем сих цінних матеріялів і великодушним відданем їх народови до ужитку. Шкода лишень, що ся так великого значіння праця єго цілого житя еше не найшла належного оцінена...

О. Боцян.

Праздничні картини греко-католицької Церкви — Дїло нашого спасенія представлене вь праздникахь церковного року зь додаткомъ житєписей унаменитшихь творцїввь нашого греко-катол. Богослуженя. Написавь свящ. Дрѣ Дионисій Дорожинський.

Зь 14 многоцвѣтними іконами и численними картинами вь текстѣ. Всякі права застерѣгаются.

Реньській Институтъ издавничій для религіійної літературы (Густав Браке) вь Кольоніи. Львѣвъ-Липскъ 1908. Стор. 699 іп. IV°. (14 кор. 50 сот.)

Перед нами найновійший твір знаменитого редактора колишнього „Богословського Вѣстника“, автора книжки „Св. Письмо о священнику“ і перекладчика діла св. іоана Златоустого: „О Священствѣ“.

„Праздничні картини“, посвячені в честь і память 1500-ої річниці смерти сьвятого Отця і вселеньского учителя Іоана Златоустого, — заосмотрені апробатою і поручаючим письмом свіх наших галицьких Владик і Прсв. Сотера — являють ся під зглядом зверхньої форми найгарнійшою публікацією на ниві нашої церковної літературы; під сим зглядом „Житя сьвятихь“ — о. Джулиньского не можуть видержати конкуренції з „Картинами“. Оправа з сильного англійского полотна, на верхній окладці золотим відтиском зображена на горі руска деревляна церков в гуцульскім стилю, а побіч неї два гуцульські трисьвічники; понизше два ангели, що тримають на полотні зображену голову Іс. Христа, а по боках сьв. Іоан Златоустий і сьв. Василий Великий. На гребті книжки зображений сьв. Андрей Первозванный.

Сей зверхній, небувалий у нас, напричуд гарний вигляд, каже нам надіяти ся одинокого в своїм роді змісту. І справді, надія нас не заводить. Змістом сеї книги є історія діла нашого спасеня — історія репрезентована і рікрічно відновлювана через церковні праздники. Навязуючи до кожного праздника подає нам Автор не звичайні проповіді праздничні але справдішні популярно наукові розвідки, які вичерпуючо пояснюють значіне кожного праздника під взглядом догматичним і історичним. При кождім празднику виложена его ідея і історична основа і зазначені обрядові особенности з додатком тропаря і его перекладу; за сим слідує поучаюче слово одного з давних сьв Отців східної Церкви. Таким способом представлені в першій часті праздники Господскі і Богородичні в другій нарочиті праздники Сьвятих а в третій в виді додатку звеличені ті прочі Сьвяті, котрі, хотя і не празднують ся торжественно, однак мають особливше значіне в історії східного Богослуженя (сьвв. Андрей Критский, Иоан Дамаскин) і християнства на Руси (сьвв. Андрей Первозванный, Кирило і Методий, Володимир) а також сьв. Єфрем Сирин, котрого твори наведені в сій книзі.

Високо підносять вартість поданого змісту численні артистично виконані картини, поміщені в тексті. Видавничій фірмі належись ся особливше признанє за се, що не щадила коштів на украшенє книги так гарними і дорогими картинами. В ділі находимо 14 картинн в красках, кисти найславніших живописців і кількадесять знаменитих цинкотипій. З признанєм знов для Автора належить піднести се, що не щадив з своєї сторони заходу і труду і постарав ся о репродукції наших найславніших чудотворних ікон, як образ П. Діви Зарваницької і Гошівської і ин. Найзамітніші картини, се виконані в красках репродукції старинних образів, котрі містять ся в ново-заснованім Митрополічім музею, як: Рождество Ісуса Хр., Успеніє, Покров. Ті численно розмішені в книзі картини не лишень служать для єї прикрашеня; головне значіне їх в сїм, що они відповідно настроюють і підносять духа читачів. А сих читачів повинно найти се діло серед всїх верств нашої суспільности бо оно для всїх призначене. Там иайде священник знаменитий, матеріал до проповідій або таки і готову проповідь праздничну. Не одному парохви, що старає ся о внутрішнє украшенє церкви стануть в пригоді знамениті репродукції памятників нашого церковного малярства (звертаємо особлившу увагу на Рождество Іс. Хр., Успеніє і Покров Пр. Діви); він звичайно, тому що не має ніяких подібних взорів, лишений на ласку і неласку маляра і годить ся на копії нераз слабших під зглядом артистичних і чужих нам памятників западного малярства.

Сьвіцький інтелігент найде для себе багато інтересних відомостей богословских і історичних, а простолюдин має популярно написано богату змістом, релігійну лектуру. Неповинна найти ся ані одна сьвідома руська родина — принайменче се-

ред духовної і свідкої інтелігенції котраби не старалась набути сю прегарну книгу.

На конець еще кілька слів. П. Т. рецензентам з „Руслана“ і »Галичанина“ до сего степеня подобало ся згадане діло, що в надмірнім одушевленю, на сліпо помістили слідуочі похвальні слова: „Картини в популярній богословській літературі иньших народів знайли би, без сумніву, почесне місце“ — (Руслан ч. 228) і „того рода сочиненія нѣтъ въ литературахъ многихъ другихъ народовъ“ — (Галичанинъ). Оба рецензенти не мають найменшого сумніву і годять ся в сѣм, що „Картини“ є оригінальним твором о. Дра Д. Дорожиньского і дають нам до зроумія, що ледви чи знайде ся иньший нарід, котрийби міг похвалитися подібною книгою. Погляд сей лишений всякої підстави.

Поляків ніхто не буде рівняти під зглядом релігійної культури і літератури з всіми иньшими високо-культурними западними народами а мимо сего і вони вже здобули ся на цілком подібну книжку, яка появилася вже в третім виданю. Що більше ся польска книжка носить такий самий заголовок: *Obrazki święteczne kościoła rzym. kat. Dzieło naszego odkupienia przedstawione w uroczystościach roku kościelnego II. Żywoty kilku wydatniejszych Świętych. Z licznymi ilustracyami. W Kolonii nad R. Nakładem Reńskiego zakładu wydawniczego dla piśmiennictwa katolickiego (Gustaw Brake).*

Як бачимо, то заголовок (і фірма видавнича) той сам що в книзі виданій о. Дром Д. Дорожиньским. А если заглянемо у внутро польского виданя і порівнаємо его з руским, то не лише можемо завважати багато тих самих ілюстрацій але що важнійше, можемо сконстатувати велику — за велику — залежність руского виданя від польского під зглядом змісту. Возьмім для приміру початкові слова з науки на праздник Непор. Зачатя Пр. Діви. В поль. виданю: *Nie bez powodu i znaczenia obchodzi Kościół katolicki przed Weieleniem się i т. д.* — в рускім: Не безъ причины и значеня обходить св. Церковъ Христова передъ воплощенем і рождеством Господа нашого і т. д. аж до кінця дослівно після польского взору, з сею тільки ріжницею, що спорадично ужито иньших слів як пр. місто „*katolicki*“ „Христова“.

Таких дослівно з польского виданя переведених наук маємо в рускім виданю о. Дра Д. Дорожиньского кілька, иньші є троха свобіднійшою перерібною. Розуміє ся що наук на наші спеціальні церковні праздники не мож найти в польській книзі; якими помічними средствами наш Автор в тих случаях послугував ся, сего ми не годні сконтролювати. Ми не сміємо мати жалю до Автора і робити ему закиду ізза сего, що він занадто докладно використовує помічні жерела і средства — бо се може бути дуже користним — але з сего робимо Авторowi поважний закид, що він не подає нам ніякої замітки про помічну

літературу, якою він покористував ся; сеж є кардинальною вимогою кожної праці, хочби она мала лише популярно-науковий характер, щоби принайменче в сумаричний спосіб були наведені використані твори.

Коли вже є мова про польський взір, належить примітити, що він є знов копією (з додатком житєписий польських Сьвятих) німецького первовзору, який перший раз вийшов з друку в р. 1884, опісля слідувало кільканайцять его видань. Его автором є німецький парох *Beyerle*.

Сих кілька слів вистарчить для поясненя генези нашого руского виданя. Розуміє ся, що они ніяк не ослабляють практичної его вартости. Діло зладжене о. Дром Д. Дорожинським є і останеть ся богатим вкладом в нашу популярно-релігійну літературу, за що належить ся Авторови найширїша подяка. Оно може бути окрасою кожної руської хати і тому вповні заслугоє на як найширше розповсюднене. Набувати можна его в визше згаданім Реньськім Інстатуті видавничім.

о. Др. Д. Яремко.

Всячина.

Ухвали соборчина ходорівського деканату. Сьвященники ходорівського деканату, зібрані на соборчику в Залесцях 19. вересня 1908, прийняли слідуючі внесеня, независимо від себе поставлені председателем соборчика деканом о. Героном Кмицикевичом і референтом соборчика о. Онуфриєм Волянським.

1. Зібрані пятнують клевети кинені на Їх Ексцелленцію Високопреосьвяченого Митрополита в „Ділі“ за розпоряджене в обороні прав парохів;

2. жадають сатисфакції зі сторони компетентних кругів дря тяжко оклеветаного та висказують зі своєї сторони Ексцелленції повне довіре за дотеперішну церковну діяльність і заявляють свою синівску любов;

3. висилають на руки Архіерея адресу зредаговану в душі 3-ої резолюції.

На внесенє о. О. Волянського соборчик ухвалив еще:

„Нива“ ч. 20 і 21.

4. протест против антикатолицького напрямку галицько-руської преси, спеціально „Діла“ і „Галичанина“, „Свободи“ і „Русского Слова“, передовсім за їх напасти на нашу церковну верхню;

5. опублікувати в „Ниві“ всі наведені резолюції і мотиви референта, яко акти соборчика.

Виконанем ухвал зволить зайняти ся Впр. о. Декан.

[Підписи].

Мотиви наведених резолюцій, подані референтом а апробовані соборчиком.

Ad. 1.

Соборчик стоїть на становищі канонічного права, що іменно єпископ має право і обовязок обмежувати політичну свободу духовенства, если того домагає ся інтерес стану, а тим паче Церкви, хотяйби політична партія наслідком того стратила де-що на своїм впливі. Святик повинен бути передовсім слугою Церкви, дальше слугою народа, вкінци слугою партії.

Гіршачі сцени на тлі політично-партійного поборюваня святиків святиками *) підкопують болючо повагу духовного стану, і то треба вважати мотивом митрополичого розпорядження в обороні прав парохів

В борбі з вїйшим ворогом руського народа в Галичині святики не зістали звязані ніяким новим законом. В борбі з польськими впливами і з польським насильством стїсняють святика лиш загальні правила християнської морали.

Розпорядженє заховує сферу культурної діяльности для парохів, напротив котрих волі ніякий святик не сміє мішати ся в діла несвоєї парохії. Шкоди для народа нема ніякої в того рода обмеженю.

Поминаємо вже обставину що, хотяйби акція котрої з обох партій була одинокохосенною для народа, то таку акцію могли підняти світські люди, отже нарід не потерпівби дуже на обмеженю політичної діяльности святицтва.

Ми святики мусимо однак числити ся з фактом існованя обох головних партій в руськім народі і не сміємо бачити найважнійше наше призначенє в поборюваню котрої небудь з них. Ми віримо в щирі интенції приклонників обох партій, ми стоїмо на становищі, що обі сторони хочуть добра народа. Яка з партій обективно хосеннійша для культурного возвитку руського народа, не наша річ судити, тим паче, що того рода питанє не дасть ся однодушно рішити. Субективно обі партії маюють свою політичну рацію бутя, отже ніяка з них не є одиноко спасаєма **).

Стоячи на тойї точці задивлюваня ся, що обі партійні програми нашого народа то річ морально індиферентна, мусимо признати свободу партійної приналежности святи-

*) Гл. Нива, 1908, ст. 547 сл.

***) Гл. Нива, 1908, ст. 481 сл.

щеників і мусимо признати, що священик має право працювати для культурного двигнення народу в рамках тої партії, за якою промавляють его пересвідчення. Невмішуване ся священика приміром т. з. укрмїнського напрямку в культурну акцію парохії, в якій парох працює в рамках т. з. руско-народної політичної програми не принесе народови ніякої моральної шкоди. Поняте політичної шкоди для дотичної партії, то річ дуже взглядна, до тепер однодушно ще не порішена.

Бслиби наслідки розпорядження оказали ся хосеннійшими для т. з. твердої партії, — як се твердять противники згаданої партії, аргументуючи тим, що тверда партія яко з природи безсильна не відчує вістря розпорядження, заказуючого її священикам всяку діяльність в українських територіях, те се булоби щось зовсім випадкового, не лежачого в самій сути розпорядження. А випадково корисний наслідок для партії, якої ісцоване не є моральним злом може чейже бути толерованим з причини так важної, як заховане поваги духовенства.

Ad. 2 і 3.

Хотяй наслідом заяви видавництва „Діла“ відвічальність за напасть на Впрвц. Митрополита спадає з національно-демократичної партії, взглядно її управи, то однак і партія повинна причинити ся до направи згіршення, яке викликало поведене партійного орґану. А вже в першій мірі покликане духовенство до того, щоби тяжко обидженому Архієреєви заявити своє співчуте і висказати своє обурене за напасть на Ёго особу.

Ad. 4.

Становище католицкого священика домагає ся, щоби політична преса, а особливо призначена для ширших мас

а) відносила ся симпатично до науки і руху в католицкій Церкві, а покрайній мірі, щоби не відносила ся ворожо;

б) щоби не поручала такої політичної тактики, яка противорічить християнсько-католицкій морали;

в) щоби не інсинувала єпископам політичних мотивів в їх церковній діяльності, взагалі, щоби відносила ся до єпископів з поважанем їх достоїнству належним.

Ad а). „Діло“, орґан впливого національно-демократичного сторонництва, відносить ся ворожо і тенденційно до католицкої Церкви. Доказом на те є становище „Діла“ до б. п. Льва XIII., до розділу держави від Церкви в Франції, до т. з. реформи подружа і школи народної в Австрії, до віч австрійських католиків, до католицкої преси і католицкої соціальної організації, до енцикліки Пія X. против модернізму, до т. з. монастирських скандалів в Італії.

Основнійше розбирає ті закиди „Нива“ за 1907 і 1908 р.

„Галичанин“ не виступає справді против Церкви взагалі але за то против специфічно католицких інтересів. Основнійше доказувати сего референт не може, бо за мало займав ся головоим орґаном т. з. твердої партії. Внайновійшій добі відно-

сився „Галичанинъ“ дуже симпатично до паломництва до Почаєва і Києва, виступає против церковною власттю введених і з нашим обрядом тісно зрослих установ, як маєві богослужєня, сусплікації, коліноприклонні молитви.

Ad. б).

Наша преса, головню популярна, ширить морально не дозволену політичну тактику для поборюваня противника, приміром уживанє копів, розбиванє насильне віч, уживанє політичного терору.

Ad. в).

Священники і всі вірні повинні відносити ся до свого Владики з пїетизмом. Напастованє єго особи вважають обидою Церкви. Єслиби навіть єпископ мав уємні черти в своїм характері і приватнім житю, то з'огляду на єго загальнолюдеке право до доброї слави і з огляду на єго високе становище і добре ім'я репрезентованої ним Церкви, не повинно ся приватних блудів виволікати перед форум публичної опінії. То противить ся законowi любви ближнього і є обмовою. Єсли-ж напасть не має узасадненя в фактах, тоді стає ся зломанєм справедливости і є клеветою.

Клеветою, евентуально обмовою, грішить руска преса насупротив своїх єпископів.

Закиди роблені пресою обох руских партій одному з наших Владик, з рації Єго „грубого поведєня“, „нетакту“, „амбіції“ — єслиби були навіть правдиві, про що соборчик не чує ся компетентним судити, — відносять ся до приватного житя Владики і не належать на шпальти преси. Суть проте обмовою.

Грубим нетактом і в найлучшій случаю обмовою треба назвати виступи „Галичанина“ против амер. Владики,

Підесуванє церковній діяльности нашої єархії, особливож Впрвщ. Митрополитови і Прєвщ. станіславівському Єпископови, політичних мотивів, а ще до того шкідливих для руского народа, як се було з нагоди ваданя пастирського листу в справі виборів і атентату на б. п. намістника, треба напятнувати яко безпідставну клевету. Єсьмо пересвїдчені, що наші Владики руководять ся в Своїй церковній діяльности лиш церковними мотивами. Єслиби навіть їх розпорядженя були получені з шкодою для політичного піднесеня народа взглядно партії чого дотепер ніхто недоказав, — то і тоді не можнаби підесувати діяльности єархії політичних мотивів, бо що іншого є наслідки „наміряти“. а що іншого їх „допустити“ з важної причини.

Від єпископа ніхто несьміє домагати ся підданя єго під управу політичної партії, а закиди роблені пресою т. з. твердого сторонкицтва одному з наших єпископів з тої рації, що буцім то Він віддав ся на службу другої політичної партії, відкинути мусить ся яко неправду. Виступи т. з. української преси против згаданого Владики суть найлучшим доказом, що Владика не віддав ся на службу політичного українєства.

Треба відкинути ще і той погляд, ширений нашою пресою, що єпископ, зглядно сьвященик, не сьміє закладати сьпецифічно католицьких культурних інституцій, як катол. читалень і товариств. Такі інституції національній культурі не то що не шкодять, противно, збогачують її новими добутками і її доповнюють, убагороднюють, ставлячи культуру на основі християнсько-католицького сьвітогляду. На наш погляд релігія католицької Церкви має стати фундаментом цілої національної культури, а праця Стаїславівського Владика в тім напрямі заслугує лиш на горяче признанє і поперте.

Додаток.

Приватний погляд референта, не прийнятий офіційально соборчиком.

В розпорядженю заходить одна лиш трудність. Розпорядженє виходить з заложеня, що всі сьвященики будуть працювати для дочасного добра своєї парохії, або, если самі не схочуть чи не зможуть, то позволять на таку працю другим, передовсім своїм партийним однодумцям. Можуть зайти однак патольогічні і аномальні появи, що парох не працює сам над культурним двигнемем своєї парохії, другого чоловіка своїх партийних поглядів не може дістати до тої праці, а сьвященика другої партії не хоче допустити. А ту ще моглоби і таке лучити ся, що радикальні живла вихісновалиби то на свою річ. Таких случаїв богато не буде, але не суть вони виключені. Що тоді?

Лишає ся ту т. з. епікія зн. самовільне звільненє себе від закона, якого сповненє не лиш що не осягне своєї ціли (двигненє поваги пароха), але ще і зашкодить Церкві. Але епікі то дуже хитка річ і дасть ся самовільно накручувати. Тому лишає ся або просити законодавця (зн. Митрополичий Ординарият) о інструкцію і поясненє закона в кождім конкретнім случаю, або, що вигіднійше, просити власть о автентичну декларацию розпорядженя на згаданий случай.

З соборчина стрілиского деканату. З нагоди напасти „Діла“ на Їх Ексцеленцію Митрополита ухвалили сьвященики слідуочу адресу:

Ваша Ексцеленціє Високопресовьщениий Архіерею!

Сьвященики стрілиского деканату зібрані на соборчику деканальнім в Голодовичах дня 24. вересня 1908. заявляють своє найвисше обуренє по причині безпідставної і безличної напасти на Вашу Ексцеленцію поміщеної в „Ділі“ ч. 182 з 14/8 1908. і запевняють про свою синівску любов, преданність і повне довіре.

Зогляду на становище нашої преси (Діла, Свободи, Нар. Слова, Гром. Голосу, Галичанина, Рус. Слова) прийнято розолюцію того змісту:

Духовенство не є ворогом преси, але жадає, щоби преса не виступала тенденційно против віри, церкви, обряду, церков-

ної вархії і протестує против антикатолицького напруму рускої преси в Галичині.

[Підписи].

Заява калуського деканату. Духовенство калуського деканату, зібране на соборчику деканальнім в Голини дня 20 жовтня 1908. виразило своє обуренє по причині інвектив, уміщених в статі Діла „ad majorem Poloniae gloriam“, вимірене против найдостоїшої особи Архієрея; зложило Єму заяву глибокої преданности і довіри, надіючись заравом, що комітет редакційний „Діла“ буде настілько лояльним, що в відповідний спосіб дасть повну сатисфакцію ображеному Князеві рускої Церкви. —

[Підписи].

Заява войнилівського деканату.

Ваша Ексцеленція

Високопреосвящений Наш Архієпископ!

Коли в 182 ч. Діла а дня 14-ого серпня с. р. появиля ся статя: „Ad majorem Poloniae gloriam“, звернена проти Високодостоїшої особи Вашої Ексцеленції, розбудило ся без сумніву в серцях всіх щирих Русинів, котрі є вірними синами св. Церкви, а особливо всіх священників, чувства цілком оправданого обуреня на ті негідні напасти і погані клевети, якими згадана статя є наскрізь передовнена.

Однак, щоби дати прилюдний вираз нашим чувствам і думкам, поставили однодушно ми, нижше підписані, зібрані дня 13-ого жовтня с. р. на декан. соборчику в Войниліві, переслати Вашій Ексцеленції з одной стороны щирю заяву нашої синівської любові і чувств подяки за невтомимі труди для добра християнсько-католицької Церкви, нашого святаго обряду і нашого глибоко релігійного народа, для котрого Ваша Ексцеленція жертвують своє глибоке знанє, здоровлє і власне майно; а здругої піднести гримкий голос обуреня і протесту проти такого нечуваного, некултурного поведеня орґану, який є найбільше розширений серед нашого народу і уважає ся висловом опінії партії, унас найчисленнішої.

Тож тим більше жаліємо, що провід у тім орґані міг бути в руках автора згаданої статі який, не хоче видко узнавати нерозривної звязи між інтересом свого народа а інтересом нашої св. Церкви, який не хоче узнавати тих всіх культурно-просвітних здобутків, що їх нашому народови припорило і тепер все єще приносить наше правдиво патріотичне духовенство під світлим проводом своїх Архієпископів.

І холяй ми глибоко переконані, що той голос був лиш спорадичний, а не був виразом ані загаду ані навіть одной з партій нашого народа, то все таки, опублікований, міг у мало свідомих і тямучих людей з поміж інтеліґенції і простого народа, підорвати довіре і пошану для Високодостоїшої Особи Вашої Ексцеленції, а через те ослабити привязанє до св. віри і нашої Церкви.

Тому ми близько чи над тим, почувасмо ся до обовязку, заявити протест проти того, щоби непокликані чинники з світського стану вміщували ся в справи церковної карности.

Замічаємо дальше, що вже й передше давали ся чути серед нас і попри нас голоси то критики то догани, що у нас нема належної пошани для найвишого і одинокого Достоїнника нашого народа, іменно голови і Князя Церкви.

Тому виражаємо тепер наше глибоке обуренє з тої причини, що зі згаданого статтєю, дано безпідскавно оружє до рук нашим противникам.

З тих всіх згаданих причин ставимо до редакції „Діла“, стоячого в переважній часті предплатою нашого духовенства, щоби на будучє не важила ся поміщувати подібних статей і не чинила таким еспособом несприятного розриву межи нашим духовенством а світською інтеліґенцією.

Вкінці заявляємо Вашій Ексцеленції, яко нашому Високопреосвященному Архієпископу, нашу синівську любов, привязанє і послух, та складаєм приреченє, що все і всюди мужно і рішучо будемо стояти в обороні нашої

християнсько-католицької Церкви, нашого св. обряду, нашого народу та Особи Вашої Ексселенції і всіми силами старати ся будемо межі нашим народом невтомимою працію, довіре, повагу, належну пошану і авторитет кошдочасного Архієрея нашої Церкви удержати.

Ті наші чувства просимо покійно прийняти до ласкавої відомости і уділити нам Вашого Архієрейского благослованя.

Войнилів, дня 13-ого жовтня 1908.

(Підписи).

Священство а противцерковні напрями в нашій суспільности.

Допись о прал. Йос. Кобилянського, видана і заосмотрена замітками редакцією „Ниви“.

Зле діє ся в нас з св. вірою, а наслідком того, ми, Русини, не заслугуємо на то, щоби Г. Бог благословив нас в національних змаганях.

Всі рускі партії грішать в своїх орґанах преси против віри. Стара партія в „Галичанині“ і „Рус. Слові“ потягає за православем. Радикальні і соціалістичні виступи против Церкви і духовенства появляють ся в лагіднійшій формі в „Ділі“ і „Свободі“, які толерують священство хиба ще до часу*).

„Просьвіта“ видала поезії Шевченка з найгіршими его творами, обиджаючими реліґійне почуванє християнина і гіршачими руску молодіж. Академіки укр. табору заявляють ся постійно і рішучо ворогами віри. Одинока наукова українська часопись, Літ. Наук. Вістник, ширить атеїзм і соціалізм.

Послідний з'їзд нац. дем. партії, на яким без сумніву мусіли бути і священники, ухвалив одноголосно прийняти резолюції того змісту, щоби поставити у Львові памятник Шевченкови, який свідомо і з розмислом, і старім віці вже, представив Пр. Діву яко покритку, а Христа, яко дитяну хріха**); щоби причиняти ся до ширеня „Свободи“ не застерігаючи ся против ворожого Церкви єї напрями і бикслова протесту против тогож; щоби катедру на університеті дано дрови Франкова, звісному ширителю плиткого безвіря між інтеліґенцією і народом.

*) Нац. дем. преса відносить ся індіферентно до священника, яко священника, а цїнить в нім лиш політично-національний чинник. Ідеалом однак повинна бути така преса, якаби станула на позитивно хр. кат. становищі і в его освітленю оцінювала всі житеві прояви і людей. Того в нас нема. Ред.

***) В культурі Шевченка йде ся в нас за далеко, се факт. Оцінюючи его артистиче і національне значіне ми забуваємо на его антидогматичні промахи, перед якими треба перестерігати головню молодіж. Слово критики і перестороги подане в замітці до тексту популярного видавництва, булоби дуже пожадане. З другої сторони, не можна ся на нашу думку погодити ся з Вп. автором з тим, щоби противити ся поставленю памятника Шевченкови. Будь що будь Шевченко є національним поетом, а до того таким, який не вступав систематично против віри, отже і почитанє его навіть у священників, яко руских патріотів, має своє узасадненє. Треба лиш уникати екстремів по обох сторонах. In medio virtus. Що до дра Франка, се друга річ. Сей чоловік поставив собі за ціль систематичне, ex professo, деколи аж фанатично нерозумне, поборованє християнізму і ту свою ненависть висказує майже всюди, в поезії і прозі, науді і літературі. Обстоюване за ним не оправдане ніяким аргументом, бо та одробина его писань, непоборюючих християнства, не зрівноважить ніяк маси писань і практичної діяльности, звернених против Церкви. Ред.

Ті факти доказують, що зле в нас що до віри!

Причиною того стану суть посередно самі святихники тому, бо вони не показують явно і рішучо, що віра є для них все і всюди найперша, а не нація або партія. А преці Бог і вічність, небо і пекло, діло Боже в християнстві, передовсім во-человічене, хрест, Найсв. Тайна Евхаристії, одинока прввдива Христова католицька Церков, то все річи так великі і важні, що все проче, нація і партія, насупротив них безконечно маліє.

Если інтелігенція світська не видить, щоби найпершим обовязком нашим була віра, если вона видить, що ми справи віри віддаємо молохови націоналізму і партийности, если до того та інтелігенція і так має наклін до безвіря, то як шкідливі наслідки викличе в неї що до віри гіршача обоятність духовенства до справ Церкви. Світська інтелігенція приходить тоді на думку, що ми придержуємо ся віри не з глибини пере-свідчення, але лиш з виішного обовязку, для хліба. Во-ж віра, яка не маніфестує ся явно і рішучо всюди і у всім, не буде повною вірою!

Противно, если світська наша інтелігенція буде бачити, що ми все і всюди ділами оказуємо нашу віру, то і сама або в вірі укріпить ся, або бодай не буде її поборювати. Если-ж частина її буде фанатиками невірства, то вина не буде бодай по стороні духовенства. А хотяйби наша маніфестація з вірою не дала позитивних результатів, то в кождім случаю*), ми зробилибсьмо, що до нас належить.

Тому то повинен кождий святихник, який держить „Галичанина“ і ширить між селян „Рус. Слово“, звертати увагу редакції дотичної часописи на її противцерковні виступи, з загроженем відступлення від передплати. То само відносить ся до прихильників „Діла“ і „Свободи“. Тріміяльні протести малиби ще красші успіхи, але і особистих не треба легковажити.

Закине дехто, що протести можуть бути без успіхів, а рускої часописи таки нам треба. Однак протести загалу або великої части духовенства против антицерковного напрям часописи, без нарушувания політичної її програми, по всякій віроятности, не будуть без наслідків. Если і такі протести не допоможуть, то можнаби знайти якийсь спосіб, щоби ті часописи читати, але при тім, о скілько змога, не підтримувати їх материяльно, або передплачувати „Руслана“, хотяйби его політичний напрям кому не подобав ся. Остаточо, можнаби „Посланника“ замінити пе дневник. (Се неможливе, лучшеби заложити щось нового. Ред.) А еслиби

*) Зі сказаного не слідус, що з вірою треба все і всюди маніфестувати ся, навіть в случаях, які з вірою не стоять в ніякій лучности. Маніфестувати ся треба там, де з такої маніфестації буде для Церкви хосен і там, де хісна хотяй не буде, але заатакована віра вимагає протесту против її ворогів. Ред.

всі ті проєкти завели, то такі противцерковну пресу требаби бойкотувати!*)

Вертаючи до культу Шевченка, то становище съв'язника повинно бути таке. Можна розширяти его поезію, але в очищенім виданю (в цілях наукових, розуміє ся, дозволене уживанє повного, первісного тексту, Ред.) Але Шевченка прославляти, обходити его память, ставити єму памятники, називати его іменем товариства, не можна, а то тому, бо Шевченко прогрішив ся против віри, а посередно против народа, якому видає найбільший, з християньского становища, скарб, іменно догму. Культ поетів, почитаних другими народами, мимо того, що ті поети не були коректними що до віри, є морально недозволений, отже і Русини не можуть брати собі приміру з такого культу. Впрочім Міцкевич, Шілер, Гете не зневажали так христ. віри, як Шевченко, який писав: „Всьо брехня, царі, попи“ (Неофіти. **)

Бог всім кермує і Его рука, здає ся, зависла над нашими партиями. Стара партія здавна, коли ще не було в нас українського напрямю, тягнула за православем і відай за кару Божу, прийшли Українці, та упокорили стару партію. А коли і українська партія много грішила і грішить против віри, то відай і їх діткнула кара Божа, що вони в Росії не мають ані своїх шкіл ані урядів та що і в нас, в Галичині, угнітають їх Поляки.***) А хотяйби і без правдивої Церкви нашим партиям добре вело ся, то такі то добро не буде тревале, не говорячи вже про добро душ народа.

Така моя гадка про руску пресу і культ Шевченка. Хтось інший може інакше думати, але повинен в витворюваню свого погляду розважити, чи той погляд зістав подиктований любовю Бога і Христа і чи приносить Богу славу та чи при іншим, як мій, погляді, устоїть ся надія на усуненє того зла, яке в нас загрожує вірі.

*) Єслиби існуючі наші часописи не хотіли занехати своїх противцерковних тенденцій, а нової не можнаби видавати, то тоді требаби обмежувати ся на читанє існуючих часописий самому, але нарід повинноби ся перед ним перестерігати, взглядно їх вплив неутралізувати поученнями на проповіді і по читальнях. Проєкт абсолютного бойкотуваня, або заступленя політич. преси самям „Русланом“ не до виконаня. Ред.

**) Щоби Гете і Шілер були релігійніші від Шевченка, се невірне. Шевченко був від них далеко релігійніший і коректійший в вірі. Догматичні промахи Шевченка, то лиш припадковість. І если приміром годі християниново почивати Льва Толстого, мимо его геніяльного артизму, бо Толстовє творчість в самій сути, рег се, звернена против церковного християньства, то того ніяк не можна сказати про Шевченка. Погляди Вп. Автора що єо відношеня съв'язника, в загалі християнина до Шевченка, йдуть, на нашу думку, за далеко. Ред.

***) На ті погиди Вп. Автора замітитиби можна, що то лиш зіставленє дійсних фактів, між якими неконечно мусить заходити причинова зв'язь. Сєся анальоґія є „geistreich“, але чи „wahr“? Ред.

Народне Слово (ч. 123 з 6/X 1908) сходить своїми „пікантними“ ілюстраціями на тему утечі кс. Врублевського з графянкою-утеча є лиш підлою видумкою соціалістів — в ряди брукових Wiek-ів, Gonc-ів і Głos-ів.

В статі „Камо грядете?“ мішає ся наша брукова часопись в річи, на яких комплетно не розуміє ся. Закпивши собі по шту-бацки з „архімудрої“ куренди, виданої в оборолі прав парохів, розписує ся Н. С. широко про целібат, за яким мав заявити ся станіславівський синод.

Однак декретів синода ще не оголошено! Завважаємо ще і то, що після історичних дослідів редакції Н. С. целібат то „реформаторські змягання кількох давних папів, що хотіли схрусталізувати свої питомі ідеї“. Поправді однак є се питанє в науці нерішене, чи примусовий целібат походить з апостольских часів. Загально признаним фактом є однак, що целібат є радою Христа і свв. Павла та законом западної Церкви, виданим вже в IV. ст. синодами. Папи наставляли лиш на те, щоби ті ухвали переводити в житє.

Целібат став на думку Н. С. одною з причин псевдореформації Лютра та новочасного противцерковного лібералізму, целібат проляв „моря крови“ та віддалив народи від Христа. Ті твердження так безпідставні, що дивовати ся, як чоловік, маючий претенсії до інтелігенції, міг їх пописати. В протестантів нема целібату, а як раз в протенстмтизмі лежить жерело лібералізму. В православної церкви нема целібату, а як раз православна церков дуже ігнорована. Католицка Церков як раз має найбільшу повагу зі всіх позитивних церков, а если де є ненависть до Неї, то не задля целібату, але задля Її світогляду.

Що целібат віддалив народи від Христа, се кпини з святаго Письма, а що проляв море крови, се кпини з історії.

Апотеоза „руської попаді“, яка після Н. С. „уратувала руську ідею з під гнету“, се мабуть хитра спекуляція фінансова, бо звісно, що попаді радо читають Нар. Слово. А може автор сам є властителем „попаді“ або кандидатом на такого?

Підлою інсинуацією є фраза, що піднесене ідеї целібату нашими „духовними матадорами“ не походить з „модерно-клерикальних стремлінь“, але з якогось таємничого „неодно“. Чи не хотів автор сказати „ad majorem Poloniae gloriam“! Се вже обурююча безличність, що якийсь там газетяр — не дай Боже, щоби се священик або богослов — сьміє в той спосіб міщати ся в справі Христа і Їго Церкви! Далше треба се уважати за упідлене духовенства, если рацию єго існованя бачить ся в женитьбі. Чи-ж головним обовязком священика має бути „продукція інтелігенції?“ Целібат не стигає погорду на свьященство і незамикає єго в „рамках алилуйства“, як раз целібат добре заховуваний підносить повагу духовенства і дає єму спрмогу широкої соціальної акції. Погляньмо на німецке і словінське духоньство!

Називати Ексцеленцію Митрополита сфінксом, що не заявив себе ані Поляком ані Русиним, се ординарна лож. Митрополит заявив себе словами і ділами Русиним, працює для рускої Церкви, а колись доперва грядучі покоління оцінять Ёго заслуги і посвячене ся, за яке платять Ёму тепер чорною невдячністю націоналістичні фанатики. Вже то само, що Митрополит працює для Руси з правдивим ідеалізмом*), мимого, що кілька на Него сипле ся клевет, є доказом Ёго патріотизму з пересвідчення. Годі хіба вимагати, щоби Митрополит став новочасним гайдамакою. Гайдамаччина нині некультурним анахронізмом!

Впрочім як безпідставно накинуло ся Н. С. на особу Архієрея, доказує незбито о. Доварович.***) Нар. Слово закинуло, що Митрополит уладив місію в тій цілі, щоби повалити кандидатуру Романчука на користь свого свояка ґр. Мицельського. В сплетни киненій Н. Словом самі лежи, а найбільша та, що ані Романчук в повіті, де була місія не кандидував, а саму місію і її термін ухвалив соборчик ще тоді, коли нікому про вибори ані сніло ся****). О. В.

Від одного старшого а дуже заслуженого священика з провінції (парох в Ж.) отрималисьмо лист під датою 7. жовтня. В листі звертає Вп. Автор між іншим і на то увагу, що „Народне Слово“ не заслуговує зовсім на похвалу, а то з таких причин.

„Нар. Слово“ помістило кореспонденцію з Копичинець, де віче домагало ся повороту Л. Цегельського до редакції „Діла“ і тої кореспонденції не заосмотріла редакция ніяким коментарем зн. акцептувала то домагане. Дальше помістило Н. С. обидливу клевету на Ексц. Митрополита (о тім сказано висше. Ред.), а вкінці дуже величає Мих. Павлика яко б. редактора „Гром. Голосу“.

Редакция.

„Галичанинь“ закидає (ч. 187) американському єпископови Сотерови дужову хоробу на підставі таких двох фактів. Перше, що суд ідучи за зізнанем свідків і ореченем лікарської комісії узнав слова о. Ортинського, вимірені против цісаря Йосифа II. яко вплив невміняемого духового розположеня. Друге, що акція о. Ортинського яко єпископа носить знамена умової хйроби.

„Нива“ (ст. 546—7) звернула увагу на то, що судово-лікарське оречене доказує хіба то, що о. Ортинський попадав давнійше деколи в стає надзвичайно нервозного подражнення, з чого

*) Пор. церковний музей, анкету в справі годовії льну і конопель, дяківску бурсу, нар. лічницю, кредитовий банк, перемиску щадницю, депутацию до цісаря в справі виборчої реформи, місії, візитації, поширане теологічних студій і багато іншого, що укрите перед світом, а про що знає лиш Бог!

**) Нар. Слово ч. 123. ст. 6.

***) Не думавмо накидувати целібату, се не в нашій силі і не в нашій інтенції. Клірогамію шануємо яко закон нашої Церкви. Але муслино виступати в обороні целібату, там, де бачимо несправедливе єго оклеветуванє.

ще не мусить слідувати, що і теперішня Ёго акція є роботою умово хорого чоловіка. Хорого не зробюлиби єпископом! В цілі доказаня, що о. Ортинський поступає в Америці ненормально не подає „Галичанинъ“ нічого, крім гогословного твердження.

В новійшій числі (211) „Галичанинъ“ повторяє знова своє твержене про патологічну акцію америк. Владики, недодаючи ані одного нового аргументу і не пробуючи навіть обезсилити наших закидів. Насупротив того стоїмо дальше на тім становищі, що допись „Галичанина“ то чиста напасть подиктована партійно-політичними і церковно-схізмофільськими мотивами.

„Галичанинъ“ виступає (ч. 211) остро против нашої часописи. Він наперед невдоволений, що ми сконстантували факт, що „Діло“ змінило ся на лучше під найновішою редакцією. Однак заявляємо, що ми радібисьмо сказати то само і про „Галичанина“, але на жаль до тепер неможемо, мимо нашої найцирційшої волі.

„Галичанинъ“ жалує ся, що ми назвали єго редактора „mente captus-ом“. По правді однак ми взяли той вислів зверний „Галичаномъ“ на адресу о. Ортинського і післалисьмо на адресу публіциста з „Галичанина“. Про редактора ми не думаєли, доперва сам „Галичанинъ“ признає, що єго редактор є автором напасті на пресвщ. Сотера. Ту зазначимо ще і то що, ані ми ані ніхто об'єктивно думаючий не може признати стійности тому поглядови „Галичанина“, що єго напасть то лиш спокійний, безпристрастний осуд діяльности американського Владики.

„Галичанинъ“ закидає нам безвстидну лож за то, що ми бачимо причину єго виступів против пресвщ. Сотера в поборюваню Єпископом апостазіі і культу Наумовича. Заявляємо однак, що на той наш погляд маємо два докази. Перший негати́вний полягає в тім, що мимо найліпшої волі не можемо винайти іншої причини виступів „Галичанина“, бо в партійне та грубе поведене Єпископа не можемо вірити „Галичанинови“ на слово наперед тому, що знаємо єго спосіб поступованя насупротив наших владик в Галичині за їх ніби партійними мотивами диктовану ненависть до „твердої“ партії, а по друге тому, що бачилисьмо лист пресвщ. Сотера писаний етимологією. Другий доказ вже позитивний маємо з листів писаних до нас з Америки, з яких довідуємо ся про схізмофільські напрями між американськими „твердими“. Пресвщ. Сотер не може терпіти, щоби американські Русини були като́л. схізматиками або схізмат. католиками і *inde igitur!*

„Галичанинъ“ закидає нам, що ми интересуємо ся церковними ділами о скілько, о скілько вони лучать ся з фонетикою і українофільством. На то замічаємо, що в ряді наших статей занялисьмо становище під взглядом правописних і політичних поглядів дуже толерантне, бо зазначилисьмо з притиском, що „Нива“ в ті справи не мішає ся і полишає кождому повну

свободу. Політичні москвофільські ідеї зовсім не спонукують нас до борби з москвофільським табором та його пресою, а таксамо політичні змагання україн, табору не повздержують нас від того, щоби поборювати противцерковні виступи українства. Нас обходить в „Ниви“ лиш церковне становище нашої преси. Закид, що ми підпорядковуємо церковні справи під політичне українство безпідставний і з тої рації, бо навіть т. з. клерикальні круги серед українства не все вдоволені з нашого становища, вважаючи его за надто толерантне для москвофільства. Нас однак ніякі закиди не відвернуть від нашого становища. Ми маємо свою програму в видаваню „Ниви“ і від неї не відступимо за ніяку ціну.

Вкінці приймаємо з вдовolenем до відома заяву „Галичанина“, що він буде все заступати нашу Церков і обряд та не піде за православем. А ще булоби нам приємнійше, еслиби та оборона Церкви була правдивою обороною християнсько-католицького світогляду, а відреченє ся православя щоби було фактичним. В обороні такого „українського ультрамонтальства“, яке не дасть ся помістити в рамках хр.-кат. світогляду, ми перші противно будемо виступати, не в борбі против него „Галичанинъ“ знайде в нас щирого союзника.

А що до вихованя духовного молодіжи в семінарії, то вже просимо „Галичанина“ тим не журити ся, а полишити се нашій духовній власти.

О. В.

Польско-панська релігійність. *Одержуємо допись слідуючого змісту:* Хвальна Редакцие! Прошу о ласкаве поміщенє в слідуочім числі „Ниви“ слідуочого:

Дня 26. липня с. р. кинула ся зі стриху в дворі п. Т. Ф. властителя К. покоїзка в замірі самоубійчим. Візвано мене, щоби ю висповідати. Позаяк була зовсім непритомною, тож можна єї лише було уділити „*generalem absolutionem*“. На другий день покоївка відзискала притомність і забажала висповідати ся, однак п. Т. Ф. заборонив посилати по мене. По якимсь часі покоївка стратила знова притомність, але на другий день відзискала єї та просила післати по сьвященника, на що п. Т. Ф. знова не позволив. Мати нещасної прийшла тоді до мене і оповівши цілу справу зі слезами в очах, просила о раду. У відповідь на се сказав я єї, щоби сейчас, коли донька відзискає притомність, покликкала мене. І дійсно на третій день рано о 5-тій годині почув я пуканє до дверей; в них з'явилась мати нещасної дівчини і сказала, що донька просить конче о сповідь і жде на мене. Не тратячи часу удав я ся сейчас до двора і застав служницю зібрану, сидячу на ліжку. Коли спитав я, чи хоче сповідати ся відповіла: „Так єсть, хочу висповідати ся“. Се чула єї мати і дві служниці, що були в тім часі в покою. Відтак хотіла клякнути, але я сказав, щоби ся не рухала, бо бояв ся, щоби се не вплинуло некористно на стан єї здоровля. В ча-

сі сповіди притомність ю опустила і присутність моя показала ся злишною. Виходжу з покою, а за дверима вичікувала вже мене пані Ф. та на вступі привитала такими словами: „Jak ksiądz mógł przyjść do naszego domu bez naszego pozwolenia“... А коли я пояснив єї, що не прийшов до їх дому з візитою, лише визваний до хорої, почув таке: „Ksiądz ją mógł podrażnić spowiedzią i powinien się być wprzód poinformować u nas“. Я відповів, що годі було мені вичікувати аж паньство встануть, бо хора моглаб за сей час умерти і уважав всякі інформації в тм згляді за злишні, тимпаче що хора виразно сама казала мене визвати. „Ale, co to będzie, co to będzie, jak mój mąż się o tem dowie“ каже пані Ф. Га, повідаю, я сповнив лише свій обовязок і відійшов. По хвилі приходить льокай з двора і подає мені лист такого змісту:

К. 29. 8. 1908.

Wielebny Księżu Dobrodzieju!

Dowiaduję się, że W Ksiądz był u mej sługi w moim domu jakkolwiek o to nie prosiłem. Na przyszłość proszę tylko przyjść w tenczas do mego domu gdy w moim imieniu ktoś będzie prosił.

Z uszanowaniem

T. F. *)

о. Йосиф Грицай

сотр. в К.

Від Редакції. Поміщаємо лист о. Грицайя до нас і копію листу п. Ф. Оригінал захований в нашій редакції. Поступок п. Ф. кидає характеристичне світло на польско-панський католицизм деяких галицьких поміщиків. Не зважаючи на маєстат смерти домагає ся польський, взгядно спольщений дідич, щоби руский свьященик просив его о „placet“ в цілі виповнення найважнішого душпастирського обовязку. Дальше домгає ся, щоби паньска служниця не сьміла сповідати ся навіть in articulo mortis без паньського позволеня.

Які мотиви склонили дідича до такого поступку, чи охота до печи руском у свьященикови чи може що іншого, не наша річ судити. Ми констатуємо лиш факт, що ілюструє відносини деяких польських панів до руского кліру.

Ісус і Марія.

Нема красних і дорожших християньському серцю мен, як імя Спасителя і Єго Матери. Тому не від річи буде познакомити ся зі значенем тих імен, поданим научною, фільольогічною критикою.

*) Імени не поміщаємо, хотій в листі воно подане. Ред.

Після дотеперішнього погляду означало би єврейське слово (ישוע) Jesuah-Icyc тільки що „Бог спасенем“, „Jahve est salus“.

Бібліст Франц Цорель подає однак нову гіпотезу, після якої слово „Jesua“ мало би значити „Боже спаси“, „Jahve salva“. Вмісто іменника „suah“ бере Цорель „suah“ за спосіб приказуючий (imperativus) глагола.

(Гл. Innsbrucker Zeitschrift für kathol. Theologie, 1906, S. 764—6).

Імя „Марія“ мало би означати після традиціонального погляду єврейське (מִרְיָם) Mirjâm, stella maris, зьвізда моря або (מַרְיָם) Marjâm, amarum mare, гірке море або сирійське (מַרְיָם) marjâm, Dominus, Господь або (גָּרַם) gam, celsitudo, високість або (מִרְיָם) merajjâm, excelsus, високий, взнеслий.

Бібліст і патрольоґ От. Барденгевр випроваджує слово Марія від (מַרְיָאִם+מַרְיָאִם marj+am=mra) гарна, „wohlbeleibt“. (Гл. Biblische Studien, Freiburg I, 1.)

Ф. Цорель виводить однак слово Марія від єгипетського „mer або mar = любити і єврейського jâm = Jahve, Бог, отже Марія значило би „любяча Бога“ або „люблена Богом“.

(Гл. In. Zeitsch. f. k. Theol. 1906, S. 356—360).

Обі сї гіпотези Цореля, хоть не мають научної певности, всеж так суть найбільше правдоподібними з поміж всіх дотеперішних.

О. В.

До П. Т. читачів „Ниви“.

Прошу о справлене слідуєчих похибок в моїх артикулах: ст. 482, стих 2. згори, по словах взивало до: додати **такого**.

ст. 499, ст. 10. долини, замість першого Ягве-Господь має бути: **Ягве-Бог**.

ст. 500, ст. 2. з гори, замість 23, має бути: **20**.

ст. 503, ст. 9. з долини, по слові второзаконя додати: **значить що оба терміни означають касту, зложену з святих і левитів**.

ст. 504, ст. 15. з гори по слові бесіда додати: **гл. ст. 454, 455**.

ст. 504, ст. 22. з гори, по слові прочих додати: **гл. ст. 456—7**.

ст. 509, ст. 2. з долини, замість незначним має бути: **незнаним**.

ст. 509, ст. 3. з долини, вичеркнути слово: **була**.

ст. 529, ст. 2. з долини, замість розпинає ся має бути: **розпинає ся**.

ст. 533, ст. 16. з долини, замість виключене має бути: **ухилюване ся Єго від**.

ст. 536, ст. 11. з гори, замість естетичного має бути: **асцетичного**.

ст. 537, ст. 5. з гори, замість інтелігенції має бути: **інтенції**.

В цілім артикулі „В справі напасти „Діла“ на Митрополита“, ст. 531—537, слово **Митрополит** має бути всюди писане великою буквою, бо відносить ся до конкретної особи.
 ст. 537, ст. 7. з гори, замість епархія має бути: **єархія**.
 ст. 538, ст. 17 і 18. з гори, замість **незвичайно** має бути **більше**;
 замість слів тим більше що має бути **чим помогла, бо**;
 по слові страшна додати слова: **то і не пожадано робити**
з мухи вола. — О. В.

ВІД РЕДАКЦІЇ.

Се число „Ниви“ дає на додаток замість наук духовних реферат про апольогетичн-социальну діяльність руского душпастиря в наших часах. Реферат має осібно пагінацію і вийде також осібною відбиткою.

З річевих і технічних взглядів задумемо видавати „Ниву“ в такім самім обемі, як дотепер, але в формі місячника. Просимо П. Т. наших передплатників о їх гадку що до того.

Щоби і непередплатникам уможливити посідане деяких замітніших розвідок „Ниви“, будемо їх друкувати також в осібних випусках заосмотрених порядковими числами, які утворять колекцію брошур п. з. „Бібліотека Ниви“. Ціна випуска 25. сот. Дотепер появило ся вже кілька таких випусків, хотяй безпорядкового числа.

Переписка Редакції.

о. І. П. в С. в. Велике вражінє; просимо більше писати, хотяйби і дрібні річи. Передовсім пожадані спостереження з нашого житя.

о. К. С. в Ж. За книжочки місійні і Посланника помістимо, як і за книжочку нам прислану. Науки будуть продовжувані о. сов. Гузарем.

о. М. Д. в Д. Ваша праця яко фахова не надає ся для нас. Що маємо зробити з рукописию? Просимо дуже о нові праці, але не еґзегетичні.

о. Й. Б. в Ц. Заведенє чекового обороту поручено перевести Адміністрації „Ниви“. Претенсії надплатників „Основи“ — яка незнати ще чи буде відновлена — не можуть бути заспокоєні, поки єї довжники не вирівнають залеглостий.

о. І. Г. в С. Помістимо в слідуючім числі. Просимо о нові дописи.

о. А. Д. Дякуємо за ласкаві замітки і поручаємось Вашій памяти.

о. Н. С. в Ш. Добре, але коректу самі переведемо совістно, бо за богато заходу 2. рази висилати. О присланє праці просимо.

Просимо о вирівнанє залеглої передплати. Адм. „Ниви“

Видає „Ком. редакційний.“ — За редак. сторону видавництва відповідає
 о. Онуфрій Волянський.

З друкарні Ставропігійської під упр. М. Рефца.

Число подвійне.

Ч. 22. і 23.

Львів, 1. грудня 1908.

Рік V.

Передплата
річна 8 кор.
піврічна 4 „
Поодинове
число 40 сот.

Адреса
редакції і
адміністрації
Львів, ульця
Коперніка ч. 36.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця.

ЗМІСТ: Ювілят Пій X. — Руске духовенство а ювілей Св. Отця Пія X. — Наше становище. — Становище Єпископів до москвофільского і українського табору. — о. М. Садовский: Синтеза святиглідів. — Соціальна акция руского духовенства. — Протокол ухвал заг. зборів вдовичо-сиротинського фонда. — Чи дійсно там корінь лиха? — о. Мвх. Дороцкий: Голос природи. — Церковні справи в нашій пресі. — Всячина. — Ще з нашої преси. — Дописи. — Від редакції.

Ювілят — Пій X.

У свого гробу триумф життя святкує Петро, Намісник Христа, слуга слуг Божих. Двіста пятьдесят сім Володарів Христового Царства на землі зіступило з престола правди та любови у гріб, та тілом лиш, бо дух зістав, жите лишило ся на знак правди „і врата адова не одоліють его“. Коли умер перший Намісник, певно мусіли християни Риму з трівогою глядіти в будучність Церкви; бо хтож з людей міг би заступити сего особлившого вибранця Христа? Та прийшов Клеменс і християни з радостию, а вороги Церкви з дивованем мусіли сказати: „живе Петро!“ Не місце ту переходити цілу історію Церкви, не час на се, щоб вказувати на хвилі тої історії, в яких зневірені люди в трівозі голосили: „Господи, ратуј нас — ми потопаємо!“ Лиш кілька моментів хочу видвигнути.

Віки старі доходили до краю. В Італії голод, зараза, виливи тисячами трусів стелили свій шлях. Льонґбарди пожогою та кровю добували собі землю. Одна схізма на заході роздирала церков, а друга на сході тїнию грози клала ся на гробі сьв. Петра. Під напором варвар потряс ся в основах цілий цивілізований сьвіт. Стряс ся серед тої бурі і корабель Петра, з якого в сьвіт ширили ся наука та поступ. А хвилі зневіри у лучшу будучність, неохота до жита, розпука заливали, здавало ся, скалу, рвали з неї хрест, щоб его утопити в безвістях забуття. Та то був лиш привид, страшний і болючий! Бо духа „Петра“ переймає муж великий умом та серцем — Григорій I; звільна втихає буря, улягають ся хвилі, а здивовані люди видять, що скала і не рушила ся, а хрест лиш тим красше заблестів у сьвітлі правди: „і врата адова не одоліють его“.

І прийшов час, де булава імператорів піднесла ся на се, щоб вибити пастирський жезл з рук Намісника Христа, де орел володарів сьвіта крилами своєї могучости хотів збити хрест зі скали Петра. Знов поніс ся голос: „Господи, ратуй — ми потопавмо“. А на се слово булава випадає з рук володаря, знемагають орлині крила і здивований сьвіт глядить, як сьвітський меч здаєсь духовному і улягає словам Христа: „і врата адова не одоліють его“. Се історія Григорія VII. і Генрика IV.

І знов прийшла хвиля, де два хрести стрінулись на історичнім шляху, хрест людський і Петра. І розпростер один свої рамена над землю, а другий протягав їх до сердець людських. І стало се диво: за кусень землі мільйони сердець полинули у вязницю-Ватикан і станули в сьвітлі Христа Петрового одно стадо і один Пастир. В історію перейшов яко побідник великий Пій IX., „*ex hoc oritur*“.

Та незадовго прийшов час, де розум людський хотів Божу правду опанувати, здоптати, а до помочи взяв собі і гріш і силу і закони. Здавало ся, що прийде хвиля, в котрій всі считают: „де правда?“ Однак та хвиля не прийшла, бо на гробі Петра засіяло „*lumen de coelo*“; се Лев XIII. здивував сьвіт своєю геніяльністю, знанем і радами у всіх галузях людського знаня і в проявах жита. Тоді затриумфував дух правди над ложню і пацтво, хоть без держави, без оружної сили, одним хрестом і Роспятим на нім Учителем Божої Правди, вічної Премудрости, заволоділо мільйонами людей у всіх частях сьвіта.

Та сьвітло то погасло і знов тривога: хто заступить Льва XIII., хто зрівнає ся з его генієм, хто з'уміє і у ворогів вимусити честь для католицької Церкви!

Деж той чоловік?

Почав ся вибір — конкляве. А сьвіт аж там простягає руку, аж рвесь, щоби рядити судьбою Христової лодки. Люди обраховують всі шанси політичні і після них цінять та судять, хто буде найліпший, хто найвідповіднійший. З вірою глядять католики на сей акт Божого Провидіня, з тривоною ждуть во-

роги рішальною хвилі. А вона прийшла і привела на престол чоловіка, про якого одні у других питали ся: хто він? Почало ся сліджене і люди мусіли собі сказати: „неіслідимі суть стези Господні!“

У прекрасній долині, положеній між Венецією а озером Гарда, на послідних схилах тирольських Альп, розложило ся на північ від міста Тревизо, укрите між виноградниками і оливними гаями, родинне село сьв. Отця, Ріезе. У тім селі жив убогий чоловік, Іван Хреститель Сарто, який повнив службу громадського післанця і листоноша за денну плату одного „цванцігера“, т. в. наших 60 сот. Переступивши 40-вий рік життя, оженив ся з 20-літною швачкою, Марґаретою Сансою. Пенсія, заробіток з шиття та малий город коло хати — се було ціле майно тих на скрізь чесних людей, а мало воно вижити і їх і десятеро дітей, якими Бог се супружество поблагословив. Дня 2. червня 1835, уродив ся другий з ряду син і его названо при хресті Йосиф Мельхіор. Хлопчина зростав, як і другі сільські діти, серед забави, а там і праці; треба було то менші діти побавити, то корову і осла, цілий добуток бідака, доглянути, покласти, то за батька на почту піти. Прийшов час науки. Релігії учив батько, а проче знане давала двокласова школа. На тім мала скінчити ся вся наука, бо батько бажав лиш того одного, щоби син чесно та вірно служив Богу та й громаді, коли ему самому не стане сил до сеї служби. Однак надзвичайні здібности хлопця звернули увагу місцевого сотрудника, о. Ораціо, і він постановив приготувати его до гімназії. Велику заслугу здобули собі в тім о. Петро Якуччі, сотрудник і о. Тит Фузаріні, парох місцевий. Вони переконали батька, так що сей рішив ся післати Йосифа до гімназії в Кастель-Франко, місті віддаленім 7 кілометрів від Ріезе. Почала ся наука с голоді і холоді, серед невигод і щоденного ходження пішки до школи і назад до дому. Не буду переходив сеї праці підготовляючої, одно лиш піднесу, що Йосиф Сарто, чи то в Кастель-Франко, де кінчив 8 курсів граматичних курсів, чи то в Падуї, де дістав ся за просьбою о. Фузаріні, а за інстанцією Венецького Патріярха, кардинала Якова Моніко, різкого родича, до семінарії духовної, усюди був перший, не лиш талантом, але і молитвою і совісною працею.

Наука в італійських семінариях обіймає крім філософії і богословія ще і світські предмети, щоб доповнити браки, з якими вступає італійська молодіж, укінчивши ледви четверту гімназьяльну. І так дня 19. вересня 1850 р. одіває 17 літний Йосиф духовну одіж. А мати, що з простотою серця лучила і ту дивну мудрість Божу, яка йде у парі лиш з правдивою побожностю, якжеж вона тим утішилась, що її син вступає на „Службу Богу“. А чести для сеї гідности не уміла сердечна інакше виразити, як тим, що наказала родині, щоби ему вже не казати „ти“ а „ви“. Вісім літ студій семінарицьких минуло, як гарний

сон, а минуло в молитві та праці. Неможе поминути тут ще одної обставини з життя богослова Йосифа Сарто, обставини, яка мала великий і благодатний вплив на душу і характер его. На вакації приїздив молодий Йосиф з теорією про ідеал священника у свій дім до Різе і мав то щасте оглядати ідеал той сдійсненим в практиці тамошнього сотрудника, о. Петра Якуччі. Простота та скромність в життю, солодка доброта і щирість в поведеню з людьми, обоятність на гідности, на нагороди та похвали за працю для народу, працю, яка рівналась великій жертві свого „я“ для ідеї Христа — отсе характер о. Якуччі. А на той взір глядів богослов Йосиф, в ті прегарні рами вкладав душу свою і сам став взірцем священника.

Прийшов 1858 рік. Семінарія укінчена і підчас вакацій дістає Йосиф Сарто завізане до Ординації. Дня 18. вересня одержує з рук Еппа Антона Фаріні в Кастель-Франко підчас канонічної візитації чин священника. І вже 19-го править першу Службу Богу в родиннім селі Різе. Які чувства наповняли душу о. Йосифа, яку радість переживала мати, бо батько умер ще 4. мая 1852 р., як тішилась родина, ба село — не берусь описувати. Хто ті хвилі пережив, сей їх відчує, бо словами їх віддати, значить невірро, млаво представляти.

Минули і ті хвилі, а прийшов час праці. Першою посадою було сотрудничество в Томбольо, в селі убогих рільників. Та не глядів на се о. Сарто, що вони убогі, лиш думав, як їх учити, як їх вести по дорозі Христа. О. Сарто мав дар проповідництва, так що слава про его проповіді неслась по всій околиці. І щож в них було, що людей так притягало? Ні фраз шумних, ні напушистого стилю не було в них — а віра, любов і евангельска простота, от що до сердець тих людей промовляло. Та любов Христа, любов людей ради Христа не дала йому ограничитись лиш на працю в церкві, бо нарид потребував ради і проводу також в своїм буденнім життю. Тому пускаєсь о. Сарто в село, йде від хати до хати і особливою опікою огортає хорих і убогих. Пізнає брак просвіти, а що за тим іде убожество материяльне, безрадність в борбі з нуждою. Вачив також, як мало розривки має дітвора ба й старші люди, які понад проклін не знали більшої розкоші. Благородний характер і любяче серце ведуть його на шлях практичної душпастирської праці. О. Сарто закладає вечірну школу для анальфabetів, а пізнавши в ній, кілька талантів марнуєсь через убожество, закладає ще й курс приготавлиючий до гімназій. Щоб дати тим людям гідну розривку, закладає хор і музику, які сам зразу провадить. І так вкоротці опановує жите своїх парохіян у всіх напрямх, стає їх світлом, їх теплом. Село на очах двигає ся під взглядом моральним, просвітним і материяльним. І се було одинокою нагородою о. Йосифа, бо сам, як був в часах науки, так і на посаді зістав бідаком. Велика чеснота милосердія не дала ему ні гроша при собі задержати. Сам терпів нераз голод, убирав ся

убого, та за те, хто лиш протягнув руку о поміч, міг бути певний, що „Don Verri“, як его в селі звали, і остатній шелюг ему дасть. Доходило до сего, що о. Беппі ходив до сусідів в деревляних сандалах, щоб не нищити чобіт, а гріш так заощаджений давав убогим. Памятав о. Сарто і на родину, та що з доходів парохії не міг нічого заощадити, то слав ті гроші, які діставав за проповіді, голошені в ріжних місцевостях дієцезії. І то мусів спішитись, бо вже на другий день рано не мав що висилати, так то гріш сей зникав в руках бідних, голодних та хорих людей. Єпископ, видаючи працю о. Сарто та успіхи в ній, завзиває его, щоб подав ся на парохію в Зальцано, яка числила звиш 4.000 душ. Послушний зазивови вносить поданє і в цвѣтні 1867. р. зістає парохом. І коли в Томбольо ся вість жалем людей наповняє за їх вітцем, братом, приятелем, ангелом та скарбом — як його люди звали — то в Зальцано викликує та номінація незадоволене. Була се парохія велика, яку діставали старші, заслужені съвященники або й професори Семінарії. А тут приходить молодий съвященик-сотрудник з незнаного закутка!

І пішло по селу „ладно нас єпископ вирядив“. Та прийшла неділя перша по обнятю парохії — день 14. липня 1867. Нарід цікавий битком церков наповняє. Йде Служба Божа, а потім проповідь. І понеслись з проповідниці слова прості та сердечні. Нарід слухає, а każde слово се гарні звуки, се чудова мелодія, яка з серця до сердець пливе, душу займає та й лучить пароха з вірними честью та довірем. Леги проломані. І знов та праця, що в Томбольо, лиш єї обсяг ширшає та ревноість зі знанем потреб і обставин росте. Пізнавши добре відносини села, зауважав о. Сарто, як дуже низько стоїть рільництво в селі, як і в цілій Італії. Причиною, як звичайно, брак просвіти тай гроша. Одно сам дає, друге спільними силами творить і закладає касу позичкову (*cassa rurale*), яка достарчає капіталу на малій процент, абіжа на засіви тай кермує продажию рільничих продуктів. Тут в селі прийшла нагода, в якій заблестів величним блеском характер пастиря, повний жертви і посвятити. В 1873 р. вибухла холера в північній Італії і загостила до Зальцано. Щоби не наражати молодих сотрудників, він сам в день відвідує хорих, а в ночи ховає померших. А коли раз не стало четвертого до несеня домовини, він кладе рамя своє під ню і так відправляє похорон. А милосердіє его! Воно триумф съвяткує, бо о. Сарто має вже много до розданя. Навіть візок і коня, як собі купив, так людям і се віддав в потребі, а сам пішки ходив. Ходив і шукав між людьми горя та нужди, які скриватись хотіли перед оком людей. І найбільшою радостію его було таким помочи, хотьби остатнім грошем, а коли не мав его, то заставляв і годинник і все, що представляло якусь вартість, а гроші ніс потребуючим. Прийшов до гроша, викуплював заставлені річи, але хиба на се, щоб

їх знов заставити. І знов минуло девять літ. Єпископ Цанеллі побачив, що для такого ума та серця парохія була за малим полем праці, і кличе єго до свого боку. Знова той сам жаль в Зальцано, що перед тим в Томбольо, знов та сама вдяка, бо парохіяни справляють для крилошанина капітули в Тревізо крилошанську одіж. Отже й цілий матеріяльний доробок о. Сарто на такій великій парохії! А ні — таки доробив ся, бо поставив був в Зальцано шпиталь і захоронку та приокрасив церков і пожичив на се 25.000 франків. О тім знав Єпископ і хотів прийти з помочію сему благородному сьвященникови.

Дня 21/VII. 1875. надійшла з Риму булля, що іменовала о. Сарто крилошанином-канцлером капітули в Тревізо і сю посаду обіймає о. Сарто дня 27 листопада. Рівночасно з канцлерством дістає о. Сарто ще уряд духовника в Семінарії. Попри всі дані на один і другій уряд мав Єпископ при номінації також се на взгляді, щоби о. Сарто, маючи в Семінарії харч і хату, міг довги сплатити і щоби мав що роздавати убогим. Головною працею було занятє канцлера, а щоби зазнати і пастирської праці, спішив о. Сарто в Семінарію між богословів і в малу Семінарію між учеників вливати в молоді серця ревність для Божої справи і виховувати чесні, отверті та благородні характери. Чеснота милосердя найшла і тепер своє поле, може навіть ширше, як на селі, але за те укрите, нікому невідоме, бо о. Сарто кождому, хто лиш дістав милостиню, ставив мовчане за перше услівє, Як знова совісно сповняв свої обовязки, найліпшим доказом служить факт, що коли дня 24. листоп. 1879. р. умер Єпископ Цанеллі, вибрала капітула одноголосно о. Сарто, наймолодшого віком і гідністю, капітульним вікарієм. Через 7 місяців справував він сю гідність, а в ній чи то у відозвах до сьвящеників, чи то в праці серед них, пробиває ся велика любов до душ та горяче бажанє в Христі все обновити. Дня 27. лютого іменує Лев XIII. о. Йосифа Каллегарі Єпископом в Тревізо, а сей, як і його наслідник Апольоніо, полишають о. Сарто на становищу Канцлера. Скромний, як в цілім житю, обіймає знов свій уряд і двигає тяжкий обовязок з подиву гідною совістю. Знова минає 10 літ, аж одного вересневого дня 1884. р. просить Єпископ о. канцлера до себе, веде до домової каплиці на молитву, а потому сердечними словами передає єму велику вість о Ёго номінації на єпископа Мантуї. Була се дієцезія дуже запущена. Від 1876. р. не хоче ряд дати єпископам свого ехекуатур, відмовляє утриманя на Семінарії. Стадо без пастиря йде на манівці. Вихованє і поведенє духовенства стояло на дуже низькім степені. Одна часть народу ненавиділа церков і духовенство, а друга з'обоятвіла так, що „вірних“ лишало ся дуже мало. Великодної сповіди, сьвяткованя неділі і церковних слюбів не було. І на сей престол, поставлений на руїнах духовного, християнського житя, вступає дня 18. марта 1885. о. Сарто. Першою журбою Владики була Семінарія, яка

стає зніцею его ока. Але що ряд не давав гроша, то питомці мусіли складати бодай малу часть оплати. Сеї заплати жадав Єпископ ще й для того, бо після Его гадки, богослов, котрий бодай в части сам себе удержував, учив ся цінити се заведене.

Та того було за мало! Тому 7/VII. 1885. звертає ся пастирским листом до всіх вірних з зазивом до складок на Семінарію. Під его батьківским оком росте, двигає ся Семінарія духово, а чисельно заходить до небувалого числа 155.

Не занедбує Сарто і душпастирів і їх двигає. Що пів року уряджує реколекції, в яких бере сам участь, а часто і провід і жадає, щоби кождий душпастир бодай що три роки обнови свою душу в тих духовних вправах і набрав сили до дальшої праці. Не досить сего! Як добрий Пастир йде від села до села, голосить слово Воже, катехізує, сповідає, горне до себе наряд. Пізнавши в той спосіб стан диецезії, скликає синод у вересні 1888. і на нїм являє ся єпископ душпастирем і суспільним діячем, але на основі правди Христа. Просьвітні та економічні товариства, католицке дневникарство в противенстві до жидівско-масонських писем, школа, катехізм — отсе квестії життя і обнови народу в Христі. Якийсь час по синоді знов візитація, знов труди і кинене зерно вже зачинає давати плод. Католицкі просьвітні і економічні товариства, католицка преса, заклад для опущених дівчат в Мантуї — отсе monumentum aere peregrinius праці Преосв. Йосифа. Знов минає 9 літ — дивне число в житю єпископа Сарто, — а королева Моря, велична Базиліка св. Марка, витають Патріярха-Кардинала в особі єпископа Сарто. Се стало ся 12 і 15 червня 1893. Знов Мантуанці і всі вірні диецезії з жалем прийняли сю вість, що їх батько, провідник і учитель вже від них відходить. А він, як убогий прийшов, так і убогий відходив, як справжній Апостол. Видячи се Мантуанці, дали ему в дарі два адамашкові фелони, ткані золотом, три мітри і більший даток на Ст. В., який і лишив ся між бідними в Мантуї. Ряд італійський, який зависним оком глядів на працю єпископа, не хотів дати свого esequatur. А в Венеції народ збирає ся по вічах, вносить інтерпеляції в парламенті, заосмотрені тисячами підписів, всіми силами боре ся за право Церкви і по двох літах і вісьмох місяцях ряд уступає.

Дня 24. листоп. 1894. відбув ся торжественний вїзд серед величезної радости народу і духовенства. Се любов, праця та милосердие святкували свій триумф. Минули торжества, а почала ся праця, та сама, що в Томболво, Зальцано, Тревизо і в Мантуї, іно ще взнесійша, ще в більшій мірі. А милосердие! О, воно не знало границь. Сам жив як сотрудник, та за те по маґнатски роздавав гроші. Сестри, що провадили ему дїм, мусіли добре пильнувати его біля, бо в коротці і того не ставало. Ва! й гроша не все ставало, тоді в поміч приходив заставничий дїм. Ішли там дари в золоті, в самоцьвітах, які діставав Кардинал від своїх приятелів.

Доходив девятий рік праці в венецькій провінції, а вислідом сі попри організацію в знаних вже напрямках ще й місійне жите і почитанє Найсєв. Тайн перейшли подібним походом через край і утравалили ся. Серед тої праці приходить переражуюча вість, що Лев XIII. вже не жиє. Сейчас спішить Патриарх-Кардинал у Ватикан, та на єго душу лягло болюче предчутє. До него доходив голос народу, який ставляв єго у керми корабля-Церкви. Тисячі людей, депутадії товариств робітничих і аристократичних зібрали ся, щоби ще раз уділувати руку милосерного вітця. Много їх плаче, а коли надійшов потяг, всі кинулись на коліна, щоб прийняти благословенство доброго пастиря ще раз — остатний раз.

По похоронах і приготовлюючих церемоніях до вибору, почалось конкляве. Три дні відбував ся вибір. Пять разів бачили нечисленні товпи народу дим, який добувавсь з комина уміщеного над капицею сикстинською. Се славна „la sfumata“—палєнє карточок до голосованя на знак, що вибір ще нерішений. А в конкляве чудні річи діялись. Хрест Петра зближавсь до одного, який з трівоженим серцем шептав в молитві сердечній — „я негідний Господи, я негідний“. Се кардинал Сарто боронивсь просьбою від гідности найвисшої! А коли побачив, що вже при другім голосованю дістав місто 5, десять голосів, при третім 27, а при четвєртім 35, заплакав і з слезами в очах ходив від одного Кардинала до другого та блідий дрозачим голосом молив їх: „не думайте о мені, я негідний, я неспосібний“. Та приятелі-кардинали не переставали налягати на него, щоби вибір прийав. А кардинал Феттагі, Медиолянський Архієпископ, сказав: „Добре, вертайте, Єм. до Венеції, але понесете з собою тяжкі докори сумліня, що відкинулисьте вибір“. Колиж Кардинал Сарто засланяв ся то віком, то браком спосібностей, то слабим здоровлєм, дістав відповідь словами Каафи: „Пожиточним єсть, щоб оден чоловік умер за народ“. Значить жертви треба, а Він жеж на жертву все був готовий.

Засвітав ранок 4 го серпня! Тисячі народу на площі св Петра ждуть, чи не покажєсь „la sfumata“ нема! Доходить 12-та година. В тім отвирєсь велике вікно над порталем базиліки, народови указуєсь хрест, а там окружений асистою виходить найстарший кардинал дякон. Нарід втихає, а з гори, з портику несєсь голос: „Звіщаю Вам велику радість. Маємо Папу, Єго Емінєнцію о. Йосифа Сарто, який прийав Імя Пія X.“ Заграли дзвони по всіх церквах Риму. Се перший привіт Намістникови св Петра. А в капиці сикстиньскій блідий та зворушений, наче прибитий, клячить чоловік, що слабою рукою приймає керму корабля-Церкви. Га, Божа воля!

Лискавицею розносить ся вість по світу про вибір папи. І всі питають ся, хто він? Слідять його жите, йдуть до Різе, а там слідом за Ним до Кастель-Франко, до Падуї, Томбольо та й Зальцано не минають. Про Тревизо і Мантую писати му-

сять! А Венеція гордиться і світу голосить, се наш Учитель, який не знав красної роботи, як Євангелиє Христа, сю книгу Премудрости, переписувати в серцях людських. А Римляни ждали, як до них відізвесь Папа. Сейже, відбувши труди коронаційні, успокоїв ся по великій бурі, яка в душі його йшла, і глянув на вязницю свою. Жаль йому стало за працею душпастирскою. Не заняли його привіти володарів, не втішали его ті гучні оклики, які в округ него гомоніли, коли з *sedia gestatoria* благословив народам. йому бажалось знати убогих та щирих серцем людей, йому бажалось нещасних та хорих бачити, відвідувати і ратувати! А було їх досить — там — по всему світу! Лиш Він вже не може сам до них йти. Не може сам, го милостиню шле, 100.000 франків убогі Риму дістають в дарі. Не може сам зайти у церкви Риму, то кличе Римлян до себе і голосить проповіді, катехізує і радий, що може робити роботу співтрудника з Тамболью. А католики світа — тай ті прагнуть слова привіту від свого Вітця-Первосвященника! До них йде письмо, а в нім велике слово, зміст цілого життя св. Отця: „Жажду мира. І нема чоловіка, який би его не праг. Та хотіти мира без Бога — то безумство, бо де нема Бога, там нема правди; а де прогнано правду, там дарма надіялись мира“. Тому треба Бога впровадити назад до тих сердець, з яких його вигнано. „*Omnia instaurare in Christo* — усьо в Христі направити“ отсе мій клич, моя задача, каже св. Отець.

Аж дивно стає на се слово! Так і чує ся, як промовляє душпастир з Тамболью та Зальцано, духовник з Тревизо, Архієрей-душпастир з Мантуї та Венеції. А слово то важне, бо повне змісту, змісту 45-літнього священничого життя самого о. Йосифа Сарто, а тепер Пія Х. Вже пятий рік іде обнова серед бур і противеньств ворогів Церкви. Та скала стоїть, а на ній хрест в руках Пія все однаково блистить величними словами, які несуть ся з неба: „Сим побідим!“

І надійшов рік і прийшов день празничний. Пятьдесять літ добігло до краю, як свв. Отець став Богу служити, ділом та правдою. Пятьдесять літ проповіді Христа розпязтого, пятьдесять літ по тернистім шляху, в борбі за Христа та його власність: душі відкуплені. Пятьдесять літ шуканя хорих, убогих, нещасних. Де ступить о. Сарто, там з згарищ християньского життя добуває ся іскра любови Христа, з неї огонь, що притягає своїм світлом і теплом людські серця.

З радостію та вдоволенем може глядіти свв. Отець на ті огнища любови в Христі. В Тамболью та в Зальцано обняли вони небозвід рожевим світлом, оживили Тревизо та Мантуу, відкрили ясным блеском Венецію. А з Венеції взяв свв. Отець іскру і кинув єї в огонь життя, що добував ся з Петрового гробу. І огонь запалив світ! *Ignis ardens!*

І ми до того огню ідем — під благословлячу руку серце душу даем! А з руки тої вогню і собі возьмем, най розгорить ся і в нашій Церкві — най бухле полумінею, щоб хрести золотоговерхого Києва — матері городів руских ним загоріли! Теплом вогню того найживе і брат поневолений — най збудить ся в сьвітлі великого Христового: слова най буде один пастир і одно стадо!

К.

Руске духовенство а ювілей Св. Отця Пія Х.

З нагоди 50-літнього ювілею Св. Отця вислано і отримано такі заяви.

№ 7017.

Eminentissime et Reverendissime Domine!

Sacerdotes delegati ex omnibus decanatibus totius archidioeceseos gr. c. Leopoliensis, congregati die 8. Septembris a. c. pro negotiis instituti viduarum et orphanorum post defunctos sacerdotes dioecesanos, utentes hac occasione cum maxima humillitate atque ex toto corde expresserunt Sanctitati Suae ad jubilaenum Ejus sacerdotii nomine totius archidioeceseos sensa humillimae submissionis, filialis observantiae, gratitudinis et gratulationis, precantes pro Sanctitate Sua maximas divitias donorum et benedictionis divinae in plurimos annos, atque ad pedes Beatissimi Patris provoluti Apostolicam Benedictionem exorant. Dignetur Eminentia Vestra Reverendissima sensa haec Sanctitati Suae benignissime submittere.

Cum profundissimae venerationis cultu osculans manus permaneo Eminentiae Vestrae Reverendissimae

humillimus famulus: Andreas Szeptyckij Archiepiscopus.
Leopoli, die 18. Septembris 1908.

Ваша Еміненціє і Високопреподобіє! Сьвященники, делеговані зі всіх деканатів цілої архієпархії гр.

кат. Львівскої, зібрані дня 8. вересня с. р. для нарад в справах вдовичо-сиротинського фонда, використують ту обставину, щоби в найглубшій смиреню і з глибини серця виразити Ёго Святости з нагоди ювілею Ёго священства іменем цілої архієпархії заяву найсмиреннійшого віддання ся, синівського почитаня, вдячності і гратуляції, молять для Ёго Святости о найобильнійші ласки і Боже благословенє на многая літа, та кланяючи ся до стіп Святїйшого Отця, просять о Апостольске Благословенє. Звольте вселаскавійше, Еміненціє, зложити ту заяву Ёго Святости.

З найглубшим почитанєм цілуючи руці остаю
Вашої Еміненції

найсмиреннійший слуга:

Андрей Шептицький Архієпископ.

У Львові, дня 18. Вересня 1908.

№ 25370.

Romae, 21. Octobris 1908.

Gratiarum actio.

Illme ac Rme Domine!

Gratulationes ac vota cleri universi istius Archidioecesis, de quibus in epistola Amplitudinis Tuae sub die 18. Septembris p. e. occasione Sacerdotalis Jubilaei SSmi D. N. expressa, ad pedes Sanctitatis Suae substravi. Quae autem vota Sanctitas Sua benigne excipiens, Apostolicam Benedictionem Tibi, Amplissime Domine, cuncto clero ac populo Tuae pastorali sollicitudini commisso, ex corde impartitur.

Interim Deum Optimum Maximum adprecor, ut Amplitudini Tuae bona largiatur.

Amplitudinis Tuae

Addictissimus Servus:

Fr. H. M-a Card. Gotti Praef.

Hieronymus Rolleri Secrius.

Illmo ac Rmo D. Andreae Szeptyckij

Archiep. Leopoliensi Ruthenorum.

ч. 25370.

Рим, 21. жовтня 1908.

Подяка.

Ваша Всесвітлости і Високопреподобіє!

Гратуляції і заяви цілого духовенства тої архієпархії, висловлені в листі Вашого Високопреосвященства дня 18. вересня с. р. з нагоди священного ювілею Ёго Святости, зложив я у стіп Ёго Святости. Ёго Святість прийняли се до відомости і

уділяють з цілого серця Апостольського Благословення Вашому Високопреосвященству, цілому духовенству і народови, повіреному Вашій пастирській опіці.

Яж благаю Всемогучого Господа, щоби зіслав на Ваше Високопреосвященство всі ласки.

Вашому Високопреосвященству відданий :

Бр. Г. М-а кард. *Готі* Преф.

Ієронім Ролєрі Секретар.

Всесвітлійшому і Високопреподобному кир Андрееви Шептицькому Архієп. Рускому у Львові.

Eminentissime ac Reverendissime Domine

Rogo humillime Eminentiam Vestram Reverendissimam, ut sensus sincerrimi amoris et oboedientiae ab universo clero et in specie vero a praeceptoribus scholarum nationalium districtus Leopoliensis et Brzeżanensis, nec non sacristis ecclesiarum totius provinciae Metropolitanae Leopoliensis Ruthenae Leopoli in consilio copiosissimo numero circa sescentos congregatis et populo Ruthenorum Archidiocesis Leopoliensis in adiectis litteris manifestatos, Beatissimo Patri substernere et exoptatam Apostolicam Benedictionem gratiosissime exorare dignetur.

Oro insimul, ut Eminentia Vestra Reverendissima a Beatissimo Patre mihi facultatem implorare dignetur, ut Apostolicam Benedictionem in sollemni Missa Pontificali in Archicathedrali Ecclesia Leopoli celebranda et in Academia, quam modo festivo obire in votis habemus, clero et populo congregato impertiri possim.

Cum profundissima veneratione osculans manus permaneo

Eminentiae Vestrae Reverendissimae

humillimus famulus :

Andreas Szeptyckij Archiepiscopus.

Leopoli, die 24. Octobris 1908.

Eminentissimo ac Reverendissimo Domino R. Merry del Val Cardinali Secretario Status Romae.

Ваша Еміненція і Високопреподобіє!

Прошу в покорі Вашу Високопреподобну Еміненцію, щоби́сьте зволили зложити Св'ятійшому Отцю заяви найсердечнійшої любови і послуху від цілого духовенства, а в особенности від учительства народних шкіл львівського і бережанського повіту, та від дяків церковних цілої Митрополічної львівської рускої провінції, зібраних на наради в великім числі близько шістьсот, і від руского народу — висказані в залученім письмі і вселаскавійше виеднати горячо бажане Апоостольске Благословенє.

Заразом благаю, щоби Ваша Високопреподобна Еміненція зволили виеднати мені від Сьвятійшого Отця власть уділити Апостольского Благословеня духовенству і народови зібраному на торжественній Архієрейській Службі, що має ся відслужити в архикатедральній церкві львівській і на академії, яку задумуємо відбутт в торжественний спосіб.

З найглубшим почитанем цілюючи руді остаю

Вашої Високопреподобної Еміненції
найнизший слуга :

Андрей Шептицкий
Архієпископ.

У Львові, дня 24. жовтня 1908.

Їх Еміненції і Високопреподобію Р. Мерри дель Валь Кардивалови Секретареви Стану в Римі.

Beatissime Pater!

Andreas Szeptyckij Archiepiscopus Leopoliensis Ruthenorum ad pedes Sanctitatis Vestrae provolutus exponit humillime, quod hoc anno jubilaei decem lustrorum sacerdotii Sanctitatis Vestrae tam clerus quam populus Ruthenus Archidioeceseos Metropolitanae Leopoliensis sollempnibus sacrificiis et academiis festivitatem hanc catholicis totius orbis Christiani maxime caram et exoptatam celebrant et vota sincerrimi amoris, firmissimaeque adhaesionis erga Beatitudinem Vestram manifestant. Omnes sacerdotes per singulos decanatos me scriptis exorant, ut haec vota pietatis et filialis amoris erga Summum Pontificem Sanctissimo Patri nota faciam.

Rogo humillime Sanctitatem Vestram, ut hos ardentissimi amoris et filialis adhaesionis sensus benignissime excipere mihique, sacerdotibus meis et fidei populo Rutheno curae meae pastoralis tradito Apostolicam Benedictionem benevolentissime impertivi dignetur.

Leopoli, die 24. Octobris 1908.

Sanctitatis Vestrae
humillimus servus;

Andreas Szeptyckij
Archiepiscopus.

Сьвятійший Отче!

Андрей Шептицкий Архієпископ Львівський Руский лежачи у стіп Вашої Сьвятости, заявляє в покорі, що в тім юбилейнім році п'ятдесятилітнього сьвященства Вашої Сьвятости так духовенство як і нарід Руский Львівскої Митрополічої Архієпархії обходить торжественним богослуженем і академіями торжество так дуже любе і горячо пожадане католиками цілого сьвіта і складає запевневя найсердечнійшої любови і найсильнішого привязаня до Вашої Сьвятости. Всі сьвященники по всіх деканатах просять мене письменно, щобим про ті заяви п'єтизму і

синівської любови взглядом Найвисшого Архієрея повідомив Сьвятійшого Отця.

Прому найпокірнійше Вашу Сьвятість, щобиєте зволили вселаскавійше прийняти ті найгорячіші заяви любови і синівського привязаня і уділити всещедро Апостольського Благословеня мені, моїм сьвященикам і вірному Рускому народови, повіреному моїй пастирській опіці.

Вашої Сьвятости
найнизший слуга:
Андрей Шептицкий
Архієпископ.

У Львові, дня 24. жовтня 1908.

Segreteria di Stato di Sua Santita № 33165. Dal Vaticano-31. Octobris 1908.

Illustrissime ac Reverendissime Domine!

Inter vota, que praeclara occasione sollemnum Sacerdotii Pontificis Maximi amoris officiique certamine equidem omni laude cumulando, quotidie communi Patri pietas offert filiorum, iucundissima sane Eidem cadunt omina que, te duce, clerus, populusque Ruthenus Archidioeceseos Motropolitanae Leopoliensis, humanissimis expressit litteris. Sanctitas Sua et hos devotionis observantiaeque sensus, ea quae paterna caritate prosequitur, et grati Suanimi testem Apostolicam Benedictionem Tibi, clero, ac populo Tuae tradito vigilantiae peramanter in Domino largitur. Dum haec Tibi laetus aperio, Amplitudini Tuae me libenter profiteor addictissimum R. Card Merry del Val.

Illmo ac Rmo Domino Andreae Szeptyckij Archiepiscopo Leopoliensi Leopolim.

Секретарият Стану Ёго Сьвятости ч. 33165.

В Ватикані 31. жовтня 1908.

Ваша Всесьвітлости і Високопреподобіє!

З поміж желань, які зі звісної нагоди празнованя сьвященьства Найвисшого Архієрея зі всякої похвали гідною ревностию диктованою любовію та обовязком, що дня привязане синів жертвує спільному Отцеви, певно найприємнішими будуть для Него заяви, які під Вашим проводом духовенство і нарід Руский Митрополичої Львівської Архієпархії висказали в дуже любім письмі. Ёго Сьвятість ті заяви почитаня і віддання приймає з належною їм батьківскою любовію, а в доказ Своєї вдячности, уділяє дуже радо в Господі Апостольського Благословеня Вам, духовенству та народови, повіреному Вашій опіці. Пода-

ючи Вам се з приємністю до відома, остаю Вашому Високо Преосвященству цілковито відданим

Р. кард. Мерри дель Валь.

Всесвітлійшому і Високопреподобному кир Андреєви Шептицькому Львівському Архієпископови у Львові.

Крім Духовенства заявило і Учителство Народне свої желаня Св. Отцю. Учителство львівського округу зложило свої желаня на руки Митрополичого Ординариату через спеціальну депутацию з п. Інспектором на чолі. Бережанське Учителство зробило се телеграфічно. Се дуже симпатичні обяви; щоби їх було як найбільше! *)

Редакция.

„Наше становище“.

В статі під таким заголовком зазначило »Діло« (ч. 255 з 11. XI. 1908) становище своє і своєї партії до духовенства, яке виступає в »Руслані« і »Ниви«. Обговорювати становище духовенства яко політичного чинника наших трех партій, не лежить в компетенції »Ниви«. Ми виложимо становище духовенства яко церковного чинника, без взгляду на то, чи воно виступає в тім характері в »Ниви« чи »Руслані«.

Зміст статі »Діла« такий.

Від часу, коли народовецка партія зреорганізувала ся на більше демократичних основах і замінила ся в національно-демократичну та прийняла до себе радикалів (в тім донесість тої реорганізації і жерело виступів духовенства: Ред. Н.), одна частина (лиш частина? Ред. Н.) духовенства піднімає що раз то сильнішу, але підземну (? Ред. Н.) акцію против нац.-дем. стороноицтва і его орґану (чи яко такого? Ред. Н.). То духовенство з Єпископами на чолі раде би повернути ті часи (? Ред. Н.), коли Церков вела в нашій суспільности провід в політиці, а світська інтелігенция була лиш слухняною масою. (»Діло« раде би, щоби такою масою було духовенство: Ред. Н.). Видячи, що нац. дем. сторонництво не дасть ся склерикалізувати (залежить від того, що ся розуміє

*) Редакция Ниви почуває ся до сердечної вдячності взглядом Всвѣт. і Впр. о. Офіціала Вілєдского за ласкаве уділенє нам документів в ориґіналі.

під склерикалізованем: Ред. Н.), радеби духовенство витворити свою власну партію, (чи тепер? Ред. Н.), до чого не має однак ані сили ані впливу.

Тому то боїть ся виступати з публичною критикою нац. дем. партії (до критики політичної програми і тактики духовенство не є покликане і не чує потреби такої критики: Ред. Н.) і вдоволяє ся підкопуванем поваги партії в той спосіб, що винаходить (? Ред. Ниви) при кожній нагоді якусь точку в діяльності партії і під позором (? Ред. Н.) оборони церковного світогляду поборює партію так, що кінець кінцем не лишить „на діяльності сторонництва сухої нитки“. (? Ред. Н.)

Виступи духовенства против сторонництва викликають такі факти, як прийняте радикалів до нац. дем. партії (зовсім слушно: Ред. Н.), непоставлене кандидатури п. Барвіньського (се може бути домаганем сьвящеників, які суть приклонниками угодової політики, а такими не суть всі противні лібералізму »Діла« і его партії: Ред. Н.), острі виступи руских послів в парламенті (апробата або неапробата такої тактики, се річ лишена особистому пересвідченю кожного, та яка не має нічо спільного з поборюванем лібералізму: Ред. Н.) та »підкопуване віри, Церкви і духовенства« (се зовсім слушно: Ред. Н.).

»Особливо ся послідна справа виказує справді психопатичні (в редакції »Діла« хіба: Ред. Н.) обяви. Як хорому на манію переслідування скрізь привиджують ся його гонителі, так деякі круги (які? Ред. Н.) скрізь бачуть підкопуване віри, Церкви і духовенства. (Як не мають бачити, эсли так є: Ред. Н.) В рефератах (черпаних з *Neue freie Presse* і *Arbeiterzeitung*: Ред. Н.), а навіть телеграфічних донесенях про розділ Церкви від держави у Франції (панове! не пересаджуйте так сьміло! Ред. Н.); в статях про католицький модернізм (статях повних клевет на Церков, а симпатизуючих з модернізмом: Ред. Н.), навіть така дрібниця (? Ред. Н.), що колись там при якійсь посмертній звістці зломив ся на друкарській машині хрестик і звістка вийшла без хрестика, (машини-ж друкували статі про модернізм, взагалі всьо винні машини: Ред. Н.) навіть і се є підкопуванем віри, Церкви і духовенства. Так само непростимим гріхом є помістити статю, навіть белетристику, де якась справа обговорена не зі становища догм гр. кат. Церкви«. (Панове, подумайте, що пишете! Эсли статя лиш не писана зі становища догми, ніхто вам за се і слова не скаже; эслиж против догми, то пам'ятайте, що догма то найбільша сьвятість для кожного християнина: Ред. Н.)

Особливо з рішучим виступом стрітило ся „Діло“ за свої виступи против львівського і станіславівського Владика. (Чи може не справедливо? »Діло« приписує акції Владик самолюбні мотиви! Ред. Н.). Викликано против »Діла« і его партії протести соборчиків, (чи може »Діло« надіяло ся апробатисоборчиків? Ред. Н.), які стали безпредметовими наслідком заяви управи партії і видавництва »Діла«, що напад на Митрополита є личною справою б. редактора. (Та-

ка заява на думку духовенства не вистарчає, бо вона дає сатиsfакцію непропорціонально малу до так великанської обиди, поповненої офіційальним органом партії. Заява поміщена між новинками, а обиди в передовици! Впрочім доповнене недостаточної сатиsfакції „Діла“ не є головною ціллю соборчиків. Соборчики мають своїми протестами ще і сказати *momento* на будуче, перестерігати перед злим впливом нашої преси взагалі, та заявити своє становище до свого Архієрея. Тому то протести соборчиків і подалеко більшій сатиsfакції, чим »Діло« дало, не булиби безпредметовими: Ред. Н.)

Після »Діла« в статі „*ad maiorem Poloniae gloriam*“ треба відрізнити дві точки: критику громадянської діяльності Митрополита і порушене Ёго Особи. За особисту обиду одержав Митрополит сатиsfакцію (за мало: Ред. Н.), а права критики (чи клевета і інсинуація має бути критикою? Ред. Н.) набутого цілим нашим соціально-культурним поступом, не дасть собі »Діло« забрати терором соборчиків. (Гарна деклямація, повна патосу, на театральних дошках викликалаби ефект в молодих гімназистів: Ред. Н.) Протести крім того не мають вартости, бо вони суть актом політичних противників »Діла«, угодовців і москвофілів. (Се не правда, бо на соборчику, на яким я був, були за протестом горячо нац. дем. партії віддані і для неї заслужені люди; дальше, не ходить о то, хто, але против — чому протестує: Ред. Н.)

Щоби ослабити значіне не милих „Ділови“ протестів, підсуває редакция (ч. 256) якийсь загадочний »голос з кругів духовенства« (на село людей дурити! Ред. Н.), який видумав, що протести підписують національно демократичні св'ященики против свого пересв'ідчення, (се може відносити ся до нечисленних одиниць: Ред. Н.), а лиш зі страху перед властями. (Цікаве, наші опозиціоністи ніколи власти не боять ся — як мають вже стали посаду — аж так дуже налякали ся власти, коли ходить о підписанє протесту: Ред. Н.)

Протести суть висловом глибокого пересв'ідчення, що Архієреєви стала ся кривда і соборчки зовсім не дадуть ся стероризувати погрозами ані уняти підхлібствами »Діла«. Соборчки не думають відбирати »Ділови« свободи слова, але протестують против надуживана тої свободи. Статя „*ad maiorem Poloniae gloriam*“ не є критикою, але передовсім клеветою. За критику можнаби уважаси хиба твердженє, що Митрополиче розпоряджене вийде на шкоду політичної партії »Діла«, але рівночасно ся »критика« стає в корени клеветою, коли понимає згадане розпоряджене яко одно звено в довгім ланцюху валєнродизму. Громадянські діла єпископа, нехай буде, що підлягають публичній критиці. Але та критика нехай буде критикою, а не клеветою.

Розпоряджене Митрополиче видане в обороні прав парохів не є однак самим громадянським актом. Воно є церковним, розпорядженем, яке нормує громадянську діяльність св'ященика після церковних приписів. Єсли преса стане на тім становищі, що горо-

жанська діяльність священника є вповні незалежна від єпископа, та що священник поза церквою є зовсім свобідною людиною, то дуже мишить ся. Після поглядів катол. священника політичний інтерес партії не сьміє бути найвисшим критерієм в оцінці церковно-горожанських заряджень. Єслиби »Діло« було оцінило Митрополіче розпоряджене з партійно-політичної точки і вдержало ся від клевет, то ще таки мусіло би викликати протест против себе. Духовенство оцінює кожду річ передовсім з того становища, яке вказує справа Церкви, політична партія, а до того релігійно індиферентна знова оцінює справи з точки інтересів партії. Наслідком того повстає нераз між духовенством а партією незаповнена прогалина. В тім лежить жерело конфліктів і виступів духовенства против політичних наших партій, а висловом тих конфліктів суть протести соборчиків. Духовенство не поборює ніякої партії, яко партію, але за таке єї становище, яке з церковним становищем не дасть ся погодити.

Єсли »Діло« ще і тепер стоїть на тім, що єго становище в справі розділу Церкви від держави і модернізму було бездоганне, та єсли би може ще бажало той напрям назад привернути, то нема з ним що і говорити, а полишає ся борба і лиш борба.

Так панове, наше становище є таке. Нашим ідеалом є така нація, така інтелігенція, такий народ, який цілу свою культуру ставить в рами християнсько-католицького світогляду. Єсли то назвете клерикалізмом, то ми єсмо клерикалами і мусимо ними бути. Нам не ходить о політичний провід для наших Владик, ми булибисмо раді, єсли би той провід взяла в свої руки світська, але щирокатолицька інтелігенція. Знаємо, що наш ідеал наскрізь католицької нації ще дуже а дуже далекий. Але ми хочемо і будемо стреміти до того ідеалу, узглядняючи однак існуючі обставини. Знаємо, що нема в нас позитивно християнської партії і не скоро будемо єї мати. Тому мусимо вдволяти ся партіями, які бодай заховують строгу неутральність, зн. не будуть виступати ворожо против нашого світогляду. Рівночасно не будемо спускати з ока тої цілі, щоби через освідомлене щироких мас народа викликати в нїм почуте потреби партії позитивно християнської. Такою може стати через реорганізацію і скинене індиферентизму і теперішнє національно-демократичне сторонництво. Праці в тім напрямі ніхто не сьміє нам заказувати, ся праця услівем нашого існуваня.

В теперішних обставинах, які потревають мабуть довгі літа, члени нашого духовенства можуть належати до тої з існуючих партій, яку собі виберуть, а поборюване наших партій з радії самого їх індиферентизму в релігійних справах, уважаємо на теперішні часи за безцільне*). Але єсли така партія чи єї орґан сьміла би виступати ворожо против христ. кат. світогляду, так як прим. »Діло« за редакції Евґ. Левицького та Льонґ. Цегельського, то мусить бути приготоване не безпощадне поборюване духовенством. Ми собі не уроємо противцерковних виступів, але їх констан-

*) В тім змислі належить розуміти мою статью, поміщену в „Руслані“ ч. 253 з 18. XI. 1908 п. з. „Клерикальна партія“.

туємо. А щоби П. Т. редактори знали, що противне Церкві, порадимо їм передумати науки, виложені в катехізмі. Психопатичні обяви знаходимо в »Ділі«, яке з хоробливою манією переслідування видить в кождім виступі нашого духовенства против антицерковного лібералізму замах на національно-демократичне сторонництво та приготоване ґрунту під якусь нову ненародну клерикальну партію. Протести соборчиків не мають нічо спільного з нашим ідеалом христ. партії. З »Ділом« яко органом поважного сторонництва, числимо ся, але не до того степені, щоби резигнувати або затемнювати нані принципи. То просимо прийняти до відома!

»Ділови« таки вдало ся вмовити в когось, що протести против напасти »Діла« на Митрополита суть лиш приготованем ґрунту під клерикальну партію, дарма що »арґументи« на то тверджене суть дуже наївні. Такі »арґументи« могли переконати хиба слабоумного »Галичанина«, який по прочитаню статі Діла п. з. »Наше становище« набрав і собі охоти обговорити питане про клерикальну партію з принципіального (caesus de coloribus: Ред. Н.) становища. І російска репилька повторила всі говореня »Діла« в своїй передовиці п. з. »Приготовленія кь созданію клерикальної партії« (ч. 250).

Про значіне і властивий характер протестів помістив »Руслан« (ч. 250) вдатні замітки п. з. »Критика чи плюгавлене?«, де сказано, що співредактори »Діла« дають Митрополитови ту сатисфакцію, що відпекавши ся своєї напасти в »Ділі«, переносять її до київської »Ради« та що боронене ся духовенства перед напастями уходить в »Ділі« за поборюване партії.

О. В.

Становище Єпископів до москв. і укр. табору.

Σ

Автор маленької брошурки, *Й. Й. М., Не будьмо наївні!* Львів, 1908, робить закид статям, поміщеним в ч. ч. 16 і 17. Ниви („В справі напасти Діла на Митрополита“ і „Партійне становище сьвященника“) за висказаний в них погляд, що наші Єпископи повинні таксамо трактувати політичне москвофільство, як і українство.

Хід думок згаданої брошурки такий. Наші Єпископи, яко католицькі, не можуть обмежати ся на утверджуване в обох та-

борах самого католицизму. І кат. Церков не може легковажити націоналізму, Вона як раз підносить і ублагороднює его. Нація є чимсь реальним, конкретним, а єпископи дотичної нації повинні дбати і о національно-політичні справи. Конкретною нацією, в якій живуть наші Єпископи, є українська, отже наші Єпископи повинні рішучо за нею заявити ся, а виступати против нації російської (москвофілів), бо вона шкодить і українцям і католикам. Если наші Єпископи займуть українське становище, тоді українїзм пеперестане бути моноподем лібералів. Еслиж наші Єпископи не займуть українського становища, то будуть вони „лиш простими кадильниками церковними, стоячими понад ніби то ріжними рускими партиями в Галичині“ (ст. 19).

Крім того радить Й. Й. М. замінити назад „уніт“ і „гр. кат.“ на „римо-католик. східного (руского) обряду“ (ст. 13—17). На то можна ся згодити з Автором, бо назва гр. кат. є штучна і мішає догматичні понятя з обрядовими.

Інакше однак задивляємо ся на погляд про обовязок поборювання москвофільства нашими Єпископами.

Наперед однак треба зазначити, що Автор ложно віддає монополь на українїзм лібералам, бо українцями заявляють себе і святицики і світські неліберали. Дальше, Автор доказує потребу патриотизму тим, що І. Христос вислав учеників наперед до жидівського народа. Доказуване потреби патриотизму тим аргументом, не устоїть ся. Христос міг висилати Своїх учеників до жидів тому, що Жиди були вибраним народом, на проповіданє Христа Богом приготованим. Отже міг ту рішати не мотив національно-патриотичний, а релігійний.

Дальшим виводам Й. Й. М. признаю рацию там, де він говорить, що Церков не може ігнорувати націоналізму, що єпископи повинні працювати і для дочасного добра свого народа, що нарід то щось реального, конкретного.

Але питанє, до якої нації, зі всіх конкретних, має себе причисляти одиниця, чи до тої, з якою вяже єї історична традиция і сучасні інтереси, чи до тої, за якою промавляють єї (одиниці) особисті симпатії і пересвідчення, се таки питанє в науці і теорії спірне, отже полишене субективному виборови: дарма, що Автор на те не годить ся. (ст. 6.) Жиди причисляють себе то до німецької, то до польської, то до рускої, то до жидівської національності, хотьї вони мають спільну бувальщину, а спільні інтереси і тепер. Ся точка в прочім в нашій дискуси підрядна.

Вертаємо до властивої річи. Та понад 3-мільонова маса людий, що зачисляє ся до гр. кат. обряду і підлягає нашим Єпископам, становить одну етнічну цілість з людьми, що заселяють полудневу Росию (Україну і сумежні краї), та позістає в племінній звязи з Росіянами (Великоросами, Москалями). І український і москвофільський табор не перечить існованя певної суцільної маси етнічної в Галичині, відрубної від Поляків, не

перечить, що та маса є частиною більшої цілості (українців), поселеної від Карпат аж за Дніпро. Ріжниця між обома таборами лежить в тім, що українці уважають ту масу за особну націю, відрубну від російської, а москвофіли уважають сесю масу одним з щепів „руссаго“ народа. Оба табори хочуть добра для конкретної великості, іменно для того населеня, яке одні називають руским або українським, другі руским; лиш оба табори переважно в чім іншим видять то добро.

Оба табори мають своїх приклонників, взглядно старають ся їх собі виробити, оба табори мають тойсам обряд, ту саму віру, оба підлягають тимсамим єпископам. Наші Єпископи не мають іншого виходу, як оказувати найбільшу толеранцію обом політичним напрямам. Наші Єпископи мають широке поле до ділання в культурній просвітній області, але їх робота на тім поли має виходити на користь цілого їм повіреного стада, без взгляду, чи воно москвофільське чи українське.

Наші Єпископи можуть бути особисто українцями — се вже річ їх особистого пересвідченя, — можуть працювати для добра українізму через закладане приміром українь. інституцій. Але з другої сторони не мають обовязку, а навіть права, поборювати москвофільство яко політичний напрям. Єпископи повинні би навіть дбати і о дочасне добро того свого стада, яке признає ся до московщини. Польскій архієпископ заложив для Нїмців-католиків нову німецку школу у Львові, щоби їх охоронити перед протестантськими впливами школи вже існуючої, дарма, що польскі шовіністи закинули ему з тої радії „нехтоване“ національних інтересів. А преці москвофіли і численнійші і стоять далеко близше до наших Єпископів, як горста львівських Нїмців до польского владики!

Хотайби спір москвофільско-український був національним, а не партийним спором, то таки Єпископи не могли би заявити Себе пастирями одної сторони. В Чехах суть єпископи пастирями двох народів, Чехів і Нїмців.

Закине хто, що в Чехах Нїмці суть правдивими Нїмцями, а Чехи правдивими Чехами, підчас коли москвофілі не суть правдивими Москалями. Добре, алеж бо москвофілі не кажуть, що вони суть чистими Москалями, а лиш галицкими Русинами які суть щепом одного „руссаго“ народа. А як кому захоче ся так думати, то що за діло єпископови в то мішати ся, та ще з наказами та репресіями?

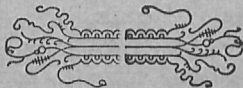
Польскі єпископи або ті німецкі, які мають самих польских чи німецких вірних, можуть виключати від церковних урядів і духовного стану не Поляків, взглядно не Нїмців, бо вони суть обовязані дбати о церковні справи польскої чи німецкої нації. В нас таке трактованє москвофілів чи галицких Росіян є виключене, бо і вони мають то саме право в Церкві, если лиш ділами і словами заявляють себе католиками.

Єпископи були би обов'язані поборювати москвофільство лиш о скільки, о скільки воно тягне до схізма. Єсли тверджене Автора (ст. 8), що се річ неможлива, що би москвофільство могло довго удержати ся при католицизмі правдиве, то Єпископи були би з'обов'язані поборювати москвофілів, але з релігійно-церковних, а не національно-політичних мотивів.

Коротко кажучи в Галичині тепер рішає ся питане, чи галицькі Русини схочуть уважати себе українським народом, чи може вони розложать ся на два народи: український та російський. Се вже їх річ, як вони се зробять. Єпископи, яким особиство полишена свобода політичних пересвѣдчень, і яких приватне становище в тій справі залежить від особистого їх такту не можуть церковним авторитетом впливати на розвязку того питаня, зависимого виключно від волі самого народа, а мають дбати лиш о то, що би розвязка того питаня не вийшла на шкоду Церкви. Як будемо мати в Галичині два народи, український і російський, а оба будуть католицькі, то оба народи будуть мати право давати з поміж себе єпископів, які однакож не сьміли би поборювати другій нарід, а повинні би для обох працювати. Єслиж лишить ся лиш оден нарід, а москвофілі будуть зникаючо малою фракцією, тоді Єпископи можуть працювати в національній душі лиш українського народа, не уживаючи однак ніякої репресії против противної фракції. Поки питане дефінітивно не рішене, наші Єпископи не можуть так поступати, як їм радить Автор згадані брошурки, зв. не можуть виступати ворожо против політичного москвофільства. Не будьмо наївні і не домагаймо ся, що би наші Єпископи ангажували ся в пристрасну, нераз брудну борбу політичну!

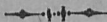
Вислів Автора, що наші Єпископи, як не підуть за єго сказівкою, стануть „простими церковними кадильниками“ зовсім злишний і несмачний.

О. В.

о. Н. Сидовский.

Синтеза світоглядів.

Що єсть світогляд? Світогляд то єсть система гадок, понять і засад, яких хтось держить ся і після яких поступає в своїм житю. Ті поняття і засади відносять ся до найважніших питань житя пр. що-таке чоловік? що світ? що жите? який

змісл життя? чи єсть Бог-Творець світа? чи єсть яка вічність? і т. і.

Кождий чоловік має, а сли ні, то бажає мати якісь відповіди на ті питання; а ті власне відповіди дають его світогляд.

Світогляд єсть для кожного чоловіка великої ваги не тільки длятого, що заспокоює бажаня духа, даючи відповіди на пекучі питання, але передовсім длятого, що витискає своє знамя на гадку, чувство, бажане.

Світогляд є товчком всякого діланя, є нормою і дорогом-сказом посеред найріжнороднійших колізій життя.

Наколи приглянемось житю ріжних людей, то побачимо, що воно є ріжне; а ріжне не длячого іншого, як тільки длятого, що люди на світ ріжно задивлюють ся.

Селянин-рільник дивить ся на світ інакше, а інакше міщанин-робітник; чоловік неписьменний або мало-що письменний розуміє жите інакше, а інакше образований; м'лодець, ученик, академік бачить зміст життя в чім іншим, а в чім іншим чоловік дозрілий; поет-ідеаліст має змаганя інші, а інші банкір-матеріаліст і т. д.

Кождий з них держить ся іншої норми в житю і поступованю, кождий має про жите, про світ інші понятя, переконаня і засади або іншими словами: кождий з них має інший світогляд.

Світогляди не тільки, що у ріжній людей є ріжні, але навіть у того самого чоловіка в ріжних часах можуть бути ріжні.

У немовляти світогляд є такий, що для него колиска і грудь мами то цілий світ. Коли підросте і вийде за поріг та побачить чужих людей, чужі хати, світогляд его розширяєсь і обнимає ціле село. Відтак наука відповідна в школі, дальші студії, ріжні обставини і відносини життя підносять горизонт світогляду що раз висше та висше.

І не мину ся з цравдою, сли скажу, що неоден образований чоловік чи то професор, чи судия, чи лікар, колиб інші студії кінчив, посеред інших обставин жив, з іншими людьми сходяв ся, іншу дорогу життя переходив, мігби мати світогляд далеко інший, а нераз навіть впрост противрий тому, який має нині...

А чому? Богато єсть причин.

Перша. На утворене світогляду впливає насамперед вихованє, переконаня релігійні і етичні, родина найблизша, отець і мати, а дальше обставини і відносини ріжні, взагалі то всьо, що становить — що так скажу — атмосферу духову, якою чоловік віддыхає. Хтож се заперечить? Миж прецінь знаємо з життя злавних людей, що нераз мало значуча подія була причиною такого, а не іншого пониманя річий.

Друга причина, Обєм науки і знаня витворює також ріжнородністю світоглядів. Чим менший обєм студий і науки, тим

тіснійший погляд на світ; чим більший, тим ширший горизонт світогляду. Слідуюче порівняне розяснить нам річ. Коли дивлюсь на якусь річ, то пізнаю її, однак не цілком докладно, наколи тільки обмежу ся на само око. Далеко докладнійше пізнаю сю річ, коли еще інший змісл приїде мені з помічю пр. діткну ся рукою.

Трета причина. Світ, жите, чоловік представляють ся нам ріжно після того, з якого боку на то всео задивляємось. Подібно як образ після того, з якого боку на него дивимось, видаєть ся нам ріжно, так і світ представляєть ся нам ріжно. Лікар, задивляючись на світ зі становища медицини, видить світ не інакше, як му позваляє наука медицини, і єсть певний, що его погляд на світ єсть найлучший і найправдивший. І так хемік, природник, астроном, історик, социольог кождий задивляєсь тільки зі свого боку на світ.

Четверта. Чоловік має вільну волю зн. чисто духову силу, якою може вибирати, що хоче. Тому кождий, бодай в дусі, може хотіти то, що му подобаєть ся, може вибирати то, на що рішить ся і не раз лучаєть ся, що вибирає і держить ся такого світогляду, котрий єсть цілком супротипоставний тому, який він в своїх обставинах повинен мати. А чому? А вжеж не для чого іншого, як длятого, що так хоче вільна его воля.

Вкінци пята причина єть та, що деякі люди опирають світогляди свої на дійсности і правді, — інші незважаючи на дійсність і правду, не числячись з дійсними і правдивими фактами, свій погляд на світ опирають на хоробливій уяві і ложи... А хоробливих уяв і ложи є в світі тьма тьменна...

Тому-то нічо дивного, що світогляди у людей є ріжні. — Навпаки булоби річию вельми дивною, ба навіть неімовірною, колиб світогляди мимо вихованя, мимо науки, мимо одностороноости задивлюваня ся, мимо вільної волі та хоробливих уяв і ложи були у людей однакові. Єсть затим річию зовсім природною і конечною, що світогляди у людей були, є та будуть ріжнородні.

Переглядом тепер всі сучасні світогляди, а то на се, щоб пізнавши їх найголовнійші принципи о Бозі, світі, чоловіці, житю і цілі житя, вибрати з поміж них оден, котрий буде найправдивший і розумово доказаний та найлучший. — Омежуємо ся тільки на найважнійші.

1. Теїстичний світогляд.

Сей учить, що істнує світ змісловий і духовий. Творцем світа єсть Найвисше і Найдоскональше Єство, Бог. Чоловік, єсть сотворінем божим, зависимим в своїм істнованю і діланю від Творця. Ціль житя чоловіка єсть через сповнене закону божого осягнути жите вічне.

Такий або єму подібний світогляд мали від найдавніших часів аж до нині майже всі люде з малими тільки винятками.

На тім світогляді опираєть ся все, що до нині має людство взнеслого доброго та красного на полю духової культури, поезії, науки, і штуки, як і на полю культури материяльної, економії і техніки.

З філософів старинних держались теїстичного світогляду: Плятон († 348) Арістотель († 322). А зновіших: Картезий († 1650) Ляйбніц († 1716), Кант († 1804) Гербат і інші.

2. Атеїстичний.

Після сего світогляду світ існує; однак жадного творця світа, себто Бога нема. Чоловік не єсть сотворінем божим і не має жадних обовязків зглядом Бога. Ціль житя чоловіка єсть заспокоїти всі свої потреби, які має. Законів жадних інших нема, крім законів природного розуму.

Представниками сего світогляду були в старинних часах: Ксенофан († 536) що виступав против богів; Парменід († 460), а з новіших: Giordano Bruno († 1600), що називас віру триюмфуючою скотиною, яку треба поборювати і нищити; Спіноца († 1677), Фаєрбах († 1872), Дірінг і другі.

3. Спіритуалістичний або ідеалістичний.

Сей учить, що єствує тільки дух. Єствованє духа обявляєть ся гадками, чувствами і бажаннями; понад то нема нічого. То, що ми звемо тілом, материею т. є. земля, звірі, люди не єствують в дійсности поза нами; то все тільки привид, ілюзия. Цілий світ внішний єствує тільки внас, є він в нашій душі, імманентний.

Спіритуалістами були: Плятон († 348), школа еляетів. А з новіших: Ляйбніц, († 1716) Berkeley († 1753), Кант, Вундт (род. 1832).

4. Материялістичний.

Засади сего світогляду є зовсім супротиповставні попередному. Тільки то єсть, що бачимо, що чуємо, чого дотикаємось, одним словом тільки то, що підпадає під змисли. Існує материя, а поза то нічо. Чоловік то тільки конльоомерат ріжних атомів. Духа нема жадного. Розуму яко сили чисто духової нема, є тільки мозок; волі нема, єсть тільки механічний детермінізм та конечний закон природний. Ціль житя чоловіка єсть дбати про тіло; нічого, єму не відмавляти після засади епікурейців: „*ede et libe, post mortem nulla voluptas*“.

Материялістами в старинних часах були: Демокрит († 430), Епікур († 270). А зновійших часів: Авероес († 1198), Hobbes (1679), John Tolland, La Metrie, Holbach, Vogt, Moleschott, Büchmes (Kraft und Stoff) Häckel (Welträthsel) і інші.

5. Позитивістичний.

Сей відкидає всяку метафізику, себто питання: звідки сьвіт? звідки чоловік? яка ціль чоловіка? яке призначенє?

Такі квестиї для позитивіста є маловартні, над котрими застановляться не варто.

Найстаршим позитивістом був: Протагор (V. вік.) А новійші: Hume († 1776) Comte, Littré, John Stuart Mill, Spencer Laas, Avenarius, всі крім Hume з минушого столітя.

6. Скептичний.

Сей сумніваєть ся в існованє сьвіта, чоловіка, життя, матерії, духа, правди. Сумніваєть ся о знаню чоловіка, о правдивости і певности науки, а вкінци і о самім собі.

Батьком скептицизму був: Пиррон (300 пер. Хр.); Аркезілай († 240), Карнеад († 130), Секст Ємпірик (200 по Хр.) А з новійших: Montaigne († 1592), Charon Bayle (1706), Hirnheim.

7. Оптимістичний.

Після сего сьвітогляду сьвіт наш є можливо найлучший. Всьо що в нїм єсть, єсть дуже добре. Представником єго єсть Лейбліц.

8. Песимістичний.

Сей єсть противної гадки, бо вчить, що цілий сьвіт єсть дуже злий. Представниками песимізму є Гартман і Шопенгавер.

9. Універзалістичний.

Сей сьвітогляд відносить ся тільки до поступованя чоловіка і учить, що найвисшою нормою діланя є добро загалу, а в найширшій значіню добро цілого людства.

Слабу тїнь сего сьвітогляду знахидимо у Плятона. З новійших філософів належать ту: Бекон († 1626) Гегель († 1831) Вундт (род. 1832.)

10. Індивідуалістичний, модерністичний або вільнодумний.

Після сего нормою поступованя єсть людске „я“. „Я“ чоловіка має бути незалежне і независиме від нікого і від нічого. Єму має служити цілий світ. Звідси походить назва его „індивідуалістичний“. Зове ся також вільнодумний, понеже домагає ся як найширшої свободи гадки і поступованя на кождім полю для всіх і у всім. Не узнає жадного іншого закона крім закона заспокоєня всіх бажань. Любить також зватись модерністичним від новости своєї науки, після котрої ненависть, месть, лож, облуда се чесноти, пянство і чужолоство або по їхньому алькоголізм та сексуалізм то ідеали; а за то розум, науку, правду, посвячене для ідеї, милосерде, любов, взагалі то всьо, що єсть взнесле і красне, модерністи звать болотом, допчуть ногами, на то всьо плюють..

Ся наука мала представників своїх небогато. В старинних часах був Лукіян († 180 по Хр.), а вновійших часах Нітше († 1900) і всі его приклонники.

Лишаєть ся ще світогляд християнський; але о тім будемо говорити на іншій місци.

То є найважнійші світогляди, яких держались і держать ся думаючі люди.

Правда, що нераз можна подибати і таких людей, що не застановляють ся нап собою, що не здають собі справи зі свого житя, людей безідейних, що не гідно носять на собі достоїнство чоловіка розумного, але о них не говоримо, бо они в дійсности є тільки мертвими автоматами, що посувають ся так, як другі накрутять.

Ходить нам тепер о се, щоби вибрати з наведених світоглядів оден і то такий, котрого думаючому чоловікови належалоб держатись.

Розумієть ся само собою, що такий світогляд мусить бути розумово доказаний. Нім однак приступимо до сего вибору, мусимо наперед пізнати, які ціхи повинен світогляд мати, щоб дійсно був розумний. Треба нам знати критерію правдивого світогляду.

Переглядаючи ті всі світогляди бачимо: 1) що кождий х стараєть ся дати відповідь на найважнійші квестиї, кождий силуєсь подати правду; 2) що кождий стараєсь вказати дорогу до добра, кождий бажає чоловіка зробити на свій спосіб щасливим.

Сей світогляд буде найлучший, котрий заспокоїть всі потреби чоловіка, а передовсім потреби тої важнійшої частини чоловіка, т. є. его духа, розуму і волі. Розум шукає правди, а воля бажає добра і щастя. Правда, добро а разом ними щасте, то суть критерії розумного і правдивого доброго світогляду. Ті критерії маюь бути разом взяті, а не поодинокю, не з'осібна.

Великі заслуги для згаланого товариства положило наше духовенство і учительство. Експ. Митрополит прийняв протекторат, забезпечив на віки мешкане для оселенців, а то в формі сервітуту тяжачого на проданім Просьвіті дворі в Миловані, дав 5.000 кор. на збільшене залізного капіталу. О. посол Войнаровський дав 500 кор. на побільшене капіталу, 180 кор. на уладжене лазенок. о. Вачинський, парох в Миловані, дав набіл і ярину, а С. С. Служебниці провадили кухню. В протягу трех літ (1905—7) вислано 92 дівчат на село, а видано 4460·07 кор. Осель для хлопців на жаль ще неуладжено. (Гл. Учитель, 1908, ст. 254—6)

Вакаційні оселі се гарний документ соціальної праці нашого духовенства і учительства. Лиш дорогою культурної акції опертої о церковну підставу, дійдемо до позитивних результатів. Співучасть Церкви і школи, священика і учителя — ко нечна в інтересі обох верстов і в інтересі цілого народа.

Притім варто би застановити ся ще над одним провктом. Наша шкільна молодіж виходить звичайно з під сільської стріхи, є бідна і без товариської оглади. Відув по злих станциях, тратить здоровле і віжність в обходженю ся з людьми. Чи небулоби то причинком до розвязки соціального питаня, если би заможнійші родини міської інтелігенції принимали до себе на обід або на вечеру одного бідного а порядного студента? Одно-разова на день їда ще не зруйнувалаби нікого, а кілько то добра принеслаби нашим студентам! Вони привикалиби до товариських форм і в пізнійшій житю не діставалиби ся в лапку першої ліпшої польської кокетки, яка уміє вихіснувати товариску неповоротність Русина *ad maiorem Poloniae gloriam*, коли їй вдасть ся вийти за него.

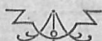
Наші священики моглиби тосамо робити з студентами в часі вакацій, причім моглиби приучити їх веденя читальні, каси, хору, взагалі культурної праці.

Розуміє ся, що до переведеня тих провктів треба пляново з'організованої акції. Требаби перевести над тим дискусію, для якої „Нива“ радо відстуנית свої стовпці. Така акція злучилаби наше духовенство з світською інтелігенцією і видалаби молоде покоління, віддане великій ідеї: соціальної праці над широкими масами в дусі християнсько-католицкого свѣтогляду.

О. В.

Соціальна акція руского духовенства.

Про вагу соціальної акції новочасного руского душпастира була вже в „Ниви“ бесіда. Тепер покажемо, в який спосіб таку акцію можна і треба повести в конкретних відносинах, а далше, вскажемо і на успіхи, які соціальна акція руского духовенства вже фактично видала. Зазначуємо, що під соціальною акцією не треба розуміти якийсь надзвичайний подвиг Ні, маленька на позір робота може стати цеголкою, а з таких цеголок стане будова.

Львівські архієпархіяльні Відомости (1908 ст. 91—2) подають до відома заяву Намістництва про оснoвуване приютів для опущених дітей на помятку 60 літнього ювілею цїсаря. Кожда нація, отже і Русини, збирає окремо датки, які треба висилати на руки Ординарjату. Кождий св'ященик повинен зрозуміти і відчути донеслість того гуманітарного і соціального акту і після сил причинити ся до того, щоби опущені діти знали, що руске духовенство є їх добродієм.

Відомости (ст. 93—4) подають справозданє товариства „Дністер“, з якого бачимо, що в львівській Архієпархії не обзпечено ще 220 церков і 96 приходств. З огляду на то, що згаданє товариство впроваджує в жите ювілейний фонд ім. цїсаря Франц Йосифа I. в цілі уділювани безпроцентових позичок і запомог на огнетревале покритє будинків для погорівших бідних членів (фонд виносить 20.000 кор.), уділило товариству св. Петра 1.400 кор. (для львівскої 600 кор.), товариству взаїмної помочи дяків 300 кор., вдовичо сиротиньському фондови 600 кор., повинен Дністер тїшити ся серед нашого духовенства як найбільшою симпатією. Попиране того товариства, яке дає хліб богато людам і обезпечує широкі маси від елементарних нещасть, є ділом патріотизму і соціального почутя нашого духовенства.

Відомости (ст. 94) подають інструкції, щоби уряди парохіяльні доставляли вірних дат для зладженя шематизму, який має містити число шкіл, дітей, брацтв, товариств. То розпорядженє Ординарjату треба дуже симпатично привитати. А наше духовенство зрозуміє вагу статистики в соціальній акції і без сумніву точно виповнить згаданє розпорядженє.

Важною точкою соціального питання суть т. з. вакаційні оселі. Вони мають на цілі подати незасібній міській дїтворі дешевий або і безплатний побут на селі в часі ферий. Цілорічна праця в школі без руху, світла і тепла, далеко від природи, викривляє фізично, а нераз духово та морально молоде покоління. А як раз в міській молодіжи шкільній будучність нашої інтелігенції! Тому дуже радо треба повітати інституцію того культурного значія, що вакаційні оселі.

Бо хочайби котрий світогляд мав одну з наведених прикмет, то ще не вистарчить, щоб его держатись належало.

Тому перейдїм ще раз по порядку всі світогляди, провадьмо ревізію їх принципів. А щоб лекше було нам орієнтуватись, сконфронтуємо ті всі світогляди, поставимо біля себе найбільше від себе відбігаючі, щоби яснійше показалаь правда чи неправда сего або того світогляди.

Теїстичний.

Найперша і найголовнійша засада его єсть та, що признає за творця світа Бога. Та засада правдива, бо після закона причиновости, якого ніхто з розумних людей оспорювати не може, мусить світ мати першу причину свого єствования, а тою єсть Бог. Та правда має за собою докази філософічні, як космологічний, телеологічний, котрий після Канта єсть найяснійший і нанайбільшу заслує увагу, моральний і євдемонологічний; а також має докази історичні, бо всюди, все і у всіх народів теїстичний світогляд був загальний і домінуючий.

В теїстичнім світогляді суть однак блуди в способі пони́маня Бога, почавши від найдавніших поган-політеїстів, а скінчивши на деїстах та рационалістах.

Атеїстичний.

Учить: єствує світ і чоловік, а не єствує Бог. Правдою єсть перше реченє, а неправдою друге. Що єсть світ, що єсть чоловік, на то докази у кожного під рукою, позаяк свідомість власна переконає нас о тім. Але неправдою єсть, що нема Бога. Які на то докази? Якаж розумна причина спонукує чоловіка до запереченя Творця світа? Чи досвід? Чи наука? Чи історія? Противно! То всьо домагаєть істнованя Творця. Досвід нас учить, що всьо, що в світі є, єсть зглядне, обмежене, зависиме. Такі є всі твори світа. То так яснє і очевидне, що булоб божевільністю се перечити. А коли так, то здоровий розум з желізною консеквенцією домагаєсь абсолюту.

Наука нас переконає, що признати єствование річи якоїсь, а не признати рівночасно єї творця, признати наслідки, а не признати причини, признати закон, а не признати законодавця, се логічно неможливе, се абсурд. А вкінці історія устами всіх народів, всіх віків збиває атеїстичний світогля.

(Конець слїдує.)

Протокол

ухвал Загальних Зборів Відпоручників Духовенства Архієпархіального
в справах вдовичо-сиротинського фонда,

відбутих у Львові дня 8. вересня 1908.

I.

По відправленю Служби Божої в Архікатед. Церкві через Всесвіт. і Високоп. о. Мітрата Андрея Білецького о призване помочи св. Духа, зібралися Відпоручники, числом 41, о год. 8¹/₂ рано в салі засідань Митроп. Консисторії і вписали свої імена в лісту учасників.

Всесв. і Високоп. о. Мітрат А. Білецький, яко предсідатель Комісії Управляючої, відкрив наперед торжественне Засідане по поводу торжеств ювілейских: 50 літнього священства Ёго Святости Пія X. Папи Римского і 60 літнього панованя Ёго Величества Цісаря Франц Йосифа I. Яко речник цілого Духовенства львівської Архідієцезії, виявив чувства глубокого привязаня до св. християньско-католицької віри, синівської преданности Апостольському Престолу, найгорячішої любови і найщирійшої вдячности для Намістника Христового — не лишень від Кліру, а і від Вірних Христових. Відтак звернув ся з заявою найщирійшої вірности і найглубшої преданности для наймилостивійше нами правлячого Ёго Величества Цісаря Франц Йосифа I., підносячи при тім особисту вдячність від цілого Духовенства за підвиснене дару з ласки для вдів і сиріт по сьвященниках. Загальні Збори порішать спосіб переданя висказів тих чувств до Престола цісарского*), а о. Мітрат передасть через пропаганду Сьвятійшому Престолу відповідну адресу від Кліру і Народу руского. Загальні Збори з одушевленем приймають обі торжественні заяви яко свої, почім Впр. о. Предсідатель замикає торжественне Засідане.

II.

О год. 9. рано відкриває Впр. о. Мітрат яко предсідатель фонда В. і. С. Загальні Збори Відпорудників. В довший а річевій промові представив Впр. о. Предсідатель справи Ф. В. С., для яких зі всіх сил і з найщирійшого волею стільки літ трудить ся, згадав за тяжкі часи, які фонд пережив по сумної памяти досьвідах в Обцім ріль.-кред. Заведеню — та з радостию підніє, що по всіх клопотах по перший раз може подати до відома, що фонд остав не лиш уратований, але через продаж ка-

*) Подано на руки Експ. Намістника через спеціальну депутацію.

мениці удало ся добути великі зиски для фонда. Каменицю куплено за 180.000 К., а продано за 240.000. В той спосіб фонд корінний нараз збільшає ся о 60.000 корон. Поручаючи долю фонда дальшим нарадам о. о. Відпоручників, просить о заховане в нарадах засадах св. Августина: „В річах конечних — єдність, в сумнівних — свобода; во всім любов“, та пожелавши як найлучших успіхів, звиває до вибору Предсідателя Зборів і опускає салю Засідань. Предсідателем Зборів вибрано через аклямацію о. Анатоля Долиньского з Бродів, котрий покликав на секретарів о. Теодора Цегельского з Струсова, о. Івана Потерейка і о. Николая Дерлицю, та приступив до справ, поданих в порядку дня. Провіривши легітимації 41 відпоручників, сконстантував достаточну скількість учасників після § 11, статута для рішення ухвал і зараз поставив сам внесене, щоби відповідно до висказаних в першій торжественній засіданю, упросити Вс. і Впр. о. Мітрата о вислане відповідних адрес до св. Апост. Престола і Е. Величества Цісаря, на що Збори як найхотнійше годять ся.

Справозданє Секретаря Ком. Управляючої.

О. Теофіль Бобикевич, секретар Ком. Управ., згадує наперед о смерті вельми заслужених для Ф. В. С. членів ком. Упр., а то Крил. Поч. Теофиля Павликова і Собор. Крил. Богдана Пюрка, яких память звеличали Збори повстанєм з місць, здає справу з діяльности Комісії Управ. за час від послідних Зборів по нині, підносячи, що мимо найщиршої волі і заходів многи свьященники отягають з оплатами — самих упорних свьященників в 57 — мимо острого регуляміну, який зладив о. Іоан Давидович, а Впреосв. Ординарият затвердив. Подає до відома, що Соб. Крилош. о. А. Бачинський відступив часть доходів з проджи Богословскої Вібліотеки, за що Збори дякують; що о. Предсідатель Ком. Упр. wraz з Синдиком Вп. П. Др. Стефаном Федаком много потрудили ся в хосен фонда при продажи камениці, причім добуто зиску 60.000 К.; відтак що в місце усупившого о. Крижановского став касиєром о. Михайло Яцковський і вкінци, що фонди перенесено з Гал. Кас. Ощ. до руских інституцій, а гроші узискані з вильсованих паперів рівнож постеленно там переносять ся.

Ціле справозданє приймають Збори до вдоволяючої відомости і порішають вислати депутацію, зложену з Вч. оо. Чировского Р. Крижановского і Авдиковича, щоби подякувати за труди Впр. і Всв. Предсідателеви Ком. Ф. В. С. Мітрату о. А. Вілецькому, а о. Предсідатель Зборів всейчас дякує за то присутному Синдикови Др. Стефанови Федакови.

На жаданє о. Теодора Цегельского відчитано ту рішенє послідних Звгальних Зборів, щоби учасники могли зорентувати ся що до ставленя інтерпеляцій і нових внесень.

Справоздане касиєра. а) о. Каспер представляє
Зборам стан каси з днем 7. вересня 1908.

Чеками	1499-92	
на кн. щадн.	193008-46	
готівка	328 88	
Разом	194.837-26	по потрученю фонда
корінного на кн. щаднич.	164.547-74	
остає фонд до розпоряд.	30.289-52.	

Збори приймають до відома з тим, що нині вибрати ся маюча секція касова, має провітрити ті рахунки, та подати окремо висоту фонда корінного цілого і в яких інституційних уміщених.

б) Член комісії шконтруючої, о. Симеон Заяць, заявляє, що предложене справоздання касиєра згідне з книгами, які комісія шконтруюча переглядає і вносить, щоби Збори уділили уступаючій Комісії Управляючій абсолюторію. Збори відкладають справу уділення абсолюторії аж по справозданню секції касової.

О. Тупись ту вже поясняє, що фонд корінний цілий виносить 469.147 К. 74 сот. і зложений 1) в книжочках Перемискої Щадниці і тов. „Защита“ в сумі 164.547-74, 2) ефектах Банку Краєвого і Товар. Кред. зем. 214.600, 3) яко гіпотока на проданій камениці 90.100 К. О. Пеленьський, Кончевич, Цегельський промавляють за тим, щоби всі фонди як найскорше перенесено до Перемискої Щадниці.

Справоздане Комісії Управляючої що до зміни статутів.

Референт Ком. Упр., о. Давидович, просить, щоби в тій справі о. Предсідатель уділив голосу Синдикови П. Др. Ст. Федакови, а той прийшовши до голосу, поясняє, що зі взгляду на гуманну ціль фонда В. С. зміна статутів після рішеня послідних Зборів не може бути переведена. Там бо сказано, щоби кождий ново поставлений пресвітер складав заяву, якою зобовязав би ся точно платити вкладки, а хто не дотримав би сего зобовязаня і через три роки не платив би тих вкладок, то трагично би право до активного і пасивного вибору. Одна і друга точка не може находити ся в статуті товариства добродійного; натомість оба ті рішення можуть бути міродатними до трактованя регулямінового. Секція адміністраційна зможе проте днесь на окремім засіданю поставити від себе внесенє на уміщенє тих двох точок в регуляміні товариства. Примічає також, що во виду підношених голосів, щоби фонд змінити на товариство асекураційне, він готов явити ся на засіданю секції адміністраційної і там подасть всякі інформації, виясненя докладні, так що до декларацій як і що до справи асекураційного товариства.

На внесенє о. Т. Цегельського збори порішають цілу ту справу передати нарадам секції адміністраційної. Таксамо пе-

редано секції адміністр. справоздане о. І. Давидовича о нарадах анкети що до більшого заанімованя Клиру справами Ф. В. С. і що до кориснійшої фруктифікації фондів.

Вітпоручник деканата Скалатского, о. Винарський, во виду заяви Синдика заявляє, що предложене деканату Скалатского що до переміни фонда на товариство асекураційне, відкладає для нарад в секції адміністраційній. Загальні Збори годять ся на се.

Справа побираня 2¹/₂% датків до фонда від п'ятилітій.

Хотяй деякі (о. Чировський, о. Шухевич) учасники промавляють за тим, щоби і від п'ятилітій платити до Ф. В. С., но переважна часть заявляє ся проти сему, а Загальні Збори порішають відослати справу ту до секції адміністраційної.

Евентуальні другі предложеня. Предсідатель заряджує відчитане многих письм, внесених поодинокими деканатами в справах фонда. Загальні Збори порішають відослати веі предложеня після їх змісту до відповідних секцій Через аклямацію вибрано секції. До секції 1) адміністраційної ввійшли оо. Долинський, Цегельський, Винарський, Герасимович, Стернюк, 2) касової: оо. Шухевич, Січинський, Пеленський, 3) петиційної оо. Дольницький, Дзерович і Концевич. Приступлено до голосованя на членів управ. Комісії, а коли комісія скрутаційна обчислила голоси, тоді Предсідатель оголосив вислід, іменно на 21 голосуючих вибрані членами Комісії Управляючої:

- о. Крил. Гавриіл Крижановський (17 гол.)
- о. " Іоанн Чапельський (20 гол.)
- о. " Іван Давидович (17 гол.)
- о. Ілярій Пачовський (17 гол.)
- о. Анатоль Долинський (20 гол.)
- о. Евген Шухевич (20 гол.)

Заступником члевів Комісії Управ. вибрані: о. Теодозій Лежогубський (15 гол.), о. Григорій Гірняк (18 гол.) К а с и є р о м вибрано о. Михайла Яцковского (18 гол.), Секретарем о. Теофиля Бобикевича (18 гол.), К о н т р о л ь о р о м вибрано о. Михайла Тупися (18 гол.).

До Комісії шконтруючої вибрано о. Теодора Цегельского (19 гол.) і о. Льва Залужного (17 гол.). Решта голосів розстрілені. Год. 3. пополудни. Предсідатель заряджує перерву на обід і оголошує, що секції будуть вести наради від 4—6 год. пополудни, а дальший тяг Загальних Зборів аж о годніні 6. вечером.

П о п е р е р в і.

1. Референт секції касової, о. Січинський, представляє, що провірено фонди, а стан їх виносить:

А. Фонд корінний в книжк. щад.:	164547-74
в ефектах	214600-00
на гіпотеці	90000-00
Разом	<u>469147-74</u>

Б. Фонд до розпорядимости: в кн. щад.	28460-72
чеки	1499-92
готівка	328-88
Разом	<u>30289-50</u>

О. Січинський по мисли внесеня ранного Комісії шконтру-ючої (о. Спм. Заяць) вносить, щоби уділити Комісії Управляю-чій абсолюторію, на що Загальні Збори годять ся і абсолюторію уділяють.

1. Рефент секції адміністраційної, о. Герасимович, ставляе іменем тойж слідуєчі резулюції: а) щоби вибрати постійну анкету, яка має заняти ся основанем окремого асекураційного товариства, чи то після проекту о. Долиньского, чи після вір-ців інших того рода товариств, і то або виключно для священ-ків, або на ширший круг; до тої анкети належить прибрати фахових людей з світської інтелігенції; дальше, щоби новови-брана Ком. Упр. через Правительство і Послів вносила пети-ції о признає постійних пенсій для вдів і сиріт по священ-никам і то висше чим 600 К. вмісто дотеперішних „дарів з ла-ски“. На ту ціль священники годять ся, щоби з їх конгруи стя-гано примусово відповідний пенсійний процент.

Внесене се Загальні Збори приймають з тим, щоби вмісто анкети окремої, занялася всім тим сама Комісія Управляюча, а проєкт о. Долиньского належить видрукувати і разіслати по поодиноких деканатах до обговореня Кошта друку стягнуть оо. Декани на соборчиках. Відпоручник деканата Скалатского, о Вияярській, цо має во виду сего рішеня предложене в справі переміни фолда В С. на товариство асекураційне.

б) Поручає ся Загальним Зборам прийняти за порадою Синдика Дра Федака то до регуляміну, щоби кождий священ-ник складав заяву, зараз при священю, слідуєчого змісту і форми: „Низше підписаний Н. Н. заявляю отсим, що вступаю в члени товариства під іменем „Інститут запомоги для священ-ничих убогих і до заработка неспосібних вдів і сиріт Львів-ської гр. к. Митрополічої Архідієцезії“ і зобовязую ся раз на все платити всі датки і поносити тягарі в хосен тогож товариства в висоті через Загальні Збори по мисли §. 3. статута каждочасно означеній, під тою загрозою, що товариство буде мало право всякі залегли датки і оплати в дорозі судовій стягнути, а в тім случаю піддаю ся компетенції ц. к. Суду повітового у Львові, а крім сего через недодержане того зобовязаня трачу і право активного і пасивного вибору. Львів дня“ Загальні Збори приймають то внесене з тим, щоби Комісія Управляюча упро-сила Всев. і Високопр. Митроп. Орднариат о виконане сего рішеня Загальних Зборів.

в) Поручає єя Комісії Управляючій, щоби на слідуєчі Загальні Збори поставила на порядок денний зміну статута § 23. б. в тім напрямі, щоби Всесв. і Впроев. Митрополитчому Ординариятю прислужувало право — вмiсто цілковитого відклонюваня рішень Загальних Зборів — право хвилевого вдержуваня тихже з тим, що на слідуєчих Згальних Зборах має така справа бути на ново трактована з уважлденем уваг Преосв. Ординариятю. Загальні Збори се приймають.

г) Поручає ся Ком. Управ., щоби фонд корінний був як найкориснійше льюкований. Загальні Збори се приймають.

д) Поручає ся Ком. Управ., щоби поставила на порядку деннім слідуєчих Загальних Зборів зміну статута § 28. б. (і предложене Клиру Теревовельского деканату) в тім напрямі, щоби з незаосмотрених сиріт дівчата побирали звичайну запомогу без ріжвиці віку, а хлопці до укінченого 24. року житя. Загальні Збори приймають і сю резолюцію.

е) В полагодженю внесєня дек. Рогатиньского секция адміністраційна противить ся стяганю $2\frac{1}{2}\%$ датку від пятилітій, єсть бо надія, що в коротці при введєню пенсійного убезпечєня, духовенство буде обтяжене примусовими новими датками. Загальні Збори порішають рівнож не накладати того $2\frac{1}{2}\%$ датку від пятилітій на духовенство. Тим самим полагоджено також внесєне духовенства Рожнітівского деканату що до квiнквеній.

ж) Предложене Комісії Управляючої що до кориснійшої фруктифікації фондів відєступає ся новій Ком. Упр., щоби прийшла на слідуєчих Загальних Зборах з конкретним внесєнем в сій справі, а що до більшого заанімованя Клиру фондом В. і С. полишає до полагодженя відповідного самій Комісії Упр.; квiнци трєтого внесєня що до виключєня від запомог вдів і сиріт, яких мужі, взгядно отці, не платили черєз 10 літ не бере під розвагу, а то зі взгяду на благодійний характер фонда. Загальні Збори приймають в цілости точку ж) пієсля внесєня секції.

з) Внесєне Клиру дек. Рожнятівского, щоби всі євящєники мали голос рішаючий на Загальних Зборах, не уважає секция за успішне для розвою фонда, натомієть згодила би ся на уділенє голосу дорадчого на Заг. Зборах. Загальні Збори і на се не згодили ся, а заявили, що кождий євящєник невідпорутник може хиба, о скілько місця єтєне, прислужувати ся нарадам.

і) Над внесєнем Перемишлянського духовенства, щоби з фонду В. і С. уділити питомцям і євящєникам позички, перєйшла секция до порядку денного, а так само рішають Загальні Збори.

к) Внесєне о. Гоцкого, щоби кождий євящєник передає деканови готовий квiт пенсійний за грудєнь на єплату датку до Ф. В. і С. та на се єскадав зобовязанє при ординації і щоби в справозданю фонда подавано імена залягаючих з вплатами та втрати неєстягаємі, відєступає секция новій Комісії Управля-

ючий. Загальні Збори однак не приймають сего, отже та резолюція упадає.

л) При нагоді полагоджено прошенє Курсора Василя Скокуна. Секция адм. ставить вносене, аби підвишити его ренумерацию о 20%, але рівночасно ренумерацию секретаря підвишити о 50%. Загальні Збори по виясненю через референта о. Івана Давидовича порішають в той спосіб, що ренумерация для касиєра лишає ся в квоті 800 К., натомість установляють ренумерацию для контрольора 700 корон; для секретаря 500 корон, а для курсора 360 корон.

м) Предложено о. Стернюка в справі управильнення відносин завідателя до маси спадкової, взглядно вдови, відступають Вс. і Вп. Митрополічій Конисторії до видання відповідного регуляміну.

н) Поручає ся Комісії Управ., щоби секретар о кожній вplatі чеком повідомив дукованою карткою дотичного Комісаря. Загальні Збори приймають і одобрують.

На тім закінчено справи секції адміністраційної

з) Справозданє секції петиційної. Референт о. Концевич ставить слідуочі внесєня. а) На прошенє о. Іполіта Дроздовского, пароха Княжого, узглядняючи его родинні відносини, позваляє ся сплатити ему залєглости до Ф. В. С. з років 1898—1907 в двох піврічних ратах, а від р. 1909 належить его звільнити від дальшого обовязку до вplat. Поодинокі відпоручники противять ся сему внесєню, подаючи до відомо, що петент находить ся в дуже добрих материяльних відносинах, і що вєвірно подав залєглости, та як він винен не від р. 1898, але від 1888 с. е. за повних 20 літ. Загальні Збори рішають відкинути прошенє петента, а Комісія Упр. має ужити найострійших мір, щоби змусити так заможного священника до милосердия над бідними вдовами і сиротами.

б) Секция петиційна поручає узгляднити прошенє Н. Т. зі Львова о надзвичайну запомогу. Загальні Збори ухваляють уділити надзвичайну запомогу петентці на докінченє студий 100 кор. за р. 1908, а 100 корон в 1909 р.

в) Поручає ся дальше узгляднити прошенє О. з Я. О. в Живачеві дек. Жуківского, Еп. Станіславівскої і виплатити єї запомогу за р. 1905, яка належала ся і асигнована була для єї матери б. п. Ю. Я., а лишєнь через смерть, наступившу в день перед надісланєм запомоги, не могла бути піднята і остала до фонду звернена. Загальні Збори порішають, щоби Комісія Упр. виплатила ту запомогу яко надзвичайну до рук доньки О. Я. О., засягнувши інформацій у Декана що до стану маєткового петентки.

в) Поручає ся до узгляднення прошенє сиріт по священнику з Гумниск деканата Терєбовельского М. і Е. Ф. о надзвичайну запомогу. Сироти перебувають в Струсові. Загальні Збори порішають уділити обоім сиротам разом 100 корон надзвичайної запомоги.

На тім скінчено справозданє всіх трех секцій. О. Михайло Щуровский просить, щоби Загальні Збори узгляднили еще прошенє внесене через него яко відпоручника зі сторони о. П. Л. пароха Теляча деканата Підгаєцького, щоби по поводу его крайного убожества дарували Збори часть загелостий его до фонда В. і С., винен бо около 500 корон, яких в ніякий спосіб сплатити не є в стані — а маючи много дітей, радби їм забезпечити запомогу з фонда. Загальні Збори порішають передати то прошенє до можливо корисного та опертого на виїмковім милосердію поалагодження.

О. Концевич пригадує регулямін, щоби кождий священник сам чеком посилав датки, а повідомляв зараз о висилці Комісаря.

О. Цегельский покликуючись на регулямін пригадує, щоби декани повідомляли Комісарів о дни введеня, взглядно увільнення з посади кондеканальних та о наложених надзвичайних належитостях і о залеглостях з давних деканатів, в яких дійствувалу нововведені. Коли вже ніхто до слова не зголосив ся, о. Предсідасель Долинський подякував Зборам за пильну увагу, поважний і умний хід нарад і замкнув засіданє Загальних Зборів.

Львів 8. вересня 1908.

Секретар:

о. Теодор Цегельский
парох з Струсова.

Предсідател:

о. Анатоль Долинський
парох і декан Брідский.

Чи дійсно там корінь лиха? *)

В числі 11. „Ниви“ випечатана передова статя, під заголовком „де корінь лиха?“. Шановний автор потрафив заінтересувати не аби як читача, надаючи своїй статі так цікаву тему, як відкрите жерела так давного і тяжкого лиха, якою єсть дезерція вірних з нашого обряду та від разу настроює его до поважної рефлексії. Коби знайти місце, де корінь лиха росте, а знайдесь рискаль, та сокира, щоби его добути; поставити певну і вірну діагнозу хороби — се найбільша штука лікарска.

*) Сю статю поміщавмо деякі за надто викинувши з неї та несмачні, зайві натяки і виступи против автора статі „де корінь лиха?“. На нашу думку оба автори зовсім собі не суперечать, лиш кождий з них підносять інший бік kwestії. Оба автори себе взаїмно доповнюють. Ред.

Та однак перечитавши цілу статтю, відчуєш зараз не миле розчароване. Відчуєш таке вражінє, неначеб лікар, що прийшов до тяжко і довгий час недужого, не розпитував его про час недуги, про его родинні обставини, про спосіб житя, занятя, харч, воздух і мешканє, але відразу зачав обмадувати кожду его кістку, та питати — а боить се? а по тім діяльозі сказав, так то ти цілий хорий, всюда тебе боить, а лік — всюда лічись! Деж ту корінь лиха? Автор статі твердить: „Ми самі причиною хвороби, ми на цілім тілі хорі, кождий нерв, кожда кісточка нашого організму хора. Та головою муру не пребш. Такі відносини були, є і будуть; змінити їх не в наших силах.“ Ябим гадав, що найвідповіднійше булоб по тім твердженю скінчити. Бо на щож дальших доходжень, коли перехід і дезерція бути мусить: не в силі ми тому зарадити. Однак автор хоче таки найти якесь лікарство та радить „битись покірно в груди“ — ну і в покорі узнати те за правду, що він нам до вірованя подає.

Не гаячись довго вчисляє він сім гріхів головних (стор. 328). Отже місто одного коріня аж сім. Але і тут можна закинути ш. авторови шарлятерію. Бо наколиб він схотів цілий організм обпукати і приложити своє чуїне ухо, то побачив би, що в тім організмі, що складаєсь з близько 2300 членів, єще знайдєсь много більше хоріб: іменно знайшов би єще 9 гріхів чужих, 6 проти св. Духа, 4 звиваючих о пімету до неба, та много єще інших натури мірекої. З другої сторони при совістних оглядинах знайшов би він єще і дуже много, а скажу совістно значну більшу часть організму здорового. Він найшов би 7 дарів св. Духа, 9 плодів его, 8 блаженств євангельских, 3 євангельскї ради, 3 Вожї чесноти, 7 милосердних діл що до тіла, 7 що до душі ближнього і много інших. Тут отже годї признати самому авторови, що він глядить тверезо і без упередженя — хиба, що покірно „бєсь в груди, та визнає свої гріхи!“

Одно, що треба ш. авторови признати, то рідкий пієтизм до всего, що латинське (чи то не відай ту головний корінь зла?) та заслїплєнє в его величаню, котре веде до противоріченя собі самому.

Вчисляючи наші провини спорадичні, імпутує їх ш. автор загалови руского кліру без ніякого застереженя, а наводить паралельно-самі ідеали в обрядї латинськїм. Щоби переконати всіх і вся о его непомильности, представляєсь рідким і нечуваним доси психольгоґом, константує в многих місцях, що лат. клір все робить з великої побожности та будууючо, а наш, коли децо подибаємо доброго, то лиш для ока людского. Шан. авторе! чи не є се несправедливо? Вдартесь в груди та скажіть по латинськи (бо се краще) mea culpa! Бо як і се погодити? На стор. 328 боронить автор повагу польского духовенства та каже: „ми забуваємо, що лат. єпископат опираєсь на духовенствї

з'організованим і послухним, отже представляє силу“ — забувши, що на ст. 322 написав: „дальше мусимо числити ся з тим фактом, що духовенство латинського обряду на приписи консисторій зовсім не зважає. Для него консисторій нема!“ Скажіть ш. авторе — будь ласка, куда йти, та якто воно властиво є? Боронячи нашого Єпископату треба було конче опустити на сім місци якесь приклученє в декалі Т. — ст. 323 — а бодай здержатись від уваг: „Се питомий образ поступованя представителів нашого обряду і обряду лат.“ — бо тут докоряєсь нашій Консисторії за захованє роспоряджень папських. На стор. 326. пишесь: „Руский клір не дістає майже жадного обрядового образованя.“ Отже сей другий головний грїх, чи там корінь відносить ся до нашої власті духовної. Вжеж як ся маємо бити в груди, то від сотрудника до єпископа: най буде жаль загальний і совершенний! Невмісним є інсинуувати нашому клірови лиш самих грубих пороків: фарисейства, лїни, недбальства і прочих *dulce ad infinitum*. Чейже наші Владики виїжджають дуже часто на візити канонїчні і місїї духовні — та вертають густо-часто вдоволені — а клір цілими деканатами удостоюєсь узнань або і від'значень.

На стор. 324. пише ш. автор: „лат. клір голосить гарні і обдумані проповіді, та витрєвало сповїдає“, а на ст. 322. в низу пише: „При сім (лат. клір) не зважає ані на сьвяте місце проповідальниці, ані навіть сповїдальниці; ми знаємо много фактів поганої агїтації при справованю Тайни покути.“ На ст. 324: „вкінци сповїди уживають лат. священники нелише на то, аби освободити грїшника від грїха, але роблять з сеї інституції дуже добре і успішне средство виховавче.“ — Отже над'уживають ш. авторе, як се самі признаєте; отже деж та ідеальна побожність і єго сьвятїсть, о якій ви висше говорили?

І кажете ст. 325 „кожда майже проповідь в костелї оживлена патріотизмом, а ми патріотизму в церкві боїмось“, а на ст. 327: „В наших часах росполїтикував ся руский клір до неможливих границь“ — а зараз в низу читаємо: „загал нашого кліра живе рішучо за мало в контактї з народом.“ Рівжож шан. автор радить, щоби при богослужєнях для „блеску“ брали живу участь „наші“ Сїчи і Соколи, а забув, що Єпископат станїславівский строго сего забороняє.

Де то ви чули та видїли ш. авторе, про що пишете на стор. 326: А наше захованє при Богослужєнях? чи ті крики, сварки, обертаня, те плюванє і голосне позїванє чи се має будувати присутних в церкві людий? Автор полишає то всюду по селах, та радить від серця се „бодай по містах і місточках конечно усунути.“

(Конець слїдує).

о. Мих. Дороцкий.

Голос природи.

(Конець).

Друга причина: взаємна залежність.

І так одна рослина служить другій. Погляньмо на лісисте узгір'я, як там мох тулиться під тінь ялиці, де красно розростаєть ся, розстелюєть ся. Але-ж і лісні дерева потребують тоже моху, бо мох удержує в землі вогкість. Нехай хто витне дерево, щезне і мох, але й ціла околиця сейчас змінить ся: дощ буде рідше падати, а коли й впаде, то навально, та замість житя, рознесе всюду спустошене; потічок, котрий випливав зпід узгір'я і ужизнював долину, незабаром висхне, бо вже нічо його жерела не піддержить; всьо знидіє, змарніє. Така то користь є з ліса.

Але і зьвір'ятю служить рослина, і то так, що кождий майже рід рослини служить за покарм якомусь осібному родови зьвір'ят. Гусиниця мотиля, котрий вирабляє шовк, жие лише листєм морви, коли би не було морви не малиби ми і шовку. Криводзьобка не було в Англії, поки там не засадили смерек, а наш мудрий воробець доперва тогді помандрував на Сибір, коли і там заведено на більші розміри рільництво.

Служить вкінци і зьвірина иньшій зьвірині. Гиена пр. очищує ліси з трупів зьвір'ячих; з овадів знов, грабарі загребують пильно всяку падлину; а як кози і корови для чоловіка, так певні мишиці служать мурашкам за дійну худібку. Деякі знов зьвір'ята пожирають иньші на те, щоби ті зантдо не розмножились, та иньшим не нанесли більшої шкоди. Пр. кіт виїдає воробці, але тим боронить від заглади овада, котрого зїдає воробець; ащо знов той овад зїдає иньші, котрі нищать капусту, отже кіт, виїдаючи воробці, служать капусті, так що за кождим котом, котрий згине, жалує і плаче цілий свїт капустаний — як дотепно висказуєсь оден учений. Так то повязані є роди зьвір'ят взаімною залежностию, взаімними рслугами.

Трета вкінци причина: щоби земля, призначена до плеканя житя, ціла аж розходилась від гомону живучих сотворінь. Яко матір житя, земля хоче мати того житя як найбільше, та в як найріжнїйших видах. Длятого й сьпіває псальмопівець: наповнила ся земля твари твоєї. Вся земля аж дуднить, гомонить від всіляких творів. Не ли-

ше бори повні є всякої звїрини, але і в тіни трави, кілька там овадів! — або в краплинці води, кілька там роїть ся хробачків, котрих доперва при помочи мікроскопу доглянути можемо, — навіть під землею находимо нори, хідники, котрі вказують, що і там повно всякої животини. Коли видрапаємо ся в країну ледів, і там побачимо, як весело по леді скаче, маленького овада. котрий гніздить ся в щілинах леду. Коли підемо в країну ледову до бігуна, і там, в тій негостинній для житя країні почуємо ще рик морського коня, та надобаємо на білого вуйка, медведя. Иньші звїрята оживають днем, иньші знов виступають на жир нічною порою. А кілька то ще животин-галапасів жиє по иньших звїрятах. Хребет слоня є лісом повним всіляких звїрят-галапасів. Навіть в самих мясных і в крові всіх звїрят — кілька-ж там роїть ся малесеньких животин, мікробів, часом зі шкодою і то великою, а часом і без шкоди. Природа робить жите, де лише може.

Наслідком, а рівночасно і услівем того переповнення, того напакованя сотворинь, є славна „борба о жите“, котра не дає спокою ріжним ученим. Одні над тим розжалують ся, що так немилосерно одні звїрята нищать другі, иньші-ж з того заключають, що певно в будові сьвіта нема ніякої провідної мисли, значить, нема розумного Творця, бо де-ж би розумний Творець так сьвіт впорядкував, щоби одні жили коштом других, і то ще в такий страшний спосіб, через такі взаїмні убійства. Їм треба відповісти, що ся борба не є властиво правдивою борбою, бо нема в ній газардів. Борючі ся сторони не відносять ані побіди, ані страти, лише одні беруть свій покарм з других, одні живуть з других; а знищене одного роду потягнулоби за собою погубу і другого. Соловії зїдають мушки, ніколи мушки не зїдають соловіїв; а цілковита загибала мушок була би великим нещастєм і для соловіїв. Остаточо кінцем кожного житя мусить бути туг на землі або смерть нагла, або в наслідок недуги чи старости. Ся осгання смерть, з недуги або зі старости приходить по найбільшій часті лиш у чоловіка, для котрого недуга чи старість при опіці родинній і яких-таких вигодах цивілізації, стають легшими. Для звїрини-ж умирає зі старости було би правдивою мукою; отже нагла смерть є для звїрят добродійством: і для того такий кінець у звїрят є нормальним, звичайним, можна сказати, що є їх природним правом. Притім звїрята мають менше видосконалений уклад нервовий, як чоловік, навіть фізично менше відчувають смерть і але що найважнійше, не відчувають смерти морально, бо о ній наперед не знають. Природа, позволяючи їм тішитись житєм, таїть перед ними їх неминучу кончину. „Одна лише істота, говорить оден учений, знає о чекаючій її смерті — але-ж і она одна, лише сам оден чоловік має в душі запевнене другого житя“.

Три повисші причини не пояснюють нам вповні і подрїбно, чому сей а сей рід звїрят живе. Таке подрїбне пояснене

знайдемо в науці природописної історії. В кождім разі повисші причини є вастарчаючі, щобиśmy в загалі пізнали, що всьо, що жиє, що тішить ся житєм, маю якусь рацию істнованя в заряді всьої природи.

Бачилиśmy доси доцільний лад у трех царствах: каміннім, рослиннім і звїриннім. Бачилиśmy, як одно царство служить другому, бачили їх взаїмне відношенє, взаїмну залежність, бачили ми, як жите поступає поступенно від найнизшого щєбля до що-раз висшого, від несьвідомости до більшої сьвідомости, а вкінци аж до повної самосьвідомости в чоловіці. І чудувалиśmy тому мудрому порядку на сьвітї. Чим більше пізнавали ми букв у книзі природи, тим більшу і красшу премудрість ми звідтам відчитували, тим більше впевняли ся, що ціла вселенна не повстала оттак лише припадково, але що зістала устроєна після мудрих якихсь плянів. Пляни-ж ті не міг хто небудь видумати, тим менше після них весь сьвіт устроїти, збудувати. Творцем тих премудрих плянів, Творцем вселенної є ніхто иньший, як лише Господь Вседержитель. Бог оден мусить бути Творцем тої великанської вселенської машинерії, цілого сьвіта. Так нам повідає небо і земля, і всьо, що в них містить ся. „Небеса — справді по словам псалмопівця — повідають, голосять славу Богу, а про діла рук Його звіщає твердь“, звіщають небесні простори. „Нї се мова, нї то слово, але чути їх голос“, але чує голос кожде щире серце, розуміє їх бесїду кождий здоровий ум людський. —

Церковні справи в нашій пресї.

Зладив О. В.

(Перегляд рускої преси до кінця жовтня).

Місіонар, знаменитий рел. місячник для народа, помістив в ч. 10 за жовтннь 1908 р. осудженє паломництва до Почаєва і Києва, а в ч. 11 виказує приступно ріжницю між католициза схізмою. В перегляді з жита церковного подає згадку про ювілей Пія Х., про катол. віча і про епархіяльний Синод в Станїславові.

Руслан, интересує ся живо церковними справами і обговорює їх з коректного становища. Політичний напрям Руслана не належить до оцінки в Ниві, бо нас интересує ту лиш церковна сторона.

В ч. 218 о. Кир. Селецкий звертає увагу на ту розкіш Рус. Слова, з якого воно оповідало про побите українця о. Попеля его власними парохіянами — факт той о. Попель перечить — забувши, як то самі „русскіи“ зневажили чинно заслуженого для них о. посла Давидяка.

В ч. 214—5 о. Йос. Заболотний помістив допись п. з. „Церква а костел“, в якій виказує причини переходу на латинство: харність в костелі, добір в проповідях, точність в богослуженнях, ревність в катехезі. Нашому духовенству докоряє за недбальство комісарів до науки релігії, протекціоналізм в обсаджуваню посад, ширене схізмофільских публікацій, неохоту до Василян. Ті замітки може і одностороні, бо видять в костелі самі добрі сторони, в церкві самі лихі, але багато правди в них знайде ся.

Замітки о. Заболотного доповняє симпатичний голос управителя міскої школи в ч. 220—1, який звертає увагу на ту аномалію, що сотрудник, хотяй перетяжений роботою в парохії, мусить вчити ще в школі.

В ч. 222 подає ся характеристику нашої преси після Ниви (ст. 605—6), а в ч. 223 заяву Ниви (ст. 606—7) в справі протесту соборчиків.

В ч. 227 подана рецензия повна похвал для книжки о. дра Дион. Дорожиньского про празничні картини нашої Церкви.

В ч. 230. подає оден з предплатників Ниви в своїй дописи характеристику Нар. Слова, менше більше в тім дусі, як Нива.

В ч. 232—3 поміщена статя з берлінської Germania-ї, яка закидає руским питомцям римскої колегії, що вони псують розмовама про женячку своїх латинських товаришів і що ломять обітницю целібату. Відтак закидає Germania рускому духовенству, що воно видає лиш 1·4% безженних та відступило від первісної дусципліни східної Церкви, яка дозволяла женитьбу клірикам лиш тоді, як вони могли виказати ся приватним майном, відповідним на удержане родини. На ті погляди годі годити ся без застереження. На тему церковної дусципліни що до женитьби кліра обіцяв нам написати розвідку оден з наших молодих каноністів.

В ч. 235 читаємо вістку подану за польскою пресою, що наслідком нетакту руского съвященика яких 200 осіб перейшло на латинство.

В тімсамім числі помістив о. Пл. Філяс, провінциял ч. с. В. В., критичні замітки на історичну повість Гната Хоткевича про Сагайдачного, видану 1908. львівскою Просьвітою. Хоткевич кпить собі з св. Йосафата і з духовенства, представленого в вдуманій особі патра Загайла.

Діло заняло тепер коректніше становище взглядом кат. Церкви. Щоби лиш на тім видержало.

В ч. 332 така подана характеристика москвофільства що до релігійно-церковної его сторони: „Вихваляючи православіє як віру наших предків, вона (партия) рівночасно присягала ся на преданність гр. кат. обрядови і денунціювала український національний рух за безбожність, так що приміром православний Мончаловский писав посланя до гр. кат. владик, щоб вони заборонили гр. кат. населеню віддавати честь Шевченкови, бо той виступав проти догм гр. кат. Церкви“.

В тімсамім числі подає парохіяльний комітет в Повітні до відома Митр. Консисторії, що парох поступає некоректно з грішми призначеними на будови церкви. Если факт правдивий, то кидав би погане сьвітло на духовний стан. Однак не сумніваємо ся, що компетентні круги вглянуть в цілу справу і унеможливають на будуче некоректне поступоване підчиненого собі духовенства, а до того в справах так дразливих, як грошеві.

В ч. 233 читаємо новинку про шкідливий вплив паломництв до Росії, які викликають неохоту до католицизму.

В тімсамім числі читаємо про неімовірний факт шовінізму польського сьвященика. Оден польський сьвященик радить другому, щоби той наліпив метрику Русина в польську метрикальну книгу і на тій підставі набув одну „душичку“ для латиньства. „Tak robi się zawsze i wszędzie“ мав заявити дотичний сьвященик. Если то правда, то маємо доказ, неімовірного для культурної і моральної людини, здичилого шовінізму, який не жахає ся в інтересі свого народа ломаня церковного і державного закона. Если однак польський єпископ-суфраган маніфестує ся в своїй проповіді в Жовкві з нагоди ювілею гетьмана Жулкевского лиш своїм патріотизмом і „ojczyzna“^{*)} (на рускій землі!), а ані словом за віру і Церков, підчас коли краєвий маршалок взяв собі при тій нагоді за тему Бога, віру і любов, то може стане нам зрозумілим шовінізм деяких польських сьвящеників. Думаємо однак, що суть ще висші власти навіть в Галичині, над парохами і суфраганамі, та що вони висше цінять правду, як обманьства *ad maiorem Poloniae gloriam*. Однак злишне є іронізоване „Діла“, що руский Владика такого польского ксьондза звізитує та посадить вправоруч коло себе.

Слова св. Йоана, що обоятний чоловік гірший, як горячий або зимний, цитує ч. 242 Діла яко слово св. Павла. Се всказує, яко мало в нас розширене знанє св. Письма. Тому бракови треба конче зарадити. Початок і примір повинні дати сьвященики наші, як також не грішать знанєм св. Письма.

Галичанинь, головний орган „твердої партії, лявірує по середині між католицизмом а православем, мабуть, щоби не підтяти собі довіря катол. суспільности але в виразною гравітацією до схізми.

*) Чулисьмо, що той факт єпископского ультрапатріотизму викликає несман навіть в польських кругах, розуміє ся розважніших.

В ч. 225 читаємо заяву Носевича, редактора Рус. Волі, „что паломничество галицко-русскихъ крестянь“, було з'організоване не в цілях політичних, а „исключительно въ цѣляхъ религіозной“ і просвітній. Отже релігійна ціль була! Нам більше і не треба!

В ч. 228 перечить Галичанинъ, що вислови одного селянина, обиджуючі католическу віру (§. 303 кар. зак.) суть рефлексією літнього почаївсько-київського паломництва (гл. Діло ч. 233). Фактом є однак, що згаданий селянин обидив католическу Церкву, закидуючи Єї фальшоване св. Письма і висловлюючи ся легковажаючи про папу і наших єпископів, фактом є, що зівав засуджений на 3 тижні строгого арешту, фактом є, що прокуратор видів між словами засудженого а літнім паломництвом причинову звязь, фактом є, — признає се Галичанинъ — що засуджений має брата, який брав участь в давніших паломництвах до Росії. Ось і маємо наслідки „невинних“ того рода паломництв! При тій нагоді згадує Галичанинъ про неімовірно провокуючі історичні брехні, ширені між неосвѣченими і безкритичними масами соціально демократичною Землею і Волею. За нап'ятоване того факту належить ся Галичанинови признане, як і за зазначене того, що за редактором Землі і Волі, Мик. Ганкевичом, розбивали ся при виборах українці Львова.

В ч. 234 подає нотатка „Галицкая Вржесня“ обурююче поведење польского католика в селі Грибовичах, який побив руске дівча за то, що воно не хотіло відповідати на питання з польської релігії. Такі факти варто собі зятямлювати, щоби в дискусіях мати доказовий материял на шовінізм частини польского кліру.

В ч. 248 Галичанина подає новинка п. з. „гоненіє на православних в Холщині“ прошене одного православного „переслѣдованого“ католиками і „ломовірами т. з. ізломившими свою прежнюю віру, новокатоликами, отступниками от сьвятого (!) православія“ о материяльну поміч, „чтоби спасти свою семью от окатоличеня(!)“ Поміщене такої дописи є клясичною ілюстрацією напрям, пануючого в редакції Галичанина.

Ми далекі від того, щоби той напрям приписувати цілій партії і тому надіємо ся, що партія, в якої склад входить багато католицких сьвящеників на визначних єархічних становищах, не допустить на будуче до такого провокованя католицкого почуваня.

Народне Слово, львівський дводневник, що признає ся до національно-демократичної партії, затыгає на себе деколи т. з. клерикальну маску, симпатизує з духовенством, але не має зрозуміня духа католическої Церкви, оцінює Єї плитко і тенденційно, а на Ексц. Митрополита кидає нераз калюмнії. Тому треба ся дуже перед ним мати на осторожности, щоби воно, як поросте піре, не пішло в напрямі Гром. Голосу. Поки що продовжує воно напрям Гайдамаків зн. в духовенстві цінить лиш політично-партійну сторону.

Нераз Нар. Слово зайде в круте положенє, з якого єму годї вийти. В ч. 127. виступив оден дописуватель против дра Ів. Копача між іншим і за те, що він навів погляд протестантського панентеїстичного філософа Павльзена, який відозвав ся з признанєм про діяльність ордена Єзуїтів. Дописуватель закинув авторови, що він пише панегірик Єзуїтам і то з личних мотивів. Потім сама редакція признала невмістність того рода інсинуацій.

В ч. 128 бере Н. Слово в оборону єпископа Сотера перед напастями „Галичанина“ і наводить факти апостазії „твердих“ сьвящеників в Америці; против чого Владика мусить виступати.

Русское Слово, тижневник „твердої партії“ призначений для народа, приносить в ч. 40 вість про віче в Щирци, на якім мали ся виголосити того рода погляди, що нема Бога, а релігія злишна. В тімсамім числі подає допись „изъ америк. Руси“ з вдоволенем факт, що основують ся читальні імени Наумовича, подає дальше вість про протести против папської булі, єпископа Ортинського і „даже противъ унії съ Римомъ“. Америк. Владика, то „украинский радикальный агитаторъ, а до того божевольный“. Сьвященики ненаумовичівці то самі радикали. Рус. Слово має жаль до Владики, що він звертає увагу на ріжницю між католицизмом а православієм.

В загалі Рус. Слово виступає в обороні Церкви против радикалів, але радби ту Церков притягнути до схізма, хотяй робить то обережнійше, як Рус. Воля.

В ч. 41. говорить допись від Золочева про одного сьвященика, який мав на проповіді сказати своїм парохіянам „ви послідна худоба“, своїй службі в неділю казав різати січку, а в школі до дітий мав говорити „ви прокляті кацапи“. Не входячи в провірене факту, замічаємо лиш, що сьвященики повинні все на неправдиві закиди публично реагувати. Булоби однак доказом негідного партийного фанатизму, єслиби сьвященик фактично виступав так некультурно зі своїми парохіянами. Щоби такі виступи не могли мати місця, о то старати ся є обовязком кондеканальних, а єслиби братерска рада не помогла, тоді належалоби віддати справу висшій власти.

В ч. 42 в дописи „о́тъ Жолквы“ накінуло ся Рус. Слово на о. Філяса за то, що на проповіді виступав рішучо против схізмофільства москвофілів і перестерігав перед їх агітацією. За то стягнув на себе закид зі сторони Рус. Слова „що сей отчикъ (Філяс) также (як і єп. Ортинський) виглядає на такого, которому недостає пятаю клепки“. Крім того інсунує Р. Слово агітаційно-політичні тенденції проповіді о. Філяса. Стара і глупа пісня! Рішучо не віримо, щоби о. Філяс міг сказати на проповіді, що в Почаєві і жид може правити Службу Богу.

Русская Воля, що вже вихдить 3. рік в Перемишли jako дво-тижневник для народа, стоїть на крайнім крилі „твердої“ партії, ви-

ступає против Галичанина і Рус. Слова за їх нерішуче становище до православної віри. Тон Рус. Волі варварський, зміст ультра-православний. Подаємо докази.

Про паломництво до Почаєва і Києва тек пише Рус. Воля (ч. 15—6): „Когда въ первый разъ было напечатанное извѣстiе въ Рус. Воли объ намѣренiи устроенiя паломничества галицко-русскаго народа въ Почаевъ и Кiевъ — всѣ наши враги изъ злобы заревѣли какъ скаженные собаки“. Тими ворогами суть „народные злодѣи и бродяги т. зв. украинцы“ „еты падлецы и выродныи дѣти“. Прочани носили ленти з написiю „протоiерею Ивану Наумовичу“. Проповiдник „призывалъ Галичанъ слѣдовать примѣру его (Наумовича) жизни“. (Чи і смерти? Ред.) Православний єпископ висказав радiсть, „что Галичане предпринявшие сознательно паломничество къ его (Наумовича) могилѣ, почерпнуть тутъ нравственную силу для поддержанiя православiя въ зарубежной Руси“ (зн. в Галичинi). Пiсля Рус. Волi рiжниця мiж католицизмом а православем лиш та, що „вмѣсто попа безъ бороды былъ бы попъ съ бородою“. „Господь показывалъ русскимъ и православнымъ людямъ, что угодна Ему православная вѣра“. „Наши попки-украiнцi... дураки подло денунциовали передъ правительствомъ прочанъ“. (Хто і коли? Ред.)

А в ч. 17 читаємо таке: „Рускiи люди“ в Галичинi „преданныи православию, хотя и находятъ ся подъ властью папы“. Галицкi Русини мають бути братьями по вiрi з Москалями. „Подлые унiяти“. „Митрополитъ Андрей самъ считаетъ себя Полякомъ(?!)“ „Проклятый русскимъ народомъ Сильвестеръ“. Рус. Воля тiшить ся, що Луцик став в Америцi схiзматиком. Редакция Нар. Ради удостоiла ся назви (ч. 18) „украинскiи скоты“ за те, що звертає увагу на і схiзматичку акцию „Рус. Волi“.

Навелисьмо лиш вислови Рус. Волi, якi самi себе коментують.

Прапор, що виходить 1. рiк в Коломиi jako двотижневник пiд фiрмою „орган украинско-руського народного учительства“ вступає на пiдозрiлу дорогу „вiльної думку“, хоть не так ще, як „Промiнь“.

В ч. 6—7 подає без власних коментарiв реферат звiсного культуркемпфера зi школи ославленого Масарика про „вiльну школу“, яка домагає ся усуненя теол. видiлу з унiверситету і викинення вiроiсповiдноi релiгiї з народноi школи. В ч. 7 (ст. 15) поручає обскуРНу брошуру Бартошка, сконфiсковану прокураториєю, переложену Мих. Павликом а видану Гром. Голосом п. з. „Новiтна і суспiльнiсть і церква“ „яко гiдну, щоби її кожда iнтелiгентна людина з увагою перечитала“. Не можна мати нiчо против того, щоби фiлософiчно і iсторично основно образувана людина та обзнакомлена з христ. катол. свiтоглядом, читала і того рода рiчи. Але для неясних а упереджених голов така лектура бiльше принесе лиха, як користи.

В ч. 8 приходить провідник масонської віденської ложі Ценкер з своїм рефератом про „вільну школу а конфесіональне вихованє“, в якім за релігію уважає почуте відвічальности перед людством. Релігійні вправи і надзір Церкви над наукою релігії треба усунути. Маєві закони треба перевести з цілою консеквенцією в жите.

Під розвагу збаламученого Бартошками і Ценкерами Прапора позволимо собі подати ось що. До якої відвічальности може почувати ся одиниця перед загалом, если одиниця є лиш синтезою х атомів, людство сумою тих х-ів, а моральне почуте лиш механічним рухом тих атомів? Если теория не має сили переконуваня, то служимо фактами. Вільна школа в Франції довела до того стану моральности. В році 1850 було караних злочинців 13.910, 1870—19.684, 1880—23.319, 1890—27.309, 1900—30.485, 1905—31.741. Число злочинців росте, хотяй число населеня стоїть майже на місци. В 1905 р. на 274 судово караних ударів грезячих смертию випадало на молодіж від 16—21. року аж 65 случаїв, з 168 убійств випадало аж 35, з 171 тяжких скалічень аж 26. Число молодечих злочинців росте більше, як старших.

Віriamo, що „укр. русь. учительство“ з Прапора має розум і серце та хоче добра для народа, особливо для шкільної молодіжи. Если так, то певно заверне з дороги „вільної школи“ та здесертирує з боевого табору фірми Масарик — Бартошек — Ценкер!

Земля і Воля, тижневник, орган „української соціально-демократії для робочого люду“, кормить той люд за кроваво зароблений ним гріш половою і клеветами. Ч. 42—3 відзначає ся особлившим „попожерством“.

Подаючи звіт посла Вітика в Турчанщині, нарикає Земля і Воля, що „два польські і один український поли подали собі руку і безнастанно перешкаджали говорити тов. Вітикові“. Наслідком того мали викликати обуренє народа против себе. Після Галичанина обуренє селян звертало ся против Вітика. Протест съвященника против нісенітниць соціалістичного бесієдника — се ломанє свободи слова! Розуміє ся робити то само соціалістам — то вільно!

В статі про робітничий рух в Англії читаємо: релігія то „право попа дерти гроші з парохіян і крамарюванє відпущенєм гріхів“. Така дефініція релігії можлива лиш в соціалістичних „вчених“, які всі прояви людської культури зводять до грошей і наживи. І льогіка не сильна в Землі і Воли, бо з надужить деяких съвященників годі випроваджувати релігію такою карикатурою.

В дописи з Борщівщини кпить собі З. і В. з чуд. Правда, що нарід часто видить чуда там, де їх нема. Але на тій підставі уважати віру в чуда „баламуцтвом без кінця“ і закидати, що віру в чуда попирає Церков „для інтересу“ або що сам

„панотчик не вірить в силу своєї молитви“, се плиткий раціоналізм і нзка клевета. В соціалістів се в прочім річ зовсім звичайна, бо наука для них „terra incognita“. Се загально признане! Земля і Воля годує своїх читачів сензаційними байками, подаваними в формі фактів „з чорного сьвіта“. В згаданих числах маємо аж два такі „факти“. Історія про „попа нищителя риди“ в Італії закрашена дуже сентиментальними додатками. Шкода лиш, що незнаємо, з яких жерел черпана „історія“, а нам самим годі вислідити річ аж в далекій Італії. Переношуване таких „фактів“ на далекі простори, се річ вигідна, бо виключає невигідну контролю Але лекша річ з фактом в долішній Австрії, де після Землі і Волі засудженого сьвященника за побите любовниці на два місяці строгої вязниці і 500 кор. кари. Та вість зачерпнена аж з перемиского Now'ого Glos'u, хотий жерело свого „знання“ дискветно промовчує ся в Землі і Воли. На підставі автентичних інформаций заявляє Gazeta kościelna (1908 ст. 513), що парох казав викинути за двері влізливу бабу, яка домагала ся підписаня квіту, хотий не належала до парохії. За то внесла скаргу за порокою соціалістів, а суд засудив пароха на 10 кор. Більше нічого!

Того рода спростовань подає інформаційне бюро катол. преси багато: але соціалісти — а особливо наші — виспі понадто то всео.

Земля і Воля наводить образки з теперішного ладу суспільного. Образки уложені дуже штудерно. Поминає ся то, що робітники-нуждарі часто самі собі винні, поминає ся, що деякі робітники живуть несогірше, поминає ся, що новочасне законодавство стремить до усуненя існуючої нужди. Земля і Воля ігнорує то всео, вона прижмуривши здорове око, дивить ся хорим і видить річи в чорнійшій сьвітлі, як вони є в дійсности. Всео добре не бачити, всео зле побільшити: се сьвітогляд наших доморослих марксистів.

Нужді робітників протиставивсь ся з штубадкми кпинами достатки наші. Таж папа має аж 11 000 комнат, міліони (кілько?) доходів і дістав ще від цісаря дорогоцінний презент на пам'ятку ювілею, підчас коли багато людей не має даху над головою.

Що до папских комнат, то успокоїмо Землю і волю Ведекером, який каже (Baedeker, Mittelitalien u. Rom. Leipzig, 1908, ст. 354): „Die Zahl der Säle, Kapellen u. Zimmer mag gegen 1000 betragen: die oft wiegerholte Aufgabe, es seien 11.000, ist eine Fabel“. Папські доходи не єуть так великі, як жидівских міліонерів. З своїх доходів, пливучих з добровільних датків (а не терору, як се є в соціаліст. організаціях) удержує пала багато людей, які працюють для душевного, наукового, артистичного добра людства. Сам папа жие скромніше, як такий Бебель чи Адлер! Відтак виспі культурні потреби людства мусять бути заспоковні, хотийби деякі люди не могли заспокоїти своїх низших потреб. Годі приміром ігнорувати бібліотеки тому, що не

всі люди мають потрібні мешкаля. Як зачнемо думати о висших потребах людської культури аж тоді, як заспокоїмо всі низші, то ніколи не дійдемо до ладу. Висші потреби мусять бути заспокоєні, а чи се зробить папа чи цісар чи нарід, се річ підрядної ваги. Земля і Воля оцінює все після хліба, воно радилоби папі спродати твори штуки, щоби за то набути хліба для голодних. Однак то само дасть ся досягнути меншим уживанем алькоголю і менше виставним житєм; на то соціялісти нехай звертають увагу люду. Впрочім, артистичні річі лиш тому мають вартість, що їх не продає ся легко. Єслиби продавало ся їх легко, вартість їх спалаби низко, так що за їх ціну не можнаби купити хліба для голодних. Отже пощо плитка апеляция до папських скарбів?

Соціяльні погляди Землі і Волі проте, що всі інші суспільні верстви — крім пролетарияту — не потрібують вже нічого від держави та що вони раді би пожерти той пролетарият — поминаємо, бо то належить до соціологічної, а не до церковної часописи.

Затрималисьмо ся довше над Землею і Волею, хотай вона сего не варта. Але ходить нам о те, щоби раз виказати її плиткість і брехливість та більше про неї потім не говорити. В пізнійших числах будемо ся вдоволювати лиш реєстрованем поглядів Землі і Волі. Наші читачі будуть вже знати, як відносити ся до органу „україн. соц. демократії“!

Буковина (ч. 118 з 18/X. 1808) містить таку статю. Пізнати дерево по его плодах. (Під розвагу рускому народови) Минувшими днями, можна було побачити нове цікаве явище. Ховали молодого руского учителя Якубовского. Покійник належав — так кажуть — до української радикальної партії. Між иньшими видала також і езекутива сеї партії носмертні картки, але — без хреста. Річ сама по собі не є дивна, бож радикали не признають релігії, але де такт, де конвенціональність, де пошана до побожної родини покійника? Чиж не є то згіршене і зневага релігійних чувств засумованої родини і тих, що прочитали ті посертні картки? Чиж тих кілька запаморочених людців думає, що вже ціла руска суспільність так морально зіпсута і затуманена, що для неї нічо нема святого? І вони ще є так безличні виставляти себе за просвітителів руских дітей і цілого руского народу?! Се вже дійсно крайна безличність! Цікаве було також поведене декотрих „зелених“ молодиків на тім похороні (а треба знати, що їх там було найбільше) Ішли мов друки за домовиною і навіть не хрестив ся ні один. Ось тобі інтелігенти, ось тоб- культура! І тим людям лежить добро народа на серци, коли вони явно виступають против Бога і релігії, видираючи народови таким чином брутально віру і любов до Бога, котра є для кожного чоловіка найсвятійшим і найдорожшим добром і становить підвалину його родинного щастя і тим самим запорукку мирних відносин між всіма людьми? Вож де нема віри і любови до Бога, там нема також справдішної любови

до ближнього, там немож говорити про самопожертвоване і милосердіє. Одним словом, чоловік стає великою звірюкою, нічому не святає, стає рабом своєїою грішного тіла і в вдоволеній, як потягне в ту грязь ще й других. Святим обовязком кожного кому лежить добро народу на серци, остережи перед такими шкідливими елементами суспільність. А що робота тих панів-радикалів незовсім чесна, видко вже хоч би з того, що вони все таки страхають ся вийти явно з своєю барвою на світ і показати світови, що вони в дійсности є. Таж як ви, радикали, невірите в нічо, то чого кличете священників і кажете, щоби вас по смерти несли до церкви? Де консеквенция так званої з'організованої партії? Чи не є то лицемірство з вашої сторони? Ви се добре знаєте, щоби в таким разі сказав кождий нормальний чоловік. Але саме в тій скритій, потайній роботі лежить і погуба. Покажіть явно вашу барву, а наряд вже буде знати, як вас оцінити і як з вами упорати ся. Знайте, що наші предки проливали свою кров і клали свої голови за віру і що наш наряд недопустить, щоби деякі панки доптали ногами його святости.

Вам вільно бути і невірами, але не виставляйте себе за провідників народу, котрому віра єсть святаю. *Свящ. Радик.*

Буковина (ч. 128) доносить, що правительство задумує перевести на Буковині поділ прапославної диєцезії на руску і румунську.

Всячина.

Зладив О. В.

Уділюване сьв. Тайн.

В найновіших часах постановлено нечувану до тепер гіпотезу, що фактична смерть не наступає сейчас по позірній смерті. Хотяй чоловік перестає віддихати і серце перестає бити, то однак жите, душа ще не улетіла. Момент правдивої смерти тяжко означити. В случаях наглої смерті чоловік живе до трех годин по хвили, яку присутні уважають хвилию смерті. В случаях повільної смерті різниця між смертию фактичною а позірною виносить яку годину.

З того погляду новочасної медицини впливають важні дані в душпастирстві. Услівного розгрішення елеопомазаая, а навіть і хрещеня повинно ся уділяти і тоді, коли здає ся, що хорий вже помер.

Криміналістика а подруже.

Парох в однім карнім заведеню в Німеччині (в Літрінген) завважав хосенний вплив подружа на криміналістику. На 655 вязнів було 445 нежонатих, а 210 жонатих. Перший раз було караних 66 нежонатих, 33 жонатих. Більше як десятий раз ука-

рано 7 нежонатих, а 3 жонатих. Павльзен замітив, що родина то застав даний суспільности, запевнюючий коректне поведене одиниць.

Церков а социяльна мораль.

Розрізняємо мораль індивідуальну, яка ставить норми для поступованя одиниці взглядом себе, для власного добра і мораль социяльну, що ставить норми поступованя одиниці взглядом загалу, для осягнення загального добра. Церковна мораль вповнює знаменито обі задачі.

Заповіді Церкви мають дуже хосенний вплив на етику і культуру людей. В Італії, як звісно, перестерігає ся заповідь посту дуже строго, а наслідком того уживане алкоголю є далеко менше, як в нас. Хотяй в Італії вино добре і дешево, то однак завдяки церковному постови п'яньство між Італійцями дуже мало розширене.

Вплив церковної дисципліни на моральне піднесенє людей старають ся деякі соціологи так вихіснювати, що радять перенести точку тяжкоти в заповіді посту з їди на напиток. Піст мавби проте полягати не в повздержности в їді, а в повздержности від напитоку.

Покищо таке понятє посту є лиш радою, а ніколи законом. Але все таки ширенєм тої ради можуть душпастирі богато зробити для морального і материяльного піднесеня своїх парохіян.

Ф. В. Ферштер (Förster, Schule n. Charakter, Zürich, 1907, ст. 115 сл.) підносить вплив Церкви на ублагородненє праці. Християньство то найважнійша поява в педагогії, бо воно перше навязало тісну звязь між працею а внутрішним особистим житєм. Праця, хотяйби найнижша, стала в християнстві моральним актом самоутвердження. Наслідком того праця отримала в християнстві невичерпанє жерело мотивів. Дальше, праця стала средством надприродної ціли і набрала безконечної вартости. Поганьска праця була бездушна, була тягарем раба. А деякі новочасні економісти сьміють закидати Церкві, що Вона легковажить працю!

Нові релігійні секти.

В найновіших часах повстала в Англії нова секта агатоменістів. Сектанти зобовязані мати дві жінки. Одну законну, яка має родити діти, завідувати господарством, а друга духовна не повинна входити з чоловіком в полові зносини, та бути лиш принукою его духової творчости.

В російській Польщі повстала нова секта котів (єї основателем бувший Францішканин Кот.), яка відкидає видиму Церков, а признає лиш невидиму, духову.

М. Горкий в своїй повісті „Ісповідь“ належить до т. зв. „іскателів Бога“ по за Церквою. І знаходить того „Бога“ в народі! Материяліст Фаєрбах знайшов Бога в людстві, Горкий лиш в народі. Але чи сума бідних нужденних людей може дати на результат досконалого Бога?

Релігія Шекспіра.

Були часи, коли зачислюване Шекспіра до катол. віри уходило за сьмішність. Нині погляди так змінили ся, що католицизм геніяльного драматурга навіть ліберали уважають за дуже солідну гіпотезу. На підставі домашних відносин Шекспіра (єго родина терпіла муки і смерть за віру) та на підставі єго творів, з яких пробиває ся більше симпатії до католицизму як до протестантизму, можна католицизм Шекспіра вважати за історичний факт.

З теології православного Сходу.

В Сербії домагають ся для себе сьвященики-вдівці дозволу на друге подруже. Єпископ Мостару Міляш старає ся узасаднити то домаганє, яко оперше на повазі сьв. Письма і традиції. Дотеперішна практика, наказуюча женитьбу по сьвяченях, є після него, додатком з VII ст. На то відповів Степан Веселинович в Білгороді, що подруже не є всіх без виїмку обовязуючим законом природи а друге подруже є Церквою лиш толероване, бо воно не представляє вже такої містичної звязи між Христом а Церквою, як перше, сьв. Отці легковажать друге подруже і то далеко більше східні, як западні, сьв. Письмо виразно приказує, що єпископ має бути мужем одної жінки. Міляш старав ся той текст так пояснити, що сьв. письмо наказує єпископам рівночасне посїданє двох жінок!

В Росії займають ся теологічними студиями навіть сьвітські люди. В російській теології дає ся відчувати брак філософічно-догматичної науки. Істория, особливо перших віків християнства, пильно досліджувана. Знанє католицизму малє.

Церков в своїм відношеню до новітньої суспільности і других церков.

Католицька Церков то суцільна організація, взглядом якої суспільність і інші Церкви мусять заняти якийсь становище. Видана М. Павликом обскурна брошура масона Бартошка представляє відносини новітньої суспільности до Церкви лиш односторонно, іменно відносини ворогів Церкви, масонів та соціялістів. Ми поминаємо пусті закиди против Церкви, закиди в роді закидів з ославленої брошури Вармунда та наведемо кілька фактів з найновітшої доби, що ілюструють відносини лібералізму і інших церков до католицької Церкви, як і вплив Церкви на новочасне законодавство та рух в єї внутрі.

Против кат. Церкви, як і против кождої церкви, виступає міжнародний союз „вільної думки“, оснований 1880 р. в Брукселі. Перший конгрес відбув ся в Лондоні 1882 р., послідний в Празі в р. 1907, де був і наш радикал др. Трільовский. Людові університети, масонські льожі, соціялістичні організації, т. з. товариства етичні, товариства для палєня трупів, товариства „поступових“ студєнтів, все то поодинокі филі великої противцерковної акції „вільної думки“, яка всіми средствами старає ся витиснути христ. погляди з публичного і приватного жита.

В Австрії малисьмо проби того руху підчас т. з. катол. дебати в віденьскім парламенті, в афері Вармунда і в акції против теол. виділів.

В Марсилії заведено податок за виконуване релігійних практик, прим. за молитву в сумі 30 фр. Клясичний доказ поглядів на свободу „вільної думки“!

На недавнім католицьким німецьким вічу в Румбурзі поступова голота дерла одіж на священиках і жінках. Муштин очевидно бояли ся!

Міністер Врйян, автор закона про розділ Церкви від держави, зготовив новий шкільний закон, обмежуючий свободу совісти катол. населеня. Річ має ся так.

Вже в 80. роках зачала ся в Франції борба о школу, але під прапором борби против „клерикалізму“ на річ „евангельської“ науки. Числено ся ще з релігійним духом населеня і тому заховувано ся в школі до католицизму індіферентно, а учителям наказано заховувати неутральність. Заслонене параваном неутральности виховало правительство атеїстичних учителів, які зорганізували ся і зачали собі кптити з релігійного почуваня учеників і їх родичів. Бог то повна кишенья, сказав оден з тих педагогів. Маючи таке учительство, правительство скинуло маску неутральности і видало нові закони шкільні. Оден з них накладає кари на священиків і родичів, які остерігають дітий перед атеїстичними шкільними підручниками, а другий знімає особисту відвічальність учителів за їх атеїстичні вибрики і складає її на неуняту державу. Учитель схований за авторитет держави, може кптити з релігії, а родичі і душпастирі не сміють противділати сему під загрозою кари. Плоди „вільної“ думки!

Всім ся на Франції, поки час. Впливаймо на релігійне виховане учителів по семінарах, а учеників по народних школах. Катихити, здайте собі справу з відвічальности, яку на вас накладає ваше становище!

Інтересною є появою становище некатолицької церковної суспільности до католицизму. Протестанти задумують завести протестантску пропаганду між Поляками і Італіянами в Німеччині, а опирають ся о свою політичну і економічну перевагу. IV-ий з'їзд місіонарів в Києві оказав ся дуже фанатично настроений до католицької Церкви. Місіонарі російські, то священики і люди свідські, які поборюють секти, передовсім католицтво, але не так словом, як радше силою держави. Згаданий з'їзд дійшов до того безглузду, що назвав католицтво нехристиянством, тайнам катол. Церкви відмовив важности, чим проманнув ся цілий з'їзд против науки тих вселенських соборів, яких авторитет признає православна теологія. Мимо того фанатизму поручив з'їзд введене „латинських“ практик там, де населене є мішане що до віроісповіданя.

Рівночасно з місіонарским з'їздом (в літі) відбув ся панангліканський конгрес в Лондоні, який згромадив 250 єпископів, 700 делегатів і зібрав 330000 фунтів (понад 3 мільони корон) на конфесійні і культурні ціли. До катол. Церкви відносив ся конгрес з без порівняня більшою толеранцією, майже з симпатією.

В своїм внутрі розвиває ся католическа Церква. Численні з'їзди і маніфестації суть того доказом. Поляки на Шлеску відбули в вересні католическе віче, на якому рішено поспирати католическу пресу, з чого не вдоволені „народові демократи“, для яких Церква має бути лиш слугою націоналізму. Ческі католики зібрали ся в числі 15000 на IV. конгрес в Празі, який звернув ся до угорських католиків, щоби виступили в обороні Словаків, гноблених ліберально-національною мадярскою клікою. Німецькі католики Чех з'їхали ся на віче в Румбурзі. В С. Пельтен відбув ся IV. з'їзд католиків долішньої Австрії, що ухвалив організувати молодіж і жіноцтво та нап'ятував поведене ліберальних професорів і студентів університету, які оказали ся нетолерантними до християнського світогляду.

В Лондоні відбув ся в вересні XIX. міжнародний євхаристичний конгрес, що випав величаво, заімпонував протестантом і православним, зладив процесію з 20000 дітми та видав памяткову книгу про історію Св. Євхаристії в Англії. Загальну сенсацію викликав факт, що папа вислав до Англії свого легата, перший раз по сотках літ.

В Швайцарії зладив Нар. Союз теологічно-філософічний курс в Люцерні на початку жовтня. Інші курси в приготуваню. Того рода курси дуже причиняють ся до освідомлюваня людности в християнськїм дусї.

Тї факти насувають рефлексії, чому в нас ніколи не приходить до католических і популярних христ. викладів по читальнях сільських або міських касинах?

Католицке жите на западі не лиш маніфестує ся, але стає важним чинником соціального законодавства. Хр. соціална партія в Ціріху оголосила анкету, щоби пізнати соціалне положене робучих мас. 11 рубрика формуляра виданого анкетю ставить питанє, чи службодавці дозволяють службі ходити до церкви в неділю і свята. На 427 запитаних відповіло 301 потакууючо, 33 перечачо, 47 що другої неділі, 6 що третої, 21 рідко. Деякі заявили, що сповнюванє релігійних обовязків можуть досягнути по довгих коровадах. Видко, що в вільній Швайцарії не так зле з релігією, а христ. партія стремить до того, щоби христ. духа ввести в законодавство.

Нові закони Сполужених держав, видані для емігрантів (1. VII. 1908), наказують вступу до Америки злочинцям та неморальним людям (§. 5), полігамістам (§. 6), анархістам (§. 7), проституткам (§. 8), Переступленє тих законів каранє в'язницю 1—5 літ і 5000 доляр ами. Моральні погляди в Америці здоровійші, чим в Европі. Тому то прибуте Горкого з любовницею викликало таке згіршенє в Америці, про яке в Европі зовсім не чути.

В Прусах запевнено законом з 28/VII. 1908 конфесійні народні школи. Практичний Німець вмїє вчити ся на гнилій Франції і не думає робити на своїх дітях експериментів з безконфесійною вільною школою. Безконфесійна школа за багато дає

молодих переступників, щоби розумний чоловік не добачив її гнилого впливу. Школа має не лиш навчити, але і виховати, що без позитивної конфесійної релігії не мислиме. Тому то в Прусах, і взагалі в Німеччині, полишено надзір Церкви над наукою, мимо атаків лібералізму, против якого мусів виступити навіть філософ Павльзен.

Ще з нашої преси.

„Русское Слово“ (ч. 44) містить таку новинку: „За упокой душъ бл. п. Осипа А. Мончаловского ѓтбуде ся въ недѣлю дня 2 (15) листопада заупокойное Богослуженіе въ православной церкви во Львовѣ, о 9 ч. рано, на которое приглашае ся всѣхъ (? Ред. Н.) вѣрныхъ христіянъ и почитателей покойного“ (апостата, Ред. Н.). Рус. Слово взивае до поповнення тяжкого гріха против віри!

„Земля і Воля“ (ч. 46) називае христ. соціяльну партію поборником (зн. приклонником: Ред. Н.) „темноти і клерикалізму“ за то, що та партія виступала против богохульства Вармунда. „Воюющий клерикалізм нинішній та рідна дитина середновічних інквізиторів, ворог отвертий і явний поступу (поступу до абсурду і в безодню: Ред. Н.), вільної думки (провокуваня релігійного почуваня мас: Ред. Н.), не перебирае в ніяких средствах (дозволених моралію: Ред. Н.)“.

Земля і Воля гіршить ся тим, що в Домажлицях справлено величавий похорон за гроші властительці дому розпусти. Чиж покаявшому ся грішникови не можна зладити величавого похорону, панове з Землі і Волі? Проступком булоби се лиш тоді, єслиби за гроші справлено церковний похорон особі, що вмерла в нерозкаяню. Впрочем, хто знає, чи і згаданий факт не є видумкою соціялістів в тій цілі, щоби знайти позори для переїхання ся по „попах“!

Земля і Воля не може переболіти, що сойм ухвалив чверть мільона корон на підвисшене платні катихитам, хотяй „попи“ мають добрі пенсії, великі фунда і добрі оплати за функції та дістали ще підвисшене коніруи. Підвисшене пенсії соймом „попам-дармоїдам і неробам“ є проте непростимим злочинном докованім на інтересах бідного працюючого люду. За чверть мільона корон так розболіла червоних товаришів голова, що аж їм помішало ся і вони забули, що підвисшене соймом платні не виходить на хосен парохів, але передовсім катихитів та бідних сотрудників, яким не полішено до тепер бити та які мусять жити з 50 коронової місячної платні і третини доходів. Та третина виносила в парохії з 1700 душами, в якій я був перед роком, місячно 20 кор. В світлих відносинах матеріяльних, як їх

описує Земля і Воля, знаходять ся деякі святиченики, але о загальї духовенства не можна того сказати, а вже найменше о тих яким соймава ухвала приходить з материяльною помочю. Про „Попів-дармоїдів“ може говорити лиш той, для кого працею є продукция материяльних дїбр та криклива агітация, а всі інші занятя суть пустою забавкою.

„Галичанинъ“ стає що раз більше отвертий і стає „на ясный путь“. (ч. 250 з 15. XI. 1908.). На тїм янім пути перевернуло ся в головї Галичанина до того степенї, що він рад би перевернути свїт до гори ногами та заступити юридичний устрій Церкви ХХ-ого ст. устроєм перших віків християнства. Той експеримент зроблено в протестантизмі, де віддано право вибору пасторів громадам, а наслідком того є розпад протестантизму та цілковите майже его безвіре. Галичанин радить перевести революцію в Церкві та право вибору єпископів та святичеників віддати громадам. Того самого хочуть і наші радикали (Др. Сев. Данилович: Чого хочуть радикали?, Львів. 1907 ст. 32-а). Віддати нинішнім громадам таке право, що за нерозум!

На перший погляд здає ся, що „Галичанинови“ перевернуло ся в головї. Але коли згадане число (250) уважнійше читати, то прийдуть дивні рефлексії. „Галичанинъ“ порівнує буддизм і магометанство з християнством, якому признає, правда, що воно висше над них, дальше замічає „Галичанинъ“, що в православної і католицької Церкви „за розличними фокусами съ чудесами и т. п.“ розлило ся безвіре (то само говорив атеїст Давид Штравс!). Ті порівняня та вислови дуже двозначні, і то до того степенї, що викликають підозрїне, чи „Галичанинъ“ не хоче стати на драгоманівськїм становищи натуралїстичної еволюції релїгій! Ті неясні вислови з радикальним проєктом „демократизації“ Церкви, дають багато до думаня. Може „Галичанинъ“ вискаже ся пізнійше з більшою ясностю! Відтак уїдає „Галичанинъ“ на Єзуїтів, що вони найбільшом ворогом нашої Церкви, що вони пофальшували наші святї книги (чи Св. Письмо: Ред. Н.) що до самої сути (господинове, кажіть собі вилити на голову коновку або і більше зимної води: Ред. Н.), що вони ввели в правдиві християнські науки свої „ложныи ученія“ (а деж буда Церков, що на то дозволила?: Ред. Н.), що вони наставляють наших Єпископів (? Ред. Н.), що вони вложили свого духа в предмети на теологічних видїлах (а деж були Єпископи і правительство?: Ред. Н.), що вихованє по гімназиях має на цілі виховати „будущихъ слугъ іезуїтизма“ (а деж шкільні плани та протестантскі (Гартль) і ліберальні (Мархет) міністри просвїти?: Ред. Н.).

Зісцутє молодїжи пояснює „Галичанинъ“ тим, що та молодїж мусить бути такою, бо вона „хорошо знаєть сдїлки (які?: Ред. Н.) высшихъ достойниковъ церкви“.

Та єзуїтободєска маїня викликає знова думку, що в „Галичанина“ не „всі дома“.

Зогляду на такі безглузні твердження про зісцутє Єзуїтами цілої Церкви, получені з підозрїлими поглядами на християнство

та устрій Церкви, не лишає ся нічо інше, як прийняти, що „Галичанин“ став раціоналістом, якому противкатолицький фанатизм, полученій з певного рода з'їдливости навіть і до православної Церкви, відобрав розум. Ми виказуємо то нове становище „Галичанина“ не тому, щобисьмо мали уважати его погляди за гідні полеміки, але тому, бо знаємо, що і безглузді органи можуть мати і мають вплив в суспільности, а то тим більше, що погляди „Галичанина“ овиті в дуже релігійну бавовну. Тактика протестантських раціоналістів!

O. B.

Дописи.

Заява преданности Високопр. Кир Андреєви від деканату пістиньского.

Ваша Ексцеленціє! Духовенство деканату пістиньского, зібране дня 5/11. 1908 на Соборі дек. в Ключеві великім, видичи з болем серця, як люди злої волі, так словом як і через часописи та книжки, ширять в нашій суспільности напрями ворожі релігії, як одні намагають ся незрячих впрост до безвірства довести, а другі в масці твердих патріотів і людей релігійних, їх від кат. Церкви відвернути; а щоби свою ціль легше осягнути, оклеветують Епископат і духовенство та накиднують ся на него з дикою заїлостію, протестує против тої безсовісної роботи, яка мусить, наколиб її не спинювано, довести наш народ до цілковитого занепаду морального.

Найпоганійшу ролю в тім напрями взяла на себе часопись „Діло“, напавши в ч. 182 з д. 14/8 1908 в безпримірно гідкий спосіб на дост. Особу Вашої Ексцеленції. Відчуваючи ту тяжку кривду і чорну невдяку супроти Вашого Високопреосвященства, котрий з повною саможертвою віддає себе цілого на услуги нашої Церкви і народу і щедрою рукою причиняється до культурного его подвигнення, протестуємо против того обурюючого поведєня згаданої часописи і просимо прийняти вислів нашого глибокого почитаня, нашої синівської любови і щирої преданности.

[Підписи].

З ухвал Заліщицкого деканату.

Дня 5. жовтня відбув ся в Заліщиках собор деканальний. На соборі запали одногосно слідуєчі рішеня.

I. Зібрані на соборі деканальнім сьвященики п'янують напасть „Діла“ на Високодостойну особу Їх Ексцеленції Митрополита яко брутальну злобу і заявляють повне до Них довіре, синівску преданність і щире признанє за Їх неутомимі труди для слави Церкви, піднесеня нашого обряду і добра народу. При тім ухвалено вислати до Їх Ексцеленції Митрополита телеграму з висловленем повисших чувєтв і підписами усіх присутних.

II. Зібрані на соборі деканальнім сьвященики протестують против антицерковних і антикатолицьких напрямів, проголошуваних нашими часописями.

III. Зібрані на соборі дек. священники нац. дем. партії у виду ширячого ся руху ліберально-радикального, Церкві ворожого, а нашій суспільности вельми небезпечного, рішили відне-стись до заряду повітової організації політичної з слідующими жаданнями:

1) щоби організація повітова осудила публично рух лібе-рально-індеферентний і радикальний, проявляючий ся у нашій суспільности і заявила, що стоїть і твердо стояти-ме на ґрунті християнсько-католицькім.

2) щоби організація повітова віднеслась до всіх редакцій наших часописей, запротестувала против ліберально-радикаль-ного напрямку ними проголошуваного і против уличних нападєй на Достойників нашої Церкви, звиваючи, щоби на будуче в кве-стиях релігійно-церковних не проголошували поглядів масонь-ско-жидівських дневників, але щоби писали в дуєі церковно-ка-толицькім, або цілковито в тих справах не забирали голосу.

3) щоби організація повітова, а взглядно Виділ повітової філії „Просьвіти“, вівзав місцеві Виділи своїх читалень, щоби по читальнях не принимано брошур і часописей радикальних і соціалістичних, та щоби люстратор читалень при нагоді лю-страції поучував членів читальні про небезпечність того рода письм для нашої суспільности і що у читальнях „Просьвіти“ місця для них бути не повинно.

Заяви станіславівського деканату.

Ваша Ексцеленцие Високопреосвященный Архієрею! Духо-вєньство Станіславівського деканату, зібране дня 5-го падолиста с. р. на соборі деканальнім в Лисци, заявляє однодушно, що великим боєм наповнила єго допись в часописи „Діло“ з дня 14. VIII. 1908 Ч. 182, в який в злобний і брутальний спосіб на-кинєно ся на так високо-заслуженого Ієрарха нашої св. Церкви, як Ваша Ексцеленция. Протестуючи як найенєргічнійше против названої не даючої ся досить нап'ятнувати злости, сьм'ємо в глу-бокій покорі передати вашій Ексцеленції запевненє нашої прав-дивої вдячности та високої пошани за Ваше Апостольске, бога-те в успіхи ревнованє о піднесенє краси та значія рускої Цер-кви, як рівнож безкористний, лиш з превеликої любови до на-шого бідного поневоленого народу піднятий труд та княжі жер-тви для єго материяльного і морального піддвигненя. [Підписи].

Преосвященный і Найдостойнійший Архієрею! Клір дека-нату Станіславівського, зібраний на соборі деканальнім в Лисци, дня 5-го падолиста 1908 по случаю оповіщеня рішень Синоду диецезального, перєнятий щирою вдячностию і горячою любо-вію для свого Архієрея за єго неутомимі труди і змаганя для добра св. Церкви, віри і народу, складає в покорі своєю най-сердечнійшу подяку за нові докази Єго праці і пожертвованя для добра повіреної пастви через скликанє і відбутє Синоду диецезального і вельми важні і хосєнні рішеня на нїм повзяті, а відшираючи з обурєнєм всякі негідні напасти по часописях против Єго Достойної Особи, заявляє Єму своє повне довірє, синівськє привязанє, солідаризує ся зі всіми змаганяма і акци-

єю свого Владика, уважаючи тую акцію і ті змагання яко свої власні, та на голос Преосвященного Архієрея охотно посвятить свої сили для Христа, Его св. Церкви і повірених ему душ.

[Підписи].

Протест гусятинь. деканату. Сьвященики деканату Гусятиньського, зібрані дня 5. падолиста с. р. на соборі деканальнім в Пробіжній, висказують одноголосно своє обурене по причині тяжкої обиди, нанесеній достойній Особі їх Егсцеленції Високопреосвященного Митрополита Кир Андрея в 182 ч. „Діла“ з 14. серпня с. р. в артикулі „Ad maiorem Poloniae gloriam“ і п'янують сей „попис“ згаданого дневника яко найплюгавішу напасть.

З рівним обуренем п'янують зібрані сьвященики і плюгаві напасти, поміщувані в ріжних числах часописий „Діла“, „Свободи“, „Громадский Голос“, „Галичанин“, „Русское Слово“ на достойну Особу їх Преосвященства Кир Григория, як і напасти „Галичанина“ на Преосвященного Кир Сотера, і стаючи в обороні свого Єпископату заявляють, що з синівським послухом піддають ся всяким їх рішенням і постановам, стоять вої як оден при їх боці, та не дозволять безкарно з'огиджувати достойних їх Осіб.

Рівнож висказують свій жаль і протестують против нинішних погубних і ворожих католицькій Церкві і релігії напрямів, ширених в нашій пресі в роді „Діла“, „Свободи“, „Громадського Голосу“, „Землі і Волі“, „Галичанина“, „Русского Слова“, „Рускої Волі“, з котрих одні менше або більше отвертно тягнуть до релігійного лібералізму і безвіря, другі до схізма, як також против наряду, який послідними часами дає ся видіти і в „Просьвіті“ в її виданнях для народу (пор. Календар на 1908 р. Важніші історичні події на кожний місяць; книжочка про Сагайдачного), та против того духа, який починає віяти і в читальнях „Просьвіти“, де ріжні люди впрост ворожо виступають против сьвящеників — і остерігають згадані часописи і Товариство, що колиби на будуче яка стаття антирелійна або ображаюча чувства релігійні або князів Церкви появилася в згаданих виданнях, то духовенство буде старати ся всіми силами вплинути на руский загаль, щоби заперестав їх преумерувати і яким будь способом підпомагати, та буде муєіло зовсім усунутись від діяльності в читальнях „Просьвіти“, а навіть впрост против них виступати.

Рівночасно висилає соборчик телеграму до І. Е. Митрополита і Преосв. Кир Григория.

[Підписи].

Того рода протест ухвалив соборчик деканальний Винницький дня 8/XI. 1908.

Замітки до рецензії „Праздничних Картин“ в „Ниві“ ч. 20 і 21 з дня 1. падол. с. р.

Більше як перед десяти роками німецька фірма Rheinisches Verlags-Institut в Кольонії н. Р. робила великі заходи у Львові, щоби її видане Festbilder der kath. Kirche могло появити ся в руській переводі, як появило ся в польській. Справа ся була предложена також на засіданю виділу тов. св. Ап. Павла, курсу-

вала межі тогдїшніми питомцями дух. семинарії, заступник фірми просив поодинокі личности — но все надармо. Коли в пять лїт пізнійше фірма наново відновила ті свої стараня, прийняли ся ми праці в тїм пересвїдченю, що така книжка придала би ся і у нас яко побожна лектура. Після договору з фірмою мали деякі уступи бути дословно переведені, другі перероблені, а інші заступлені новими житєписами кількох наших святих угодників Божих. Чим далше однако праця поступала, тим більші оказували ся труднощі примінити книжку, зладжену після і для латиньского обряду, до духа нашого східного. Недоставало історії наших праздників, поясненя їх обрядових особенностей, творів св. Отців східної Церкви, невичерпаних скарбів із наших літургїчних книг, наших картин і ікон, одним словом — не було того, що робило би того рода книжку своєю, питомою... Між тим фірма спішила з приготуванем роботи до печатаня і з матриць (перших аркушів), зложених у Львові, зроблено в Липску стереотипії. Замінити їх новими було трудно по причині великих видатків (стереотипії одного аркуша виносили до 200 кор.), а впрочім і не було потреби, бо не вїйшло там нічого, що було би для нас чужим. Треба було отже довести дальшу роботу без огляду на німецке видане, стараючи ся при тїм надати ділу і в найменших дрібницях печать нашого обряду. Ми так і зробили.

Ото правдива гєнеза „Праздничн-их карт-ин“. Она поясняє нам причину зависимости руского виданя від німецкого в уступах: праздник Непор. Зачатїя Пр. Дїви, Благовїщеня, Рождества Христ., Собора Пр. Д. Марїї, Обрїзаня Господ., Стрїтенїє, а в части також св. Ап. Петра і Павла. Ту зависимість зазначили ми первїстно в переднім слові до „Праздничн-их карт-ин“, но пізнійше на жаданє фірми, котра єсть виключною властителькою не тільки німецкого і польского, но і руского виданя, се залишили. Також ілюстрації єуть власностю фірми і она поміщає їх в вєїх своїх видавях; велика часть клішів до „Праздничн-их карт-ин“ зроблена в Монахові після взорів нашої живописи.

Наконець єще кілька слів. О. рецензанти робить нам, „поважний“ закид, що ми не подали ніякої замітки про помічну літературу, якою ми покористовали ся, заявляючи притїм, що „се єсть кардинальною вимогою кожної праці“. Нам ся засада звїстна дуже добре, но она відносить ся до діл наукових, а не до популярних, призначених для народа (так і автор книжки *Festbilder* єї не подає); впрочім відсилаєм уважного читателя до стор. 691—695 „Праздничн-их карт-ин“.

„Праздничні картини“ не діло наукове, а популярне, призначене до читаня в праздники цілого року церковного. А чи оно надає ся справді до того, чи оно відповідає або не відповідає духови нашого обряду, чи і о скілько використані наші жерела (твори Отців східної Церкви, книги літургїчні, наша старинна література церковна), чи вірні поясненя обрядових особенностей, о скілько ілюстрації годять ся з смаком нашої

живописи — от се була би річева критика популярного видання.

На незаслужені похвали (при річевій критиці они зовсім злишні) нашого скромного труда із уст рецензента „Ниви“ скажем, що видим в них велику — за велику — зависимість від тихже в „Галич.“ і „Русл.“ *свящ. др. Д. Дорожинський.*

Як оживити наші брацтва! Одним з найважкіших чинників, що сприяють душпастирській праці сьвященника і подають велику свободу і успішність в діланю — є брацтва. Не буду розводити ся над значінем і цілію брацтв, бо се річи звисні. Хочу лишень звернути увагу Всч. Отців на те, що у нас побільшій часті брацтва не сповняють тої задачі, яку би вони повинні сповняти. Вони є більше формою одбрядовости, чим змістом реального жита. Причина застою брацтв лежить в тім, що замало привязуємо до них ваги. Коли розважити, що в нинішних Церкві ворожих часах наше духовенство не має вже такого впливу на нарід, як би оно повинно мати, та що може прийти час, коли сьвященникам можна буде оперти ся лишень на брацтвах, то прийдемо до такого переконаня: нам треба рішучо більшу увагу звернути на ті інституції і більше енергії ужити, в цілі впливанн в них жита. Головними чинниками, що можуть оживити брацтва, є слідуєчі: 1) ревність сьвященника, точність у відправі Богослужень, ревне проповідуванє слова Божого, охотна сповідь членів брацтва 2) організація брацтва, розділенє функцій що до ладу в церкві поміж вибраних членів 3) запровадженє відзнак брацтв, як медалів і лент 4) торжественне принятє членів до брацтва 5) сесії брацкі, конференції з популярними викладами релігійного змісту 6) брацка бібліотека христіянських книжок, що може містити ся в церкві 7) взірцеве провадженє брацкого діловодства, як реєстру членів, протоколу засідань і касової книги. Коли в тім згляді трохи попрацюємо, то побачимо, що наша праця векорі увінчає ся успіхом, і що наші брацтва стануть духовним огнищем релігійного жита в тяжких для Церкви хвилях.

о. Павло Штокалко.

Брацтво Введеня Пр. Богородиці.

Відозва о. Ісидора Дольницького, Духовника львівської Семінарії до руского Кліра.

Любезні діти мої духовні і всечасне Сьвященство руске трех наших епархій!

Кінчу власне печатати твір під заголовком „Брацтво Введеня Пр. Б. у львівській рускій Семінарії“. Цілею того твору є заховати память про брацтво, его генеэзу, історію, устрій, плоди. В першій мірі призначена сея книжка для членів самого брацтва. Однак не без хісна буде вона і для всіх питомців, а також і сьвященників. Пр. Богородиця, Єї жите, Єї чесноти з відповідними аплікациями до наших потреб і обставин: то все потрібне в душпастирстві, особливо до проповіді.

Твір обчислений на 80 аркушів і складає ся з двох колонок: одна з руским, друга латинським текстом. Печатає ся в Ставропігії в 1000 примірниках, аркуш по 80 кор., цілий наклад около 3000 корон. Печатанє триває вже 10 літ з перервами, а то з причини браку материяльних средств. Докладну ціну подасть ся пізнійше в „Ниви“.

Додаю, що на початку твору подаю докази на історичність факту Введеня Пр. Діви в єрусалимський храм.

о. Ісидор Дольницький.

Від редакції.

До руского Духовенства! Як се було заявлене в програмовій статі попередного числа Ниви, і як се доказує єї напрям та між-партійне становище, Нива є церковним і становим органом цілого руского духовенства, без огляду на суспільні та політичні єго погляди. Нива оцінює всі прояви в народнім житю лиш з церковного становища, а ніколи з політичного. З тих причин заслугує наша часопись на моральне і материяльне поперте зі сторони цілого нашого духовенства.

Того попертя до тепер, на жаль, не видно. Щобя сему зарадити, Редакция звернула ся особисто і письменно до знаних собі святичеників з просьбою о їх співучасть для праці в Ниви. До прочих звертає ся Редакция на тім місци. Редакция позискала для Ниви кілька молодих сил, які зобовязують ся правильно доставляти матерьялу з приділеної собі области: філософії, права, церковного жита, соціального огляду, перегляду руско-галицької та руско-американської преси. О заступлене прочих областей буде Редакция ще старати ся. Єсли Нива в своїм змісті не піднесе ся, то вина за се спаде тепер найменше на Редакцію.

Материяльне положене Ниви не то, що не світле, але впрост пригнобляюче. Хочемо бути щирими і отвертими! Нива удержує ся виключно з передплати. О ніякі запомоги вона не просить, щоби не вязати собі свободи рухів. Що Нива пише, то пише щиро, з пересвідченя, не оглядаючи ся на боки, ані в долину, ані в гору.

Видатки „Ниви“ мінімальні. Редакция, Адміністрация і Співробітники працюють зовсім безінтересовно, так, що не лиш, що не мають ніякої материяльної користи за свою працю, але ще трагять час і сили для Ниви. Але в жертву тої ідеї, щоби удержувати становий орган, який би освідомлював руске

духовенство в християнсько-католицькій світогляді, складаємо наші особисті інтереси. Платимо лиш кошти друку, порта, експедиції і пренумерати журпалів, в Редакції конечно потрібних. Приватних нашіх мешкань і світла уживаємо на користь Ниви.

Однак, мимо того, маємо 4000 кор. довгу в друкарни, який маємо сплатити до кінця січня 1909 р. Еслиби двох членів Ред. Комітету не заручило особисто за сплату того довгу, друкарня булаби ветримала друк Ниви.

Деж причина того? В нашім духовенстві! Се гірко сказати, але мусимо! Маємо до 1000 передплатників. Еслиби кождий з них сплатив своїх 8 кор., до чого є зобовязаний справедливою, тоді моглибсьмо оплатити не лиш кошти видавництва, але малибсьмо фонди на закуплене книжок і журналів, евенгуально на гонорар для співробітників.

Звертаємо ся проте з кінцем року до наших передплатників з просьбою — хотяй маємо право жадати — о ласкаве вирівнане залеглостей в як найскоршім часі. Адміністрація зладить виказ залеглостей и випише на опасках. Если наше візване буде без успіхів, то будемо змушені звинути видавництво Ниви, а наше духовенство буде здане знова на ласку і неласку наших партійних органів преси. Ганьба за се спаде в кождім случаю не на Редакцію!

Ще одво. Маємо 1000 передплатників. Але число руского Духовенства виносить до 3000. Чиж би прочих дві тисячі не потребували свого станowego органу? Чиж би вони не доросли до вижини часу? Чиж би їх не інтересували справи церковні? Чиж би ідейність мала бути монополем малої горстки, згрупованої коло Ниви? Тих кілька питань кидаємо під розвагу нашого духовенства, а відповідь і витягнене з неї консеквенції полишаємо запитаним!

Еслиж декому дещо в Ниві не подобає ся, то може сміло виступати з своїми закидами і замітками. Шпальти Ниви для всіх отворені, в Ниві знайде ся місце на всі погляди, які не противні церковним засадам.

Зроблено нам закид неконсеквенції на тій підставі, що ми хочемо мати Ниву органом цілого духовенства (ст. 612), а рівночасно призначаємо її для руско-українського (ст. 610). На то заявляємо, що під словом рус.-укр. розуміли ми ціле наше духовенство. Если однак термін рус. укр. є для частини нашого духовенства несимпатичний, то ми зрезигнуємо з его уживаня в редакційних статях — без взгляду на наше особисте становище в тій справі, — а то тому, що для слова і політики не думаємо зражувати собі частини духовенства. Нам ходить виключно о справи церковні і станові; інші полишаємо іншим органам

Спростованє. В нашій пресі появила ся замітка (прим. в Народнім Слові ч. 138 ст. 4), що в львівській духовній семінарії знаходять ся люди, які брали участь в почаївскім паломництві. На підставі автентичних інформацій можемо заявити, що Митрополічій Консисторії невідомо нічо про того рода факт.

Виділ Товариства св. Ап. Павла у Львові рішив на засіданю дня 9. XI. с. р. розпродувати книжки: „Наукова Апольогія християнської віри“ Duilhe de Saint Projeta в перекладі о. Яр. Левицкого ч. I. і II. та „Економію“ в перекладі тогож автора питомцям всіх трох Семинарий, а також всім членам Тов. св. Ап. Павла по половині дотеперішної ціни. Піля того буде розпродувати ся „Апольогія“ ч. I. і II. по 1.75 кор., а „Економія“ по 75 сотиків — разом 2.50 кор. Думаю, що ніхто з Вспр. ОО. не залишить доброї насоби заосмотрити свою бібліотеку в так пожиточні, а під теперішний час необхідні книжки. Заовляти треба в Адміністрації „Ниви“, ул. Коперніка ч. 36.

Відозва „Просьвіти“. Виділ філії товариства „Просьвіта“ в Станіславові видав 6. XI. 1908 відозву до земляків, в якій просить о жертви та низко-або безпроцентові позички на сплату 60000 коронового довгу, затигнуеного на купно реальности під власну хату. Довг має бути сплачений до двох місяців. Посилки відбирає голова Др. Янович, ул. Голуховского ч. 1.

З нашої сторони поручаємо нашим читачам то патріотичне діло.

Відозва товариства св. Рафаїла. П. Сов. Т. Ревакович просить о сплату вкладок членів Товариства св. Рафаїла.

Переписка Редакції.

о. Гн. в. П. Помістимо пізнійше.

о. І. Г. в С. Даруйте, що про місяці помістимо аж в слі-
дуючім році.

о. Др. І. Ф. в К. і о. С. Б. в Я. Праця прийшла по зак-
мненю числа, в яким вже про нацу поміщено. В слідуючім
числі та тема перестане бути актуальною, отже годі нам її по-
містити. Просимо о інші річі.

І Т. в В. Основа впала.

о. Г. С. в Т. Помістимо в слідуючім числі.

о. М. Л. Д. Ваша перерібка про Пія Х. спізнена, тому Тов.
св. Пав. не буде її друкувати.

НА РУСЬКІ ШКОЛИ!

Марки і телеграми

Руського Товариства педагогічного

можна дістати у всіх Філіях і в Головнім

Виділі у Львові ул. Сикстуска ч. 47.

В школі наша будучність!

Просимо о вирівнане запегної передплати. Адм. „Н и в а“.

Видає „Ком. редакційний.“—За редакційну сторону видавництва відповідає
о. Онуфрій Волянський.

З друкарні Ставропогійської під упр. М. Рефца.

Руске товариство педагогічне

видає:

1) „Дзвінок“, популярно-наукову часопись з образками для дітей, молодіжи і селян; виходить два рази на місяць і коштує **6 кор.**, річно **3 кор.** піврічно, або **1 кор. 50 сот.** квартално. Редакція і Адміністрація ул. Сикетуска ч. 47.

2) „Учитель“, популярно-наукова часопись, орган Руского Тов. Педагогічного, який займає ся народним шкільництвом і просвітою між народом, виходить два рази на місяць і коштує річно **6 кор.**, піврічно **3 кор.** або квартално **1 кор. 50 сот.** — Редакція і Адміністрація ул. Сикетуска ч. 47.

3) Книжки з дуже красивими образками, казки і повістки для **малих дітей, молодіжи і селян від 10 с. до 2 кор. 70 сот.** видає Руске Тов. Педагогічне у Львові, ул. Сикетуска ч. 47. Замовляє ся в Тов. Педагогічним у Львові, ул. Сикетуска ч. 47, в книгарні Тов. ім. Шевченка у Львові, ул. Театральна ч. 1, в склепі „Взаємної Помочи“ в Коломиї (Народний Дім) і у всіх книгарнях в краю. Каталог є завжди поміщений в Учителю і в календарі „Просвіти“. Читальні народні і селяни дістають значний опуст.

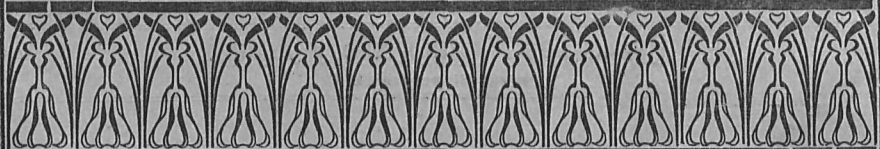
Вписуйте ся в члени Руского Тов. Педагогічного, яке існує вже 25 літ і удержує приватні рускі школи і бурси для бідних руских дітей.

Товариство числить вже 39 філій по всіх більших містах в краю і кожда майже філія удержує бурсу для бідних дітей.

В сім році вибудовало Тов. Педагогічне у Львові велику бурсу для 300 хлопців коштом 400 тисяч корон.

Вписове 1 корона а владка річна 2 кор. Селяни платять лиш 1 кор. річно. Присипайте також жертви на будову сеї великої бурси ім. кард. Сембратовича.

Адреса: Львів, ул. Вірменська ч. 2.

Найбільша розкіш для дівчорки, се гарні подарунки. З якою нетерпеливостю вичікують она

св. Николая і св. Вечеру

і як радісно она сей день витає.

А щож є найліпшим подарунком для дитини — се гарна і пожиточна книжка.

Руске Тов. Педагогічне видало багато красних книжочок для дітий всілякого віку.

В Книжках тих є гарні образці диких і домашних звірят, красні вершики, байки а також і всілякі події з сьвіта і життя.

Книжки є дуже гарні і дешеві, бо продає ся від 10 с. до 2 К 50 с.

Замовляти можна:

- 1) Руске Тов. Педагогічне у Львові улица Вірлоньська 2.
- 2) Книгарня ім. Шевченка у Львові улица Театральна 1.
- 3) Склеп Взаїмної Помочи учительської Коломия, Народний Дім.
- 4) „Сохільський Базар“ в Стрию ул. Третього Мая.
- 5) У всіх книгарнях в краю.

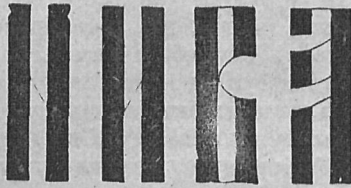
Спис книжок поміщений в Учителю, Календарі Просьвіти, розсилає ся з всіми часописями.

Достарчає:

Руске Тов. Педагогічне у Львові

улица Вірменська 2.

Передплата
річна 8 кор.
піврічна 4 „
Поодиноке
число 40 сот.

Адреса
редакції і
адміністрації
Львів, ульця
Кеplerіна ч. 36.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця.

З М І С Т: Проект виборчої реформи зі становища церковних і суспільних інтересів. — о. М. Садовский: Спінтеза світоглядів. — Пл. Філіс Ч. С. В. В. Причинки до історії рускої Церкви в Канаді. — Чи дійсно там корінь лиха? — Клерикали і радикали в нашій пресі. — Всячина. — Від рецензанта „Картинь“. — Від Редакції.

Проект виборчої реформи зі становища церковних і суспільних інтересів.

Виборча реформа до репрезентативних тіл, стала кличем наших днів. Стара, куріяльна система зі своїм поділом на великих і малих земледільців, на малих і великих промисловців, нині пережила ся. Але пережила ся не тому, щоби вона мала бути схиблена в засаді. Ідея станового заступництва інтересів, є сама в собі добра і справедлива. Несправедливість куріяльної системи була в тім, що — приміром — горожанин з курії великої посади вартував скільки, що сотки або і тисячі дрібних хліборобів.

Чотиричленна реформа виборча, яка дає кожному горожанови рівне право виборче, зв. без огляду на его релігійну та національну приналежність — такої реформи в Австрії не переведено, бо член пануючої нації вартує за трех членів гнобленої — видає ся бути ідеальною, але лиш видає ся. В практиці має вона свої хиби.

Парлямент, сойм чи яка небудь репрезентация, повинна бути вірною копією існуючих в державі чи краю конфесійних, національних та станових відносин. Таке право виборче, яке бачить в горожанах лиш одиниці, а не бачить в тих одиницях

членів релігійної, національної або станової громади, має дві лікні сторони. Возьмім на примірі. Посла вибирає територіяльний округ виборчий, в якому мешкають Русини і Поляки, християни і жиди, люди віруючі і безвірні соціялісти, рільники ремісники та робітники, інтелігенти і необразовані. Кожда з тих верстов, має свої питомі потреби і інтереси, часто такі, що зі собою колідують. Если всі ті верстви мають вибрати посла абсолютною більшостію, тоді меншість, навіть дуже поважна, буде позбавлена свого заступництва. Годі вимагати, щоби жид або соціяліст, вибраний більшостію, заступав церковні інтереси хотайби 49⁰/₁₀₀-ої меншости.

Відтак утворене більшости, залежить дуже часто від случаю, а абсолютна більшість є нераз лиш мехавічним конгльомератом суперечних собі живлів. Таку більшість може собі утворити терор з долини або терор з гори. Соціяліст, що не перебирає в агітаційних средствах, або повітовий потентат — бюрократичний або фінансовий — може легко утворити собі абсолютну більшість моральним примусом.

Вкінці в цілі утворення більшости поповняє ся одну аномалію. Приміром Русин-християнин лучить ся з жидом або соціялістом, отже з ворогом засадничим Церкви і мусить робити йому концесії, на які зі становища Церкви ніяк не можна згодити ся, а при тій помочи виступає против національного ворога Поляка, хотай той стоїть на тім самім релігійнім становищі. А в парламенті рішають ся справи Церкви!

Справді можна замітити, що нехристиянський союзник може зобовязати ся, при заключуваню умови в справі виборів, до нейтральности в справах Церкви. Однак нейтральність не все вистарчає, бо часто треба позитивної співучасті в цілі зваленя ворожих Церкви проєктів, або в цілі перепертя корисних. Впрочім се річ неправдоподібна, щоби — приміром — соціяльнодемократичний клуб позволив на релігійну нейтральність навіть тим своїм членам, які дістали при виборах голоси христ. виборців.

Тому то з суспільного і церковного становища, була би — здає ся нам — найхосеннійшою така реформа, яка була би синтезоу курияльної і загальної системи. Поодинокі суспільні верстви (духовенство, учительство, купецтво, ремісництво, селянство, евентуально жіноцтво) вибирають собі фахових заступників, яких число залежало би від числа душ дотичної верстви. Особи високо поставлені, як приміром єпископи, ректори університетів і пр., були би фаховими депутатами сідлою свого становища.

Фаховим людям, так потрібним в „кузни“ законів, нераз не випадає (єпископи) бавити ся в агітацію, а нераз не стає їм часу на то.

Крім того кождий нарід (не територія), а в лоні народа поодинокі віроісповіданя, окремо вибирали би собі послів на підставі чотириімєнної формулки. Так приміром: Русини, що признають себе католиками, вибирають собі посла, Русини право-

славні знова, Русини жидівської віри (такі можуть бути) і Русини безконфесійні (соціялісти і радикали) таксамо.

Палата панів була би тоді розуміє ся злишною. Поданий проєкт забезпечує представництво ріжним верствам суспільним, національним і віроісповідним і в тім лежить его курияльний чинвик. В лоні поодиноких курий, має пристосоване загальне, рівне, безпосередне, тайне право голосованя. Число виборців найменшої з конфесійних, національних чи станових курий, відповідало би одному послови, а кілько разів котра з курий булаби численнішою від тої найменшої, о скілько більше вибирала би послів.

О. В.

о. Н. Садовский.

Синтеза світоглядів.

(Конець).

Спіритуалістичний.

Після сего тільки дух єсть, а кромі духа нема нічого. Правда, що єсть дух, якого єствоване обявляєсь в мислях, бажанях і чувствах; але неправдою єсть, що нема матерії. Звертаю тепер на себе увагу: сиджу, переді мною стіл, на столі книжка, оловець, то всьо є щось змислового, материяльного.

Материялістичний.

Сей учить зовсім противно, як попередний. Тільки материя єсть в світі; всьо, що єсть, єсть тілом-материею; душі нема.

Правдою єсть, що єствує материя, але єсть правдою, що існує дух. Бо якже пояснити і зрозуміти в чоловіці функції чисто духові: мисли, чувства, бажаня? Тіж прецінь суть чимсь нематерияльним. Наколиб мисли і бажаня були продуктом мозгу, як кажуть материялісти, то місто учитись, вистарчило би в данім випадку після погребі приписати відповідний масаж на голову, а чоловік буде міг розв'язати найтрудніші квестії. Чиж не сьмішно то?

Позитивістичний.

Чоловіка обходить тільки дійсність, яку переживає, якої досвідчає; всьо проче пр. звідки сьвіт? яка ціль житя? і т. і. се обоятне для нас.

Ся засада в першій половині єсть правдою, а в другій неправдою.

Такі працінь питаня суть квінтесенцією всіх бажань і змагань чоловіка. Якжеж можуть бути они обоятні і байдужі? Така обоятність може мати місце в теорії, але ніколи в практиці, бо всьо, що чоловік робить, робить для якоїсь ціли. Нікому з нас не є обоятною річию, чи поїзд желізничий, котрим їдемо, завезе нас на місце призначеня, чи в пропасть; або чи страва, котру їмо, єсть поживна, чи отруя... А вкінци, чи то розумна засада твердити, що, понеже стисла наука нічо не може нам сказати о остаточній ціли чоловіка, чи взагалі сьвіта, то тим самим ані чоловік ані сьвіт жадної ціли не має? Чи розумно думає сліпець, що сонця нема, понеже єго не бачить?

Скептичний.

Чоловік правди не годен пізнати, ані жадної певности мати не може. Правдою єсть, що нераз тяжко, дуже тяжко приходить ся пізнати правду і набути певности; але неправдою є, щоб ніколи неможна правди пізнати. Чоловік має критерия правди а то: 1. очевидність змислів; 2. очевидність розуму; 3. очевидність сьвідоцтва віродостойного. Дальше. Ми маємо і знаємо сталі і незмінні закони природні; о них не можемо сумніватись; маємо і певність правд математичних і природних. Факти покорюють скептиків.

Оптимістичний.

Єсть правдою, що сьвіт єсть добрий; однак не абсолютно добрий. Єсть в нім багато недоброго і злого, як нас о тім переконує дійсність, повна ріжних прикростей, смутку та болю.

Песимістичний.

Після сего всьо в сьвіті єсть зле і в тім неправда, позаяк дійсність нас переконує, що мимо всяких браків і недостатків, бачимо в природі правильність, гармонію, красоту і добро.

Ложність так песимістичного, як і оптимістичного сьвітогляду, єсть так очевидна, що всякі докази злишні.

Універсалістичний.

Ціль життя чоловіка єсть виключно добро загалу. Се є дуже гарна засада; однак вельми трудна до переведеня. Той світогляд стоїть в дияметральній опозиції до природи чоловіка, котрий з чисто природних мотивів добро загалу що найвисше може поставити на рівні зі своїм власним, а в дуже рідких випадках висше свого власного.

Індивідуалістичний.

Сеї не узнає нікого ані нічого, тільки „я“ одиннці. Найвисший ідеал життя єсть: заспокоїти всі, хотяйби найбрудніші, і найплюгавіші пристрасти. А споїб чи дорога до осягнення сего ідеалу: алкоголізм і сексуалізм...

Сеї світогляд єсть світлоглядом тупоумних і божевільних.

Бо якийже то тупий ум мусить бути, коли думає, що єго „я“, то цілий світ; що єго „я“, т. є. єму самому, має служити і покорити ся всьо...

Або яка то страшна анархія понять і засад, не тільки наукових, але і етичних та суспільних, доплати всяку чесноту, як справедливість і любов, а ідеалізувати всяку погань і плюгавство.

Се є можливе, але тільки у божевільного. Бо так само як ніхто розумний і здорово мислячий не скаже, що тьма єсть лучша, як світло, що кольці у рожі є красші від самої рожі, що осет є лучший як збіже, а полова пожиточнійша як зерно, так само ніхто розумний не скаже, що алкоголізм зі всіма своїми прелестями, то щось доброго, красного взнеслого...

Такі є сучасні філософічні світогляди.

Перейшовши оден за другим, переконалисьмо ся, що о тій самій квестії, о тій самій справі, у ріжних учених є ріжні гадки; і не тільки ріжні, але нераз впрот собі противні, що себе взаїмно збивають: пр. спіритуалісти і материялісти, оптимісти і песимісти і т. д.

Тому-то не тільки дивним, але майже нерозумним і сьмішним видаєть ся, коли котрий з світоглядів уважає себе в цілости одиноко науковим і розумним, а всі прочі за ненаукові і неправдиві.

Приходимо так пересьвідченя, що жаден з наведених світоглядів не єсть в цілости правдивим, та жадного не можна держатись. Дійсність нас о тім переконає, позаяк нема чоловіка, щоби виключно одного з тих світоглядів держав ся, але все з домішкою якогось другого, хотьби навіть супротипоставного. Чоловік в житю єсть раз материялістом, раз скептиком, раз позитивістом, то знов оптимістом, песимістом і т. д. Майже ніхто не вдоволяєть ся принципами одного світогляду.

Длятого-то образований чоловік, коли хоче мати світогляд розумний, мусить собі его утворити; а утворити собі може легко, коли з кожного світогляду вибере то, що є дійсно правдою, а відкине то, що є ложію.

То буде світогляд найрозумнійший, позаяк буде синтезою всіх правд, які порозкидувані по світоглядах.

Приступім до сеї роботи. Маємо з кожного світогляду вибрати тільки ті правди, котрі є доказані. І так. З теїстичного світогляду єсть доказана правда: існуванє Бога, Творця світа; з атеїстичного: існуванє світа, зі спиритуалістичного існуванє духа, з матеріалістичного існуванє матерії, з позитивістичного, що чоловік пізнає дійсність, з скептичного, що не все правду пізнає; з універсалістичного, що любов людства та добро загалу є задача чоловіка; з оптимістичного, що єсть багато доброго; з пессимістичного, що в світі єсть і зло.

Затим світогляд науково доказаний буде той, котрий містить в собі ті правди:

1. що єсть Творець світа, Бог;
2. що єсть світ змисловий;
3. що єсть душа безсмертна;
4. що в світі єсть багато доброго і злого;
5. що правду нераз тяжко пізнати.

А наколи приглянемось тим правдам ближше, то побачимо, що вони є всі такі, які голосить світогляд християнський. Ті правди є основними правдами християнського світогляду, але ті самі правди, як переконалисьмо ся, суть правдами розумного, правдивого і наукового доказаного світогляду.

Однєк світогляд, як ми висше замітили, крім того, що має бути науково доказаний і правдивий, мусить бути єще добрий, хосенний, щоб міг чоловіка ущасливити.

Добрий буде той, що з одної сторони є в силі усунути зло, а бодай зменшити его; а здругої сторони подаєть добро, а сли ні, то бодай вскаже дорогу до правдивого добра і щастя. Зло єсть фізичне: біль, слабість, муки, смерть і духове: незнанє, неспокій, смуток, невдоволенє, розпука. Добро фізичне: жите, здоровлє, сила, майно; духове: наука, чеснота, спокій, вдоволенє, радість.

Затим той світогляд буде найлучший, котрий усуне з життя чоловіка найбільшу суму зла, а подаєть найбільшу скількість добра.

Перегляньмо тепер світогляди зі згляду на добро.

О якім добрі і щастю може говорити пр. матеріаліст, скептик, пессиміст або модерніст? Одно добро і щастє їх містить ся в словах: „*ede et bibe*“; друге сексуалізм, третє відраза до всякого життя, апатія.

Хтож розумний може сказати, що заспокоєнє всіх потреб змислових зовсім вдоволить чоловіка? Противно бачимо, що

чоловік, хотьби наїв ся, напив і всяких розкошій ужив, то мимо того чує в душі якусь велику порожню. А то тому, що чоловік таким щастем вдоволитись не годен. Бачимо нині, що мимо материяльного поступу, людство місто чути ся щасливим, що раз більше і більше стає невдоволеним, місто розкошувати, радше мучить ся.

Тому треба шукати іншого світогляду і то такого, котрий би після висше сказаного уменшив в житю чоловіка зло, а подав більшу суму добра.

Таким світоглядом єсть безперечно світогляд християнський.

Сей світогляд має ту чудотворну силу, що майже всяке зло, если не усуває, то зменшає. Біль і терпінє перестають у християнина бути боєм, терпіннями і муками, а стають ся утіхою і радостию.

До того однак треба не тільки знати сей світогляд, але і після него жити.

А сли би хто хотів назвати се щастє самообманом, то ми би на доказ поставили міліони мучеників, що щастя свого за нічо в світі нехотіли втратити і жертвували жите, здоровле, майно за свій світогляд.

А слиб мимо того таки хто назвав таке щастє самообманом, то добре; але в кождім випадку сей самообман не є так великий, яким є в алькоголю і сексуалізмi.

Сей світогляд подає добро змислове: здоровле, силу, жите, бо має особливі закони до захованя сих дїбр, а то: V-у, VI-у, VII-у заповідь Божу. Дає і добро духове: науку, чесноту, спокій, вдоволенє, радість.

Одним словом, оден тільки світогляд християнський є такий, що силою доброти, силою посьвяченя та пожертвованя, силою любви може кожного чоловіка правдиво щасливим зроби.

Вправді і інші світогляди причиняють ся до добра і поступу, чи то на полю науковім чи материяльним чи суспільнім, але християнський світогляд оден тільки знає дорогу до правдивого добра, вдоволеня і щастя духа.

Послухаймо гарних слів одного педагога: „Колибись мав вибрати для сина свого межі двома невіжествами, волївбим, щоби ніколи не знав, що земля обертаєть ся наоколо сонця, ніж щоби мав незнати закону морального“. І дійсно! Незнати, що земля обертаєть ся наоколо сонця, се річ малої ваги, а навіть в житю обоятна; але незнати, що маю робити, щобим був щасливий, незнати закону морального, незнати, що добре, що зле, то річ не обоятна, але навпаки вельми великої ваги.

Приходимо затим до того, що світогляд християнський єсть найрозумнійший і найлучший зі всіх світоглядів так, що

образований чоловік іншого світогляду держатись не може. Всі інші світогляди в порівнянні з християнським, суть під зглядом правди тим, чим купа муравлилка в порівнянні з горою Чімборассо, а зі згляду на добро і щастє тим, чим зігниле яблуко в порівнянні з нектаром і амвросією.

Але щож відповісти ворогам християнського світогляду на їх закид, що християнський світогляд не може бути науковий, позаяк має такі правди, котрих розум чоловіка поняти не може і вимагає віри? Правда. Християнський світогляд має такі правди, що переходять розум людський, але я питаю, чи всьо чоловік розумом своїм пізнає? Чи материяліст знає, що то є материя? що то є атом? що то є сила? що то жите? Поняте матерії, етеру єсть для природників і нині не дуже певне і яснє; бо дуже легко може бути, що незадовго появить ся інший природник, що в інший спосіб буде ті явища понимати.

Диви люди ті учені! Гадають, що їм всьо яснє! Який то фатальний блуд! Всьо яснє! А ту що крок, то всьо незрозуміле і неяснє.

Кажуть, що християнський світогляд вимагає віри. А котрийже світогляд не вимагає віри? Чиж світогляд атеїстичний не вимагає віри, коли каже, що нема Бога, а недоказує сего? А материялістичний, чиж невимагає віри, коли каже, що материя мислить?

Всюди єсть віра і без неї обійтись не може навіть найпростійша наука.

Сли хто хоче відкинути віру в християнським світогляді, то консеквентно повинен відкинути ві всім інших, бо інакше буде несправедливий.

До християнського світогляду приходить ся двоякою дорогою: або великою наукою, або живою вірою. Жива і правдива віра веде до Бога, так само як і велика наука. Єсть звязь духова між філософом Картезиєм і Ляйбніцом, що в комнаті сиділи і писали розправи та студії філософічні, а простим селянином, що клячить перед образами і зі зложеними руками молить ся до Бога. Оден і другий шукає правди, добра і щастя; філософ називає ту правду добром і щастєм абсолютним, а селянин називає ту правду добром, щастєм всемогучим, найдобротливішим і найсправедливішим Богом. Сей молитвою шукає Бога і знаходить, а тамтой наукою. До одної і тої самої остаточної ціли оба доходять.

Не осягають своєї ціли тільки недоуки і недовірки.

Або велика і правдива наука або кріпка і жива віра в Христа. А найлучше синтеза обоїх. —

Дл. Філяс Ч. С. В. В.

Причинки до історії рускої Церкви в Канаді.

(Руслан ч. 254—6).

(A. Delaere. Memoire sur les tentatives de schisme et del'hérésie au milieu des Ruthenes de l' ouest Canadien, 2. Québec 1908).

Провидіне Воже в ратованю душ, є і дивне і страшне. Коли по сотках просьб канадійських наших католиків, ні оден съвщеник з численного нашого мірського духовенства не поспішив до них для піддержаня їх в вірі, звернуло ся оно до латинського клиру, покликуючи з поміж него ідеальнійші серця до місіонарської праці між рускими емігрантами*).

Минулого року доносили ми, що французский съвщеник о. Сабурен, родом Канадієць, по скінченім в Римі доктораті, привчив ся через півтора року нашої мови, прийняв руский обряд, щоби повернути в Канаду і підняти ся місіонарської праці між — лишеними пастиря Русинами.

Слідом о. Сабурена пішов другий съвщеник, молодий Флямандчик о. Боельс. І він півтора року учив ся нашої мови в

*) Не бракувало вправді охотників, що забігли і до Канади, однак з винятком о. Дмитрова, що побув якийсь час в Альберті і приніс сяку таку потіху нашим католикам, всі прочі і себе вкрили ганьбою і Церкви та справі Божій не хошен, але глибокі завдали рани. О. Тимкевич через се, що не хотів над нашими католиками признати церковної юрисдикції тамошнього єпископату, ввів перший замішанє в уми емігрантів, попихаючи їх на дорогу бунтів проти католицької Церкви, спричинив процес про принадлежність церкви на Star, який по чотиролітнім тягу розіграв ся аж перед королівським трибуналом в Лондоні програую для католиків і присудом заплачени коштів понад 10.000 доларів. — О. Закинський не лиш піддержував подібний бунт супроти католицької Церкви, але тайно став в службу протестантизму, наймивши ся за кольпортера їх біблійних видань. Вишханий своломіць людьми з Церкви в Вінніпегу, екскомунікований архієпископом, утік він остаточно до Спол. Держав. — О. Січипський прийняв православіє, zorganizував російско-православну громаду з наших Галичан, паробивши однак безліч довгів, утік і собі до Спол. Держав, лишаючи громаду і церкву на ліцитацію. — О. Струтинський прийняв ся знов утворити независиму схизму. Виклятий католицькою церковною властю і він перебрав ся до Спол. Держав. — О. Крохмальний явно почав формувати нову православну схизму на Сифтоші — О. Василевич вкінці накладає з Серафимцями. Оба они обложєні суспензю від Екск. Митрополита. І їм стелить ся незадовго дорога до Спол. Держав. — Страшні то потрясени для нашого простого і в вірі непросьвіченого емігранта. Страшні се удари для чести цілого нашого клиру.

Не дивно проте, що провидіне Воже сповнює причту евангельську: „вищихъ злѣхъ погубить, виноградъ же предасть инымъ дѣлателямъ, иже воздають плодъ въ свое время“.

Галичині, прийняв наш обряд і перед кількома днями відіхав до Канади на місіонарське діло між — лишених пастиря Русинів.

Третім, що прийняв наш обряд для тої самої ідеї, є автор повисшої брошулки, Бельгієць о. Деляр.

За ними „вже мчого молодих клериків поважно студіює квестію (церковних відносин кат. Русинів), а всі они переняті благородною ідеєю, поспішити в поміч тим, що підняли ся трудно зберегти віру так великого числа душ загрозованих погібелію“ (Стор. 7).

Зваживши, яких то урудів підіймають ся такі Сабурени, Деляри, Воельси і їх наслідники, трудів вивчення нашої мови, трудів звязаних з церковним язиком нашого обряду та ще більших злучених з самою практикою того обряду, вкінци безстанних гірких трудів місіонарської праці між таким несталим елементом, як наші емігранти, серед атаків протестантизму, схизми, серафимської секти і т. д., і т. д., — ми не можемо не видіти в тим грізного пальця Божого провидіння: „виноградъ предасть, инымъ дѣлателямъ, иже воздадутъ плодъ въ свое время“. Рука Божа вміє розвязати велике діло спасеня стільки душ народу нашого — і без нас!

Брошулка о. Деляра має як раз на ціли загірті нових ідейних молодців, що готовлять ся до святиченичого стану, що би они віддали ся в церковну службу руским емігрантам „для несея помочи тим, що підняли ся зберегти віру стільки душам загрозованим погібелію“.

З цілої брошулки вів високий дух апостольського робітника, горяча любов католицької Церкви, щире співчуте для наших емігрантів і глибоке одушевлене для ідеї, для котрої він посвятив ся і до котрої кличе других.

Брошулка переповідає на стор. 9—40 змагане протестантів, які стремлять до сего, щоби Русинів від кат. Церкви відтягнути, а засновати між ними свою місію. Протестанти з самого початку думали, що Русини Greek katolick не є властиво католиками, а схизматиками. Звідси оточували они емігрантів великою симпатією, надіючи ся знайти в них скріплене для себе в боротьбі з могутною католицькою Церквою в Канаді. Розчароване їх було велике, коли побачили, що Русини несуть діти до хресту і ідуть вінчати ся та сповняти инші релігійні потреби в церквах латинських, католицьких. Коли однак пізнали, що Русини се нарід „на пів цивілізований, в релігії крайній невіжа, а до того незвідний з латинниками задля свого обряду, протестанти не стратили надії на потягнене сеї темної маси бодай з часом до своєї церкви: розпочали „свою місію“. Місіонарям, що жертвували ся до ширеня протестантизму між Русинами, платили з початку по 2 долари денно. Пряця однак не видавала ніяких плодів.

В році 1901 задумали Архідиякон Фортін і місіонар Рейд в сей спосіб потягнути Русинів до себе, що жертвували Русинам свою „високу протекцію“ до заснованя шкіл між Русинами

під своєю управою, скрізь по кольоніях. Був се хитрий і небезпечний замах на Русинів, бо школи ті мали бути ведені виключно в англійській мові. Тоді то архієпископ кат. Лянжевін здемаскував інтриги протестантів, скликав велике віче до ратуша в Вінніпеґу, де запрошено і дев'ятьох делегатів руских і на с'єм вічу освідомлено Русинів, що їм в Канаді прислугує право на школи з двома язиками, а то англійським і своїм руским і що оферована їх протекція протестантів, се з одного боку маска до протестантизації, а з другого явна для них кривда і запропашене національного права.

Протестанти уступили з соромом від своїх намірів, та не стратили однак всеї надії на свою місію.

В 1902 р. явив ся в Канаді Серафим. Єго прихід є тісно звязаний з інтригами протестантизму. Єго спровадив І. Неґрич, редактор „Канадійского Фармера“ і Генік, еміґраційні агенти з Вінніпеґу, оба „запроданці протестантизму“. Серафим викроплював на „святчеників“ кожного, хто лиш міг єму заплатити 50 доларів. Пізнійше таксу знижував до 20, 10, ба і до 1 долара. Кропив святчеників по хатах, по млинах, а в Йорктоні на публичній улиці на сьміх всім, що дивили ся на таку комедію. Протестанти піддержували єго в тій поганій акції, з котрої они мали узискати тілом і душею запроданих собі нових апостолів. Скоро Серафим узбирав повну кишенью доларів і віддалив ся на якийсь час до Європи, протестанти через Неґрича, Геніка а головно через Бодруга, чоловіка з найлихшим характером, потягнули всіх прочих „викропленців“ до зорганізованя незалежної церкви.

Бодруг відзначував ся перед всіми іншими своєю безбожністю. Він перечив істнованє Бога, кивив собі з біблії, з Божої Матери, з безсмертності душі, намовляв матери, щоби дітий невчили молитов, при тім є він страшно гордий і дихає погордою для всіх, котрих уважає в чім будь низшими від себе. Одинок ціль єго житя, се збиранє доларів; сій цілі несе несе він в жертву і совість і честь і стид. Запитаний одним приятелем, що властиво є цілю єго місії, відповів: „Моєю задачію є запускувати цілу Канаду від Монтреалю до Ванкуверу і се мені удасть ся“. І сего чоловіка ужили протестанти головно на цивілізатора і просьвітителя Русинів, на апостола, що мав своїх братів вести до царства небесного. Не много ліпшими від него були і інші. Богато з них ставали перед кратками судовими за чужолоство, крадіж, содомію.

На чолі сеї банди станув „місіонар пресбітеріянський з Вінніпаґу“ — Кармішель.

Кождий з тих драбів побирав по 40 доларів місячної платні від пресбітеріянців. Піддержувані протестантською пресою, підмацувані грішми, розбігли ся они по цілій Канаді, уживаючи всіх можливих і неможливих способів, щоби простий нарід заврвати в сіти „незалежної церкви“. Для ширеня своїх поганих ідей основали побіч „Канадійского Фармера“ ще реліґійний ор-

ган „Ранок“*). Редактором став Бодруг. Для св'ятогоскої єго руки не було дічого св'ятого. Старі легенди про інквізиції папські, про папісеу Іванну, про всілякі плюгавства на кардиналів, єпископів, висміюване католицьких догматів, от що становило звичайну тему сеї газети. Видано також протестантський катехизм для народу, який розкидувано по всіх улицах між народ.

При помочи вкінці ліберального ряду віддано головним менерам сего погубного руху надзир над рускими школами. І був час, коли здавало ся, що весь руский нарід опинить ся в сїтях протестантизму. Але сильнійшою є Вожа рука, як людєка злоба.

Отверезене народу зачало ся вже в короткім часі. Наперід зненавиджено самого Серафина. Російський консулат оголосив в часописях, що він не є ніяким єпископом, а простим св'ященником, прогнаним петербурским синодом з духовної зв'язи. Виказано також, що документи, на які Серафин відкликував ся, були ним самим фалшовані. Вкінці саме єго поведене, безустанне п'яничене і волокитство по кольонїях відвернуло всіх людий від него. — З другої знов сторони банда Серафинців не терпіла себе взаїмно. Одні другим все і всюди закидали зраду народу. Бодруг називав всіх прочих „пастухами свиний і дяками від худоби“; безлад і інтриги наповнили канадський воздух. Вийшло на яву, що пастирі сї стояли на службі і платї пресбітеріянів. Народ почав відвертати ся від них. Вкінці найближші приятелі Бодруга обвиняли єго перед Кармішелем, будь-то він ошукує пресбітеріянів, пускає їм тумана, що Русини горнуть ся до протестантизму, а в дійсности нема ні одного правдивого ісповідника сеї церкви. — Бодруга копнено і він перебрав ся до Сполучених Держав з потрійною на чолі маркою зрадника, зрадника Бога, зрадника Церкви і зрадника свого народу.

Упадок Бодруга, відтручене Серафина, розклад і безлад між прочими Серафинцями, з другого знов боку неустанна праця Василян, все то складає ся на те, що протестантизм або зовсім не поступає між Русинами на перед, або дуже пиняво. Кармішель на зібраню протестантської церкви в Вініпегу сам признає, що в Вініпегу, де живе до 4.000 Русинів, ледве 24 родин належить до „незалежної церкви“.

Чи се однак відстрашить протестантів від дальшої кирині між тим бідним та опущеним народом? Сумніваємо ся.

О. Деляр — переповівши в сей спосіб коротко історію „незалежної церкви“ і прогрес протестантизму між Русинами, ставить вкінці питанє: „що нам треба ділати?“ І відповідає: „треба створити цілу широку повну організацію. Треба основати руску католицьку часопись... треба утворити парохії з замешкальми там стало ревними св'ященниками... треба нам монахинь до католицького вихованя молодїжи і до праць харитативних між народом. І не є се ніяка утопія, ані неможливість.

*) Гл. Нива, 1907. ст. 749.

Колиб ми мали двацятку священників ревних і образованих, то все проче дасть ся легко сповнити. Потреба нам однак священників обряду руского. Но де ми їх найдемо?

На се питанє моя відповідь є: они повинні вийти з самої Канади, а головно з провінції Квібек. З поміж священників руских старого краю одні лиш Василянн можуть відповісти і дати раду місіонарській праці в Канаді, як сего дали доказ доси. На інших числити нам впрост не можна. Але число Василянн є таке мале, що они більше священників до Канади вислати не можуть, як вислали доси. Тож обовязок підняти ся висше згаданої праці лежить передовсім на вас, молодім клирі з провінції Квібек. — Будьте упевнені, що діло не є понад ваші молоді сили, ви можете зділати се, що перед вами зділали колись ваші світлі предки. Пригадайте собі славні імена Прованшера, Ташеґо, Ляфлеша і многих інших, що понесли світло віри між Індіян північної та західної Канади. Їх не відстрашили ні далекі простори світа, ні труди; они не нарікали на трудність вивчити ся незнаної бесіди, они розуміли одно, а се, що там далеко живють діти Божі, душі, що потребують спасеня, за котрих наш Спаситель проляв кров. — Нічого більше їм не треба було, они пішли на позисканє душ з відвагою і безінтересовністю, яка їм здобула подив у світі, і наповнила славою цілу Канаду. Ви можете сповнити таку саму задачу.

Позвольте мені сказати ще більше. Не лиш можете ви спасти Русинів, ви повинні се зділати, се для вас святий обовязок. Пій Х. на послуханю приватнім архієпископа Лянжевина з Вінпегу сказав до него памятні слова: „Треба дуже любити Русинів, се є ваші діти, треба подбати для них о священників“. — Отже — се справді — голос Єго Святости, Найвисшого Пастиря, Пія Х., що вас просить до посвяченя себе на діло спасеня душ. Чи будете глухими на его зазив? Св. Павло сказав: той, що не має стараня про своїх, є гіршим від поганина (І. Кор. 5, 8).

Русини канадійські — се наші вже співземляки, з вітчизни нам питомої они зділали собі вітчизну адоптовану. Що більше, они суть дітьми тої самої матери Церкви, що й ви. Тож кличу до Вас, як колись кликав Петро Ерєміта до походів християн: „Бог сего хоче — спішіть на поміч душам наших братів Русинів“. Отсе сто тисяч душ простягає руки благальні о поміч...

Таким горячим зазивом, котрого тут часть лишень містилась, кінчить о. Деляр свою брошурку. Вез сумніву, що відозве ся она голосом відгомону в душах побожної а горячої молодіжи канадійських католиків.

І сего ми з серця бажаємо і їй самій і нашим Русинам. Двацять літ чекали емігранти на нашу поміч. Се прецінь досить. Через той час зійшли ми до крайної нужди релігійної.

Чи Господь не змилює ся над нами? Змилює ся і вже пригото-
вив їм апостолів там, де ніхто сего не надіяв ся.

А нам — не завадить вглубити ся в слова св. Павла: „хто
про своїх не має стараня, той є гіршим від невірного“ і в сей
другий текст Євангелія: „предасть виноградъ инымъ дѣла-
телямъ“.

Коби се нам отворило і очи і серце до пізнаня як дуже
дуже потреба нам людей щиро відданих Богови і Єго св.
Церкві.

Чи дійсно там корінь лиха?

(Конець).

„Се короткий“ — пише автор в кінци — „і далеко не
повний начерк тих рішачючих причин, що викликають перехід
з обряду руского на латинський“, і додає: „ми говоримо їх
еще раз.“ Автор шукає кореня на верху дерева і певний що
єго знайшов!

Коріня треба шукати в долині, в глибині! Він старий, як
наші страданя, глибокий, як 5 віків часу. З чиєї то вини ще
перед 500 літами, від часів Казімира Великого, відчужилась від
нашого обряду вся наша шляхта, стан урядничий, міщанство
і много народа? Чи може тому винен також клпр? Миж зна-
ємо з історій народів, що сліди вікового поневолення і неволь-
ничого пониження не затерти в однім десятку ані в одній сотці
літ, бо п'ятно тяжких кайдан полишаєсь відтиснене на єго жи-
вім організмі довгі віки. Хотяй побідника ненавидить ся, то
однак єго силу величаєсь. Невольничина в давній історич-
ній Полящи, безпримірна нетолеранція і ненависть до грецького
обряду з всіми їх послідовностями, се перше жерело, се голов-
ний корінь теперішного і минушого лиха. Висміюване, по-
горджуване і переслідуване вперед схізматикив, а потім Уній-
тів, позбавлене шляхти і міщанства всіх привилеїв, якими
Польща обдаровувала латинників, мусіли вельми некорисно
впливати на наш обряд. Арендоване жидам наших церков, на-
зиване нашого обряду хлоским, хамским, заборонене всяких
релігійних обходів і маніфестацій, побиване священиків рус-
ких, а з другої сторони гідности і привилеїв для латинників,
блеск і урочистість в обходах костельних при участі королів,

князів і найвищих достойників світських і духовних, до того при асистії наших ренегатів: се хиба докладно всім знані обставини, серед яких жилось цілими віками, а почасти і тепер жиєсь межи Русинами.

Коли додати до тих благодатій польських понижене руского духовенства і его достойників, удержуване его нарочно в темноті і неволи панщизняній, касоване і рабоване дотацій єпископських і монастирських, вщиплюване ворожнечі між духовенством білим а монашим, устанавлюване старшини і єпископів заушників польських королів і здеморалізованих шляхтичів, то буде аж надто много доказів, з якої причини була так часта навіть масова дезерція до обряду латинського. Кождий з нас знає, що до днесь еще загаль нашого люду уважає свій обряд низшим, чим латинський: его віра то хлопека, проста, а латинська польська, шляхоцка. Наколи він від десятого покоління в такім пониженю зріє, коли надто і днесь він відчуває понижене своєї віри і свого духовенства через латинників, надто коли він чує „добре обдумані і патріотичні проповіді“ латинського духовенства, що овечки его волять ходити до корчми, як до церкви, коли ему втолочують в голову ті „примірні побожні“ апостоли, що одиноке спасене в латиньстві, тож не дивниця, що він не много надумуєсь, наколи хвилеві невідрадни обставини натискають его до зміни обряду.

Другою немаловажною причиною лиха буде брак духовних учителів і провідників в рускій Церкві. Фактом єсть, що Церков руска рівнаючася що до числа душ з латинською в Галичині, мала до недавна всего 2 престоли владичі, наколи латинська мала їх 5, а тепер єсть в проєкті шестий в Стаиславові або в Тернополі! Порівнаймо і клир руский, особливо монашество обох полів! Які ми на ту нуждарі, якими окажемось немічвими пігмеями в виду їх сили! Найменче 25 на одного! Притім они ситі, одіті, вивіновані, в вигідних позициях, в твердинях а ми голодні, нагі, в журбі о завтра, викинені з осередків міст, виперті з твердинь, майже під наметами. І ми маємо боротись з тою армією та вийти ще витязями з тої нерівної борби? Завдяки такому станови позбуваємось в цілости середної, міщанської кляси. Монах чи монахиня не журять ся про „житейській“, а цілі відносять ся на услуги своєї Церкви, вони працюють не лиш в ній, але для неї, як місіонарі, не лиш між своїми, але і між нашими. Хиба подивляти, що ми еще устоюємось там, де они напірають на нас в такій силі і з такою ревностію. На той аномальний стан у нашій Церкві звертає слушно наш Єпископат свою увагу, як Преосв. Єпископ станиславівський в часі реколекцій, а Митрополит в своїм „Посланію“ до Духовенства галицкої провинції. Та дарма! наші „патріоти“ бачать в тім виховуване дармоїдів та атентат на женитьбу духовенства.

Поміж засадничі причини лиха можна сьміло поставити темноту народу. Правда освіта народу дає свідомість національну і єсть сильним мотором для береження свого цілого „я“. Знаємо добре, що наш нарід не відріжняє обряду від народности. В него кождий латинник єсть Поляком, а кождий обряду грецкогo Русинoм. Приймаючи латинський обряд, відрікаєсь ривночасно народности. Се інтелігенція польска добре знає, проте не перебирає в средствах, щоби нарід наклонити до латинського обряду. У Русинів загіздив ся дивний погляд, що релігійність суперечить горячому патриотизмови. Але се не має найменчої основи. Японці, котрі єсть фанатично релігійні, (? Ред.) дали нам у недавній війні наглядний доказ, як сї чувства дадуть ся красно погодити. Віра їх веде до героїчної любови вітчизни. І ми на підкладі віри можемо розвинути героїчний патриотизм національний. Борба Руси проти Польщи о визволене часто мала підклад релігійний. Проте любов свого обряду, своєї віри, веде і до любови своєї нації, своєї вітчизни. І на відворот: сьвідомий національний патриот не прийме латинства, бо воно не єго питоме, не питоме єго нації. Він не хоче нічо стратити з цілого свого.

Поляки се дуже добре розуміють і ддятого їх народна література має незвичайно много брошур змісту патриотично-релігійного. Ні одна їх народна часопись, крім соціалістичної, не єсть закрашена антирелігійністю або хотяйби індеферентивом релігійним. У всіх їх читальнях Т. S. L. горячо пропагуєсь латинство, розумієсь на підставі віри, пошанована своєї церкви і духовенства.

Русини „патриоти“ як марева жахають ся тих читалень, де крім патриотизму національного малибиби за спільну ціль обучати нарід релігійно та вщиплювати любов і пошанованє до свого обряду.

А справа матеріальної натури чиж не є одною з причин лиха?

Наш нарід взагалі зубожілий, а тягарі всякого рода єсть так непропорціональні до єго матеріальної спроможности, що навіть заможнійший стогне під тягарями. В погони за поліпшенєм долі наш нарід покидає все, що єму найдорожже: рідню батьківщину, вітчизну і Церков та йде на осліп за море, де єго крім зарібку і звільненя від драч нічо більше не притягає. Як нуждареві імпонує єму богацтво, зверхний блеск і достаток, який бачить в дворах, в містах у панів, та в їх костелах. Він бачить наглядно, о скілько легче приходить єго сусід латинник до величавих костелів, як мало коли стигають з него примусову конкуренцію, та як рідко коли витягають до него руку о добровільні датки. Маголітний досвід учить, що хотяйби найревнійший і найпримірнійший священник був з мушений розписати конкуренцію і єї стягнути, наразить против себе цілу громаду. Зараз знайдуть ся в громаді або з поза неї

дорадники, погрози переходу на латиньство, представленя відносин в церкві латинській за вірадрні і незвичайно корисні.

Тут треба згадати ще про мачошине трактоване реальних і пекучих потреб нашого обряду через світські власти. Утворити не тільки експозитуру, але навіть системізоване сотрудництво руске, є получене з трудностями. Утворене єпископства для латинників видає ся лекшим.

Приміром лиш в однім повіті Гусятиньским в протягу яких 10 літ послідних утворено 2 парохії латинські, а то в Іванівці і Лабинцях, а експозитури в Васильківцях і Яблоніві. Тепер будують еще одну в Коцюбинцях. — Ми заледво дісталисьмо в цілій одній дієцезії одно системізоване сотрудництво за той час. Ті посади для латинників спали, як то кажуть, з неба. В Яблоніві і Іванівці в цілости заложила п. Фльорентина Цвєска; в Жабинцях Городиский; в Коцюбинцях вибудував костел і перебудував корчму на вікарівку рівнож п. Городиский. В Васильківцях костел і приходство гр. Голуховский. Чиж такі відносини не гонять наших вірних до латиньства, тим більше, що їх так просять, намовляють та Бог знає що обіцяють!

Яко одна з причин пререходу на латиньство будуть рівнож і-мішані сопружества, а то длятого, що в першій мірі сторона руска взвичаює ся до костела і обзнакомлює ся з обрядами, має спосібність чути ті „гарно обдумані“ проповіді против руского обряду, Латинський священник має вступ до хат мішанців, а сторона латинська в супружу має много способів на приеднанє для свого обряду другу сторону.

В послідній мірі, і то лиш в поодиноких випадках, стають ся винними деякі з священників, чи то з тої причини, що мають вичислені через автора „де корінь лиха“ хиби, чи то через не тактовне поведене з парохіянами. В сїм посліднім в дійсности найбільше суть винуваті. Вправді часто лучають ся случаї навіть терору зі сторону парохіян, та не тільки взглядом свого духовного, але і верховної власти церковної. — Однак і ту розсудок і взгляд на наслідки повинні взяти верх та не допустити до такого заострення, що нема уже виходу. Наша інтелігенція? Справу односторонно судить та часто не прошена змішуєсь хиба на те, щоби доливати оливи до огня, а потім в крик на „нопів“ і Єпископів. Для Тучан або Недільної вистало би було 1—2 таких віч, які роблено за виборчою реформою і певно подїлялиб більше, чим всі священники і Єпископи разом. „Ність пророк в отечестві своїм.“ У Поляки щось подібного, як Туча або Недільна немислиме, бо вони всі, без ріжниць пола, стану і партії беруть ся солідарно до ратованя ситуації. Не клир латинський своєю визшостію, але Поляки своєю сьвідомостію і солідарностію нам імпонують!

Навпаки сьміло сказати можна, що лат. духовеньство в моральнім поведеню не перевизшає духовеньства руского, як рівнож ніяк не може служити нам за взір побожности та солід-

ности що до треб духовних. Се знають наші люди на селі найліпше. Про ту так драстично зображену руську нехарність по церквах, то можна про неї говорити хіба на підставі порівняння чистоти і краси костелів польських у Львові і деяких руских церковей парохіяльних, може таки і львівських! Се правда щира!

Вкінці зверну увагу на те, що неморально то буде твердити, начеби против тяжкого порока годі боротись, як твердить наш автор висказами „так бути мусить“, „не в наших силах зло змінити“ — або „головою муру не перебеш“. Знайдесь на все лік, може дорогий і прикрий — але таки треба конче его шукати та радитись. Не берусь я шукати та подавити нехибні ліки на ті лиха, бо сього ані ш. автор ані я в відповіді на статью „де корінь лиха“ не беремось подавати. Добре би було, наколиб досвідні над тим призадумались та дещо в тій справі подали. Наколиб Шановна Редакція зволила уділити місця в „Ниві“ на кілька моїх гадок, то по змозі і після мого розуміння кинув-бим їх на почин до дальшої основної дискусії.*)

о. Іларій С.

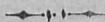

Клерикали і радикали в нашій пресі.

З ладив О. В.

Клерикальна партія.*)

(Пор. Нива ст. 687—691).

Нечуване оклеветанє Митрополита в „Ділі“ (ч. 182), стало іскрою, яка впала на бочку наповнену з давна палим матеріалом.

Оба головні табори (український нац.-дем. і московський) заняли в своїй партійній програмі і тактиці становище зглядом кат. Церкви індиферентне. Вони офіційально з нею не числять ся. Той факт мусить викликати невдоволенє консеквентного хри-

*) На дискусію годимо ся радо, отвираємо для неї шпальти і просимо передовсім Вп. о. Іларія С., а відтак і всіх охочих о їх спостережені і рефлексії. „Нива“ як раз хоче бути органом для всіх, що интересують ся церковними справами. Редакція.

*) Ту статью нашу, поміщену в „Руслані“ ч. 253 з 18. XI. 1908, передукуємо в „Ниві“.

стияннина-католика, який хоче, щоби всі напрями життя і культури стояли позитивно на становищі християнського світогляду. Остаточо з тим не милим фактом мусимо числити ся, бо не можемо его відразу усунути.

Не спускаючи з ока ідеалу позитивно-християнської партії, яка можлива в нас доперва в будучині, не думаємо тепер поборювати існуючих наших політичних партій за їх індеферентизм.

Але наші партії не обмежують ся на індеферентизм. Они своїми офіціальними органами (Ділом і Галичанином) не раз поборюють катол. Церкву і накидають ся на її Владик за то, що они стоять консеквентно на церковнім становищі і виступають против антикатолицьких промахів українського і московського дневникарства в Галичині. Від наших Владик домагає ся печать, щоби они в своїх зарядженнях на першім місци кляли інтерес політично-національного табору. Виступи против Церкви і Владик огірчали наше духовенство (вїмки з посеред него не дять в рахубу) до печатя.

Серед такого настрою появила ся провокация в статі „Ad maiorem Poloniae gloriam“, яка дала нагоду, що огірчене духовенства вибухнуло елементарною силою. Посипалд ся протести, які є вимірені не лише проти самої напасти, але проти антикатолицького напрямку нашої печатя в загалі. Деж помістити ті протести? В „Ділі“ і „Галичанині“ ні, бо протести як раз против них вимірені. Отже в „Ниві“, яка однак за рідко виходить. Крім того „Руслан“ зволив уділити місця тим протестам, бо „Руслан“ займає льояльне становище зглядом Церкви та поміщає і чисто церковні справи.

Наша печать зрозуміла дуже добре, що протести звернені лиш против її антицерковного напрямку, але не хоче того признати, користаючи з того, що протести поміщені в органі т. з. угової політики, хотяй та не має нічо спільного з духовенством яко церковним чинником. Наша печать старає ся вмовити, що протести вимушені натиском з гори („Галичанин“ і „Діло“) є акцією Епископів і частини духовенства, виміреною против теперішних політичних партій, щоби їх звалити та поставити нову клерикальну, яка переняла би політику угодовців та зробила би „Руслана“ своїм органом („Діло“ ч. 255. „Наше становища“ і „Галичанин“ ч. 250. „Приготовлена кь созданию клерикальной партії“).

Правда, се є нашим (зн. консеквентних католиків) ідеалом, щоби колись мати позитивно християнську партію, бо такі партії оперті на христ. кат. основах є майже у всіх народів, а коли рука печать буде і дальше ворожо відносити ся до Церкви, до її Владик, до духовенства, то она сама причинить ся до заснованя такої партії на Руси.

Однак протести соборчиків не суть змаганем до основаня такої партії, вони суть лише протестом проти лібералізму і схізмофільства нашої печатя. А коли ті протести підкопують

значіне партій, то за се нехай подякують дотичні партії своїм органам. Духовенство не дасть себе стероризовати закидами на тему противнародної роботи і клерикально-угодових затій, бо накопи народна робота має довести до якихсь позитивних реальних вислідів, двигнути наш нарід з упадку морального і материяльного, то та робота народна повинна основувати ся на християнськім світогляді. В теперішних протестах ходить о Церков і лиш о Церков. Всякі політичні мотиви їм чужі!

Клерикальна партія в освітленю Галичанина.

Галичанинъ помістив 4 статі на тему „Приготованя къ созданію клерикальной партіи“ (ч. 250—3).

I. Церковна власть вимушує протести соборчиків против віби ворожих Церкві напрямів рускої преси та каже їх поміщувати в Руслані, щоби в той спосіб промостити дорогу клерикальній партії та зробити Руслана єї органом.

II. Така партія в нас неможлива, бо жонате духовенство за тісно звязане з народом і за часто стрічає ся у власній родині з противними своїм поглядам, щоби воно хотіло замикати ся в клерикальну партію. Без целібату клерикальна партія не дасть ся. Така партія в прочім не є потрібна, бо єї в нас ніколи не було, тай тепер непотрібно, бо москвофільска партія є сильно віддана католицизмови в східнім обряді. Однак наші Владики ігнорують ту партію, а нахиляють ся на українську сторону, очивидно з політичних, а не церковних мотивів.

III. Москвофілів навіть Владики переслідують, усувають від впливових становищ, а єпископами вибирає ся самих заїлих українців, до того людий без такту. До чого ведуть ті загадочні експерименти?

IV. Хто знає, чи брошурка „Небудьмо наївні“, не стоїть в якій звязи з тими змаганнями Єпископів, хто знає, чи вона не висловлює остаточних Іхцплнів і средств?

Брошурка домагає ся від Єпископів того, що Вони вже — о скілько могли — зробили, іменно переслідуваня москвофілів. Вона дальше домагає ся — і в тім єї точка тяжкості на думку Галичанина — усунути слово гр. кат., а впровадити римо-католик східного обряду. З введемем проєктованої назви слідував би целібат, латинський обряд, хотяйби і в словянськім язиці, а вкінци польонізація. На то не згодить ся рішучо москвофільска партія; тому ті, що хочуть того, старають ся позискати український табор за ціну приступленя до него Владик і тоді при помочи українсько-клерикальної партії знищити наш обряд і парід

Отже коротко. Єпископи стремлять до златиньцєня, а тим самим спольонізованя руского народа, против чого виступає москвофільска партія. За то єї Владики переслідують і хочуть

склеїти нову українсько-клерикальну, яка не має ніякого призначення, як що йно наведеву політичну ціль.

О тім всім можна сказати, що нісенітниця на нісенітницю іде і нісенітницею поганяє. Наперед неправдою є, що соборчки мають на цілі підірвати довіре до преси на річ будучої клерикальної партії. Наша преса є так противцерковна, що протести против неї конечні. Всі протести зазначають, що хочуть поправи преси і партії, отже не їх упадку.

Дальше партія позитивно-християнська, католицька, така як є всюди в Європі, стає і в нас пекучою потребою з'огляду на ширене ся в нашій суспільности ліберального і православно-го напрямку, який в будучности буде ся ще змагати. Жонаті св'язанники, які вже досвідчили, що то значить мати синків-радикалів, самі відчують, а ще більше відчують потребу християнської партії. Толеранція їх не сьміє йти так далеко, щоби вони не противділяли противцерковному напрямку, хочайби своїх власних синів. Християнська партія можлива навіть і в жонатого духовенства. Вона зовсім не потребує бути тісно-кастовою, але загальною, з св'ітською інтелігенцією на чолі. Розлам людства на християнський та ліберальний табор, що з такою силою зазначений в Європі, буде без сумніву і в нас. Москвофільська партія не дає запоруки, що вона заступить нашу Церкву перед лібералізмом, бо москвофільська партія, яка видить в Церкві передовсім „оплот національности“, може стати кождої хвилі, як вимре лиш старша генерація, ліберальною (в роді органу Живой Мисли або толстоїзму), та вкінці за надто симпатизує з православем, як се видко з єї органів і з приватно висловлюваних поглядів єї приверженців. Впрочім москвофільська партія, яко російська, не здає ся мати в нашім народі ніякої будучности, отже годі на неї числити.

З тих то причин не дуже наші Владики можуть москвофілям довіряти, — хочай розуміє ся — за самі політичні їх погляди не переслідують ніякого москвофіля. Що єпископом не зістав ніякий москвофіль, се річ, що не може доказувати переслідування москвофілів. Воно і не дуже лежить в інтересі Церкви робити єпископом москвофілів чи Росіянин, яких дині є ще дуже мало бо то викликало би огірчене широких мас. А будь що будь з тим треба числити ся. Вкінці видко, що москвофільські кандидати — на єпископів не кваліфікують ся. В компетентних кругах нема фанатично зайлих українців, які би вибирали когось єпископом лиш для того, що він є українцем.

Найважнійші погляди Галичанина про задачу клерикальної партії опирають ся на найслабших аргументах, бо на брошурі „небудьмо наївні“. Автор тої брошури не стоїть в ніякій звязи з кругами, які — на думку Галичанина — хочуть основаня клерикальної партії. Автор видав свою брошурку осібно тому, бо по приватній розмові з теперішнім редактором Ниви прийшов до пересвідчення, що єго погляди не годять ся з по-

глядами редактора, а маслїдком того не сподївав ся помїщення своїх замїток в Нивї.)*

На ту брошуру ми вже висказали свій погляд на стор. 691—4. Точка тяжкості єї лежить в тїм, що автор радить Єпископам виступити рішучо против політичного москвофїльства. На то однак не можна згодити ся. Автор радить замінити слово гр. кат. на рим. кат. східного обряду і в тїй дрібниці добачив Галичанинъ сьмішно велику донеслїсть. Ужите слова „римо“ було би лиш висловом фактичного стану річи, бож ми єсьмо римлянами в догматичнім (не обрядовім) значїню. Догматичне понятє римїзму зовсїм не виключає східного обряду. А навіть закинєне східного обряду в будучности, з тої причини, що національне почуванє так сильно розвиває ся, не буде конечно получене з денационалізацією. Однак про введєне в нас целїбату і латиньского обряду ніхто ані думає. Як раз клич унїї, який в тїм році св. Золотоустого піднесли з такою силою Експ. Митрополит, виключає всякі обави що до латиньщєня нашого обряду. Але то зовсїм не виключає захованя тих додатків, які під латиньскими впливами вїйшли в духа нашого обряду. Обряд мусить розвивати ся! На латиньщєне нашого обряду і польонїзацію не згодити ся не лиш москвофїльска, але ані українська партія, а ще менше самі Владики. Впрочїм сам проєкт змїни назви кинений автором брошури зовсїм приватно. О тїм можемо Галичанина запевнити.

Галичанин видко боїть ся, що партія, основана на католицькїм ґрунтї, неувала би єго партїї інтерес і не дала би розвинути ся індеферентизмови або ворожому католицькїй Церквї напрямови. Тому вже тепер старає ся таку партію представити яко акт обчислений *ad maiorem Poloniae gloriam*. Галичанин каже в засадї тосамо, що ославлена статя в 182. числї Дїла, лиш в дуже дипломатичвїй формї і на іншїм тлї. В Дїлї розпорядженє, в Галичанинї клерикальна партія є формою нищєня руского народу нашими Єпископами!

На успокоєне Галичанина повторимо ще раз, що наша суспїльнїсть не доросла до християнської партїї і тепер не ма надто пекучої потреби такої партїї. Але напевно приїде час, коли та потреба зайде, а не сьміє вона нас застати неприготованих!

Чого хочуть радикали?

В брошурцї під тим заголовком (Бібліотека Громад. Голосу ч. 2—3), виданїй у Львовї 1907 Др. Северином Даниловичем, читаємо таке: консервативним, фєвдальним та буржуазийним,

*) Обава була неузасаднена, бо Нива помїщає і буде помїщати і такі річи, які не підходять під особистий смак редактора. Ред.

партиям, які стремлять до того, щоби бідні служили богатим, помагає попівска т. є. клерикальна партія (ст. 5). Натомість руска радикальна партія стремить до піднесення добробиту простого робучого народа.

Погляд радикалів, що лиш простий нарід є робучим, а великі аграрії та промисловці живуть лиш працею простого народа, є скривлений і демагогічний. Між посідаючими і між безземельними або малоземельними суть люди праці і нероби. Неробство не є монополом посідаючих кляс, як праця не є монополом пролетаряту.

Дальше поділ на суспільні верстви, який маємо нині, є річю конечною, зовсім природною, узасадненою розумом і історією. В природнім розвою нема безглуздів. Кожда суспільна верства має право о бутє, кожда має право до поліпшеня свого битю. Наслідком того виринає на дневний порядок борба між суспільними клясами, борба, яка мусить бути. Та борба є конечном услівем розвою культури. Се лежить в недосконалости людської природи, що ніяке людске діло не буде досконале, що поступу культури йде шляхом зломаних егізистенцій індивідуальних, а навіть цілих кляс та народів.

Що є конечно, не є гріхом. Борба суспільних кляс става-ла би лиш тоді гріхом, если би воюючі верстви свідомо і добровільно переступали моральний закон. А гріхи в борбі поповнюють і „гнобителі“, які не хочуть допустити т. з. низші маси до поліпшеня їх долі, хотяй можуть, але поповнюють гріхи і „гноблені“, які домагають ся такого поліпшеня своєї долі, яке в даних обставинах є неможливе без суспільної катастрофи. Капіталізм, хотяй не може чи не хоче допустити робітників до рівної співучасті в зисках з продукції, не є однак моральним злом, если лиш дасть робітникови удержанє відповідне людській гідности. А то капіталізм може зробити, не перестаючи бути капіталізмом і до того стремить соціальними реформами.

Церков не може проте виступати в засаді против капіталістичному устроєви. Вона має на ціли своєю наукою ублаго-роднити людство і в капіталістичнім устрою суспільности; вона стремить до того, щоби антагонізми в клясовій борбі лагодити і перестерігати воюючі сторони перед гріхом. Против грішників Церков все виступає, без огляду на те, до якої суспільної кляси той грішник належить. Церкви ніхто не сьміє утотожнювати ані з „аристократизмом“ ані з „демократизмом“. Вона для всіх

Поодинокі сьвященники мають свободу в приналежности до суспільної кляси. Лиш не сьміють тоді вважати себе за представителів Церкви, а в даних случаях повинні свою суспільну приналежність вихісновувати на річ церковного світогляду. Для Церкви передовсім пожадана приналежність духовенства до той суспільної верстви, яка має перед собою будучність, отже до т. з. слабших, низших, словом до ширших мас. Не сьміє ся однак зражувати до Церкви і інших. Соціальна акція духовень-

ства має бути тим помостом, по яким ціле людство могло би перейти в церковний табор і полагодити свої класові рахунки без гріха. Если священник не дбає про нарід, схлібляє навіть несправедливим забаганкам могутих, то робить зло, але сего не вільно звалювати на Церков.

Сю похибку поповняють наші радикали, які до того радиби, щоби Церков апробувала задуману ними соціальну революцію і утотожнила ся з „простими масами робучого люду“. А того вона не сьміє!

Крім економічних інтересів, висловлених в формі різних суспільних клас, мають люди ще і духові потреби, між якими перше місце займає релігія.

Релігія — об'єктивно взята — се сума теоретичних правд і практичних норм. Правдива релігія є лиш одна і та одна повинна перейти всі відносини в житю одиниці і загалу. Такою релігією є релігія католицької Церкви. Радикали ставлять на рівні всі релігії, дальше полишають релігію до виконування одиницям, але загал яко такий повинен — після них — відносити ся до релігії індеферентно. Тимсамим радикали стають на становищі релігійного індеферентизму, а навіть ще більше, бо виключають релігійно з публичного життя, а і в приватнім не вeku признають її стійність (ст. 30—2).

Радикали роблять три закиди духовенству.

Священники хочуть панувати над народом і хочуть вигідного життя — Чи-ж радикали не хочуть того для себе? Вигоди священника суть менші, як неодного світського інтелігента, бо священник мусить бути все на услугах парохіян, в день і в ночи, в годинн урядові і позаурядові, мусить дальше жити на селі без міських вигід, без відповідного товариства, мусить нераз терпіти і недостаток, бути зависимим від парохіян та ще бороти ся протів напастий радикалів. Що до жажди панованя, то річ має ся так, що кожний радиби як найбільше людей позискати для свого світогляду. Се змагане не то що не є злом, противно, воно є благородне. Про змаганя духовенства панувати над народом в материяльнім значію, ніхто на серьо не може говорити, а самі священники найменше того для себе домагають ся.

Священники дозволяють знати лиш то, на що вони позволяють. — Если Церков має правдиву релігію, то річ ясна, що не може позволити на щирене фальшивої. В знаню, що не тичить ся релігії, справа полишена цілковито одиницям. До того Церков не мішає ся, вона лиш хоче, щоби все містило ся в рамках єї світогляду. А того кожний домагає ся, хотяй ніхто з таким правом, як Церков.

Церков каже занедбувати земске добро; кажуть радикали. Се лож! Церков закаує земске добро ставити над вічне. А має в тім повну рачію!

Руска радикальна партія стоїть на основі соціалізму (ст 9), а соціалізм противний християнській релігії, філософії, еко-

номії (Катрайн, про соціалізм, 9. видане, Фрайбург). Радикали домагають ся віддання церковних земель громадам (ст. 15), не зазначаючи навіть, що ті землі треба так викупити, як панські. То домагане протилежне канонічному праву, яке землю церковну уважає за церковну власність, якою ніхто крім Церкви не сміє розпоряджувати. Радикали домагають ся повної свободи слова (ст. 25), отже і свободи висміювати та оклеветувати віру. Про вплив Церкви на школу радикали нічо не хотять знати (ст. 30), а домагають ся за те такого впливу громад на церковні справи, щоби громади вибрали єпископів і священників (ст. 32), що протилежне віковій практиці в Церкві.

Шкідливість релігії видять радикали і в тім, що в її імені і для неї ведено кроваві війни (ст. 31), забуваючи однак на то, що велика часть воєн, хотяй ведених під релігійним прапором, належить до борби національної або соціальної.

Москвофілям закидають радикали, що вони кажуть дбати лиш о Церков (ст. 34), що є ложію. Клерикальна партія веде— на думку радикалів — нарід під пановане єпископів і „попів“, а „попівське“ пановане без нужди немислиме (ст. 35—6). Щоби кожда християнська, чи як радикали її називають клерикальна, партія стреміла до політичної клироархії, се не правда, а таксамо неправда, що клироархія немислима без нужди народа. Пор. Словінців! Радикали раді би усунути духовенство від ширшої акції, бо то — після них — одинока дорога до щастя народа! Вони ще всі провини руского народа в минувшині, як і вплив нещасливих обставин, раді би зложити на рахунок духовенства. Корисного впливу духовенства на розвій народної культури не можуть радикали доглянути, бо для них народна культура ідентична з радикальним безвірем.

Взагалі програма рускої радикальної партії, то осягнене „культури“ новочасного західно - європейского лібералізму (ст. 38).

Теоретичну і доктринерську програму радикальної партії оживляє і ілюструє її орган „Громад. Голос“.

Свободу слова понимає Громадский Голос так, що (ч. 66) в казці про жидів в раю представляє, як то „в день Зачатія Пр. Богородиці св. Петро випив трохи більше вина на обіді у Г. Бога“, потім „не зовсім тверезий потягнув спорий нюх табаки“, а Бог сказав до Ісуса Христа: „порадь що хлопче“ і т. п. Чи того рода ідиотизмами хочуть радикали піднести народну культуру?

В тім самім числі називає Громадский Голос Церков гніздом мікробів. Тим хоче Гр. Голос, ніби то дбаючи про здоровле людей, відстрашити їх від ходження до церкви. Бєли так дуже Гр. Голос дбає про здоровле людей, то нехай каже позмакати всі школи, касарні, заказати віча і т. п. Крім того треба би заказати ношеня заросту на лиці, боввчені доказали, що на порослім лиці є далеко більше мікробів, як на обритім.

В слідуючій (67) числі нарікає Гр. Голос, що український клуб не виступив за знесенем мандату єпископів — віридістів та що сойм підвисив платню катихитам, Против підвисення платні учителям радикали не мають нічо закинути.

Всячина.

Зладив О. В.

З ювілею Пія X.

Святійший Отець, звісний під символом „ignis ardens“, обходив 18. IX с. р. 50-літній ювілей свого священства. З тої нагоди видав енцикліку дня 4. VIII. 1908 „Exhortatio ad clerum catholicum“, в якій малює ідеал священника.

Лев XIII. підносив більше внішню, публичну діяльність катол. священника. Піп X. сягає глибоше в само внутро, в душу і дає сказівки, яким священник має бути сам перед собою, перед Богом. Новочасні протестанти і модерністи домагають ся внутрішньої релігії, домагають ся глибокого релігійного почування, а відкидають догму і правні норми. Ортодоксальні протестанти і православна церков кладе за велику вагу на внішні форми. Катол. Церков лучить ті оба чинники і дає ідеал священника, що ділає на вні, працює для культури, але з глибини пересвідчення, опертого о непоколимий, догматичний світогляд. З таким духовенством можна реалізувати девізу Пія: *restaurare omnia in Christo*.

Наше духовенство досить підходить під взір, поставлений Львом XIII. Если зближить ся ще до взору поставленого Пієм X, стане ідеальним Христовим клиром!

З нагоди ювілею уладжують катол. народи торжественні обходи і паломництва до Риму. Поляки дали у Львові (жовтень-величавий духовний концерт, який згромадив до 3.000 учасників. На падолист лядять паломництво. Наш цісар подарував папі золотий хрест, оздоблений 60 брилянтами (ювілейні літа цісаря) і 50 рубінами (ювілейні літа папи). Віденьці вислали вже своє паломництво (в жовтні), а робітництво і студентство з Німеччини таксамо. Папа з особлившою радостію приймає робітників і журналістів.

Руска церков Рожд. Хр. в Вифлеємі має вже, як доносить „Руслан“, 12.250 кор. фонду. Крім вифлевської, має стати також руска церков в Єрусалимі.

З соціальної акції між Русинами.

Як доносить „Руслан“ (ч. 243), оснував начальник суду в Угрові, п. Роман Алексевич, фундацію з нагоди цісарського ювілею в ціли запомагання щорічно одного бідного а пильного хлібороба і одного бідного робітника, без взгляду на віроісповідане, щоби лиш рускої народности, та в ціли запомагання церковних комітетів для будови церков гр. кат. і православних (!). Фундацією упрравляє Ставропігія.

Статистика львівського університету.

В році 1908/9 числять львівський, теологічний виділ 8 звичайних професорів, з того 3 Русинів, 1 надзвичайного (Поляка), 2 приватних доцентів (Поляків), 1 учителя (Русина), 1 адюнкта (Русина). Семінарів є 3, з того 1 руский, гомілетичний. Слухачів теології (Русинів і Поляків) було в зимовім семестрі 1907/8 431 (всіх студентів 3756). В літнім семестрі було їх 411 (загальне число студентів 3545). Надзвичайних теологів було в мі 5, в літі 14.

Сумним обявом є мале число руских професорів (1/3 часть), хотяй число руских теологів перевисшає польских так, що приміром в р. 1904/5 було руских теологів 291, польских лиш 103. Потішаючим є мале число надзвичайних слухачів, яких в 1904/5 було аж 81 (переважно Поляків). Про національні відносини між студентами в р. 1907/8, не подані ніякі дати!

З конгресів.

В Лондоні обрадував від 25—9. вересня 1908 І. міжнародний конгрес для морального вихованя. Засадою морального вихованя поставлено пановане розуму над хвилими пристрастями. Осібна секція обговорювала становище морали до релігії. Англичани, Американци, Швайцари, навіть Японці були за релігією, Французи і німецькі товариства для етичної культури противно, та домагали ся т. з. світської морали. Мадяри заявили, що як довго населене є релігійне, так довго треба науку моральности опирати о релігію. Польський філософ, Лютославський, заявив ся за релігією. Одна католицка, німецька учителька зазначила, що образоване естетичне повинно бути і етичним (*καλὸν καὶ ἠθικόν*).

В Оксфордї відбув ся ІV. міжнародний конгрес для історії релігії в днях 15—8. вересня. Осьма секція була присвячена християнству. Оден новоїорський професор поставив теорію, що Галилеяни, отже і Христос, були арийського, а не семітського походження. Тези тої не доказав.

Альманах Січи.

„Січ“. Альманах в память 40-их роковин основаня товариства „Січ“ у Відні Зібрали і видали др. Зенон Кузеля і Микола Чайковський. У Львові 1908. — Ст. XII+538. З музичним до-

датком (4 стор.) і портретами визначніиьх Січовиків. Брошуроване 8 кор.

Зі справ нас особливо інтересуючих, знаходимо розвідку дра Франка Марисюка про „питанє Унії Русинів з Римом в часах констанцького собора“ *) (ст. 283—329), привітне письмо від „львівських богословів“, вислане з нагоди ювілею Січі (ст. 484), замітки про „августінеум у Відні“ о. Н. Будки (ст. 486) і замітки „із життя української молодіжи в Інсбруці“ Ів. Перепелиці (ст. 492—4).

Зі статей загального змісту, звертає на себе увагу стаття д-ра Ів. Копача „На переломі двох віків“ (ст. 127—139).

Селяньсна Рада подає (в ч. 22 з 6/XI 1908) слідуючі дві новинки.

1) **Облудні фарисеї.** Загально звісна річ, що найсильнішим оружієм в руках галицьких москвофілів в їх борбі з Українцями є закид, що ми, Українці — безбожники. Нині маємо до занотования свѣжій факт, який вказує, що і сей їх заміт так само фарисейский, як і всі иньші. Ото часопись, видавану перемискими москвофілами, „Русскую Волю“ з дня 30. жовтня, сконфіскувала ц. к. Державна Прокуратория за обиду і підбурюванє проти релігії.

2) **Прапор „Зорі“ православний.** Знаємо з певного жерела, що аранжери почаївської прогульки мали з собою прапор тут. москвофільського товариства міщан і ремісників „Зоря“. Прийшовши до Почаєва, дали єго посвятити православному попови.

Не маємо причини припускати, що се сталось без позволення або бодай без відома виділу названого товариства, до котрого м. и. належать: жена надсовітника скарбової Дирекції п-ні Т. Н., судовий радник п. В. Л., і крилошанин гр. кат. Капітули о. П. М.

Видко що ті п. п. „гаспада“, — як рівножо. М К., котрий є головою товариства „Зоря“, — не узяють посвячення довершеного в нашій католицькій церкві, а бодай уважають єго недостаточним, коли прапор, посвячений вже тут католицькими свѣщениками, посилають аж до Почаєва до посвячення на лад шизматичкий.

Реформа юридичних норм. Щоби закон мав обовязуючу силу, треба єго оголосити. Спосіб оголошення, се річ законодателя. Від XIII. ст. завела ся в курії така практика, що достаточним оголошенням признавано той закон, якого текст прибито на дверях василіки св. Петра і лятеранської. На часи, коли не було вигідніиьх способів на оголошуванє закона, був се добрий спосіб, але на наші часи з так улекшеною комунікацією, оказало

*) Про унію говорить також проф. Мих. Грушевский в розвідці „про культурно-національний рух на Україні в другій половині XVI віку“. (Літер. наук. Вістник за 1908 рік, том XII. ст. 282—296, 491—506; XLII. 87—107, 438—458; XLIII. 207—228, 428—450. Про ті статі ще поговоримо.

ся се пережитком. Пій Х. зрозумів духа часу і зреформував відповідно до потреб часу подружній закон і організацію римської курії, видав 29. IX. 1908 розпоряджене, силою якого ті закони треба уважати за достаточо оголошені, які появлять ся в урядовім папскім бюлетині.

Від 1909 р. буде виходити в ватиканській друкарни такий бюлетин з актами Апостольської Столиці, конгрегацій і церковних судів п. з. *Commentarium officiale de Apostolicae Sedis actis*, річно 15 лір Реформа Пія Х. посунула о оден ступень ближе церковний устрій до устрою новочасної держави.

Реформа Пія Х. не в однак радикальною зміною існуючої практики, бо реформи канонічного права в дусі новочасних вимогів, запровадив вже Лев XIII. Перед ним видавано булі нікому майже незрозумілим письмом т. з. болятиским та льомбардским. Лев XIII. запровадив латинське письмо в булях.

На тім дрібнім факті відбиває ся засадничий характер Церкви: поступати з часом, але звільна без переворотів!

Ne temere, буля що признає важним вінчане перед яким нибудь парохом, не відносить ся однак до військового душпастирства в Австрії. Військові особи підлягають декретови тридентского собора *Tametsi*, який признає важними лиш вінчани, благословені властивим (в нашім случаю військовим) парохом, взглядчо его делегатом.

Impedimentum ordinis.

Як звісно, §. 63 постанов загальної цивільної устави, не дозволяє на заключуване важного цивільного подружа тим особам, що одержали висші сьвячення. Найвисший Трибунал орік рішеном з 6. V. 1876 ч. 4663, що така особа не може заключити важного подружа навіть в тім случаю, коли покине католицизм. Напротив 30 літньої практики узнав важність такого подружа окружний суд в Ляйтмеріц з тим мотивованем, що §. 63. обовязує лиш того, хто причисляє ся до католицизму, бо артикул 14. з 21. XII. 1867 і арт. 5. з 25. V. 1868 не признає Церкви ніякого права взглядом апостатів.

Мотивоване окружного суду є логічне, а его рішене впливає з ославлених противцерковних маєвих законів. На тім факті бачимо, як противцерковним духом пересякли маєві закони, за якими голосували і Русини. Правительство та Трибунал оминали витягане консеквенцій з тих законів і тому вони не видавали ся в практиці так шкідливими. Обовязком християнських партій є звалити парламентарною дорогою маєві т. з. закони 1867—74 рр.

З натихитики і педагогії.

Нечуване моральне здичине шкільної молодіжи спонукало баварске міністерство до заказу куповани учениками річий в таких skleпах, де торговщики виставляють на публичний вид неморальні образки.

Варшавский архієпископ, Попель, з'організував шкільну раду до надзору над наукою релігії по школах. Члени сходять ся на конференції і ділять ся своїми поміченнями.

Закони і численні розпорядження (гл. Korrespondenzblatt für kath. Klerus, 1908, ст. 785—6) узнають одною з задач школи плекане церковного сьпіву, і то не лиш такого сьпіву, що має своє пристосованє в самій церкві, але церковного сьпіву взагалі. На ті закони повинні звертати увагу наші катихити.

Повідомленє про ухвалені протести против напастий рускої преси на наших Єпископів в загалі, а Експедицію Митрополита в особенности, прислали до Редакції „Ниви“ :

11. Соборчик деканальний тухлянський і скільський з 13. XI., 12. борцівський з 5. XI.

Протести оголосили лиш в „Руслані“ : Соборчик 1. коломицького деканату (ч. 247), 2. бучацького (ч. 253), 3. скальського (ч. 260), 4. косівського (ч. 261), 5. николаївського (ч. 270).

Так отже маємо з днем 15. грудня 1908 протести 17 соборчиків, не вчисляючи протестів, висланих впрост на руки Митр. наряду, без поміщеня їх в пресі.

Від рецензанта «Картинь».

При обговорюваню популярної публікації подає ся звичайно єї зміст, підносить ся головню єї практичну вартість і ужиточність, а если публікація ілюстрована і хоче бути настільною книгою, звертає ся відповідну увагу на єї зверхню форму і на картини; розуміє ся, що річеві похибки, привайменше важнійші, належить в рецензії підчеркнути і спростувати, а если їх нема, тоді можна закінчити похвалою для публікації, єї автора і накладчика о скілько на ню заслугоють.

В сих рамках сповнив рецензент „Картинь“ свій обовязок.

Цілого критично-наукового апарату не застосовує ся в популярнім виданю і сего не домагав ся рецензент від автора „Картинь“. Він звернув лишень увагу, чи автор не прогрішив ся против елементарних правил, які мусять бути заховані в кожній праці, без згляду на се, чи она стисла наукова чи популярна.

Показало ся, що значна часть „Картинь“, які „написав“ наш автор, є дословним переводом чужої праці і про се не було нігде найменшої згадки.

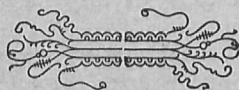
Сей промах пояснює о. автор тим, що він вволив волю накладчиків, котрі не хотіли, щоби в „Картинах“ була якась згадка про переклад. Не кожде однак поясненє є заразом оправданєм. Нам дуже ясно, що накладчики моглиби собі желати, щоби діло фігурувало яко цілком самостійне; тоді інтерес йде

їм о много лучше. О. автор мав однак право і обов'язок не позволити їм мішати ся в справі авторскі і не наражати своєї авторскої солідности на небезпеченство.

О. автор видно сам відчув слабу сторону свого пояснення, бо зараз по тїм говорять, що в популярній публікації не потреба наводити використаннх чужих праць; на доказ сего покликуює ся на свій німецький першовзір „Festbilder“. Можна однак запевнити о. автора, що если би автор німецького твову, Ваерле, таксамо щедро був запоміг ся з чужої праці, був би з найбільшою певностію се зазначив.

В кінці і з сего свого оправдуваня о. автор невдоволений, бо звертає увагу уважного читача на „спись авторовъ“, котрими він послугувався. Сей „спись“ поміщений при кінці „Картинь“. Підписаний рецензент належав також до уважних читачів, звернув увагу на сей претенсiональний „спись“, але не дав ся ним впровадити в блуд. В списі тїм находимо імена свв. Отців і писателів церковних, між иньшими і таких, котрих одно-два реченя цитує ся в „Картинахъ“, — а не находимо імен тих авторів, до котрих належить не одно-два виреченя, але цілі десятки сторін в раз з повизшими цитами.

Мико сего — sine ira et studio — кінчу тими самими словами похвальними: діло зладжене о. Д-ром Дорожиньским в значним вкладом в нашу популярно-релігійну літературу, за що належить ся ему найщирійша подяка. о. Др. Дм. Яремко.

Від Редакції.

При Божій помочи кінчимо V-ий рік видавництва »Ниви«. Старалисьмо ся служити нашій Церкві і духовенству, а тимсамим і народови, по нашим силам і умію. Бути може, що нераз ми промахнули ся, що нераз виступалисьмо в полеміках за остро, бути може, що наша тактика була деколи була дечім схибленою. Але ми все робили в найщирійших інтенціях і в засаді не маємо собі нічо закинути. Ідейний напрям »Ниви« лишимо на будуче той сам.

Що до річевої сторони видавництва, то будемо старати ся поступенно реалізувати нашу програму, виложену в листопадівім числі »Ниви«. Для деяких груп вже маємо запевнених співробітників, іменно для перегляду церковного жита православного Сходу і католицького Западу, для перегляду руско-європейскої і руско-американскої преси, дальше для огляду філософічної та правничої літератури. Подібно з всячиною та науковою хронікою.

З наукових розправ будемо містити то, що дістанемо. Але деякі розправи, як про церковну унію, маеві австрійські закони, про історію а догму. про спиритизм маємо вже запевнені В кожнім числі »Ниви« будемо містити уривками педагогію Всв. проф. о. дра Бартошевского, яку думаємо скінчити до кінця 1909 р. Нераз подамо і перевід інтересної статі.

На тім місци ще раз звертаємо ся з просьбою о ласкаві дописи про церковне жите на провінції. Передовсім просимо уклінно П. Т. Секретарів церковних товариств, як свв. Павла, Петра, Андрея, Рафаїла о доставлене нам звіту з діяльності дотичного товариства. Редакції-ж годі особисто удавати ся до кожного з просьбою, бо вона і без того має аж надто роботи!

На додаток будемо долучувати продовження наук про чесноти Впр. о. Гузара. Звичайні проповіді відпадутъ, думаємо, що без шкоди для читачів, бо проповідничих підручників маємо кілька, а чеснот дотепер в нас ніхто не обробив.

Формат »Ниви« остане не змінений, а таксамо час появлюваня ся, зн. 1 і 15-го кожного місяця, винявши надзвичайні случаи прим. ферії.

Бібліотеку »Ниви« будемо продовжувати в міру потреби. Між іншим думаємо подати в однім більшим випуску начерк історії рускої Церкви і начерк правничих інструкцій, потрібних для священства при веденю церковних, просвітничих чи інших товариств.

При кінци 1909 року подамо докладний виказ річий, поміщених в »Ниві« після поазбучного та після річевого порядку. В того річним виказі мусимо обмежити ся на зладжене виказу після імен співробітників та дописувателів.

Тепер ще слово про материяльну сторону »Ниви«. Материяльно стоїть наше видавництво дуже лихо. Про те ми говорили в попереднім числі. Тому перевелисьмо строге відокромлене Редакції і Адміністрації, і тій послідній поручено перевести основну реформу наших фінансів. Від тепер Адміністрація не буде толерувати заляганъ з передплатами. Волимо звинити видавництво, як запускати ся на дорогу зятягана довгів, з яких потім не ма виходу.

Але мусимо сплатити залягаючі довги, що виносять — як на »Ниву« — великаньску суму 4.000 кор, і **мусять** бути сплачені до кінця січня 1909 р. Тому ще раз апелюємо до почутя людської справедливости і становой чести в наших П. Т. Недоплатників, щоби як найскорше вирівнали свої залеглости, если не хочуть, щоби »Нива« переставала виходити і віддала адвокатови стягане залеглостий на сплачуване довгу в друкарни. **На будуче просимо о точність в передплатах** і просимо мати Адміністрацію за виправдану, если вона буде рішучою в поступованю з залягаючими.

Желаючи нашим П. Т. Предплатникам і Прихильникам з цілого серця »Веселих Святъ«, просимо і за нас не забувати,

ХРИСТОСЪ СЯ РАЖДАЄТЬ!

По замкненню числа.

Священик з „Діла“ має голос!

Звісний „священик з Діла“ зачинає в „Ділі“ (Ч. 278 з 10. XII. 1908) свої нові тенденційні виступи, в статі п. з. „З біжучої хвилі“; заслонює ся вигідним параваном псевдонімности. Adrian его псевдонім.

Наперед закпивши собі з протестів духовенства против напасти „Діла“ на Митрополита, застанає ся Adrian над переходом львівських Русинів на латинство. Причиною того переходу має бути лихий сьпів і лихі проповіді львівських священиків, лїнивство катихитів та ігнорованє парохів сотрудниками. Львівські, рускі священики, то дрянь, прогивно, з поміж польських лишають ся у Львові ще найліпші сили.

Признаємо Adrian'ови рацию в тім, що не всі львівські священики доросли до своєї задачі. Але з другої сторони мусимо замітити, що не всі польські суть перворядними силами, мусимо дальше пригадати, що і львівські, рускі священики (о. Гузар, о. Лежогубский, святоюрські сотрудники, семінарицькі настоятелі і пр.) аж угинають під навалом праці. Причини переходу на латинство не лежать в блудах, властивих львівському клирови; вони лежать в блудах властивих нашому клирови взагалі, а ще більше в вщєхпольській агітації, викликаний убійством б. п. Намістника, в малім числі руских священиків у Львові, в ігнорованю церковних справ сьвітскою інтелігенцією, в темноті і убожестві руского населєня у Львові, в пригнобленю, викликаним нашою історичною минувиною.

Adrian йде в своїм засліпленю ще дальше і добачує причину переходів на латинство „в точности аж до пересади“ деяких священиків. Точність в вимаганю документів, потрібних прим. при хрещеню, мала викликати перехід „на латинський обряд майже цілого жовківського підгородя“.

В однім твердженю поповняє Adrian аж два промахи. По перше робить закид за точність, яка є конечна з огляду на тих парохіян, якими суть парохіяни по великих містах. По друге, так дрібній причині, як пересада в точности, приписує так непропорціонально великий наслідок, як златиньщенє цілого передмістя.

В якій ціли допускає ся Adrian накручуваня фактів і несправедливого осуду львівського, руского клиру? Читаймо! „Тай тут насуває ся на думку рефлексія, яка силою льогіки мусить довести до заключєня, що таки не всьо тоє є безпідставною інсинуацією, що насунулось під перо авторови окричаної і запроте-

стованої статі: „Ad maiorem“... Ми певні, що закид валенродизму позбавлений всякої основи. А вже за сумний стан столичної пастви годі кого іншого винувати, як найвисшого єї пастиря“.

З одної скорони закид валенродизму „позбавлений всякої основи“, з другоїж статя „Ad maiorem“ має в дечім рачию, а іменно в тім, що закидає Митрополитови недбальство про руский обряд у Львові, каже Adrian. А однак статя „Ad maiorem“ не говорить про недбальство, а лиш всі діла Митрополита вважає средством, обчисленим на ослаблене руского націоналізму!

Закид, роблений самим Adrian,ом на тему недбальства Митрополита про церковні потреби львівських Русинів, опирає ся на пересадно рожевім погляді про покликане найліпших сил з поміж польского духовенства до Львова, на пересадно психістичнім твердженю про нездарність руского, львівского клиру і на узагальнюваню похибок тогож. Львівський клир не є гірший від провінціонального, отже если львівський не доріс до своєї задачі, то таксамо і провінціональний. А тоді звідки возьме Митрополит ревних съвящеників? Если наші монастирі пусті, если американські Русини від літ на дармо очікують съвящеників зі старого краю, если наше духовенство прибите рдинними злиднями, если наше духовенство взагалі — не спеціяльно львівске — не може повстримати лятинізаційного навалу, если правительство не хоче помножити душпастирских посад, то чиж Митрополит тому всьому винен? Звідкиж Він возьме людей? Над тим треба було Adrian'ови подумати!

В своїм заслїпленю і ограниченю не може подумати Adrian того, що Митрополит, дивлячи ся ширше в простір і дальше в час, дбає про збудоване рускої церкви в Вифлеємі. Після Adrian'a, та церков не має ніякого значіння для рускої Церкви і народа; він думає, що коли в Галичині грозить лятинізація, то всьо інше треба закинути.

Adrian дивує ся, як могли соборчики, спеціяльно ad hoc(?) скликані, протестувати против клевети, киненої в „Ділі“ на Митрополита — а ту клевету сам вважає безпідставною, — коли німецка преса вступала з критикою нетактовних промахів цісаря Вільгельма, „котрому ходить лиш о театральні ефекти его виступів, а нарід німецький мусить те болючо відчути на своїй шкірі“. Отже критика цісаря, а плюгавлене Митрополита то після Adriana одно і то саме! Зіставлене діяльності Вільгельма з діяльністю Митрополита має — здає ся — на ціли, звалити посередно на Митрополита то, що безпосередно приписує ся діяльності німецького цісаря.

Що протести, то лиш вислів „Rutheniae clericalis“, поминаємо, бо се перемолочена фраза. Замітимо хиба, що з уст съвященика чуємо нову дефініцію клерикалізму. Клерикалізм, то протест духовенства против клевети на Архієрея!

Adrian нарікає на упадок хору в духовній семинарії, а причину того звалює на настоятелів, які самі на сьпіві не розу-

міють ся. Звідкиж знає Adrian про байдужність настоятелів до хору, се его тайна. Ми заявимо ему, що теперішній о. Ректор дбає про хор в кождім случаю не менше, як его попередники. Між настоятелями і давнійше були такі, що на сьпіві не розуміли ся, а однак хор був гарний. Отже звалюване вини за упадок хору на настоятелів, уважаємо плитким натяганем.

Але тим натяганем хоче Adrian осягнути певну ціль. Настоятелі не дбають про хор, бо вони намагають ся передовсім вимушувати (може вимуштрувати?) своїх елевів на ревних, а навіть в певнім напрямі фанатичних (?) пропагаторів католицизму“. Отже Adrian бачить головну ціль семінарицького вихованя в виробленю добрих сьпіваків, а не добрих, католицьких сьвящеників!

В тім погляді криє ся весь сьвітогляд „священика з Діла“. Натягає фактами і робить нельогічні висновки, щоби за всяку ціну ослабити значіне протестів против напасти „Діла“, щоби дальше підкопати повагу Митрополита і Семинаря. Широко-католицький напрям в нашім духовенстві, дуже несимпатичний всім „священикам з „Діла“. Се ми добре розуміємо. Не дивуємо ся тепер противцерковним виступам нашої преси, если в лоні самого духовенства знаходять ся такі одиниці, як автор обговореної дописи „Діла“*)

О. В.

Хвальна Редакцие!

Редакция Діла сего звіту не хотіла помістити кажучи що „невизначно“ написаний, прошу отже ласкаво помістити его в Ниві. — Не вжоджу в дійсні мотиви сеї відмови, стверджая однак отсим, що Редакция Діла робить завжди трудности в поміщуваню звітів, коли они не є платні, або коли не є від людий і товариств їм симпатичних. Моїм обовязком є працювати для добра суспільного, а обовязком денників є ту працю підпирати, як се роблять Поляки і інші народи, але у нас діє ся інакше. — З поважанем *Геруєйський*.

Звіт Тов. „Вакаційних Осель“ за рік 1908. В сїм році кінчить се Тов. четвертий рік свого істнованя. Почин до его заснованя дало „Тов. Пань“. Покровителем сего тов-а від початку є наш Митрополит гр. Андрей Шептицький. Лише завдяки добродійности Его Екск. Митрополита і кількох Добродіїв оно гарно розвиває ся і має запевнену будучність. — То-

*) Сама справа переходу львовян на латиньство, є дуже пекуча і заслугує на основне виказане єї причин, а передовсім виказане средств єї часливї для руского народу і Церкви розвязки. Лиш шувати розумно!

вариство старає ся що року чим раз більше дітей висилати на оселю. В минувшім році було на оселі 50 дівчат. Крім сего товариство помістило у приватних осіб 10 дівчат і двох хлопців. На оселю приймає ся дівчата крайно бідні і сироти, котрі є слабого здоровля, не мають дома що їсти, а дуже часто не мають через вакації де діти ся. Тож з великою радістю виїжджають бідні дівчатка до Милованя, де завдяки стараням місцевого пароха, О. Николи Бачинського, мають запевнені всілякі вгоди і приємности. В сїм році були дівчата в Милованю через 5 тижнів. На ціли оселі зібрано від наших товариств і добродіїв около 1400 К. — На оселю видано около 1600 К. Недобір виносить до 200 К., котрий має ся покрити з даткім і жертв в 1909 р. Жертви на оселю плинуть дуже слабо, а то з причини, що наша суспільність має великі суспільні тягарі, котрі мусить покривати, а по части і тому, що многі не доцінюють потреби і хосенности сего Товариства. Аби уміти оцінити вартість сего Товариства, треба бути межі тими дітьми, видіти як они через цілий рік нужденно живуть, як они мило згадують побут на оселі, — се найрадіснійша хвиля в їх життю, яка позіставляє милі спомини в душі дитини на многі літа. — Богато дітей учить ся доперва на оселі рідної мови, рускої шені, якої ні в школі ні дома навчитися не має нагоди. Длятого Русини повинні о скілько мож підпирати руску оселю, аби она чим раз більше число бідних дітей прогоргала до себе. — Тож товариство не має слів, щоб висказати щирю і сердечну подяку тим всім добродіям, котрі чим не будь допомагали рускій оселі. Першу і найсердечнійшу подяку іменем молодих і щирих сердець бідної рускої дїтвори складає Тов. нашому Протекторови і опікунови, Єго Єкец. Митрополитови гр. Андрейови Шептицькому; відтак о. Титови-Войнаровському і о. Николі Бачинському, які опікувались осенею на місци. Добродіям, що привяли до себе діти на час вакацій. 1) П. Василеви Сідельникови з Чертежа, 2) О. Іванови Волянському з Острівця, 3) О. Петрови Рудакевичеви з Зокомара, 4) П. Герчиновскому Василеви управ. школи зі Станимира, 5) п. Волод. Струсевечеви, урядникови магістрату з Судової Вишні, 6) п. Марії Міськів зі Станиславова, 7) п. Л. Стефановичеви радникови суду у Львові, 8) Антоневи Індикови міщанинови з Комарна, 9) Завдяки п. др. Рачинському приміщено одну дівчинку в Івоничи. 10) О. Н. Герасемовичеви з Лешчева. — Лікарям п. др. Вахнянпнови Мір. у Львові і п. др. В. Яновичеви у Станиславові за безплатні поради лікарські. — Впр. Добродіям, що достарчували безплатно фіри для оселянок: о. Бр. Вергановскому з Вільшаниці; О. М. Велигорському з Рошчева. Селянам з Милованя. 1) Дмитрови Греськови, 2) Петрови Замрико́т Никиті, 3) Мпхайлови Гавриш Васплишинови, 4) Николі Кабанови. Сестрам Служебницям в Крестинополи і п. Марії Абрисовській, учит. з Крилоса за веденє оселі. О. Ост. Нижанковскому за достарчу-

ванє масла по зниженій ціні, а Нар. Торговлі за опуст на товарах.

Висказуючи отсі подяки всім добродіям, Виділ поручає се хосенне Товариство нашій патріотичній суспільности і просить всіх, щоби приспорювали як найбільше число добродів для бідних руских дітий. На будуче, хоче Товариство оснувати оселю для хлопців, отже видатки і потреби тов. будуть значно більші, тож і потребуємо більшої помочи. — Звіт касовий подасть пізнійше касир. — Від Виділу Тов. Вакаційних Осель у Львові. — Ольга Бачиньска предсідателька і С. Герусіньський секретар.

НА РУСЬКІ ШКОЛИ!

Марки і телеграми

Руського Товариства педагогічного

можна дістати у всіх Філіях і в Головнім

Виділі у Львові ул. Сикстусна ч. 47.

В школі наша будучність!

Просимо о вирівнанє залеглої передплати. Адм. „Ни в и“
і відновленє предплати на 1909 р.

Видає „Ком. редакційний.“—За редакційну сторону видавництва відповідає

о. Онуфрій Волянський.

З друкарні Ставропігійскої під упр. М. Рефца.

168327

168327

Руске товариство педагогічне

видає:

1) „Дзвінок“, популярно-наукову часопись з образками для дітей, молодіжи і селян; виходить два рази на місяць і коштує **6 кор.**, річно **3 кор.** піврічно, або **1 кор. 50 сот.** квартално. Редакція і Адміністрація ул. Сикетуска ч. 47.

2) „Учитель“, популярно-наукова часопись, орган Руского Тов. Педагогічного, який займає ся народним шкільництвом і просвітою між народом, виходить два рази на місяць і коштує річно **6 кор.**, піврічно **3 кор.** або квартално **1 кор. 50 сот.** — Редакція і Адміністрація ул. Сикетуска ч. 47.

3) Книжки з дуже красивими образками, казки і повістки для **малих дітей, молодіжи і селян від 10 с. до 2 кор. 70 сот.** видає Руске Тов. Педагогічне у Львові, ул. Сикетуска ч. 47. Замовляє ся в Тов. Педагогічим у Львові, ул. Сикетуска ч. 47, в книгарні Тов. ім. Шевченка у Львові, ул. Театральна ч. 1; в склепі „Взаїмної Помочи“ в Коломні (Народний Дім) і у всіх книгарнях в краю. Каталог є завсїгди поміщений в Учителю і в календарі „Просвіти“. Читальні народні і селяни дістають значний поует.

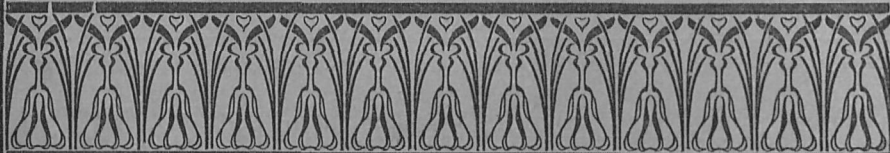
Вписуйте ся в члени Руского Тов. Педагогічного, яке існує вже 25 літ і удержує приватні рускі школи і бурєси для бідних руских дітей.

Товариство числить вже 39 філій по всіх більших містах в краю і кожда майже філія удержує бурєсу для бідних дітей.

В сім році вибудовало Тов. Педагогічне у Львові велику бурєсу для 300 хлопців коштом 400 тисяч корон.

Вписове 1 корона а владка річна 2 кор. Селяни платять лиш 1 кор. річно. Присилайте також жертви на будову сеї великої бурєси ім. кард. Сембратовича.

Адреса: Львів, ул. Вірменська ч. 2.

Найбільша розкіш для дівчини, се гарні подарунки. З якою нетерпеливістю вичікують она

св. Николая і св. Вечеру

і як радісно она сей день вітає.

А щож є найліпшим подарунком для дитини — се гарна і пожиточна книжка.

Руске Тов. Педагогічне видало багато красних книжочок для дітей всілякого віку.

В Книжках тих є гарні образці диких і домашних звірят, красні вершики, байки а також і всілякі події з світа і жита.

Книжки є дуже гарні і дешеві, бо продає ся від 10 с. до 2 К 50 с.

Замовляти можна:

- 1) Руске Тов. Педагогічне у Львові улица Вір-лоньска 2.
- 2) Книгарня ім. Шевченка у Львові улица Те-атральна 1.
- 3) Склеп Взаємної Помочи учительської Коломия, Народний Дім.
- 4) „Сокільський Базар“ в Стрию ул. Третього Мая.
- 5) У всіх книгарнях в краю.

Спис книжок поміщений в Учителю, Календарі Просвіти, розсилає ся з всіма часописями

Достарчас :

Руске Тов. Педагогічне у Львові

улица Вірменська 2.

ХТО КУПУЄ КНИЖКИ

нехай замовляє в Рускiм Товариствi педагогiчним
у Львовi ул. Сикстуска ч. 47.

Руске Товариство педагогiчне у Львовi видає:

- а) Образковi книжки з вершиками для малих дiтей;
- б) Гарнi i цiкавi повiстки з образками для дiтей, молодiжки i селян.
- в) Книжки до моленя для всiх.
- г) Поучаючi книжки i науковi розвiдки для всiх.
- д) „Дзвiнок“ поучаючу часопись з образками для дiтей, молодiжки i селян.
- е) „Учитель“ популярно-наукову часопись для учителiв,

Книжки i часописи замовляє ся:

- 1) Руске Товариство педагогiчне у Львовi.
- 2) Книгарня Тов. iм. Шевченка у Львовi ул. Театральна ч. 1.
- 3) Склеп „Взаiмної Помочи учителiв“ в Коломиi (Народний Дiм).
- 4) У всiх книгарнях в краю.

Книжки Руск. Тов. педаг. бля молодiжки є апробованi
Вис. ц. к. Радою Шкiльною краю.

Катальог є помiщений в „Учителю“ i календари
„Просвiти“.

Дохiд з книжок призначений на удержане руских шкiл i
буре Руск. Тов. педагогiчного.

Читальнi народнi, бiблiотеки шкiльнi i селяни дi-
стають значний опуст.

Русини!

Жадайте у всiх трафиках, торговцях i крамницях лише туюк
i паперцiв з першої галицко рускої фабрики

Евгена Бiлiньського
в Збаражi.

З доходу сеi фабрики йде 35 процент на будову церкви в Сенявi,
10 проц. на школи i буре тов. педагогiчного, а 5 проц. на сироти i вдо-
ви по священниках. Держиш ся повлику свiй до свого!

Н. ПІСЯ

ф. і к. Надворний фотограф

у Львові

ул. Академічна ч. 18.

Бюро технічне

Василя

Нагірного

у Львові

(Письма похвальні Его Величства Цісарського), виготовляє плани на будови церков, домів парохіяльних і інші.

Жіноча спілка промислова

„ТРУД“

у Львові, Ринок 39.

порушає свої робітні сувонь, конфекції дамської, біла і сальон мод, як також sklep заосмотрений в різні товари як: полотна, гафти, коронки, столове біле, ручки, вишивки, килими, вирази трикотові, запаски, пояси і пр.

Товариство удержує бурсу для дівчат, що вчать ся шиття і крою.

ВАЖНЕ ДЛЯ

Вся. Духовенства і Хв. Комітетів церковних

ТОВАРИСТВО

ДЛЯ РОЗВОЮ РУСКОЇ ШТУКИ

стов. зареєстр. з обмеженою порукою

у Львові, пл. Бернадинська ч. 8. (готель Краківський)

Виконує всякі праці з обсягу артистичного малярства, різьбарства і позолотарства після композицій своїх членів:

Образи релігійні

до іконостасів, олтарів, хоругов, на тетраподи, плащаниці і до комнат.

Образи сьвічні

історичні, побутові, портрети з природи і фотографії, краєвиди і т. д. рівнож украшує стіни церковей, виготовляє плини церковей, кашлиць і прч.

Товариство одержує в асну

різьбарсько-позолотарську роботу

в котрій виконує цілі іконостаси, вівтарі, кивоти, процесійні образи, проповідницькі, сповідальницькі пр.

Поручаючи се одинокє руске Товариство — патріотичній опіці нашої П. Т. Публіки духовної і сьвіцької, надіємо ся, зволить Она причинити ся до осягнення нашої цілі численними замовленнями, котрі

виключно лиш Дирекція Товариства

у Львові пл. Бернадинська ч. 8.

Товариство не послугує ся агентами.

Канцелярії отворені для сторін тільки перед полуднем (від 8—3).

Товариство взаїмних обезпечень

„Дністер“

у Львові, ул. Руска ч. 20. (вл. дім).

приймає обезпеченя будинків, річий домашних і господарських, збіжа і паші против шнід від пожару.

Шкоди ліквідує і виплачує „Дністер“ з найбільшою скоростию. Оцінка шнід відбуває ся в присутности 2 господарів членів. До тепер виплатив „Дністер“ 15.885 відшкодовань в сумі вісім і пів мільона корон.

Зиск по скінченім році звертає ся членам. Звороти за рік 1996 і 1907 вносили по 10 %.

Банк красвий у Львові і Чернівцях, Каса ошадн. у Львові, Руска Щадниця в Перемишлі приймають доліси „Дністра“ при уділюваню позички.

На шніте можна обезпечати ся через „Дністер“ в Краківскім Товаристві.

Агєнції „Дністра“ находять ся в кождім місті і в многих селах; там где еше не робить днший агент „Дністра“ можуть письменні селяни старати ся о уділеня агенції.

До тепер заробили агєнти 1.142.108 корон провізії.

Фонди Товариства ^{31/12} 1907.

Фонд резервовий	Кор.	1.003.364.
„ резерви времій	„	613.720.
„ спец. на звороти	„	50.939.
„ на ріжницю курсів	„	3.431.
„ резерви спеціальной	„	35.000.
„ емерит. урядників	„	218.364.
інші фонди заасотрєня	„	40.000.

Разом сума Кор. 1.964 843.

Сєдинє! асєкуруйте ся від шнід огневих!

Сєдинє і покривайте дахи бляхом або дахівкою!

Працюйте і щадіть!

Товариство взаїмного кредиту

„ДНІСТЕР“

ст. од. стоваришенє зарєєстрованє з обмеженою порукою у Львові

приймає вкладки на книжочки щадничі на 4%, уділяє позички на скрипти за інтабуляцією на 6%; і сплату розкладає на 10 до 15 літ (при 30 ратах піврічних вносить рата амортизаційна на капітал і відсотки 15 кор. 8 сот. від кождих 100 корон позички).

Векселі приймають ся тільки 3 місячні, з 3 підписами на 6 до 7%.

Членами можуть бути і позичку дістати тільки члєни обезпечєні більше літ в „Дністрі“.

З зиску в уділив „Дністер“ на публичні добродійні цїли

квоту К. 45.835.		
Вкладки вносять ^{31/12} 1907	К.	2.795.182.
Позички уділені	„	3.410.684.
Уділи члєвські	„	434.398.
Шнід лан. ри	„	130.452.
Фонд резер. і инші	„	46.842.
Льоканції	„	182.246.

Канцелярії Товариства при ул. Рускій ч. 20 отворені перед полуднем від 8 — 2 год.

ПЕРША РУСКА
ТОРГОВЛЯ І РУКОДІЛЬНЯ
ПАРАМЕНТІВ ЦЕРКОВНИХ

і
ЗАСТАВИ СТОЛОВОЇ (СЕРВІСІВ)
З ХІНСЬКОГО СРІБЛА

під фірмою

Евгеній Володимир
Спожарский і Устенский
у Львові, ул. Руска ч. 1.

в камениці тов. „Просвіта“.

ТОРГОВЛЯ

поруває :

Свій багато заосмотрений
склад всіляких товарів
церковних.

...

ВЕЛИКИЙ ВИБІР

хрестів желізних нагробних.

...

ЗАСТАВИ СТОЛОВІ

з хінського срібла.

...

Всякі посилки полагоджує
ся відвотною поштою по
найнижшій ціні.

**РУКОДІЛЬНЯ
БРОНЗІВНИЧА**

приймає

замовлення на всякі роботи зі
золота, срібла, бронзу і інших металівъ,
як також до відновлення
позолочення і посріблення всякі
церковні і домашні знаряди.

...

Все виконує ся в найкоротшій часі і по найнижшій ціні.

На жадане висилає ся багато ілюстровані цінники.

Для потреб церковних
удержує на всіх своїх 18 складах

„Народна Торговля“

СВІТЛО СТЕАРИНОВЕ церковне і столове сбережене
запротоковану маркою охоронною + М. Ц. Н. Т.

СВІТЛО ВОСКОВЕ біле і жовте;

ВІСК в двох родах: правдивий і мішаний;

КАДИЛА різних родів, королівске, ладан, бурштин, я-
ловець і пр.

ОЛИВУ ПРОВАНСАЛЬСКУ до мированя, також оливу
до свічення;

КРОПИЛА в різних величинах;

ВИНА ЛІТУРГІЧНІ під гваранцією; правдиві вина нату-
ральні угорські і австрійські.

При замовленях світла з фабрики найменше 30 кіл. діста-
ють Церкви від кождоразової ціни фабричної 100% опусту. Світло
+ М. Ц. Н. Т. горить ясно, не коптить і спливає, в руках не гнє ся!!

ЙОСИФ ДЕЛЬКЕВИЧ

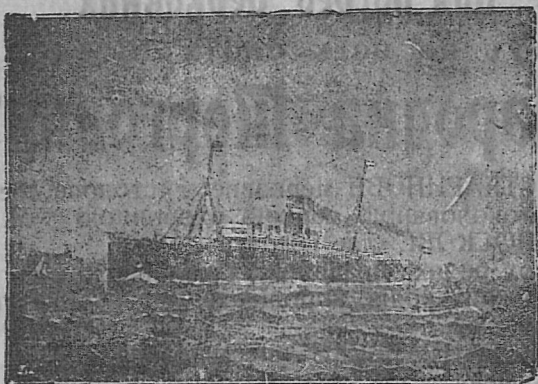
іспитований і концесионований
будівельний майстер

член товариства „Зоря“ у Львові.

Приймає до будови: Церкви, парохіяльні дома, шко-
ли, читальні, і прч. після власних і чужих плянів.

Львів

ул. Обязд ч. 2.

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Гальвестону, Куби, Аргентини
взагалі до всіх місцевостей північної і полу-
дневої Америки, Австралії Япану, Хін і т. д.

Білету залізничі до кожної місцевости північно
і полудневої Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ
NORDDEUTSCHER LLOYD
в Бремї

В Бремї се товариство удержує руского сьвящен-
ника, котрий виконує душпастирські обовязки і о-
пїкує ся емігрантами:

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіф-
карту до:

Генеральна Агента Північно-Нїмецького LLOYD'a
у ЛЬВОВІ, Городецка 93.

